NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

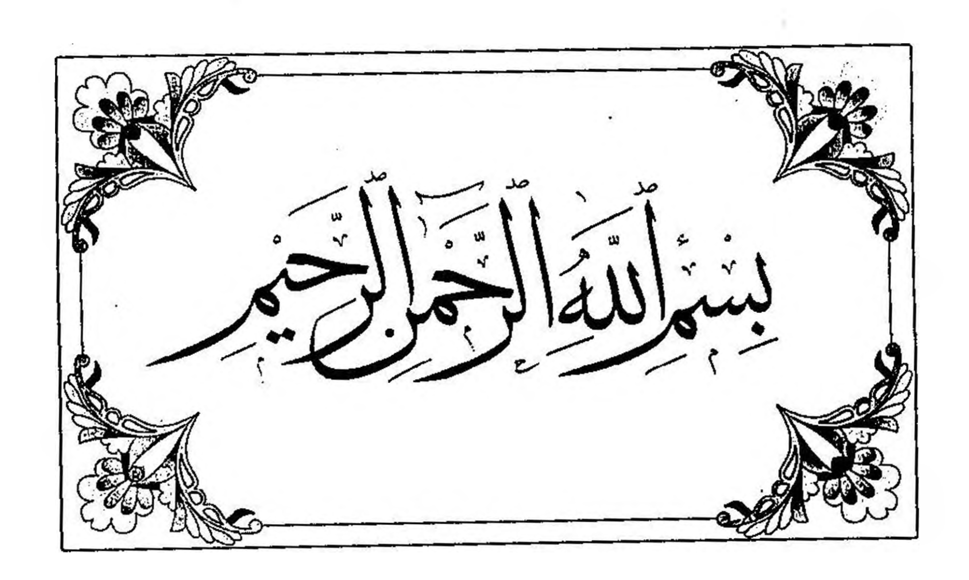
Mütercim

Harun ÜNAL

3

İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
(: (0212) 528 46 17

Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

Nisa Suresi	24 - 176
Maide Suresi	1 - 120
En'am Suresi	1 - 76

İÇİNDEKİLER

24. — 28. ÂYETLER

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلاَّ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَٓاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ ۗ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۗ وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ ۗ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلاَ مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَٓا أُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ۗ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۗ وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلاً عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

Meali

24. *(Harp esiri olarak)* sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla *(mehirlerini vererek)* istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir belirlenmesinden sonra *(bir miktar indirim için)* karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

25. İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, elinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız *(sayılan)* cariyelerden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Hep aynı köktensiniz *(insanlık bakımından aranızda fark yoktur).* Öyle ise sahiplerinin izni olduğu takdirde iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları şartı ile onları *(cariyeleri)* nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı *(uygulanır).* Bu *(cariye ile evlenme izni),* içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

26. Allah size *(bilmediklerinizi)* açıklamak sizi, sizden önceki *(iyi)* lerin yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hikmet sahibidir.

27. Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar *(kötü arzuların esiri olanlar)* ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.

28. Allah sizden *(yükünüzü)* hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.

Tefsiri

٢٤– ﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلاَّ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾

24– (Harp esiri olarak) **sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla** (mehirlerini vererek) **istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra** (bir miktar indirim için) **karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.**

« وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ اِلاَّ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ » "(Harp esiri olarak) **sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı"** Ayette yer alan, « الْمُحْصَنَاتُ » kelimesi evli, kocaları olan kadınlar demektir. Çünkü bunlar evlenmeleri bakımından namuslarını daha çok korumuş olmaktadırlar.

Kıraat imamlarından Kisai Ali b. Hamza (v.189/804), « الْمُحْصَنَاتُ » kelimesindeki « ـصـ » harfini burada fetha ile okumuş, Kur'an'ın diğer yerlerinde geçen bu kelimeyi kesreli olarak okumuştur. Ancak Kisai dışındaki imamlar ise Kur'an'ın tamamında bunu fetha ile okumuşlardır.

« اِلاَّ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ » Burada "milk-i yemin"den maksat esir olarak alınan kadınlar demektir. Çünkü bu kadınların kocaları daru'l-harp denilen ve İslâm devletine savaş açmış olan ülkede bulunmaktadırlar. Dolayısıyla bu ayetin manası şöyle olmaktadır:

Evli olan kadınlarla nikâhlanmanız (evlenmeniz) size haram (yasak) kılınmıştır. Yani; kocaları olan kadınlarla evlenmek haram kılındı. Fakat bu haramlığın (yasaklığın) dışında kalanlar sizin kendilerini esir olarak almış olduğunuz düşman tarafına ait olan kadınlardır. Bunların ülkelerinde kocaları var olsalar da siz onları esir almışsınız ve kocaları da asıl ülkelerinde kalmışlardır. Fiilen aralarında bir ayrılık oluşmuştur. Dolayısıyla bu kadınlarla evlenmeniz, onları esir almış olmanızdan ötürü olmayıp, artık dâr yani ülke ayrılığı sebebiyledir. Bu şekilde ganimet olarak esir alınan kadınlar, onları esir alan Müslümanlara helâldir. Ancak bu helâl olma durumu istibradan sonradır. İstibra ise eğer kadın hamile ise, doğum yapmasıyla, değilse hayız (adet) görmesiyle bilinir.

« كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ » **"İşte Allah'ın size emri budur..."** Bu ifade müekked mastardır. Yani bu; *"Allah bunları size mutlak manada yapasınız diye yazdı* (emretti)*"*. Bunu kesin uygulamanız gereken farz bir

hüküm yaptı. Bu ise yasaklanan maddelerin gerçek manada haram olduğu hükmüdür.

Ayetin bundan sonra gelen « وَأُحِلَّ لَكُمْ » kavli, « كِتَابَ اللّٰهِ » kavlini nasbeden muzmar (gizli) fiil üzerine matuftur. Yani; *"Allah, size şu sayılanlarla evlenmeyi haram kıldı ve bu haram kılınanların dışında kalanlar da size helâl kılındı."*

« أُحِلَّ » kelimesi, Kûfe kıraat imamlarından olan Hafs, Hamza, Kisai ve Halef tarafından, « حُرِّمَتْ » kelimesi üzerine matufen « أُحِلَّ » olarak okunmuştur.

« وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ »
"Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı."

Burada, « اَنْ تَبْتَغُوا » kelimesi mef'ul-ü lehtir. Yani mana şöyledir: *"Allah haram olanlarla helâl olanları size açıkladı ki arayasınız."* Veya bu « اَنْ تَبْتَغُوا » kelimesi, « مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ » kavlinden bedeldir. Bu durum da, « تَبْتَغُوا » kelimesinin mef'ul-ü mukadderdir. Bu ise, « النِّسَاءَ » – *"kadınlar"* kelimesidir. Fakat en doğru olanı ise, bu kelimeye bir mef'ul takdir edilmemelidir. Çünkü mef'ul takdir edilmemesi daha uygundur. Yine ayette geçen, *"mallarınızla"* ifadesi, mehirlerini vererek, demektir.

İşte bu ifade, nikâhın mehirsiz olmayacağının delilidir. Yani; nikah akdi esnasında mehir konuşulmasa da mehir vermek vaciptir. Çünkü; malın dışında da herhangi bir şeyi mehir olarak vermek uygun değildir. Verilmesi gerekenden az miktarda mehir verilmesi ve mal denebilecek derecede olmayan bir şeyin mehir olarak verilmesi de aynı şekilde uygun değildir. Çünkü, bir buğday tanesi esasen mal olarak değerlendirilmemek te ve kabul görmemektedir. Kısaca mehir olacak şeyin bir mâlî değer taşıması gerekir.

« مُحْصِنِينَ » yani, namusunuzu korumanız suretiyle, « غَيْرَ مُسَافِحِينَ » zinaya düşmeksizin, zinadan kaçınarak, demektir. Yani; mallarınız zayi olmasın, kendinizi, sizin için helâl olmayan şeylere muhtaç bırakmaksızın. Aksi takdirde hem dininizi hem de dünyanızı kaybeder-

siniz. Doğrusu hem dinini hem de dünyasını beraberce kaybetmekten daha kötü ve daha büyük bir hüsran ve kayıp olamaz.. En büyük fesat işte bu ikisini kaybetmektir.

« إحْصَانْ » – **İhsan:** İffetli olmak ve nefsini (kendini) harama düşmekten koruyup kollamak demektir.

« مُسَافِحْ » – **Müsafih:** Zina yapan demektir. Kelime kök itibariyle « سَفَحْ » kelimesinden türemedir. Bu ise meniyi (erlik suyunu veya spermi) haram olan yere akıtmak demektir.

« فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً » **"Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin."** O kadınlardan kendileriyle nikâhlandıklarınıza *(evlendiklerinize),* mehirlerini, ne miktar üzerinde karar kılınmış ise, o miktarı ödeyin.

Burada geçen, « مَا » kelimesi, kendileriyle evlendiğiniz kadınlar, manasındadır. « أُجُورَهُنَّ » kelimesinden kasıt da mehirleri demektir. Çünkü mehir, onlardan yararlanmanın bir karşılığıdır. « مَا » burada kadınlar manasınadır.

Ayette geçen, « مِنْ » cer edatı ise, Teb'iz veya beyan (açıklamak) manasınadır. « بِهِ » deki zamir ya bu cer edatının lâfzı üzerine ya da « فَآتُوهُنَّ » kavlinin manası üzerine racidir.

« فَرِيضَةً » kelimesi de, « أُجُورَ » kelimesinden hâldir. Bu da farz kılınmıştır, gerekli kılınmıştır, manasınadır. Ya da bu, verme, yerine getirme anlamında burada zikredilmiştir. Çünkü mehiri vermek gereklidir, farz kılınmıştır, demektir. Ya da bu ifade müekkid mastardır. Dolayısıyla mana, *"bu, sizin ödemeniz gereken kesin bir farzdır"* demektir.

« وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ » **"Mehir kesiminden sonra** (bir miktar indirim için) **karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur."** Yani; mehirden bir kısmını hanımın düşürmesinde veya tamamını bağışlamasında bir vebal olmadığı gibi, kocanın da verdiği mehirin miktarını, karısı lehine artırmasında veyahut da koca ile

karısının beraber kalmalarında veya ayrılmaları üzerinde aralarında karşılıklı bir şekilde birbirlerini memnun ederek anlaşmalarında hiçbir sakınca söz konusu değildir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا » **"Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."** Yani; yüce eşyayı ve varlıkları yaratmazdan önce en iyi olarak bilendir. Aynı zamanda nikâh veya evlenme sözleşmesi konusunda nelerin farz veya gerekli olduğunu bildirmesi ve farz kılması da bir hikmet gereğidir. Çünkü; ancak bu nikah yani meşru evlilik yoluyla soylar korunabilir ve sağlıklı nesiller meydana gelebilir.

Bir yoruma göre, « فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ » kavli mut'a yani geçici evlilik hakkında nazil olmuştur. Allah, Mekke'nin fethini Hz. Peygambere *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* nasip kıldığında, bu mübahlık yani geçici evlilik üç gün süreyle uygun görülmüş ve daha sonra bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır (nesh edilmiştir).

٢٥– ﴿ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَا اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

25 – İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (sayılan) **cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Hep aynı köktensiniz** (insanlık bakımından aranızda fark yoktur). **Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları** (cariyeleri) **nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı** (uygulanır). **Bu** (cariye ile evlenme izni), **içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabret-**

meniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

« وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ »

"İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse,"

Ayette geçen, « طَوْلاً » kelimesi fazlalık, imkân ve zenginlik gibi manalara gelir. Dolayısıyla bir bolluk, bir imkân ve zenginlik bulamazsa, güç yetiremezse manasınadır. Örneğin; *"Filan kimsenin benim üzerimde bir «tavlı» vardır."* denilince bu, o kimse bana göre daha üstün ve daha fazla bir güce sahiptir manasınadır.

Bu kelime aynı zamanda, « يَسْتَطِعْ » kelimesinin de mef'ulüdür. « اَنْ يَنْكِحَ » kavli de, « طَوْلاً » kelimesinin mef'ulüdür ve mastardır. Dolayısıyla bu, kendi fiili nasıl bir görev yerine getiriyorsa aynen o görevi görmektedir. Ya da bu kelime, « طَوْلاً » kelimesinin bedelidir.

« الْمُؤْمِنَاتِ » demek, inanmış hür (özgür) Müslüman hanımlar demektir.

« فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ » **"Ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız** (sayılan) **cariyelerinizden alsın."**

Burada, «مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ» demek, Müslüman olan cariyelerden bir cariye ile evlensin, demektir. « مِنْ فَتَيَاتِكُمْ » kavli ise, Yani Müslüman genç kızları nız olan cariyelerinizden, anlamındadır. Bu takdirde ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Her kim mal bakımından zengin değilse ve imanlı hür bir kadınla evlenebilecek fazla bir gücü yoksa, bu durumda bir cariye ile evlensin."

Bize göre Kitap ehli olan Yahudi veya Hıristiyan cariye bir kadınla evlenmek caizdir. Ancak bu ayette Müslüman cariye ile evlenme kaydının yer almış olması, bir zorunluluk olmayıp müstahap olduğundandır. Çünkü, bu kayda (şarta) rağmen hür olan kadınların iman etmiş olmaları şartı yoktur. Bu, ittifakla böyledir. Çünkü delil bunu göstermektedir.

Abdullah b. Abbas şöyle diyor: *"Allah'ın bu ümmete verdiği bir ge-*

nişlik de cariyelerle evlenmenin, Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla evlenmenin caiz olduğu gerçeğidir. Kişi zengin de olsa bu imkân, genişlik ve cevaz ön görülmüştür."

İşte bu, kişinin imkân sahibi olması meselesinde biz Hanefilerin lehinde bir delildir.

« وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ » *"Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir."* Bu ayetle, bu kadınların görünürde inanmış görünmeleri (zahirde mü'min görünmeleri) sebebiyle bunların imanlı olduklarına dikkat çekilmektedir. Yine ayet; imanın dil ile söylemek sizin tasdikten ibaret olduğuna da delildir. Çünkü; duymaya dayalı olarak kişinin iman sahibi olduğunun bilinmesi hâlinde bu tür bir iman üzerinde herhangi bir ihtilâf yoktur.

« بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ » *"Hep aynı köktensiniz* (insanlık bakımından aranızda fark yoktur)." Yani cariyelerle evlenmekten geri durmayınız. Çünkü hepiniz Hz. Adem (Aleyhi's-Selâm)'in çocuklarısınız. Dolayısıyla insanların soy sop ile, hasep ve neseple övünmelerinin yanlış olduğunu hatırlatarak uyarıda bulunmaktadır.

« فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ » *"Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları* (cariyeleri) *nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin."* Bu cariyeler herhangi bir zarara uğratılmaksızın, işi uzatıp yokuşa sürmeksizin kendile rine mehirlerini verin.

Bunların mehirlerinin sahipleri ise bu cariyelerin efendileridir, sahipleridir. Cariyelerin kendilerine mehirlerin ödenmiş olması, tıpkı sahiplerine ödenmiş gibidir. Çünkü gerek cariyeler olsun, gerekse ellerindeki mal varlıkları olsun, hepsi bunların sahiplerine aittir, onların malıdırlar.

Ya da bunun manası: *"Onların mehirlerini sahiplerine ödeyin."* demektir. Burada muzaf hazf olunmuştur.

Burada, « وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ » kavli, Hanefiler olarak bizim lehimizde bir delildir. Buna göre cariyeler, kendi adlarına kendileri bizzat evlenme akdini yapabilirler. Burada cariyelerin sahiplerinin sadece izinlerine itibar ediliyor, onların bu cariyeleri evlendirme akitlerinden söz edil-

memektedir. Bir de ayet, kölenin olsun, cariyenin olsun, efendilerinin (sahiplerinin) izinleri olmadığı sürece evlenme hakları olmadığına delildir.

« مُحْصَنَاتٍ » kelimesi iffetli, namuslu kadınlar demektir. Bu kelime, « وَاٰتُوهُنَّ » kavlinden mef'ul-ü bihtir. « غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ » Yani alenen, açıktan açığa zina işlemeyen, fuhuş yapmayan demektir. « وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ » Gizli olarak zina veya fuhuş yapmayan, demektir. « اَخْدَانٍ » gizli dost tutmak manasınadır.

« فَاِذَا اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ » *"Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı* (uygulanır)." « اُحْصِنَّ » kelimesi, yani evlenmekle, evlenmeleri üzerine, manasınadır. Bu kelimeyi Kûfe kıraat imamaları -Hafs dışında- hepsi, « اَحْصَنَّ » olarak kıraat etmişlerdir. Fahişe kelimesi de burada zina manasınadır.

« فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ » kavlinde geçen, « اَلْمُحْصَنَاتِ » kelimesinden kasıt özgür, yani hür olan kadınlara uygulanan cezanın yarısı bir ceza uygulanır, demektir. Yine ayette yer alan, *"azap"* kelimesinden kasıt, had cezası demektir. Yani; tam ceza yüz iken bunlara uygulanacak olan had cezası elli celdedir. Keza ayette yer alan, « نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ » kavlinden maksat, celdedir. Çünkü; bu celdeye (sopaya) delâlet etmektedir, recm cezasına değil. Zira recm cezasının yarısı bir ceza yoktur, bölünemez.

Yine burada geçen, « اَلْمُحْصَنَاتِ » ifadesinden murat, hiç evlenmemiş olan bekar ve hür olan kızlardır.

« ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ » *"Bu* (cariye ile evlenme izni), *içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir."* « ذٰلِكَ » sözü ile cariyelerle evlenmeye işaret olunmaktadır.

« لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ » kavli, *"şehvetin baskın gelmesi sebebiyle kendilerine hakim olamayanların içine düşme korkusu ve endişesi taşı-*

dıkları kötülük ve günah" demektir.

« الْعَنَتَ » kelimesi, aslında sapasağlam olan kemiğin kırılması manasına gelir. Dolayısıyla bu kelime bu türden her sıkıntı ve zor iş için istiare yoluyla kullanılmıştır. Kaldı ki; günah bataklıklarına gömül-mekten daha beter bir başka şey de gösterilemez, yoktur. İbn Abbas ise, bunun zina olduğunu belirtmiştir. Çünkü; zina insanın helâkinin sebe-bidir.

« وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ » *"Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* Sizin cariyelerle evlenmekten uzak durmanız, onlarla evlenmeyip buna sabretmeniz, sizim adınıza onlarla ev lenmenizden çok daha hayırlıdır.

Çünkü cariyeden doğacak olan çocuk da köle olarak doğmuş olur. Çünkü bir cariye evli de olsa sürekli olarak evinden ayrılmak zorunda kalacaktır, birçok yere girip çıkmakla karşı karşıyadır. Hep sıradan ve ağır işler görmek zorundadır ve kaldı ki; Müslüman ve hür olan kadınlar gibi de örtünemeyecektir. Çünkü cariyedir, açılıp saçılmak zorundadır. İşte tüm bu özellikler açısından olumsuz durumdadır. Bu eksikliklerin hemen tümü ister istemez onunla evlenen erkeği de ilgilendirecektir, onun adına da birtakım problemler getirecektir. Oysa Mü'minin özelliklerinden biri ve en önemlisi izzet ve şerefiyle, saygınlığıyla hayatını sürdürmesi ve yaşamasıdır. Nitekim, bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Müslüman hür kadınlar, evin salâhını, dirlik ve düzenini sağlarlar. Cariyelerse, evin düzenini altüst edip helâk ederler." [1]

« وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » *"Allah çok bağışlayan* -yapılan yanlışların üzerini kapatarak affeder- *ve çok esirgeyendir."* Size zor ve ağır gelen şeyleride sizden kaldırarak merhametiyle muamele eder.

٢٦- ﴿ يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

26 – Allah size (bilmediklerinizi) **açıklamak ve sizi, sizden önce-**

[1] Deylemi, Müsnedu'l-Firdevs; 2820. İbn Hacer, bu hadisi Sa'lebi tahric etmiştir, İsnadında Ahmed b. Muhammed vardır ki; bu adam metruktur. Ebu Hatim de bu adamı tekzip etmiştir. Yunus'a gelince onu da tanımıyorum, demiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/501.

ki (iyi)lerin yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah hakkıyla bilicidir, yegâne hikmet sahibidir.

« يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ » *"Allah size* (bilmediklerinizi) *açıklamak....* (istiyor.)"

Esasen bu cümle, « يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُبَيِّنَ لَكُمْ » demektir. « لِيُبَيِّنَ » kavlinde lâm harfinin eklenmesinin sebebi, murad etmeyi pekiştirmek, tekid etmek maksadıyladır. Tıpkı, « لَا اَبَا لَكَ » ifadesindeki « لِ »'ın eklenmesi (ziyade kılınması) gibi. Bu da, « اَبْ » kelimesinin izâfetini tekit içindir. Ayetin manasına gelince o da şöyledir:

"Allah size, sizin açınızdan bilinemeyen ve gizli kalan maslahatlarınızı, işlerinizi ve en değerli amellerinizi açıklamayı ister."

« وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ » *"ve sizi, sizden önceki* **(iyi)** *lerin yollarına iletmek* (istiyor.)" Sizi, sizden önce geçmiş olan peygamberlerin ve salih kimselerin, dinleri konusunda izlemiş oldukları yolda kendilerini örnek almanız bakımından onların yollarına yönlendirmek ister.

« وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ » *"Ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor."* İçine düştüğünüz ayrılıklardan ve yanlışlardan uzaklaşarak sizi tevbe etmeye muvaffak kılmak ister.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » *"Allah* -kullarının yararına olan- *hakkıyle bilicidir,* -onlar için koyduğu kanunlarda- *yegâne hikmet sahibidir."*

٢٧— ﴿ وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلاً عَظِيمًا ﴾

27 – Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar (kötü arzuların esiri olanlar) **ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.**

« وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ » *"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister;"* Rabbimizin bu kavli te'kit içindir, durumu daha fazlasıyla tesbit ve takrir içindir, sizden kabul buyurmak içindir.

«وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلاً عَظِيمًا» *şehvetlerine uyan* -facir ve kâfir-*lar* (kötü arzuların esiri olanlar) *ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.*

Bu sapma, normal olan, hak olan yoldan sapma demektir. Doğrusu bundan daha büyük bir sapmadan söz edilemez ve olamaz. Çünkü; şehevi duyguların esiri olmak, o doğrultuda hareket etmekten daha büyük bir sapıklık ve cinayet olamaz.

Bir yoruma göre bunlar Yahudilerdir. Çünkü; Yahudiler aynı babadan olan kız kardeşlerle evliliği, erkek ve kız kardeşlerin kızlarıyla evlenilmeşini helâl saymaktadırlar. Yüce Allah bunlarla evliliği haram kılınca şöyle demeye başladılar:

"Oysa sizler de teyze, hala kızlarıyla evlenmeyi helâl saymaktasınız. Bu takdirde size teyze ve hala ile evlenmeniz haram kılınmıştır. Öyleyse siz de kız kardeşlerle erkek kardeşlerinizin kızlarıyla evlenin." İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Şöyle buyurulmaktadır:

"Onlar, sizin de kendileri gibi zinakar olmanızı istemektedirler."

٢٨– ﴿ يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴾

28– *Allah sizden* (yükünüzü) *hafifletmek ister;* -onlarla nikahlanmanızı helâl kılmakla ve daha başka kolaylıklar vermekle- *çünkü insan zayıf yaratılmıştır.*

Çünkü insan, aciz olması bakımından şehevi arzularına sabredemez, onları engelleyemez, Allah'a itaatte, var olan sıkıntılara kolay kolay katlanamaz.

❀ ❀ ❀

29. — 33. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ
تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ
نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَٓائِرَ
مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا
كَرِيمًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ
لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ
وَاسْأَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾
وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ
عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

Meali

29. Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, bâtıl *(haksız ve haram yollar)* ile aranızda *(alıp vererek)* yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir.

30. Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu *(haram yemeyi veya öldürmeyi)* yaparsa *(bilsin ki)* onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.

31. Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere sokarız.

32. Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri *(başkasında olup da sizde olmayanı)* hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.

33. *(Erkek ve kadından)* her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktı ğından *(hisselerini alacak olan)* vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Çünkü Allah her şeyi görmektedir.

Tefsiri

٢٩- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴾

29 – Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret hali müstesna, mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) **ile aranızda** (alıp vererek) **yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyendir.**

« يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ » *"Ey iman edenler! ...mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin."* Örneğin şeriat tarafından yasaklanan ve mübah olmayan hırsızlık, hıyanet, gasp, kumar ve faizli muameleler türünden yollardan yemeyin.

« اِلَّا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ » *"Karşılıklı rızaya dayanan ticaret hali müstesna,"* Bir ticaret durumunun var olması bunun dışında dır. Ayette geçen « تِجَارَةً » kelimesi, kıraat imamlarından Nafi, İbn Kesir, Ebu Amr ve İbni Amir tarafından, « تِجَارَةٌ » olarak okunmuştur. Asım, Hamza, Kisai ve Halef tarafından ise, « تِجَارَةً » olarak okunmuştur. Yani, *"Meğer yapacağınız ticaret aranızda karşılıklı rızaya dayanmış olsun."*

« عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ » kavli, « تِجَارَةً » kelimesinin sıfatıdır. Yani; bir akde ve karşılıklı hoşnutluğa dayanan, veya alıp vermeye bağlı olan bir ticaret olması müstesna.

Ayetteki istisna münkati anlamında bir istisnadır. Manası ise şöyledir: *"Ancak karşılıklı memnuniyet ve rızaya dayanan bir ticareti amaçlayın"*. Veya: *"Ticaret, yasak olmayan ve karşılıklı hoşgörüye da-yanan bir ticaret olsun."* demektir.

Özellikle ayette ticaret diye söz edilmiş olması, rızık ve kazanç yollarının çoğunlukla ticarete dayanması sebebiyledir.

Bu ayet;

a – Karşılıklı alıp verme ile olan ticaretin caiz olduğuna delildir.

b – Aynı zamanda mevkuf olan (biri adına yapılan) alış verişinde caiz olduğuna yine bu ayet delildir. Ancak bu kısım için rızanın ya da memnuniyetin olduğuna ilişkin bir icazet olmuş olsun. Eğer bu icazet (izin) varsa bu tür bir alış veriş caizdir.

c – Bir de bu ayet meclis muhayyerliğinin olmadığına da delildir. Çünkü; bu ayette karşılıklı rızaya dayalı olan ticaretten yemenin mubah olduğu gerçeği yer almakta ve akit yerinden ayrılma kaydını getirmemektedir. Dolayısıyla böyle bir kaydı getirmek nass üzerine yapılan bir ilave demektir.

« وَلَا تَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ » *"Ve kendinizi öldürmeyin."* Sizden olan mü'minleri öldürmeyin. Çünkü; aynı dinin inananları tıpkı bir tek can gibidirler veya kimi cahillerin yaptıkları gibi adam bizzat kendisini öldürmesin, canına kıymasın, intihar etmesin. Ya da bu ayette sözü edilen *"öldürme"* olayından kasıt, batıl olan yollarla mal elde etmektir, yemektir. Dolayısıyla başkasına zulmeden, başkasını ezen kimse tıpkı kendi canına kıyan kimse gibidir. Yahut bunun manası şöyledir: *"Heva ve heveslerinize uyarak canınıza kıymayın."* demektir. Veya *"öldürülmenizi gerektirecek herhangi bir cinayet işlemeyin."* demektir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا » *"Şüphesiz Allah, sizi esirgeyicidir."* Allah sizi esirgediği, korunmanızı istediği için mallarınızı nasıl korumanız gerektiği hususunda sizi uyarıyor, bedenlerinizin, canınızın sağlığı için si-

zin dikkatinizi çekiyor.

Bir yorum da şöyle yapılmıştır: *"Yüce Allah İsrailoğullarına, kendileri için bir tevbe olmak üzere canlarına kıymalarını ve kendilerini ya da birbirlerini öldürmelerini, hatalarından arınmaları için onlara emretmiştir."*

« كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا » Ancak ey Muhammed ümmeti! Yüce Allah size karşı merhametli olduğundan dolayı bu şekilde altından kalkılamayacak zor bir sorumluluk altına sizi sokmamıştır.

٣٠– ﴿ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴾

30 – Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu (haram yemeyi veya öldürmeyi) **yaparsa** (bilsin ki) **onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.**

« وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا » *"Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu* (haram yemeyi veya öldürmeyi) *yaparsa,"* veya öldürmeye kalkışırsa, bile bile yapar, hata ve kısas söz konusu olmaksızın işlerse, ayette geçen, « عُدْوَانًا وَظُلْمًا » kelimelerinin her ikisi de mastar olup ya hâl olarak veya her ikisi de mef'ulü leh olarak gelmişlerdir.

« فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا » "(bilsin ki) *onu ateşe koyacağız;"* özel hazırlanmış bir ateşe, azabı çok şiddetli olan bir ateşe atacağımızı bilsin.

« وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا » *"bu ise* –ateşe atma– *Allah'a çok kolaydır."* İşte Ayeti Kerime'de tehdit içeren bu ifade, haksız yere adam öldürmeyi helâl ve mübah sayan kimse için ebedi cehennemde kalışı anlatırken, böyle bir inkâr ya da helâl sayma olmadan gerçekleşen hatalar içinse, ateşe girmeyi hakettiklerini, fakat yine de Allah'ın bu gibileri bağışlayabileceği vadini içermektedir.

٣١– ﴿ اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَٓائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

﴿ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلاً كَرِيمًا ﴾

31 – Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.

« اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ » *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz."* Abdullah b. Mesud'dan (v.32/652) rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir:

"Büyük günahlar, Allah'ın yasakladığı ve Nisa Suresinin (bu surenin) *başından itibaren bu ayetin **"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız..."** ifadesine kadar anlatılan yasaklardır."*

Yine Abdullah b. Mesut anlatıyor, diyor ki: *"Büyük günahlar üç çeşittir; Allah'a şirk* (ortak) *koşmak, Allah'ın rahmetinden umudunu kesmek ve Allah'ın mekrinden* (kişiyi cezalandırmasından) *güvencede olmak, yani Allah beni asla cezalandırmaz, diye güvenmek."*

Bir başka yoruma göre, Abdullah b. Mesud'un, « كَبِيرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ وَهُوَ الْكُفْرُ » kıraatine göre ve bu delile dayanılarak büyük günahlar küfrün her çeşididir, denilmiştir.

« وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلاً كَرِيمًا » *"ve sizi şerefli bir yere sokarız."* Buradaki, « مُدْخَلاً » kelimesini, kıraat imamlarından Nafi ve Ebu Cafer, « مَدْخَلاً » olarak okumuşlardır. Her iki kelime de hem mekan ve hem mastar manasınadırlar. « كَرِيمًا » kelimesi, güzel, şerefli manalarına gelir.

Abdullah b. Abbas şöyle diyor: *"Bu surede sekiz ayet vardır ki, üzerlerine güneş doğup batan bu ümmet için en hayırlı ayetlerdir. Bu ayetler de: 26, 27, 28, 31, 40, 48, 110 ve 147. ayetlerdir."*

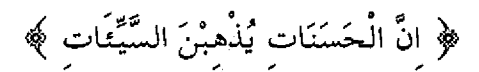
Mutezile mezhebi mensupları bu ayete dayanarak; *"Büyük günahlardan sakınılması için küçük günahların mutlak manada bağışlanmaları vacip ve gereklidir, dolayısıyla bu olamayacağına göre büyük günahların bağışlanması mümkün değildir."* demişlerse de, onların bu görüşleri batıl, anlamsız ve geçersizdir. Çünkü; ister büyük günahlar olsun, ister küçük günahlar olsun hepsi de Allah'ın dilemesine, meşietine bağlıdır ve bunlar Allah katında eşit şeylerdir. Dilerse bu ikisi sebebiyle Allah kuluna azap

edebileceği gibi dilerse bu ikisini de bağışlayabilir. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ ﴾

*"**Allah, kendisine şirk** (ortak) **koşulmasını asla bağışlamaz; Bundan başka günahları dilediği kimse için bağışlar.**"* [2]

İşte bu ayette görüldüğü gibi yüce Allah şirk dışında kalan günahları bağışlayabileceğini vaad ediyor ve bunu kendi dilemesine bağlı kılıyor. Kaldı ki:

"Şüphesiz iyilikler kötülükleri yok eder." [3]

Ayeti de ister büyük günahlar ister küçük günahlar olsun, bütün bun ların insanın yapacağı iyi iş ve amellerle yok edilebileceğine delâlet etmektedir, bunun olabileceğini göstermektedir.

Çünkü ayette geçen, « السَّيِّئَاتِ » - *"kötülükler"* kelimesi, büyük ve küçük bütün günahlar anlamındadır.

Bundan sonra gelen ayetle yüce Allah yine birtakım uyarılarda bulunmaktadır. Başkasına ait bir malı batıl ve haksız yollarla edinmenin, haksız yere adam öldürmenin ve cana kıymanın dayanağı esas itibariyle başkasına ait olan mala, mevkiye ve makama göz dikmekten, onların özle mini çekmekten ileri gelir. İşte yüce Rabbimiz bu ayetle, kimi insanları kimisinden mal, servet, makam ve mevkice üstün kılması sebebiyle, onlara göz dikilmemesini, onların özlemlerinin çekilmemesini emretmektedir ve şöyle buyurmaktadır:

٣٢- ﴿ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْاَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ

[2] Nisa, 48.
[3] Hud, 114.

اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيمًا ﴾

32 – Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) **hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.**

« وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ » *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri* (başkasında olup da sizde olmayanı) *hasretle arzu etmeyin."* Çünkü bu manadaki bir üstünlük bizzat Allah tarafından olan bir taksim ve bölüştürmedir. Allah'ın hikmeti gereği, tedbiri icabı ve kullarının durumlarını bilmesi sebebiyle bu, böyledir. Aynı zamanda kiminin rızkını bol, kimininkini de dar kılmasının gereği olarak böyle olmuştur. Dolayısıyla herkesin kendisi için olan taksimata, bölüşüme rıza göstermesi, karşı çıkmaması gerekir. Kardeşi kendisinden nasip bakımın dan üstündür diye onu kıskanmamalı, haset etmemeli ve ona göz dikmemelidir.

Haset: Var olan her çeşit değerlerin kendisine ait olmasını ve başkasının (arkadaşının) elinde var olanın ise yok olmasını istemektir. Bir de gıpta vardır ki, buna imrenmek de denir. Kendisi için istediği bir şeyi başkası için de arzulamak, istemektir. Gıbtaya izin varken, bir öncekine yani hasede izin yoktur ve o yasaklanmıştır. Bir de erkekler:

"Bizler nasıl ki miras bakımından kadınların aldıklarının iki katını alıyorsak, ecir ve mükâfat bakımından da Allah katında kadınların aldıklarının iki katını dileriz." deyince, kadınlar da:

"Öyleyse bizim de günahlarımız, işlediğimiz hataların vebali erkeklerinkisinin yarısı kadar düşük olsun isteriz." dediler. İşte bunun üzerine Rabbim bu ayeti indirdi:

« لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ » *"Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var."* Yani; bu durum miras bölüşümü gibi değildir.

« وَاسْأَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ » *"Allah'tan lütfunu isteyin;"* Çünkü Allah'ın hazineleri bitip tükenmez. Dolayısıyla insanların ellerindeki üstünlüklere göz dikmeyin.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا » *"Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir."* İnsanlar arasındaki mal ve mevki bakımından olan üstünlükler yüce Allah'ın ilmine ve bilgisine dayanmaktadır ve bu, kişiye, onun uygun görmesi sebebiyle verilmektedir.

Süfyan b. Uyeyne (107-198/725-813) şöyle demiştir:

"Allah, bir şeyi isteyin, diye emretmişse, mutlaka onu vermiştir (verir)."

Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Her kim Allah'ın fazlından ve lütfundan istemezse, Allah ona gazâpta bulunur (kızar)." Ve yine hadiste şu ifadeler yer almaktadır:

"Allah kuluna ait hayrın (iyiliğin) *çoğunu tutar, ona hemen vermez ve şöyle buyurur: «Kulum benden istemedikçe ben de ona vermem.»"*[4]

Kıraat İmamlarından İbn Kesir ve Ali, « وَاسْئَلُوا اللّٰهَ » kelimesini, « وَسَلُوا اللّٰهَ » olarak okumuşlardır.

٣٣- ﴿ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴾

33 – (Erkek ve kadından) **her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktığından** (hisselerini alacak olan) **vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Çünkü Allah her şeyi görmek tedir.**

« وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ » *"(Erkek ve kadından) her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktığından (hisselerini alacak olan) vârisler kıldık."* Bu ayette yer alan, « وَلِكُلٍّ » kelimesinin muzafun ileyhi

[4] Bak. İbn Mace; 3827.

mahzuftur. Bu, « وَلِكُلٍّ اَحَدٍ » veya « وَلِكُلٍّ مَالٍ » takdirindedir. « جَعَلْنَا مَوَالِيَ » varisler (mirasçılar) veya miras alanlar kıldık. Çünkü bunlar hemen o malı ele geçirip idaresini üstlenirler.

« مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ » kavli mahzuf malın sıfatıdır. Yani; *"anne ve babanın geride bıraktığı her tür maldan"* demektir. Ya da bu ifade, mahzuf bir fiilin kendisine taalluk etmekte olup bu mahzuf olan fiile de « مَوَالِيَ » kelimesi delâlet etmektedir. Bu da, *"Geride bıraktıklarına mirasçı olur."* takdirindedir.

« وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ » *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin."* Yani; siz onları kendi ellerinizle kendinize bağlayıp bağımlı hâle getirdiniz. Buradaki, « وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ » kavli, şart manası taşıyan bir mübtedadır. Bunun haberi de; « فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ » kavli olup « فَ » harfiyle beraber haberdirler.

Kûfe kıraat imamları bu « عَقَدَتْ » kelimesini, burada görüldüğü gibi okumuşlardır. Manası şöyledir: *"Sizin yeminlerinizle kendileriyle sözleşip akit yaptığınız kimselere mirastan paylarını verin."* Buradaki akitten amaç, muvalât ile alâkalı olan akittir. Bu ise zaten meşru olan bir sözleşmedir. Genel olarak bu yoldan mirasçı olmak sahabe tarafından da sabit olan, biz Hanefilerin de görüşüdür. Bunun açıklaması da şöyledir:

"Bir erkek ya da kadın İslâm dinini kabul eder ve bunların herhan-gi bir varisleri de yoksa, kendileri de Arap asıllı ve azatlı bir köle de değilseler ve bu kimseler, Müslüman olan diğer bir kimseye, «Bir cinayet iş-lemem hâlinde benim akilemi vermek üzere ben seni kendime 'mevlâ' olarak tayin ettim, ölmem hâlinde de sen benim mirasçımsın.» derse, ötekisi de, 'Ben de kabul ettim.' derse, işte bu sözleşme bu hâliyle geçerli olmuş olur. Dolayısıyla üstten aşağıya doğru mirasçı olunmuş olunur."

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا » *"Çünkü Allah her şeyi görmektedir."* Yani; Allah gaybı da hazır olanı da veya görülemeyeni de görüleni de bilir. İşte bu vadin de tehdidin de en açık ve net olan durumunu ortaya koymaktadır.

34. — 35. ÂYETLER

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۜ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ
لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۜ وَالّٰتِى تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَاهْجُرُوهُنَّ فِى الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُرِيدَٓا
اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

Meali

34. Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi *(kimse görmese de namuslarını)* koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve *(bunlarla yola gelmezlerse)* dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.

35. Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar

barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

Tefsiri

٣٤ — ﴿ اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۜ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۜ وَالّٰت۪ي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًا ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ﴾

34 – Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) **koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve** (bunlarla yola gelmezlerse) **dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.**

« اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ » *"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur."* Emreden ve yasaklayan olarak, tıpkı devlet adamlarının vatandaşları üzerinde egemen oldukları gibi kadınlar üzerinde erkekler egemendirler. İşte bu bakımdan erkekler « قَوَّام » diye adlandırıldılar.

« بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ » *"... Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için..."*

Bu ayette geçen, « بَعْضَهُمْ » kavlindeki zamir ise erkekler ve kadınlara racidir. Yani "Yüce Allah'ın, insanların bir kısmını -ki bunlar erkeklerdir-, bir kısmından -bunlar da kadınlardır- üstün kılması, onlar üzerinde yönetici (idareci) kılmasındandır.

Allah erkekleri akıl, azim, yetenek, kararlılık, güvenli olmaları,

güç, kuvvet ve kudret sahibi bulunmaları, uzak görüşlü olmaları, savaşta öncülük etmeleri, yükün onlarda olması bakımından kadınlardan üstün kılmıştır. Aynı şekilde tastamam olarak oruç tutmaları ve namazlarını tam ve kamil manada kılmaları, peygamberliğin, devlet başkanlığının (hilafetin), İmametin (liderliğin) bunlara verilmesi, ayrıca cemaate imamlık etmeleri, müezzin olmaları, hutbenin onlar tarafından okunması, cemaatin erkeklerden oluşması, Cuma namazının erkeklere farz olması gibi nedenlerden ötürü de erkekler kadınlardan üstündürler.

İmam Azam Ebu Hanife'ye göre Kurban bayramı günlerinde Teşrik Tekbirleriyle yükümlü olmaları, had ve kısas cezalarının uygulanmasında erkeklerin şahitliklerinin geçerli kılınması, keza erkeklerin mirasta kadınların aldıklarının iki katını almaları gibi konularda da erkekler kadınlardan üstündürler. Aynı zamanda miras konusunda asabe olmaları halinde miras hakkını elde etmeleri, nikah (evlenme) ve talak (boşama) hakkının erkekler elinde olması, soyun (nesebin) erkekler yoluyla devam ettirilmiş olması, sakal sahibi olmaları ve sarık takmaları açısından da erkekler kadınlardan üstündürler.

Diğer taraftan kadınların nafakalarını sağlamak da erkeklere aittir. Kaldı ki ayrıca bu ayet, kadınların nafakalarının (ihtiyaçlarının) sağlanmasının erkeklere vacip (farz) olduğunun da delilidir.

Daha sonra Rabbimiz burada gördüğümüz gibi kadınları iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan ilk kısmı, şimdi mana ve tefsirini ele alacağımız şu kısımdır:

« فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ » *"Onun için sâliha* -yapmaları gereken görevleri yerine getiren- *kadınlar itaatkârdırlar. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık* -Allah'ın, kocalarına, kadınlarını korumaları, haklarına riayet etmeleri konusunda, **«Onlarla güzellikle geçinin.»** [5] emir ve tavsiyelerine karşılık- *gizliyi (kimse görmese de namus larını) koruyucudurlar.* Kocalarının bulunmaması halinde yapılması gerekenlere uyanlardır. Yani kocalarının evde olmamaları halinde namus ve iffetlerini, evlerini, mallarını muhafaza edenlerdir, sırlarını gizleyenlerdir.

[5] Nisa, 19.

Veya Allah'ın onları korumasına, muhafaza etmesine ve o kadınları, kocalarının yokluğunda namus ve iffetlerini korumalarına muvaffak kılmasına karşılık, yahut da bizzat yüce Allah'ın o kadınları korumasına karşılık demektir. Çünkü Allah, onlara namuslarını korumaları imkanını vermiştir.

İkinci kısma gelince, bunlar da yine bu ayetin şimdi sunacağımız kısmında ele alınmaktadır. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

« وَالّٰتِى تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِى الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ » *"Baş kaldırmasından* -isyan etmelerinden, kocalarına itaatsızlık etmelerinden- *endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin,"*. -Allah'ın azabını o kadınlara hatırlatarak, hafifçe döverek korkutun.-

« اَلنَّشْزُ » – *Neşz* kelimesi, yüksek yer demektir. *Öğüt:* Katı yürekleri ve sert karaktere sahip kimseleri yumuşatan, hakka özendiren söze denir. İbn Abbas'tan rivayete göre; kocasının haklarını hafife alan, aşağılayan, emrine itaat etmeyen kadın, demektir.

"Onları yataklarda yalnız bırakın" Beraber aynı yatağı paylaşmayın, cinsel ilişkiye girmeyin veya yataklarında sırtınızı onlara çevirip dargın durun, çünkü burada yataklarından uzaklaşın denmemektedir.

Yani « عَنْ » cer edatı getirilmemiş ve « عَنِ الْمَضَاجِعِ » denmemiştir- **(Bunlarla yola gelmezlerse)** *dövün."* Onların herhangi bir yerinde yara-bere yapmaksızın, bir tarafını zedelemeden hafifçe dövün.

Bu konuda izlenecek yol şöyledir; önce kadına öğüt vermek, sonra yatağını ayırmak, sonra da eğer öğütten ve yatağını ayrılmasından ders almayacaksa hafifçe dövmek gelir.

« فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا » *"Eğer* -serkeşliği bırakıp- *size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın;* -Artık onlara eza ve cefayı bırakın, ezadan uzak durun. *Çünkü Allah yücedir, büyüktür."* Eğer elleriniz o kadınlara kalkar ve kendilerine haksızlık ederseniz, şunu iyi bilin ki, sizin kadınlara karşı gösterdiğiniz güçten ve kudretten daha üstün olarak Allah'ın gücü ve kudreti vardır.

Dolayısıyla o kadınlara zulm etmekten, haksızlıkta bulunmaktan uzak durun, elinizi çekin. Veya:

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا » *"Çünkü Allah yücedir, büyüktür."* kavli, şu manaya gelir:

"Siz Allah'ın şanının yüceliğine, kibriyasına (ululuğuna) *ve azametine rağmen O'na karşı geliyorsunuz. Fakat yine de sizin tevbe etmeniz durumunda tevbenizi kabul ediyor. Dolayısıyla size karşı suç ve cinayet işlemiş olsalar bile pişmanlık duyup bundan dönmeleri halinde, onlara göre siz, bu takdirde affolunmaya daha layıksınız."*

Burada geçen, « سَبِيلًا » kelimesi, « تَبْغُوا » fiilini mefulüdür.

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayette yüce Allah ilgililere sesleniyor ve şöyle buyuruyor:

٣٥ـ ﴿ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا اِنْ يُرِيدَا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴾

35 – Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

« وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا » *"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız,"* Aslında bu « شِقَاقًا بَيْنَهُمَا » demek olup, burada « شِقَاق » kelimesi, zarfa muzaf olmuştur. Bu, tıpkı: ﴿ بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ﴾[6] ayetine benzer ki bu aslında, « بَلْ مَكْرٌ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ » takdirindedir.

Şikak: Düşmanlık anlaşmazlık, ayrılık ve ihtilaf manalarınadır. Çünkü taraflardan hem karı ve hem koca birbirlerine sıkıntı vermekte, biri ötekisine zorluk çıkarmakta veya zorluk verecek tarafa yönel-mektedir.

[6] Sebe, 33

Kısaca arkadaşının memnun olmayacağı ve hoşlanmayacağı tarafı tercih etmektedir. Ayette geçen « هُمَا » zamiri eşlerin her ikisine de racidir. Ayette özellikle karı ve koca diye açık olarak belirtilmemesi, her ikisine delalet eden ifadenin burada yer almış olmasından dolayıdır. Bu ise, *"erkekler ve kadınlar"* demektir.

« فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا » "–İkisi arasında hüküm vermek ve aralarını bulmak için- erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin." Çünkü gidecek olan her iki hakemin tarafların ailelerinden birer kimse olarak gönderilmeleri şu açıdan istenmiştir. Tarafların akrabası olan kişiler, akrabalıkları sebebiyle ailenin iç durumlarına daha yakından vakıftırlar. Dolayısıyla her iki tarafta aralarını bulmada oldukça istekli olurlar. Kaldı ki gelecek olan hakemleri de taraflar gönül huzuruyla kabul edebilir ve bir yanlış yapmayacaklarına kanaat getirebilirler. Dolayısıyla gelen hakemlere, karı ve koca çekinmeden birbirlerine karşı içlerinde var olan sevgilerini veya nefretlerini, açıklayabilirler. Beraber kalıp kalamayacaklarını da bu hakemlere gayet rahat olarak aktarabilirler.

« اِنْ يُرِيدَا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا » *"Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur;"* Burada, « اَنْ يُرِيدَا » kavlindeki zamir hakemlere ve « يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا » kavlindeki zamir de eşlere aittir. Yani eğer aralarını bulmayı dilerlerse, niyetleri de iyi ise, Allah, her ikisini arasında aracılık etmeleri sebebiyle haklarında bu görevi bereketli kılar, verimli duruma getirir. Dolayısıyla Allah'u Teala her iki hakemin iyi niyet yuvanın devamına katkıda bulunma gayretleri yüzünden karı ile kocanın her ikisinin de gönüllerine sevgi sokar ve onları barışıp anlaşmaya muvaffak kılar.

Veya bu zamirler her ikisi de hakemlere racidir. Bu takdirde mana şöyle olmaktadır: Eğer hakemler tarafların arasını bulmak karı ile kocaya öğüt vermek ister ve bu amacı taşırlarsa Allah onları bu görevlerinde muvaffak kılar ve her ikisini de bir nokta ve bir esas üzerinde ittifak etmelerine imkan verir. Dolayısıyla istenilen hedefi gerçekleştirene dek hakemlerin her ikisi de dayanışma içinde olurlar.

Veya zamirlerin her ikisi de eşlere racidir. Bu takdirde ise mana şöyle olur: Eğer karı ile koca aralarındaki anlaşmazlığa son vermek ister, iyi bir yuvanın devamını arzu ederler, aralarındaki anlaşmazlığın son-bulmasını dilerlerse, Allah ikisinin arasına sevgi sokar, anlaşmazlıklarını aralarında uyuma dönüştürür, kini de sevgiye çevirir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا » *"Şüphesiz Allah her şeyi bilen,* -hakemlerin muradını bilir- *her şeyden haberdar olandır."* Eşlerden hangisinin ötekisine zulmettiğini de bilir.

Hakemlerin ayrıca karı ile kocayı birbirinden ayırma yetkileri yoktur. Ancak İmam Malik bu görüşe karşı çıkmıştır.

36. — 42. ÂYETLER

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِى

الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ

الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ

اَيْمَانُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا اٰتٰيهُمُ

اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ

يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ

الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا

عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ

وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَاِنْ تَكُ

حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ اِذَا

جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ

الْاَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

Meali

36. Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anababaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara *(köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine)* iyi davranın; Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.

37. Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.

38. Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için sarfedenler *(ahirette azaba dûçâr olurlar)*. Şey-tan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!

39. Allah'a ve ahiret gününe iman edip de, Allah'ın kendilerine verdiğinden *(O'nun yolunda)* harcasalardı ne olurdu sanki?! Allah onların durumunu hakkıyle bilmektedir.

40. Şüphe yok ki Allah, zerre kadar haksızlık etmez. *(Kulun yaptığı iş, eğer bir kötülük ise, onun cezasını adaletle verir.)* İyilik olursa onu katlar *(kat kat arttırır)*, kendinden de büyük mükâfat verir.

41. Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak?!

42. Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler; o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemez ler.

Tefsiri

٣٦- ﴿ وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾

36 – Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.

Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) **iyi davranın; Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.**

« وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْـًٔا » *"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."* Kulluğun dört kısım olduğu belirtilmiştir:

a – Ahde vefa (verilen sözde durmak),

b – Var olana rıza göstermek,

c – Sınırı koruyup aşmamak,

d – Ve olmayana sabretmektir.

Şirk (ortak) koşmamaya gelince, herhangi bir putu veya başka bir şeyi Allah'a ortak koşmamaktır. Bu, « تُشْرِكُوا » kelimesinin, « اِشْرَاكًا » manasında mastar olma ihtimali de vardır.

« وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى » *Anaya-babaya* -her ikisine de söz, fiil ve davranışlarınızla iyilikte bulunun, ihtiyaçlarının olması halinde ise, her ikisinin ihtiyaçlarını giderin, *akrabaya* -kendileriyle sizin aranızda akrabalık ilişkileri bulunan kardeşe, amcaya ve bunlar dışındaki her akrabaya-, *yetimlere, yakın komşuya* -hemen yanı başınızda bulunan komşuya-, «وَالْجَارِ الْجُنُبِ» *uzak komşuya* -sizden oldukça uzak olan komşulara veya soy bakımından size yakın olan komşu ve bir de yabancı olan, akraba olmayan komşuya-, « وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ » *yakın arkadaşa* -hanımınıza, eşinize. Hz. Ali *(Radıyallahu Anh)*'den rivayete göre demiştir ki:

Ya da bunlar senin yanı başında bulunan arkadaşların ve komşularındır. Örneğin yolculukta ya da ilim öğreniminde veya başka türlü olan arkadaşlarına, yahut da herhangi bir mescitte veya mecliste yanı başında bulunanlara da-, «وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ» *"yolcuya* -garip ve zayıf olanlara- *ellerinizin altında bulunan (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın.*

« اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا » *"Allah kendini beğenen* - büyüklenerek Allah'a yakın olmaktan kaçana, O'na komşuluktan uzak duranlara iltifat etmez, bakmaz- *ve daima böbürlenip duran* -kendisini şöyle veya böyle yaptım diyerek büyüklenen- *kimseyi sevmez.* Ancak yaptıklarını sadece Allah'ın nimetlerini itiraf kabilinden söylerse bunda herhangi bir sakınca ve vebal yoktur. Çünkü şükür maksadıyla dile getirilmiş olmaktadır.

٣٧- ﴿ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۜ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۚ ﴾

37 – Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.

« اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ » *"Bunlar cimrilik eden, ve insanlara da cimriliği tavsiye eden..."*

Buradaki, « اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ » kavli, « مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا » kavlinden bedel olarak mansubtur. Ayette geçen, « مَنْ » edatı çoğul manasını taşıdığından, « يَبْخَلُونَ » fiili bu manaya göre cemi kılınmıştır. Ya da zem (yerme) anlamında olarak cemidir. Veya mahzuf bir mübtedanın haberi olması bakımından mansubtur. Mahzuf haber de, « هُمْ » zamiridir. Yani *"Onlar cimrilik ederler."* demektir.

« بِالْبُخْلِ » kelimesi, kıraat imamlarından Hamza ve Ali tarafından, « بِالْبَخَلِ » olarak tıpkı, « اَلرُّشْدُ » ve « اَلرَّشَدُ » gibi okunmuştur. Yani bizzat kendileri cimrilik ederler ve başkalarının ellerinde olan şeyden dolayı da cimrilik ederler, bir başkasının bile yardım etmesini istemezler, onların da yardımlarını kısmalarını ister, cimrilik önerirler. Çünkü cömertleri kıskanırlar, onlara kin ve öfke beslerler. Diğer bir yorum ise şöyledir:

« بُخْل » - *Buhl* (cimrilik), bizzat elindekileri kendi başına yemek başkalarına yedirmemektir. « شُحّ » - *Şuhh* ise kişinin elindekileri yemediği gibi başkalarına da yedirmemesidir. « سَخَاء » – *Seha* de: Kazandıklarını hem kendisi hem de başkalarına yediren, içirendir. « جُود » - *Cud* (cömertlik) de var olanı, elindekini başkalarına yediren ve fakat kendisi yemeyendir.

« وَيَكْتُمُونَ مَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه » *"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir."* Yüce Allah'ın kendilerine nimet olarak verdiği malları, bolluk ve refah içindeki hallerini gizlerler. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Allah, herhangi bir kuluna bir nimet verince, verdiği o nimeti kulunun üzerinde görmek ister." [7]

Harun Reşid'in valilerinden biri tam onun sarayının karşısına bir saray diker ve kendi yaptırdığı sarayı Harun Reşid'e göstererek der ki:

"«Ey Mü'minlerin Emiri! Doğrusu soylu olan kimseyi, nimetinin eseri mutlu kılar. Ben de istedim ki, sen eserlerinin nimetine bakar ve ben bununla seni mutlu edeyim.» Adamın bu sözü Harun Reşid'in hoşluna gider ve memnun olur."

Diğer bir yoruma göre de bu ayet, Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in özelliklerini gizleyen Yahudiler hakkında nazil olmuştur.

« وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا » *"Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık."* Ahirette kendilerini aşağılatan, küçük düşüren, basitleştiren bir azap hazırladık.

٣٨– ﴿ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَٓاءَ قَرِينًا ﴾

38 – Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için infak edenler (ahirette azaba dûçâr olurlar). **Şey-**

[7] Tirmizi bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: *"Doğrusu Allah, kulunun üzerinde nimeti nin eserini görmek ister."* Bak. Tirmizi; 2819

tan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!

« وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ » *"Mallarını, insanlara gösteriş için sarfedenler de* (ahirette azaba dûçâr olurlar)."

Bu ayet, « اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ » kavli üzerine veya, « لِلْكَافِرِينَ » üzerine matuf bulunmaktadır. « رِئَاءَ النَّاسِ » kavli ise meful-ü lehtir. Yani övünmek ve böbürlenmek için bir de, *"ne cömert adammış"* desinler için yaparlar. Yoksa Allah rızasını gözetmek bunların istedikleri bir şey değildir. İşte bunlar münafık olan kimseler olabilecekleri gibi aynı zamanda Mekke müşrikleri de olabilirler.

« وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ » *"Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde..."* « وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا » *"Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!"* Çünkü şeytan onları hep cimriliğe, pintiliğe ve kötülüğe sürükleyip götürmüştür. Burada bu ifadenin bu kimseleri tehdit için olması da caizdir. Çünkü yarın kıyamet gününde şeytan cehennem ateşinde onlara yakın kılınır, onların yandaşı yapılır.

٣٩– ﴿ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴾

39 – Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden (O'nun yolunda) **harcasalardı ne olurdu sanki! Allah onların durumunu hakkıyle bilmektedir.**

« وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ » *"Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden* (O'nun yolunda) *harcasalardı ne olurdu sanki!"* İman etme ve Allah yolunda infakta bulunma gibi şeylerin hangisi insanın başına bir bela ve sıkıntı getirecektir ki? Buradaki ifadeden asıl maksat, yerme ve uyarmadır. Zira bun da iyilik ve fayda vardır. Bu ifade adeta bir kimsenin, *"Ne olurdu, anne ve babana iyilikte bulunsaydın, sana bir zararı mı olacaktı?"* gibisinden

bir ifadeye benzemektedir. Kaldı ki anne ve babaya iyilik yapmanın bir zararının olmadığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Fakat bu şekilde bir ifade o şahsı kınamak ve kötülemektir.

« وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا » *"Allah onların durumunu hakkıyle bilmektedir."* Bu, tehdit içeren bir ifadedir.

٤٠ — ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

40 – Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. (Kulun yaptığı iş, eğer bir kötülük ise, onun cezasını adaletle verir.) **İyilik olursa onu katlar** (kat kat arttırır), **kendinden de büyük mükâfat verir.**

« اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ » *"Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez."* Ayette geçen, « ذَرَّةٍ » - *"zerre"* kelimesi, bir tür, oldukça küçük olan karınca anlamına gelir... İbn Abbas *(Radıyallahu Anh)* elini toprağın içine daldırmış, sonra da kaldırarak, eline (avucuna) üfleyip o tozları yok etmiş ve:

– *"İşte bunların her biri birer zerredir."* diye buyurmuştur.

Bir diğer yoruma göre ise; *"Kainatta var olan şeylerin en ufak parçalarından her biri için zerre adı kullanılır."*

« وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا » *"İyilik olursa onu katlar* (kat kat arttırır)," Burada, *"miskal"* kelimesine raci olan zamirin müennes (dişil) olarak gelmiş olması, bunun müennes/dişil olan bir kelimeye muzaf olmasındandır.

Hicaz kıraat imamların (Mekke ve Medine kıraat imamları), « حَسَنَةً » kelimesini, « حَسَنَةٌ » olarak okumuşlardır. Böyle okumalarının gerekçesi de, « كَانَ » fiilini tam fiil kabul etmelerindendir. « تَكُنْ » kelimesinden « ن » harfinin hazfedilmesi (kaldırılması), ve « تَكُ » olarak gelmesi, bu kelimenin çokça kullanılır olmasındandır.

« يُضَاعِفْهَا » sevabını kat kat kılar, demektir. Bu kelimeyi, kıraat imamlarından İbn-i Kesir ve İbn-i Amir şeddeli olarak, kasr ile (uzatmaksızın), « يُضَعِّفْهَا » « يُضَاعِفْهَا » olarak okumuşlardır.

« وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا » *"Kendinden de büyük mükâfat verir."* Allah bu iyiliği yapan kimseye de katından büyük bir ecir ve mükafat verir. Allah'ın en büyük ecir diye nitelediği bir şeyin miktar ve ölçüsünü acaba değerlendirebilecek biri var mıdır? Kaldı ki Allah, dünya metaını az şey olarak değerlendirmiş ve böyle isimlendirmiştir.

Ayrıca bu ayette, *"Birçok iyilikleri bulunan kimsenin büyük günah işlemesi halinde ebedi olarak cehennemliktir."* diyen Mutezile'ye de bir cevap bulunmaktadır ve onların bu görüşlerini geçersiz kılıp iptal etmektedir.

٤١- ﴿ فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰۤؤُلَۤاءِ شَهِيدًا ﴾

41 – Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!

« فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ » *"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz"* Yani Yahudiler olsun, diğer kafirler olsun, biz bu inkarcı toplumlara yapıp ettikleri peygamberlerini tanık olarak getirdiğimiz zaman acaba ne yapacaklar ki?

« وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰۤؤُلَۤاءِ شَهِيدًا » *"ve seni de onlara* -ümmetin- *şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"* Burada geçen, « شَهِيدًا » kelimesi haldir. Yani iman edenlere, iman ettiler ve inkar edenlere de küfrettiler, münafık olanlara ise münafıklık ettiler diye şahitlikte bulunacakları halde..

Abdullah b. Mesud'dan rivayete göre: *"Kendisi Rasulullah'a Nisa suresini okumaya başlamış ve* « وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰۤؤُلَۤاءِ شَهِيدًا » *ayetine gelip burayı okuduğunda, Rasulullah* (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) *ağlamaya başlamış*

ve şöyle buyurmuştur:

— Bu okuduğumuz bize kafi gelir." [8]

٤٢- ﴿ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ﴾

42 – İnkar edip peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler.

« يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ » "-Allah'ı- *İnkar edip peygamberi dinlemeyenler, o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler*" Nasıl ki ölüler defn edildikten sonra üzerlerine toprak örtülerek yerle bir edilip aynı seviyeye getiriliyorlarsa, onlar da kıyamet gününde öylece üzerlerine toprak atılıp yerle bir olmalarını temenni edeceklerdir. Veya hiç diriltilmemelerini arzulayıp duracaklardır. Kendileri de toprakla beraber düzlenip kalmalarını dileyeceklerdir. Ya da insanlar dışındaki diğer canlıların, hayvanların toprağa dönüşmeleri gibi, onlar da durumlarının öyle olmasını isteyeceklerdir.

Bu ayetin başındaki, « يَوْمَئِذٍ » kelimesi, « يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا » kavlinden zarftır. Kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisai « تُسَوّٰى » kelimesini, « تَ » harfinin fethasıyla, « سْ » harfinin sükunu ile *imale* yaparak ve iki « ت » harfinden birini kaldırarak (hazfederek) okumuşlardır. Yani kelimeyi, « تَتَسَوّٰى » olarak ele almışlardır. Ancak Nafi, Ebu Cafer ve İbn Amir aynı kelimeyi, « ت » harfini « س » harfine idğam ederek, imalesiz olarak « تَسَّوّٰى » şeklinde okumuşlardır.

« وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا » *"ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler."*

Bu yeni bir cümledir. Yani gizlemek isteseler de buna güç yetireme yecekler ve kadir olamayacaklardır. Çünkü vücut organları zaten onların aleyhine tanıklık edecektir.

---

[8] Bak. Ahmed b. Hanbel, Müsned; 1/380. Buhari, 4582. Müslim; 800.

43. — 45. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى
تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِر۪ي سَب۪يلٍ حَتّٰى
تَغْتَسِلُوا ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ
مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً
فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا نَص۪يبًا مِنَ
الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُر۪يدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّب۪يلَ ؕ ﴿٤٤﴾
وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَص۪يرًا ﴿٤٥﴾

Meali

43. Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk halinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da *(bu durumlarda)* su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

44. Kendilerine Kitap'tan nasip verilenlere baksana! Sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!

45. Allah düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir.

Tefsiri

Abdurrahman b. Avf bir gün bir yemek (ziyafet) verir. Bu yemeğe ashaptan bazı kimseleri davet eder. Yemekte yenilir, içilir. Bu sırada henüz içki yasağı gelmemiştir. Dolayısıyla yediler, içki içtiler. Haliyle sarhoş oldular. Bu arada akşam namazının vakti de olmuştu, içlerinden birisini namaz kıldırması için öne geçirdiler. Namaza geçen zat, namazda, Kafirun suresini yanlış olarak şöyle okudu:

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾

İşte aşağıdaki ayet bu durum üzerine nazil oldu.[9]

٤٣- ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴾

43 – Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) **su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.**

---

[9] Çünkü mana yanlıştı, bir harf ki bu « لا » harfi iki ayette atlanmıştı. Yani, *"Ey Kafirler! Sizin taptığınıza ben tapmam."* diye bu manada okunması gerekirken, *"...sizin taptığınıza ben taparım"* ve yine doğrusu, *"Siz de benim taptığıma tapmazsınız"* iken, *"siz de benim taptığıma taparsınız"* manasında yanlış olarak okunmuştu.

« يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى » *"Ey iman edenler! Siz Sarhoş iken, ... namaza yaklaşmayın."* Yani böyle sarhoş bir halde bulunurken, « حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ » *"-ne söylediğinizi bilinceye kadar-"* Yani okuduğunuzun ne anlama geldiğini bilinceye kadar. İşte ayetin bu kısmı bize şunu ifade eder; sarhoş iken, irtidat edecek ifade kullanan bir kimsenin bu irtidatı, dinden dönme değildir. Çünkü Kafirun suresinde olumsuzluk manasını ifade eden, « لا »'ları [10] ayetten çıkarıp atmak küfürdür. Ancak namazda bu şekilde okunduğu halde, böyle okuyanların kafirliklerine hükmedilmemiştir. Hatta bunun ötesinde, mümiñler (imanlı kimseler) diye hitap edilmiştir.

Kaldı ki Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*, bu kimsenin hanımının ondan ayrılmasını emretmediği gibi imanlarını yenilemesini (tazelemesini) de emir buyurmamıştır. Çünkü ümmet, ***"bir kimsenin ağzından kasıtlı olarak değil, hata veya yanlışlıkla küfür gerektiren bir ifade çıkması durumunda, onun küfre girmeyeceği"*** hükmünde icma (ittifak) etmişlerdir.

« وَلَا جُنُبًا » *"Ve cünüp iken de,"* Bu kelime, « وَاَنْتُمْ سُكَارٰى » kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Çünkü bu cümle, başında bulunan « و » harfiyle beraber hal olarak mensubtur. Sanki burada, ***"Sarhoşken ve cünüp bir haldeyken namaza yaklaşmayın."*** denir dibidir. Yani cünüp bir halde iken de namaz kılmayın. « جُنُب » *"cünüp"* kelimesi, hem tekil, hem çoğul, hem eril ve hem dişil olarak aynı manalarda eşit olarak kullanılan bir kelimedir. Çünkü bu, mastar manasında kullanılan, « اِجْنَاب » anlamında bir kelimedir.

« اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ » *"Yolcu olan müstesna,"* Bu ifade, « جُنُبًا » kavlinin sıfatıdır. Yani; *"yolcu olmanız hali dışında cünüp iken namaza yaklaşmayın."* Kısaca; *"yolcu değilken, mukim halde bulunduğunuzda cünüp iken..."* demektir. Burada geçen cünüplükten maksat ise, "yıkanma

[10] Ya da « لا »'ları (mütercim)

ları gerektiği halde henüz yıkanmamış olanlar" demektir. Sanki burada şöyle denilir gibidir: *"Yıkanmamış bir vaziyette namaza yaklaşmayın"*.

« حَتّٰى تَغْتَسِلُوا » *"Gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın."* Yani sizler yolcu olup da su bulamamanız ve teyemmüm etmiş olmanız hali dışında, demektir. Dikkat edilirse burada teyemmüm ifadesi yerine mecazi manada yolcu tabiri zikredildi. Çünkü genelde yolculuk halinde bulunan kimseler su bulamazlar (su bulma sıkıntısı çekerler). İşte bu görüş İmam Ebu Hanife'nin mezhebidir. Bu ise Hz. Ali *(Radıyallahu Anh)*'den rivayet olunmuştur.

İmam Şafii *(Radıyallahu Anh)* ise: *"Namaza yaklaşmayın."* kavlini, namaz yerlerine yaklaşmayın diye yorumlamıştır ki, bu yerler de cami ve mescitlerdir. *"Cünüp iken"* kavli de, *"Cünüp iken mescit ve camilere yak laşmayın."* Meğer yolunuzun, bu mescitlerin içinden geçmesi hali bunun dışındadır. Bu takdirde geçebilirsiniz. Dolayısıyla cünüp olan bir kimse için başka bir imkan olmayıp oradan geçmek ihtiyaç halinde ise, bu durumda ihtiyaç halinden dolayı cünüp bir kimsenin oradan geçip gitmesi caizdir.

« وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ » *"Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse,"* Burada geçen, « الْغَائِطِ » kelimesi, defi hacet demek olup, tuvalet ihtiyacını görüp gelmişse, demektir. Kinaye olarak burada bu kelime kullanılmıştır. « اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَاءَ » *"yahut kadınlara dokunup da"* onlarla cinsel ilişkiye geçerseniz. Nitekim bu ayetin bu kısmı Hz. Ali ve İbn Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* tarafından da bu şekilde rivayet olunmuştur. « فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً » "(bu durumlarda) *su bulamamışsanız"* Yani suyu kullanabilecek bir güç ve imkân bulamamanız halinde, ya da suyun bulunduğu yerin oldukça uzak bir mesafede bulunması durumunda, ya da suyu alabilecek (çekebilecek) bir aletin veya aracın bulunamaması halinde yahut da suyun bulunduğu yerde yılan, yırtıcı hayvan veya bir düşmanın var olması gibi hallerde, « فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا » *"o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin"*

Dikkat edilirse burada, *"teyemmüm edin"* hükmü altında, dört

grubun yer aldığını görmekteyiz. Bunlar; hastalar, yolcular, abdestsiz olanlar ile cünüp olanlardır. Burada teyemmüm etmeleri emredilenler kap samına işte bütün bu sayılan dört sınıfın tamamı girmektedir. Hastalar, hareketlerinin zayıflığı yani güçsüz kalmaları ve suya ulaşmaktan aciz bulunmaları halinde teyemmüm ederler. Yolcular ise suyu bulamamaları veya suya uzaklıkları sebebiyle teyemmüm ederler. Nitekim abdestsiz olanlarla cünüp olanlar bazı sebepler yüzünden onlar da teyemmüm ederler.

Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai, « لَمَسْتُمْ » kelimesini « ا » - (elif)siz, « لَمَسْتُمْ » olarak okumuşlardır.

Zeccac diyor ki:

"« صَعِيدًا » kelimesi, ister toprak olsun ister olmasın bütün yeryüzü manasınadır. Hatta üzerinde toprak bulunmayan bir kaya (taş) parçası da olsa durum aynıdır. Eğer teyemmüm eden bir kimse elini bu türden yeryüzüne vursa ve teyemmüm için yüzüne ve ellerine sürse (meshetse) işte bu onun için abdest olmuş olur."

Diğer taraftan Maide suresindeki, « مِنْ » edatı teb'iz (bir kısım) için olup, *ibtidai gaye* (başlangıç noktasını tesbit) için değildir. « طَيِّبًا » kelimesi burada « طاهرًا » – *temiz* manasınadır.

« فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ » *"Yüzlerinize ve ellerinize sürün."* Bura da, « بِوُجُوهِكُمْ » kavlindeki « بِ » harfi, zaidedir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا » *"Şüphesiz Allah* -ruhsat tanıyarak ve kolaylık göstererek- *çok affedici,* -hatalarını ve yanlışlarını da- *bağışlayıcıdır."*

٤٤– ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴾

44 – Kendilerine Kitap'tan nasip verilenlere baksana! Sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!

« اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ » *"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenlere baksana!"* Yani Tevrat hakkında bilgi sahibi olanlar ki bun-

lar da Yahudi din bilginleridir. « أَلَمْ تَرَ » Burada, *"görmedin mi?"* anlamı na gelen bu kelime mana itibariyle, *"kalp gözüyle veya mana gözüyle görmek"* anlamına gelir. Bu kelime aynı zamanda, « إِلَى » cer edatıyla mü teaddi (geçişli) hale gelmiştir. Bu ise, *"Sen onların durumunu öğrenebilecek bilgiye ulaşmadın mı?"* veya *"Sen onları görmedin mi?"* mana larınadır.

« يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ » *"Sapıklığı satın alıyorlar"* Sapıklığı hidayete tercih ediyorlar bu da, kendilerine apaçık ayet, delil ve mucizeler geldikten sonra ki bütün bu ayetler Hz. Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'in hak peygamber olduğunu, Arap kavminden olup Tevrat ile İncil'de geleceği müjdelenen peygamber olduğu açıkça bildirilmiş olmasına rağmen onu inkar edip Yahudilikte kalmaya ısrar eden kimselerdir.

« وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ » *"Ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!"* Yani ey inananlar! Sizin hak yolu bırakmanızı ve tıpkı onlar gibi sapmanızı isterler.

٤٥- ﴿ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَائِكُمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴾

45 – Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir.

« وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَائِكُمْ » *"Allah, düşmanlarınızı* –sizden- *daha iyi bilir."* Allah, size bunların düşmanlıklarını bildirip tanıttı, öyleyse artık bunlardan uzak durun ve sakının. İşlerinizde onlardan öğüt almayın.

« وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا » *"Gerçek bir dost olarak* -size yarar sağlaması *bakımından* -*Allah yeter, bir yardımcı olarak da* -belaları önlemede de- *Allah kâfidir."* O halde Allah'ın velayet ve dostluğuna, yar dımına güvenin, O varken asla başkalarına yaslanmayın. Ya da asla onlara önem vermeyin ve aldırmayın. Çünkü Allah muhakkak onlara karşı size yardım edecektir, onların hile ve tuzaklarına karşı Allah size yeter.

Burada, « وَلِيًّا » ve « نَصِيرًا » kelimeleri ya temyiz veya hal olarak mansubturlar.

46. — 50. ÂYETLER

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى الدِّينِ ط وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَقْوَمَ لا وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ اِلاَّ قَلِيلاً ﴿٤٦﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰى اَدْبَارِهَآ اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ اَصْحَابَ السَّبْتِ ط وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولاً ﴿٤٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ ج وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰى اِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ ط بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّى مَنْ يَشَآءُ وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ط وَكَفٰى بِهِ اِثْمًا مُبِينًا قف ﴿٥٠﴾

Meâli

46. Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak *(Peygambere karşı)* "İşittik ve karşı geldik", "dinle, dinlemez olası", "râinâ" derler. Eğer onlar "İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri *(gerçeği kabul etmemeleri)* sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az inanırlar.

47. Ey ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden, yahut onları, cumartesi adamları gibi lânetlemeden önce *(davranarak)*, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize *(Kitab'a)* iman edin; Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.

48. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, *(günahları)* dilediği kimse için bâğışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah *(ile)* iftira etmiş olur.

49. Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez.

50. Bak, nasıl da Allah üzerine yalan uyduruyorlar; apaçık bir günah olarak bu *(onlara)* yeter!

Tefsiri

٤٦- ﴿ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَقْوَمَ وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴾

46 – Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak (Peygambere karşı) **"İşittik ve karşı geldik", "dinle, dinlemez olası", "râinâ" derler. Eğer onlar "İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri** (gerçeği kabul etmemeleri) **sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık**

pek az inanırlar.

« مِنَ الَّذِينَ هَادُوا » *"Yahudilerden bir kısmı"* kavli, « الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ » kavlini açıklamaktadır veya, « بِأَعْدَائِكُمْ » kavlini açıklamak içindir. İkisi arasında yer alan cümleler ise muterize (parantez) cümleleridir. Ya da bu kavil, « نَصِيرًا » kavline müteallik bulunmaktadır. Yani size yardım eder.

Buradaki, « مِنَ الَّذِينَ هَادُوا » kavli, tıpkı, ﴿ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ﴾[11] kavli gibidir. Ya da bu, mahzuf olan bir kelimeye taalluk etmektedir ki, bu mahzuf kelime de, « قَوْمٌ » kelimesidir. Yani, *"Yahudilerden öyle bir kavim/toplum da vardır ki,"*

« يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ » *"kelimeleri yerlerinden değiştirirle.,"*

Burada « قَوْمٌ » kelimesi mübteda, « يُحَرِّفُونَ » kavli de bunun sıfatıdır. « مِنَ الَّذِينَ هَادُوا » kavli ise mukaddem haberdir. Mevsuf (nitelenen) ise hazf edildiğinden, sıfatı onun yerini almıştır. Bu ise, « يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ » kavlidir. Yani o kelimeden farklı bir kelimeye yönelirler. Asıl olan kelimeyi ortadan kaldırırlar. Çünkü Yahudiler bir kelimeyi değiştirip de yerine başka bir kelime koymak istediklerinde, Allah'ın onu Tevrat'ta olması gereken yere koymuş olduğu halde bunlar o kelimeyi başka bir yere yönlendirirler ve onu olması gereken yerden kaldırırlar. Örneğin; Tevrat'ta yer alan ***"buğday renkli orta boylu"*** ifadesi yerine, ***"koyu esmer uzun boylu"*** ifadesini getirip koymaları gibi.

Bir de bu ayette, « عَنْ مَوَاضِعِهِ » kavli zikredilirken, Maide Suresi, (41.) ayetinde bu kavil, « مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ » olarak zikredilmiştir. « عَنْ مَوَاضِعِهِ » kavlinin manası, yukarıda açıkladığımız gibi, *"söz konusu kelimenin yerinin değiştirilmesi, ortadan kaldırılmasıdır."* Çünkü yüce Allah hikmeti gereği o kelimenin Tevrat'ta konulduğu yerde yer almasını

[11] Enbiya, 77.

murad etmektedir. Fakat Yahudiler kendi heva ve arzuları nasıl istediyse onu o doğrultuda değiştirdiler, oradan yok ettiler, başka bir kelime getirip yerleştirdiler.

« مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ » kavlinin manası ise şöyledir: Söz konusu kaldırılan kelimenin asıl yeri, zaten o kaldırılan yer idi ve layık olanı da o kelimenin orada olmasıdır. Onu değiştirdiklerinde ise, o kelimeyi adeta garip bir halde bıraktılar. Olması gereken yerde olmaması, gerçekten bir gariplik, bir farklı anlayış ortaya çıkarmaktadır.

Ancak her iki cümle mana itibariyle birbirine yakın bir anlam ifade ederler.

« وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ » *"(Peygambere karşı)-* sözünü- *"İşittik ve* -emrine- *karşı geldik"*, -bu sözleri gizlice söylediler- *"dinle* -sözümüzü-, *dinlemez olası", (derler)."*

« غَيْرَ مُسْمَعٍ » kavli muhataptan haldir. Yani; *"Dinlemez ve duyamaz olasıca adam dinle."* demektir.

Aslında bu ifade zem (yerme) ve medih (övme) ihtimali bulunan iki yönlü bir ifadedir. Yani, *"Aleyhine bedduada bulunduğumuz adam, bizi dinle, behey dinlemez* (duymaz) *olası adam!"* demek olur. Çünkü Hz. Peygamber (*Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*)'e kabul olunursa bir şey duymamış olur, dolayısıyla duymayan bir sağır olmuş olur. Yahudiler bu sözü şuna dayanarak söylemektedirler: *"İşitmez olası"* demek, bunlara göre kabul görecek olan bir bedduadır.

Veya bu, *"Davette bulunduğun davan kabul görmeyesice adam dinle!"* demektir. Bunun manası şöyledir: *"Kendin için memnun olabileceğin bir cevap duymayası adam! Böylece sen bir şey duymamış ol."* Veya bu, *"Hoşnut kalabileceğin bir söz duymayası adam duy* (işit). *Kaldı ki senin kulakların bunu duymaktan uzaktır."* manasınadır.

Medih (övme) yönü ise şöyledir: *"Duyur, hoşlanmayacağın bir şey duymayası adam!"* Örneğin, biri bir kimseye dil uzattığında, *"Filan kimse filan kişiye sözünü duyurdu."* denmesi gibi.

Nitekim, « وَرَاعِنَا » *"«râinâ» derler"* Bu ifade, *"Bizi gözet de, senin-*

le konuşalım." manasına gelme ihtimali de olan bir cümledir. Yani, "*Bizi gözet, bize bak, bizi bekle.*" gibi manalara da gelebilir. Diğer taraftan bu « وَرَاعِنَا » kelimesi İbranice veya Süryaniceye benzerlik gösteren bir kelime de olabilir. Onlar bununla *sövgü* ve *küfretmeyi* kasdetmekte idiler. Bu ise, « رَاعِينَا » kelimesiydi. Bununla onlar dini alay ve eğlenceye alıyorlardı. Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* ile alay edip eğleniyorlardı. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* ile bu gibi ihtimali (olası) manaları da taşıyan kelimelerle konuşuyorlardı. Çünkü Yahudiler bu tür kelimeleri seçmede asıl gayeleri, Rasulullah'a hakaret etmek ve dil uzatmaktı, onu aşağılamaktı. Görünürde saygı ve hürmet içeren kelimeler kullanmakla beraber, içerik olarak amaçları hakaret ve aşağılamaktı.

« لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ » "*dillerini eğerek bükerek,*" kelimeleri değiştirerek, tahrifte bulunarak, dilleriyle hakkı batıla karıştırarak hep bu gibi kelimelerle aşağılamak isterlerdi. Çünkü, « انْظُرْنَا » – "*Bizi bekle*" kelimesinin yerine, sövgü manasına da ihtimali bulunan « رَاعِنَا » kelimesini kullanırlardı. « غَيْرَ مُسْمَعٍ » yani "*işitmez olası*" kavlini de, "*hoşnutsuzluk veren bir şeyi duymayasıca adam*" ifadesi yerinde kullanırlardı. Ya da sırf nifak olsun için esasen içlerinde gizledikleri kinlerini ve sövgülerini, görünürde saygı ifade ediyor gibi gözüken maksatlı sözler olarak kullanırlardı. « وَطَعْنًا فِي الدِّينِ » "*dine saldırarak ...*" Çünkü Yahudiler, "*Eğer Muhammed gerçekten hak bir peygamber olmuş olsaydı, bizim kendisi hakkında ne düşündüğümüzü mutlaka haber verirdi.*" diye konuşuyorlardı.

« وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَقْوَمَ » "*Eğer onlar "İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için* -Allah katında bu- *daha hayırlı ve daha doğru* -daha adil- *olacaktı;*" Bu Yahudiler, "*karşı geldik*", demeselerdi, "*işit*" ifadesine, "*işitmez olası*" ifadesini eklemeselerdi, « رَاعِنَا » yerine « انْظُرْنَا » demiş olsalardı, bu onlar için hem daha hayırlı ve hem daha doğru olurdu.

« وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ » *"fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle Allah onları lânetlemiştir."* Allah onları kovmuştur. Küfrü ve inkarı tercih etmeleri yüzünden onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. « فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَليلًا » *"Artık pek az inanırlar."* Örneğin onların içlerinden Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi oldukça az sayıdaki bazı kimseler iman ederler. Ya da oldukça zayıf ve basit anlamda bir inanç ile iman eder ler ki, bunun da bir manası olmaz. Bu da sadece kendilerinden sonra gelenlere inanmakla birlikte başkalarını inkar etmeleridir.

Yahudilerin iman etmemeleri üzerine aşağıdaki ayet nazil olmuştur. Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor:

٤٧— ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ السَّبْتِ ۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴾

47 – Ey ehli kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden, yahut onları, cumartesi adamları gibi lânetlemeden önce (davranarak), **size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize** (Kitab'a) **iman edin; Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.**

« يَٓا اَيُّهَا الَّذينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَا » *"Ey ehli kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden... size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize (Kitab'a) iman edin;"* Yani yüzlerinin görüntüsünü, çizgisini, gözünden başlayarak, kaşlarını, burnunu ve ağzını dümdüz edip tanınmaz hale getirip, onu da tıpkı arkalarına (enselerine) çevirmezden önce. Yani önü ile arkasını birbirinden ayırdedilemez duruma getirerek « فَنَرُدَّهَا » kelimesinin başındaki « ف » harfi sebep içindir.

Eğer bu kelimenin başında bulunan « ف » harfini takip anlamında değerlendirirsen dolayısıyla iki türlü ceza ile cezalandırılmaları, ters-yüz

edilmeleri cezasıyla korkutulmuş olurlar. Bu iki cezadan biri de ahiretteki cezalarıdır. Bunların yüzleri dümdüz hale getirildikten sonra sırtları veya arkaları üzerinde azaba atılacaklardır. Mana şöyle olmaktadır:

"Bir takım yüzleri silip tanınmaz hale getirdikten sonra, bu defa yüzlerini tersyüz ederek arkalarına, yani enselerini de ön tarafa çeviririz."

Bir yoruma göre de şöyle denmiştir: Ayette geçen, « طَمْس » kelimesi ters-yüz etmek ve değiştirmek demektir. Nitekim Mısır'ın yerli halkı olan Kıptilerin malları da aynen bu şekilde değiştirilip taş haline dönüştürülmüştür. « وُجُوه » ifadesinden murat ise, onların liderleri, önderleri ve önde gelen kimseler demektir. Yani, "Bu kimselerin geleceklerini, imkanlarını ellerinden alıp değiştirmemizden, üstünlüklerini yok etmemizden, kendilerini aşağılanmış ve geride kalmışlardan kılmamızdan, rezil etmemizden önce,"

« اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا اَصْحَابَ السَّبْتِ » *"Yahut onları, cumartesi adamları gibi lânetlemeden önce (davranarak)..."* Yani cumartesi gününe saygısızlık edenleri bir başka varlığa (maymuna) dönüştürdüğümüz gibi kendilerini de dönüştürmeden önce... « نَلْعَنَهُمْ » kelimesindeki zamir, eğer bununla kasdolunan ileri gelenler ise « وُجُوهًا » kelimesine racidir. Ya da iltifat yoluyla kendilerine kitap verilenlere racidir. Buradaki tehdit bütün inanmayanların hepsiyle alakalıdır. Bunlardan sadece pek azı iman etmişlerdir.

Abdullah b. Selam, Şam'dan kafile ile dönerken yolda bu ayeti işitir. Medine'ye döner dönmez daha ailesinin yanına varmazdan önce, Rasulullah'sa uğrayarak Müslüman olduğunu bildirir ve şöyle der:

— *"Ben ailemin yanına Allah tarafından yüzü ters olarak dümdüz hale dönüştürülmüş bir şekilde dönmek istemedim."* Ya da yüce Allah onları iki şey ile tehdit edip korkuttu; bunlardan biri yüzlerinin dümdüz hale getirilip enselerine çevrilmesi, diğeri de Allah'ın onlara lanet edip, onları rahmetinden uzaklaştırmasıdır. Eğer söz konusu « طَمْس » yani değişme ile belirtilmek istenen şey, onların liderlerinin durumlarının değiştirilmesi

ise, bu iki durumdan biri demektir. Eğer bundan kasıt bunun dışında bir başka şey (ceza) ise bu, lanetlenmenin olacağı gerçeğidir. Çünkü Yahudi toplumu her dilde lanetlenmiş olan bir toplumdur. Başka bir yoruma göre de bu hal, gerçekten Yahudiler için ileride olması beklenen bir durumdur. Dolayısıyla bu durumlar gelip sizi yakalamazdan önce gelin iman edin.

« وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولاً » *"Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir."* Yani emredilen şey mutlaka gerçekleşecektir. Bu ise Allah'ın onlar için gerçekleşmesini vadettiği azaptır ve bu kesin olarak olacaktır. Eğer iman etmezlerse Yahudiler için bu iki azaptan biri mutlaka ve kesin anlamda gerçekleşecektir.

٤٨- ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيمًا ﴾

48 - Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) **dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah** (ile) **iftira etmiş olur.**

« اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ » *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını,* (günahları) *dilediği kimse için bağışlar."* Eğer kul şirk üzere ölürse Allah onu asla bağışlamaz ve bağışlamayacaktır. Ancak şirk dışında kalan günahları, büyük günahlardan da olsa Allah dilediği kimseler için tevbe etmeseler de bağışlayabilir. Kısaca; eğer kişi şirk günahını işlerse, bundan tevbe etmek suretiyle Allah onu bağışlayabilir. Çünkü Allah'ın tevbe etmeden bağışlamanı vad ettiği günahlar şirkin yani Allah'a ortak koşmanın dışın da kalan günahlardır. Yani Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamayacaktır. Çünkü böylesi bir kimse müşriktir. Fakat bunun dışında günah işleyen bir günahkârın günahlarını bağışlar.Hz. Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'a hiç bir şeyi ortak (şirk) *koşmaksızın kavuşursa, o kimse cennete girecektir. Onun işlediği hataları ona bir zarar vermez."* [12]

[12] Ahmed b. Hanbel, Müsned; 2/170, 362.

Diğer taraftan bağışlanmanın ayette, « لِمَنْ يَشَاءُ » yani *"dilediği kimseler için"* ifadesiyle kayıtlanmış olması, bunu genel olmaktan (umumilikten) çıkarmaz. Bu, tıpkı yüce Rabbimizin şu kavli (ayeti) gibidir:

﴿ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ ﴾

"Allah kullarına karşı lütufkardır, dilediğine rızık verir." [13]

Hz. Ali *(Radıyallahu Anh)* diyor ki: *"Kur'an'da bu ayetten daha çok beni sevindiren* (umutlandıran) *bir başka ayet yoktur."*

Ancak Mutezile mensubu kimselerin bunu "tevbe etmeye" yorumlamaları batıldır, anlamsızdır. Çünkü küfür bile tevbe edilmesi halinde bağışlanabilmektedir, affolunmaktadır. Zira yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ﴾

"İnkar edenlere söyle: Eğer (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmişte işledikleri günahları bağışlanır." [14]

Bunun dışında kalanlarını ise tevbe ile bağışlanmaları haydi haydi olabilir. Çünkü ayet, bu durum ile diğerleri arasındaki farkı ortaya koymak için gönderilmiştir. Bu ayet ise, zaten bizim anlatmakta olduğumuz konu ile ilgilidir.

« وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰى اِثْمًا عَظِيمًا » *"Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur."* Çok büyük bir yalan uydurmuş olur. Bundan dolayı da acıklı bir azabı haketmiş olur.

Aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet, kendilerini temize çıkaran Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Çünkü bunlar:

﴿ نَحْنُ اَبْنَاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّاؤُهُ ﴾

"Bizler Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz." [15] dedikleri gibi, bir

[13] Şura, 19.
[14] Enfal, 38.
[15] Maide, 18.

de:

﴿ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلاَّ مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى ﴾

"Cennete yalnızca Yahudi ve Hıristiyan olanlar girecektir."[16] diyorlar.

İşte Rabbimiz de bunlarla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

٤٩ — ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَاۤءُ وَلاَ يُظْلَمُونَ فَت۪يلاً ﴾

49 – Kendilerini temize çıkaranları görmez misin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez.

« اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ » *"Kendilerini temize çıkaranları görmez misin?"* Bu hükmün altına kendilerini temize çıkaran herkes girer. Örneğin adam ameliyle, fazlaca yaptığı taatleriyle ve Allah'ın emirlerine bağlılığı, yasaklarından uzaklığıyla, takvasıyla kendisini temize çıkarma gayretine girer.

« وَلاَ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَاۤءُ » *"Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır"* Burada geçerli olan tezkiyenin ve temize çıkarma işinin Allah'a ait olduğu gerçeği vurgulanıyor, asıl geçerli olan tezkiyenin Allah'ın tezkiyesi olduğuna dikkat çekiliyor. Çünkü kim temize çıkarılmaya hak kazanmış, kim değil, bunu bilen ancak Allah'dır. O bilir. Nitekim bunun benzeri bir ayet de şöyledir:

﴿ فَلاَ تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴾

"Bundan böyle kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü Allah, kimin emirlere bağlı ve yasaklardan uzak durduğunu daha iyi bilir."[17]

---

[16] Bakara, 111.
[17] Necm, 32.

« وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا » *"ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez."* Kendilerini temize çıkaranlar, kendilerini temize çıkarmaları sebebiyle cezalarının karşılığı ne ise bunula cezalandırılırlar. Veya dilediğini de kendilerini temize çıkarmaları (tezkiyeleri) sebebiyle sevaplandırır ve sevaplarından asla bir şeyi eksiltip kısmaz. « فَتِيلًا » kelimesi, ince fitil demek olup buradaki anlamı, eldeki kir sebebiyle el ve parmaklar birbiriy le oğuşturulurken oluşan ince kir parçacıkları manasınadır.

٥٠- ﴿ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكَفٰى بِهِ اِثْمًا مُبِينًا ﴾

50– Bak; -kendilerinin tertemiz ve pırıl pırıl olduklarını ileri sürerek- **nasıl da Allah üzerine yalan uyduruyorlar!? Apaçık bir günah olarak** -diğer günahları yanında- **bu** -kendilerini temize çıkarma iddiala rı-, (onlara) -günah olarak- **yeter.**

51. — 59. ÂYETLER

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ
وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ
اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۜ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ۜ ﴿٥٢﴾ اَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَا
يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ۙ ﴿٥٣﴾ اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ
عَنْهُ ۜ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ
نُصْلِيهِمْ نَارًا ۜ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا
لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا ۜ لَهُمْ فِيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ

اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۜ اِنَّ
اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِه ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ
فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٥٩﴾

Meali

51. Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla *(tanrılara)* iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: "Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!

52. Bunlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir; Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı *(lânetli)* kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın.

53. Yoksa onların mülkten *(hükümranlıktan)* bir nasipleri mi var? Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi *(kadar bir şey bile)* vermezlerdi.

54. Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.

55. Onlardan bir kısmı İbrahim'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; *(onlara)* kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.

56. Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakîmdir.

57. İnanıp; iyi işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu *(tatlı)* bir gölgeye koyarız.

58. Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah

size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.

59. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülülemre *(idarecilere)* de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün *(onların talimatına göre halledin)*; bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.

Tefsiri

٥١— ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴾

51 – Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla (tanrılara) **iman ediyorlar, sonra da kâfirler için: "Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!**

« اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ » *"Kendilerine kitaptan nasip verilenleri* -Yahudileri- *görmedin mi?"* « يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ » *"Putlara ve bâtıla* (tanrılara) *iman ediyorlar"*

Cibt: Her manâdaki putlar ve Allah'tan başka tapınılan her şey demektir. Tağut ise şeytan demek olduğu gibi, istek ve arzuyla ilah gibi kabul edilip uygulanan ve tapınılan her şey ve sistem.

« وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا » *"sonra da kâfirler için: «Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır» diyorlar!"*

Yahudilerden İslamın azılı iki düşmanı olan Huyey bin Ahtab ile Ka'b bin Eşref bir defasında beraberlerinde bir gurup Yahudiyle Mekke ye giderler. Mekke'de Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'a karşı savaşmak üzere, müşrik Kureyş'in ileri gelenleriyle antlaşma yaparlar. Mekke'li müşrikler kendileri gibi İslamın azılı düşmanları olan bu Yahudilere derler ki:

— *"Siz kendilerine kitap gönderilen bir toplumsunuz ve siz, Muhammed'e bu durumda bizden daha yakınsınız. Nitekim o da bize göre size daha yakındır. Sizin bize bir tuzak kurmuş olmanızdan güvencede değiliz, size güvenebilmemiz için gelin siz de bizim putlarımıza secde edin ki, bize doğru söylediğinize güvenelim ve gönüllerimiz huzur içinde olsun."*

Yahudiler de hemen bu isteği kabul edip müşriklerin putlarına secde ettiler. İşte onların bu şekildeki iman ve inanışlarına, *"Cibte ve Tağut'a iman etmek"* denmiştir. Çünkü kendileri kitap ehli oldukları halde putlara secde etmişler ve işleyegeldikleri şeyle lanetlenmiş İblise itaat etmişlerdir. Yahudilerin bu davranışları karşısında Ebu Süfyan bu Yahudilere:

— *"Biz mi yoksa Muhammed mi doğru yolda?"* diye sorar. Yahudi Ka'b bin Eşref:

— *"Siz ondan daha doğru yoldasınız."* diyerek cevap verir.

٥٢– ﴿ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴾

52– Bunlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir; Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı (lânetli) **kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın.**

Daha sonra Rabbimiz Yahudileri cimrilik, pintilik ve hasetle (çekememezlik özellikleriye) tanıtıyor. Bilindiği gibi cimrilik ile hasetlik (çeke memezlik) kötü hasletlerin başında gelen en kötü iki özelliktir. Çünkü Yahudiler kendileri için olan şeylerden başkalarının yararlanmasını istemeyip, engelledikleri gibi başkasının elinde olanların da kendilerinin olsun isterler. İşte bunun için Rabbimiz şöyle buyuruyor:

٥٣– ﴿ اَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَاِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴾

53 – Yoksa onların mülkten (hükümranlıktan) **bir nasipleri mi var? Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi** (kadar bir şey bile) **vermezlerdi.**

« اَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ » *"Yoksa onların mülkten* (hükümranlıktan) *bir nasipleri mi var?"* Ayetin başında bulunan, « اَمْ » edatı münkatiadır. Hemze ise, inkar manasına olup mülkten ve hükümranlıktan bun-

lara bir pay ve hisse olmasını reddediyor, böyle bir paylarının olmadığını dile getiriyor.

« فَاِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا » *"Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi* (kadar bir şey bile) *vermezlerdi."* Yani bunların Allah'ın mülkünden bir payları veya bir hisseleri olmuş olsaydı, bu takdirde onlar hiçbir kimseye, bir hurma çekirdeği kırıntısını bile vermezlerdi. Çünkü öylesine cimridirler ki, cimrilikleri onlara bunu yaptırtmaz, engel olurdu.

« نَقِير » – *"Nekîr"* kelimesi, tıpkı « فتيل » – *"Fetîl"* gibi azlıkta bir darbı meseldir. Yani nasıl ki, « فتيل » – *"Fetîl"* için *"kıl kadar"* deniliyorsa, « نَقِير » de öyledir. Bu, hurma çekirdeğinin üzerindeki yarık manasınadır. Yani bunlar bir metelik bile kimseye vermezlerdi.

٥٤— ﴿ اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰهٖيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظٖيمًا ﴾

54 – Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.

« اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ » *"Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar?"* Aksine onlar Allah Rasulü ile mü'minleri mi kıskanıyorlar yoksa? Bu ifade ile hasedin ve çekememezliğin kötü ve çirkin bir şey olduğu vurgulanıyor, buna dikkat çekiliyor. Çünkü Yahudiler, Allah'ın Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* ile ashabına verdiği yardımı, zaferi, üstünlüğü gördükçe, onların izzet ve saygınlıklarının arttığını, her gün ilerlediklerini müşahede ettikçe adeta çıldırıyorlardı ve bundan dolayı çekemiyor, hased ediyorlardı.

« فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰهٖيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ » *"Oysa İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik"* Tevrat'ı, öğüt ve fıkhı (derin anlayışı) verdik.

« وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظٖيمًا » *"Ve onlara büyük bir hükümranlık bahşet-*

tik." Bu Hz. Yusuf *(Aleyhi's-Selâm)*'a, Hz. Davud *(Aleyhi's-Selâm)*'a ve Hz. Süleyman *(Aleyhi's Selâm)*'a verilen mülk ve hükümranlıklardır. İşte bu, yüce Allah'ın onları ilzamı ve susturmasıdır. Çünkü Yahudiler de biliyorlar ki Allah bu zatlara mülk ve hükümranlık vermiştir. Bunlar ise Hz. İbrahim *(Aleyhi's-Selâm)*'in soyundandırlar. Dolayısıyla hepsi de Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in selefleridirler. Bu itibarla Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'den önce geçenlere verilen mülk ve hükümranlıkların benzerinin kendisine de verilmiş olması yeni bir olay ve yeni bir şey değildir.

٥٥– ﴿ فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴾

55 – Onlardan bir kısmı (İbrahim'e) inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; (onlara) **kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.**

« فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ » *"Onlardan bir kısmı ona (İbrahim'e) inandı,"* Yahudilerden kimisi Hz. İbrahim'in soyu ile alakalı olarak anlatılanlara inandı. « وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ » *"Kimi de ondan yüz çevirdi;"* Kimi Yahudiler ise bunun gerçek ve doğru olduğunu bildikleri halde bile bile inkar ettiler. Ya da Yahudilerden kimisi Allah Rasulüne iman ettiler, kimileri de onun peygamberleğini inkar etti ve ondan yüzçevirdiler. « وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا » "(onlara) *kavurucu bir ateş olarak cehennem* -o yüz çevirip inkar edenlere- *yeter."*

٥٦– ﴿ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾

56 – Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri, gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakîmdir.

« اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا » *"Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri, gün gelecek bir ateşe sokacağız;"* « كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ » *"onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar!"* Yani o derileri yeniden hiç yanmamış olarak iade ederiz.

Buradaki, *"tebdil ve tağyir"* olayı hak erbabınca derilerin hey'etlerinin yani şekillerinin değişikliği olup derilerin asıllarının değişmesi demek değildir. Ancak Kerramiyye mezhebi mensubları buna karşı çıkmaktadırlar. Fudayl bin İyad (v.187/802) ise bu konuda şöyle diyor:

"İyice yanıp pişmiş olan deriyi tekrar yanmamış olarak eski haline döndürmesi demektir." Bunun nedeni de, cehennemde yananların sürekli azabı tatmaları, acıyı her an yaşamaları içindir. Çektikleri azabın ve acının ardı arkası gelmesin diyedir. Bu tıpkı senin, aziz bir kimseye *"Allah seni aziz kılsın."* demene benzer ki bunun anlamı, *"Allah seni bu saygınlık ve şerefinle yaşamanı sürdürsün."* demektir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا » *"Allah daima üstün* -her vakit intikam ve öç almada galip olandır. Allah'ın mücrim ya da suçlulara karşı bir şeyi muradetmesi halinde asla hiçbir kimse kendisine engel olamaz- *ve hakîmdir."* Kafirlere karşı bir şey yapmak istediğinde ve verdiği hükümde hikmet sahibidir.

٥٧ — ﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا لَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾

57 – İnanıp; iyi işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu (tatlı) **bir gölgeye koyarız.**

Burada geçen, « ظَلِيلًا » kelimesi aynen, « الظِّلّ » kökünden türemiş

ve sırf manayı pekiştirmek için gelen bir kelimedir. Bu ifade adeta, « لَيْلٌ أَلِيلٌ » "**Leylun Elilun**" ifadesine benzer ki, bu da, *"koyu karanlık bir gece"* manasınadır. « ظلاً ظليلاً » kavlinin manası da şöyledir:

"Öylesine uzun ve güzel bir gölge ki, asla aralarında bir boşluk olmayan, sürekli olan ve güneşin ortadan kaldırmadığı, ne aşırı sıcaklığı ve ne de dondurcu soğukluğu bulunmayan, tam istenen, aranan bir gölge ki, iş-te böyle bir gölge ancak cennetin gölgesidir."

Bundan sonra Rabbimiz idarecilere seslenerek, emanetleri yerine getirmelerini ve insanlar arasında adaletle hükmetmelerini emrederek şöyle buyuruyor:

٥٨— ﴿ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴾

58 – Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emr eder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.

« اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا » *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi.... emreder."* Bir yoruma göre bu hükmün içerisinde farzların edası, yerine getirilmesi emri de yer almaktadır. Çünkü bu, yüce Allah'ın emanetidir. Zira bu emaneti yer, gök ve dağlara rağmen insanlar yüklenmişlerdir. Yine yüce Allah'ın bir hediyesi ve lütfu olan duyu organlarının korunması da keza bir emirdir.

« وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ » *"Ve insanlar arasında hükmettiğiniz* -yargılama yaptığınız- *zaman adaletle* -eşit olarak ve insaf ölçülerini elden bırakmaksızın- *hükmetmenizi emreder."*

Anlatıldığına göre Osman bin Tâlha bin Abduddar *(Radıyallahu Anh)*, Kabe'nin bakıcısıydı. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz bundan Kabe'nin anahtarını alıp Hz. Ali *(Radıyallahu Anh)*'ye verdi. Ancak bu ayetin inmesi (nazil olması) üzerine Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Hz.

Ali *(Radıyallahu Anh)*'ye, anahtarları tekrar eski bakıcısı Osman b. Talha *(Radıyallahu Anh)*'ya teslim etmesi emrini verdi ve Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu:

"Allah, seninle ilgili olarak Kur'an'da bir ayet indirdi." Ve kendisine, indirilen bu ayeti okudu. İşte bunu üzerine Osman b. Talha *(Radıyallahu Anh)* Müslüman oldu. Onun Müslüman olması üzerine Hz. Cebrail *(Aleyhi's-Selâm)* inerek Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'a:

— *"Bundan böyle Kabe'nin bakımı sonsuza dek Osman b. Talha soyunda kalacaktır."* haberini verdi. [18]

« إِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ » *"Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor!"* Bu ayette yer alan, « نِعِمَّا » kelimesindeki « مَا » edatı, « يَعِظُكُمْ بِهِ » kavliyle ya mansub nekiredir veya mansub mevsufedir. Burada adeta şöyle denilir gibidir: *"Size öğüt verilen şey ne güzeldir."* Veya bu, mahallen merfu bir mevsul cümle olup, bunun ma badi (sonrası) ise bunun sılası yani ilgi cümlesidir (yan cümleciktir). Yani bunun manası şöyle olmaktadır: *"Kendisiyle size öğütte bulunulan şey ne güzeldir."* Burada mahsusun bil medih olan (övgüye değer olan) şey ise mahzuftur (zikredil memiştir). Yani; *"Kendisiyle size öğüt verdiği şey ne güzeldir."* Bu da, eda edilmesi (yerine getirilmesi) gereken şeyler olup emredilen hususlardır. Hüküm ve yargıda bulunurken adil davranmak gibi.

Kıraat imamlarından Nafi ve Ebu Amr « ن » harfinin esresi ve « ع » harfinin de sükunuyla bu kelimeyi, « نِعْمَّا » şeklinde okumuşlardır. İbn Amir, Hamza ve Ali Kisai de bunu, « ن » harfinin fethası (üstünü) ve « ع » harfinin esresiyle olmak üzere, « نَعِمَّا » olarak okumuşlardır.

« إِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا » *"Şüphesiz Allah* -söylediğiniz- *her şeyi işitici,* -yaptığınız- *her şeyi görücüdür.*

Yüce Allah bundan önceki ayette yöneticilere emanetleri ehline ver

[18] İbn Hacer, Salebi bu olayı bu şekilde haber verdi, sonra da Bağavi bunu herhangi bir isnad zikretmeksizin zikretti, diyor. Vahidi de bunu, "el-Vasit" ve "el-Esbab" adlı eserlerinde zikretmiştir. Bk. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/523.

melerini ve insanlar arasında adaletle hükmetmelerini emrettiği gibi, halka da, İslâmi esas ölçülerine uyan ve uygulayan yöneticilere bu ayetiyle emrediyor ve şöyle buyuruyor:

٥٩- ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾

59 – Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülülemre (idarecilere) **de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün** (onların talimatına göre halledin); **bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ » *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülülemre* (idarecilere) *de itaat edin."* Yani yöneticilerinize veya alimlere itaat edin. Çünkü alimlerin emirleri yöneticiler üzerinde daha etkindir. « فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ » *"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz"* Eğer siz ve yöneticileriniz, din ile ilgili herhangi bir konuda anlaşamazsanız, « فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ » *"Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün* (onların talimatına göre halledin);*"* Yani meseleyi Kitap ve Sünnete götürün. Çünkü Allah'a ve ahiret gününe iman etmek demek, bunun gereği olan Allah'a itaati beraberinde getirir, yoksa isyanı veya karşı çıkmayı değil.

Bu ayet, İslam ile idare eden yöneticilere, hakka uydukları sürece itaatın farz olduğunu göstermektedir. Ancak hakka yani İslamî esaslara aykırı davranmaya başladıklarında ise, onlara itaat gerekmez. Çünkü bu konuda Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın şöyle bir hadisi bulunmaktadır: *"Kulun, Yaratan'a* (Allah'a) *karşı gelmesi halinde artık ona itaat yoktur."* [19]

[19] Bak. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/409 ve 5/66.

Anlatıldığına göre Mesleme b. Abdulmelik b. Mervan Tabiinden olan Ebu Hazim'e şöyle demiş:

— *"Sizler «Sizden olan idarecilere de itaat edin.» kavline dayanarak bize halkın itaat etmesini emreden kimseler değil misiniz?"* diye sorunca, Ebu Hazım şu karşılığı verir:

— *"Sizler de, Rabbimizin, «Eğer din ve dünya işleri konusunda anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah ve Rasulüne götürün!» kavline aykırı hareket ettiğiniz takdirde, size itaat ortadan kalkmıyor mu?"* diye cevap verir. Yani Kur'an'a ve hayatta olduğu sürece Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'a, vefatından sonra Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın hadislerine göre çözümleyin.

« ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا » *"bu* –yani Kitap ve Sünnete işi götürme meselesi, – *hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."*

❁ ❁ ❁

60. — 70. ÂYETLER

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ
مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُوٓا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُوٓا اَنْ
يَكْفُرُوا بِهِ ؕ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَاِذَا
قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلَى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ
يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ۚ ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ
وَقُلْ لَهُمْ فِٓي اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا
لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا
اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا
وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا
يَجِدُوا فِٓي اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ٦٥ وَلَوْ
اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا
فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ

خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّـا اَجْرًا عَظِيمًا

﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ

فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ

وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ

مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

Meali

60. Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğut'a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tâğut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. "Halbuki şeytan onları uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister."

61. Onlara: Allah'ın indirdiğine *(Kitab'a)* ve Resûl'e gelin *(onlara başvuralım)*, denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.

62. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket gelince hemen, biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik, diye yemin ederek sana nasıl gelirler!

63. Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.

64. Biz her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanma dileseler, Resûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.

65. Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın *(onu)* tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.

66. Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de *(imanlarını)* daha pekiştirici olurdu.

67. O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükâfat verirdik.

68. Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik.

69. Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddîkler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlarla arkadaşlık ne güzeldir!

70. Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter.

Tefsiri

Bişr adındaki bir münafık ile bir Yahudi arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Yahudi aralarındaki anlaşmazlığı çözümlemesi için Bişr'i, peygamberimiz Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e götürmeyi istedi. Çünkü Yahudi, Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in rüşvet almayacağını, hakkı söyleyeceğini ve uygulayacağını biliyordu. Ancak münafık olan kimse ise, Yahudi Ka'b bin Eşref'in rüşvet ile bu işi kendi lehine çözeceğini bildiğinden, Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'i değil, Ka'b bin Eşref'e gitmeyi istedi. Ancak sonuçta meselelerini Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e götürdüler. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* de Yahudi'nin haklı olduğunu görüp kararını onun lehinde verince, münafık biri olan Bişr bu hükme rıza göstermedi ve gel de Ömer'e gidelim, meselemizi ona götürelim, o bizim aramızda hükmünü versin, dedi.

Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)*'e vardıklarında Yahudi, Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)*'e dedi ki:

— *Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'a gittik, Allah Rasulü (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) benim lehimde hükmedince, bu adam Allah Rasulü (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'nün verdiği hükme rıza göstermedi.* Bunun üzerine Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)*, münafık olan kimseye:

— *Bu adam doğru mu söylüyor?* diye sorunca, adam da:

— *Evet*, dedi. İşte bu cevabı alan Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)* onlara:

— *Her ikiniz de yerinizde beni biraz bekleyin, hemen geliyorum*, dedi. İçeri girip kılıcını aldı, geldi ve münafık olan Bişr'in kafasını kılıçla vurdu, sonra da dedi ki:

— *Allah ve Rasulü'nün verdiği hükme rıza göstermeyenlere karşı benin hüküm verip yargılamam böyledir*, buyurdu.

İşte şimdi tefsirini okuyacağımız ayet bu olay üzerine nazil olmuştur. Rabbimiz:

« اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ » buyurmuştur. Hz. Cebrail *(Aleyhi'sselâm)* şöyle demiştir:

— *"Doğrusu Ömer hak ile batılı birbirinden ayırdı, hakkı ortaya koydu."* Bu olay üzerine Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* de şöyle buyurmuştur:

— *"Sen bundan böyle* -hak ile batılı birbirinden ayıran manasında- *«Faruk»'sun."* [20]

٦٠– ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴾

60 – Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğut'a inanmamaları kendilerine emr olunduğu halde, Tâğut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. "Halbuki şeytan onları uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister."

« اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ » *"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi?"* « يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهِ » "Tâğut'a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tâğut'un önünde mahkemeleşmek istiyorlar."

[20] Bu olayı Vahidi, Esbabı Nüzul, adlı eserinde rivayet etmiştir. Bak. age. s:107-108.

Burada, « يُرِيدُونَ » kavli, « يَزْعُمُونَ » kavlinden haldir. Burada geçen, « الطَّاغُوتِ » –*"tağut"* kelimesinden kasıt da azılı islam düşmanı olan Ka'b bin Eşref'tir. Aşırılık ve sapıklıkta oldukça şiddetli olduğundan, İslam'a ve Allah Rasulüne karşı olan düşmanlığında çok ileri gittiğinden dolayı veya kötülükte şeytana olan benzerliği sebebiyle ona, *"tağut"* adı verilmiştir. Ya da Allah Rasulünden başkasının önünde yargılanma ve meselelerinin çözümünü istemeleri, şeytanın önünde muhakeme olunmak olarak kabul edilmiştir. Çünkü ayetin ileri ki kısmı bu gerçeğe işaret etmektedir. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

« وَقَدْ أُمِرُوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهِ » *"Kendisini inkar etmekle emrolundukları halde,"* ve bunun devamında da şöyle buyuruyor:

« وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالاً بَعِيدًا » *"Halbuki şeytan onları*–haktan saptırarak ölüme kadar sürecek olan– *uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister."*

﴿ ٦١– وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلَى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴾

61 – Onlara: Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) **ve Resûl'e gelin** (onlara başvuralım), **denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.**

Yani seni bırakıp ve senden kaçıp, senin dışındaki birine giderek onu rüşvetle kendi yanına çekip, böylece kendi lehine hüküm verilsin ister.

﴿ ٦٢– فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴾

62 – Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket geldiği zaman hemen, biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik, diye yemin ederek sana nasıl gelirler!

« فَكَيْفَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاؤُكَ » "–nasıl yapıyorlar da- *Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket geldiği* - Hz. Ömer'in Bişr adındaki münafık kimseyi öldürdüğü-*zaman* -öldürülen münafığın münafık olan arkadaş ve yakınları- *hemen,* « يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا » «...«*biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik, diye yemin ederek sana nasıl gelirler!:*

Ayetteki «يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ » haldir. « اِنْ اَرَدْنَا » kavli ise, "*Senden başkasını hakem kılmamızda biz art bir niyet taşımadık, başka bir şey muradetmedik.*" demektir. Bizim amacımız kötülük değil, sadece iyilikti, güzellikti ve bir de iki hasım arasını bulmaktan ibaretti. Yoksa bizim bunu yapmamızla, sana muhalefet ettiğimiz manası çıkarılmasın, biz sana karşı çıkmadığımız gibi, senin verdiğin hükme karşı da öfke dolu değiliz.

İşte bu durum onların işledikleri hataları sebebiyle kendileri için bir tehdit ve gözdağı olmuştur. Çünkü onlar pişmanlığın asla işe yaramayacağı pek yakın bir gelecekte büyük bir pişmanlık ve nedamet duyacaklardır. Onların mazeretleri de o gün kendileri için herhangi bir fayda sağlamayacaktır.

Anlatıldığına göre öldürülen münafık Bişr'in yakınları, onun kan bedelini istemeye gelirler. Oysa Allah onun kanını heder kılmıştır. Yani o öldürülmeyi haketmişti, artık onun için bir kan bedeli de sözkonusu değildir. Yakınları kan bedelini istemeye geldiklerinde şöyle derler:

"Bizim Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)'e gelip onun bizi dinleyip bir hüküm vermesini istememizde, bizim hiçbir zaman art bir niyetimiz yoktu. Biz şunu istemiştik. Ömer, adil bir hükümle bizim yakınımıza iyilikte bulunsun ve anlaşmazlığa düşen iki hasmın da arasını bulsun, istedik. Başka bir maksadımız yoktu. Oysa biz hiçbir vakit onun bu şekilde verdiği bir hüküm ile hükmedeceğini asla düşünüp hatırımıza bile getirmemiştik."

٦٣– ﴿ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴾

63– Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara

aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.

Dolayısıyla onların özürlerini ve bahanelerini kabul etme, onları azarlayarak, yaptıklarının kabul edilir olmadığını cezalandırılmalarının gerekli olduğunu söyleyerek öğütte bulun. Onlara vereceğin öğütler, korku, tehdit ve uyarı içerikli olmalı, asla müsamaha olunmayacağı söylenmelidir. Onlara öğüt vermen böyle olmalıdır.

Yahut onlara ceza vermekten uzak, fakat kendilerini kesin bir dille azarlayıp uyar, bu manada öğütte bulun. Öyle bir öğüt vermelisin ki, senin içinden geçenlerin ne olduğunu, işledikleri suçun cezasının nasıl bir ceza olabileceğini gereğince anlayabilsinler, başkaca bir harekete kalkışma cesaretini bu vaaz yoluyla artık kendilerinde bulamasınlar.

Belağat: Dil ile kişinin içinde var olan şeyi karşısındakine ulaştırmasıdır. « فِي أَنْفُسِهِمْ » kavli, « قُلْ لَهُمْ » kavline taalluk etmektedir. Yani bu şu demektir: *"Onlara, gönüllerinde gizli tuttukları iğrenç niyetlerini, nifak dolu gönüllerini etkileyebilecek çok kesin bir dil ile söyle."*

٦٤– ﴿ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۜ وَلَوْ اَنَّـهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْـفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴾

64– Biz her peygamberi Allah'ın izniyle ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Resûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.

« وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ » *"Biz her peygamberi Allah'ın izniyle ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik."* Yani halkı kendisine itaate muvaffak kılması ve bunu onlar için kolaylaştırmasıyladır. Çünkü Allah peygamberin gönderildiği topluma, peygamberlerine itaat etmelerini emretmiştir. Çünkü peygamber bu görevi Allah'ın emriyle yerine getirmektedir. İşte bu itibarla peygambere itaat etmek demek, Allah'a itaat etmektir. *"Kim Rasule itaat ederse o kesinlikle Allah'a itaat*

etmiştir."

« وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ جَاۤؤُكَ » *"Eğer onlar* –tağutun önünde gidip muhakeme olunmakla- *kendilerine zulmettikleri zaman, sana gelseler de* -işledikleri günahtan ötürü tevbe ederek ve meydana getirdikleri ayrılıktan özür dilemek suretiyle « فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ » "-nifaktan ve meydana getirdikleri ayrlıktan dolayı- *Allah'tan bağışlanmayı dileseler,* « وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ » *Resûl de onlar için* -aracı ya da şefaatçı olarak- *istiğfar etseydi,"*

Burada, « اِذْ ظَلَمُوا » kavlindeki amil « اَنَّ » edatının haberidir. Bu ise, « جَاۤؤُكَ » kavlidir. Mana şöyle olmaktadır:

"Eğer bu münafıkların gelişi kendilerinin mağfiret isteyip özür dilemeleri ve Rasulün mağfiret dilemesi kendilerine zulmettikleri esnada olmuş olsaydı..."

« لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا » *"Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı."* Ayetteki, «لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا» kavli, Allah'ı tevbeleri çok çok kabul eden olduğunu kesinlikle bilirlerdi, demektir. Yani, onların tevbelerini mutlaka kabul ederdi. Yine ayette, « وَاسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ » - *"Sen de onlara mağfiret dileseydin"* buyurmadı. Bunu bırakıp iltifat yolunu tercih etti. Amaç Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın şanını, derecesini yükseltmek olup, onun mağfiret dilemesinin de büyük bir olay olduğunu göstermektir. Bu arada Allah katında adı Rasul (elçi) olan bir zatın şefaatinin bir yeri ve değeri olduğu hususuna da dikkat çekmektir.

Anlatıldığına göre Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın yerine defnedilmesinden sonra bir bedevi gelir, kendisini Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın kabri üzerine atar ve kabrinin toprağından üstüne ve başına serper ve şöyle der:

— *"Ey Allah'ın Rasulü! Sen buyurdun, biz de dinledik ve sana indirilen ayetler içinde,* ***"Onlar sana itaatı terk ile kendilerine zulmettiklerinde, özür dileyerek sana gelip de Allah'tan mağfiret dilemiş olsalardı,..."*** *mealindeki bir ayet bulunmaktadır. İşte ben de kendi kendime yazık edip zulmettim. Şimdi sana gelip günahlarımdan ötürü Allah'tan mağ-*

firet diliyorum. Öyleyse sen de benim için Rabbimden mağfiret iste." Bu sırada Rasulullah (*Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*)'ın kabrinden, *"Sen mağfiret oldun."* diye bir ses duyuldu."

٦٥– ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

65 – Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) **tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.**

« فَلَا وَرَبِّكَ » *"Hayır, Rabbine andolsun ki,"* Bu « فَلَا وَرَبِّكَ » kavli, « فَوَ رَبِّكَ » demek olup, tıpkı, ﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ ﴾[21] ayeti gibidir.

Ayette yer alan, « لَا » harfi, mezide olup yemin manasını pekiştirmek içindir. Kasemin (yeminin) cevabı ise, « لَا يُؤْمِنُونَ » kavlidir. Ya da bu şöyle takdir olunmaktadır:

« فَلَا » Hayır durum hiç de onların dedikleri gibi değildir. Sonra da, « وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ » *"Rabbine andolsun ki onlar... iman etmiş olmazlar."* buyurmuştur.

« حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ » *"Aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp"* Kendi aralarına çıkan anlaşmazlıkları, karışıklıkları çözmede seni hakem tayin edip kabul etmedikleri....

Bu ayette ihtilaf ve anlaşmazlık manasına gelen, « شَجَرَ » kelimesidir. Nitekim ağaca da dal ve budakları birbirine karıştığından, içiçe girdiğinden dolayı *"şecer"* denmektedir.

« ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ » *"Sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın"* yani vermiş olduğun hüküm de gönüllerinde bir daralma ve sıkışma, bir şüphe hissetmeksizin, çünkü

[21] Hicr, 92.

işi konusunda şüpheye düşen, durum kendisine aydınlanana kadar bu hal öyle devam eder.

« وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا » *"(onu) tam manasıyla kabullenmedikçe* (iman etmiş olmazlar) ..." Vermiş olduğun hükmüne kesin anlamda boyun eğip teslim olmadıkça... Bu ifadenin gerçek olarak manası şöyledir: Kendini birine her bakımdan teslim etmek, her bakımdan güvenmek. Yani samimi ve dürüst olarak kendisi teslim etmek. « تَسْلِيمًا » kelimesi müekked mastar olup fiilini tekit için getirilmiştir ki bu, tekrar anlamındadır. Sanki şöyle denir gibidir: *"Senin verdiğin hüküm ve kararda ister görünüşlerin de* (zahiren) *olsun ister içlerinde* (batınen) *olsun şüphesiz bir şekilde boyun eğip kabul etmedikleri müddetçe..."*

Mana şöyledir: *"Senin hükmüne ve verdiğin karara, yaptığın yargılamaya kesin olarak razı olmadıkları sürece inanmış olmazlar."*

٦٦— ﴿ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴾

66– Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) **daha pekiştirici olurdu.**

« وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ » *"Eğer onlara* -münafıklara-; *«kendinizi öldürün* – cihad ederek kendinizi ölüme sunun veya İsrailoğullarının kendilerini öldürmelerini nasıl ki onlara farz kılıp emretmiş isek, bunu sizin için de emredip farz kılmış olsaydık-, *yahut yurtlarınızdan* -hicret ederek- *çıkın» diye emretmiş olsaydık* -eğer onlar üzerinde bu yazımız gerçekleşmiş olsaydı-, *içlerinden pek azı müstesna bunu yapmazlardı."* Sırf münafıklıkları yüzünden bu emri yerine getirmezlerdi.

« اَنِ اقْتُلُوا » kavlinin başında bulunan « اَنْ » müfessiredir. « مَا فَعَلُوهُ » kavlindeki zamir ise iki fiilden birinin mastarına ait bir zamirdir. Bu mastarlar ise, biri, « قَتْل » - *"öldürmek"* diğeri de, « خُرُوج » - *"çıkmak"* kelimeleridir. Ya da, « كَتَبْنَا » kavlinin delalet ettiği « مَكْتُوب» - *"yazılan, farz kılınan"* kelime sine aittir.

İbn Âmir istisna durumunu göz önünde bulundurarak, «قَلِيل» kelimesini, « قَلِيلاً » olarak okumuştur. Merfu olarak okunması ise, « فَعَلُوهُ » kelimesindeki « و » harfinden bedel kılınması sebebiyledir.

« وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا » *"Eğer kendilerine verilen öğüdü* -Rasulullah'a tabi olma ve onun hükmüne uyma konusundaki- *yerine getirselerdi, onlar için* -dünya ve ahiret açısından- *hem daha hayırlı hem de* (imanlarını) *daha pekiştirici olurdu."* Bu konuda ızdırap çekmekten de daha uzak kalırlardı.

٦٧– ﴿ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

67 – O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükâfat verirdik.

Ayetin başında yer alan, « اِذًا » edatı, mukadder (var sayılan) bir sorunun cevabı niteliğindedir. Sanki burada şöyle denilmektedir: *"Sebat etmelerinden, durumu sağlamlaştırmalarından sonra kendileri için ne gibi bir şey olurdu?"* Emrimizi uygulayıp sebat etselerdi, kendilerine ardı arkası kesilmeyen çokça bir sevap verirdik onlara.

٦٨– ﴿ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴾

68 – Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik.

Yani onları hak din üzere sabit kılardık, sebat etmelerini sağlardık. « صِرَاطًا » kelimesi ikinci mefuldür.

٦٩– ﴿ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴾

69 – Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddîkler -örneğin peygamberlerin en değerli sahabeleri-, **şehidler** -Allah yolunda hayatlarını verenler- **ve salih** -halleri düzgün ve amelleri güzel olan- **kişilerle beraberdir. Bunlarla** -sıddiklerle, diğer derecedeki iyi kimselerle hep beraber bir çatı altında bulunmak suretiyle- **arkadaşlık ne güzeldir!**

Sıddik: Doğrulukta üstüne başka kimse olmayan, dürüst olan kimse demek olup hem zahirdeki işlerinde ve hem iç hayatındaki hallerinde her an Rabbinin kontrolünde olduğunu düşünereke hareket eden kimse. Bir başka tanıma göre de, sözü, özü ve davranışları birbirini doğrulayan de-mektir.

٧٠– ﴿ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا ﴾

70 – Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter.

« ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ » *"Bu lütuf Allah'tandır."* Bu ayette, « ذٰلِكَ » mübtedadır. « الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ » kavli de bunun haberidir veya, « اَلْفَضْلُ » kelimesi sıfat olup, « مِنَ اللّٰهِ » kavli de mübtedanın haberidir. Mana şöyledir: *"İtaatkar olanlara verilen büyük mükafat, kendilerine nimet verilip ikramda bulunulan kimselerle olan cennet arkadaşlığı hepsi Allah'tandır. Çünkü Allah bununla onlara lütufta bulunmuştur."* Veyahut bununla muradolunan şudur: *"Kendilerine nimet verilenlerin üstünlüğü ve meziyyetleri Allah'tan bir lütuf eseridir."*

« وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا » *"Bilen olarak Allah yeter."* Kullarının halini gere ğince bilen olarak... Bunlardan hangileri daha çok lütfa ve ikrama layıktır sadece O bilir. Bu ayet, Allah'ın kullarına yaptığı şeylerin Allah'ın bir lütfu olduğunu göstermektedir. Ancak Mutezilenin bu konudaki söyledik leri farklıdır. Ehli sünnetle farklı görüşlere sahiptirler.

71. — 77. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمٖيعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهٖيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنٖى كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظٖيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ الَّذٖينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِۜ وَمَنْ يُقَاتِلْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتٖيهِ اَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفٖينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذٖينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصٖيرًاۜ ﴿٧٥﴾ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُٓوا اَوْلِيَٓاءَ الشَّيْطَانِۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعٖيفًا ﴿٧٦﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ قٖيلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ

وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا
فَرٖيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةًۚ وَقَالُوا
رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا اَخَّرْتَنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرٖيبٍۜ
قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلٖيلٌۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَلَا تُظْلَمُونَ
فَتٖيلًا ﴿٧٧﴾

Meali

71. Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın, yahut *(gerektiğinde)* topyekün savaşın.

72. İçinizden bazıları vardır ki *(cihad konusunda)* pek ağırdan alırlar. Eğer size bir felâket erişirse: "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım" der.

73. Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasın da *(zahirî)* bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım !" der.

74. O halde, dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

75. Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tâğut *(bâtıl davalar ve şeytan)* yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır.

77. Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca,

içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize ni çin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen *(daha bir müddet savaşı farz kılmasan)* olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."

Tefsiri

٧١- ﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴾

71 - Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın, yahut (gerektiğinde) **topyekün savaşın.**

« يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ » *"Ey iman edenler! Tedbirinizi alın."* Arapçada « حِذْر » ve « حَذَر » kelimeleri tıpkı, « اِثْر » ve « اَثَر » kelimelerinin aynı manaya geldikleri gibi aynı anlamdadırlar. Nitekim bir kimse uyanık bulunduğu zaman, « اَخَذَ حِذْرَهُ » – *"tedbirini aldı"* ve korkulması gerekene karşı yapacağını yaptı denir. Bu adeta kalkanı, kendi canını tehlikeden koruyan ve ruhunu muhafaza eden bir alet olarak kullanmak gibidir. Mana şöyledir: *"Düşmana karşı tedbirinizi alın ve ondan sakının."*

« فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ » *"Bölük bölük savaşa çıkın,"* Düşmana karşı değişik guruplar, timler ve gerilla ya da çeteler halinde, küçük küçük seriyeler olarak çıkın. « ثُبَاتٍ » kelimesi topluluklar ve guruplar manasınadır. Bu kelime çoğul olup, tekili ise, « ثُبَةٌ » kelimesidir.

« اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا » *"Yahut* (gerektiğinde) *topyekün savaşın."* Hep birlikte çıkın veya Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* ile beraber çıkın. Çünkü başsız olarak toplu halde çıkış bir şey ifade etmez, baş olma

dan, lider olmadan iş amacına ulaşamaz. Nitekim vasıta ve aracı olmadan da akit (sözleşme) düzenli olmaz.

Ya da, « فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ » *"Küçük birlikler halinde çıkın."* demek, eğer genel seferberlik hali yoksa, küçük timler halinde, düşmanı gizliden gizliye kontrol etmek için çıkın, manasınadır ve; « اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا » *"veya toplu olarak çıkın"* ise, eğer ülkede genel seferberlik hali varsa hepimiz toptan silaha sarılın ve İslam devletini ve nizamını koruyun, demektir. « ثُبَاتٍ » ve « جَمِيعًا » kelimelerinin her ikisi de haldirler.

٧٢– ﴿ وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴾

72 – İçinizden bazıları vardır ki (cihad konusunda) **pek ağırdan alırlar. Eğer size bir felâket erişirse: "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım" der.**

« وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ » *"İçinizden bazıları vardır ki* (cihad konusunda) *pek ağırdan alırlar."*

Ayetteki, « لَمَنْ » edatının başında yer alan « لَ » harfi ibtida için olup bu tıpkı ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ ﴾[22] kavlinin başında bulunan « لَ » harfi gibidir.

« مَنْ » edatı ise ilgi zamiridir yani mevsuledir. « لَيُبَطِّئَنَّ » kavlinin başında bulunan « لَ » harfi ise mahzuf olan kasemin (yeminin) cevabıdır. Bu cümle takdir itibariyle şöyledir: *"Doğrusu içinizden öyleleri vardır ki Allah'a yemin ederim savaşa katılmamak için işi ağırdan alıyor."*

Kasem yani yemin ve cevabı birlikte, « مَنْ » edatının sıgasıdır (ilgi -yan- cümleciğidir).

Bu cümledeki yemine raci olan zamir bizzat, « لَيُبَطِّئَنَّ » kavlinde

[22] Nahl, 18.

yer almaktadır. Yani bu, yemin ederim ki yere çakılıp kaldılar ve kesinlikle de cihada katılmayacaklardır.

« بَطَّؤَ » kelimesi, « اَبْطَا » manasınadır ki bu da *"geri kalmak"* demektir. Nitekim, « مَا بَطَّؤَ بِكَ » denir ki, *"seni geri bırakan şey nedir"*, manasınadır. Bu kelime « بِ » harfiyle müteaddi yani geçişli hale gelir. Burada uyarı ve sesleniş, Allah Rasulü *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'nün ordusunadır.

« مِنْكُمْ » kavli görünürde Müslüman olup esasen kalben Müslüman olmayan münafıklar demektir. Çünkü bu sözde Müslümanlar diğer Müslümanlara diyorlardı ki:

"Neden canınıza kıyıyorsunuz, hele bir bekleyin, durum iyice ortaya çıkıp belirginleşsin."

« فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ » *"Eğer size bir felaket erişirse:"* Eğer savaşta öldürülür (şehit düşer) veya yenilgiye uğrarsanız:

« قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا » Savaşa katılmayıp geri duran, işi ağırdan alan münafık kişi *"«Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım» der."* Çünkü onların başına gelenler benim de başıma gelebilirdi, der.

٧٣– ﴿ وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾

73 - Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasında (zahirî) **bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım !" der.**

« وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ » *"Eğer size Allah'tan bir lütuf,"* Bir fetih kazanırsanız, « لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ » *"sanki sizinle onun arasında* (zahiri) *bir dostluk yokmuş gibi* -işi ağırdan alan ve savaştan geri

kalan bu kimse, sevap arzusu ile değil, elde edemediği ganimete hayıflanarak kesin olarak şöyle- *der:"*

« كَاْنْ » kavli, şeddeli halden şeddesiz hale getirilmiştir [23]. Bunun ismi de mahzuf olup, « كَاَنَّهُ » demektir.

Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Hafs « لَمْ تَكُنْ » kavlini « يَ » harfiyle « لَمْ يَكُنْ » olarak okumuşlardır. « بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ » kavli de, fiil ile mefulü arasında itiraz-parantez cümlesidir. Fiil, « لَيَقُولَنَّ » kelimesi olup, meful ise, « يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ » kavlidir. Mana da şöyledir: *"Sanki aranızda daha önce karşılıklı olarak bir sevgi ve dostluk geçmemiş gibi."* Çünkü münafıklar iki yüzlü olmaları sebebiyle inananları görünür de sever gibi hareket ederler. Oysa onların içi size karşı kötülük ve fesat doludur, bu itibarla mü'minler için hep kötülük ve fesat arar dururlar.

« يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا » *"Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım !"* Ganimetten büyük bir pay alırdım. « فَاَفُوزَ » kavli mansup olarak gelmiştir, çünkü bu, temenninin cevabıdır.

٧٤— ﴿ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

74 – O halde, dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

« فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ » *"O halde, dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar."* Burada « يَشْرُونَ » kelimesi satmak manasına geldiği gibi, aynı zamanda

---

[23] Yani, « كَاَنْ » iken « كَاْنْ » yapılmıştır.

satın almak manasına da gelir. Zira bu kelime Arap dilinde zıt anlama sahip olan kelimelerdendir.

Bu durumda burada sözkonusu edilen mü'minlerdir ve mü'minler bu geçici dünyayı gelecek olan ebedi dünya karşılığında satanlardır, bu dünyayı verip ebedi olanla değiştirenlerdir. Yani ruhen ve psikolojik olarak hasta olanlar ve niyetleri bozuk bulunanlar savaşa katılmaktan geri kalırlarsa, bu takdirde ihlas sahibi ve samimi olan dürüst mü'minler savaşsınlar.

Veya ayetteki söz konusu kelime, *"satın alanlar"* manasınadır. Bu takdirde burada asıl muradolunanlar, *"ahiret hayatına karşılık bu dünyayı satın alan münafıklardır"*. Böylece kendilerine, *"Öyle ise sizde var olan nifak hastalığını değiştirp Allah ve Rasulüne iman etmede samimi olun ve Allah yolunda da gerektiği gibi cihada sarılın."* diye öğüt verilir.

« وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا »
"Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz." Allah, kendi kelimesini yüceltme ve şeriatını hakim kılma yolunda savaşan mücahit kimselere ister şehit düşsünler, ister zafer kazansınlar, Allah'ın dinini güçlendirmek için savaşanlara, gayretleri sebebiyle büyük bir ecir vereceğini söz veriyor.

٧٥- ﴿ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴾

75 – Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!

« وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » *"Size ne oldu da Allah yolunda ve: «...uğrunda savaşmıyorsunuz?»"* « وَمَا لَكُمْ » kavli mübteda ve haberdir. Olumsuzluk ifade eden bir kelimede soru edatı, işi ağırdan alanlarla ilgili olarak bir uyarı niteliğindedir. Olumlu bir cümlede soru edatı-

nın yer alması ise inkar ve ret içindir.

« لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » kavli de haldir. Bunda etkin olan amil, *istikrar* manasıdır. Bu, tıpkı, « مَا لَكَ قَائِمًا » – *"Senin ayakta kalmana sebep nedir?"* kavline benzer bir ifadedir. Mana şöyledir: *"Oysa savaşmanın tüm sebepleri ortada iken sizin savaşı terketmenizin sebebi nedir veya sizin savaşı terketmenize sebep olan şey nedir?"*

« وَالْمُسْتَضْعَفِينَ » kavli, « فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » kavli üzerine matuf olup mecrurdur. Yani, *"Allah yolunda ve gerçekten zavallı, kimsesiz ve zayıf düşürülmüş samimi kimseleri kurtarmak uğrunda savaşmıyorsunuz?"* Ya da bu ifade ihtisas üzere mansup kılınmıştır. Dolayısıyla bunun manası şöyledir: *"Allah yolunda savaşı özellikle zaafa uğratılmış, her şeyleri ellerinden alınmış güçsüz düşürülenlerden onları kurtarmak için neden savaşmıyorsunuz?"* Çünkü, *"Allah yolunda"* ifadesi bilindiği gibi her iyilik ve hayır manasında geçerli olan bir tabirdir. Dolayısıyla kafirlerin ellerinde ve yönetimi altında bulunan güçsüz, her şeyleri ellerinden alınmış ve bir şey yapamaz durumdaki Müslümanları kurtarmak ise hayırların en büyüğüdür ve hatta en özel ve başta gelenidir. Bu ayette sözü edilen güçsüzler ise, Mekke'de iken Müslümanlığı kabul eden ve herhangi bir güçleri bulunamayan Müslümanlardır. İslamın azılı düşmanları durumundaki Mekke müşrikleri bu kimselerin hicret etmelerine engel oldular. Onlar böyle bir durumda ezilmiş bir halde ve ellerinden hiç bir şey gelmeden bu müşrikler arasında kalmak durumuna düştüler, mecbur kaldılar ve onlardan çok büyük işkkencelere, sıkıntı ve baskılara maruz kaldılar.

« مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ » *"Zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"* Ayette çocuklara yer verilmiş olması, müşrik lerin ve kafirlerin zulüm ve işkence yapmada işi ne denli ileri götürdüklerini göstermek ve bunu tescil etmek ya da belgelendirmek içindir. Çünkü bunları işkenceyi o kadar ilerletmişler ki, henüz akıl baliğ olmamış ufak çocuklara kadar vardırabilmişlerdir. Bunun nedeni, bu çocukların anne ve babaları daha fazla ızdırap çeksinler, daha fazla üzüntü yaşasınlar, kendi

isteklerine boyun eğsinler diyedir. Çünkü zavallı ve kim sesiz insanlar tıp kı Hz. Yunus'un kavminin yaptıkları gibi henüz günah işleme çağına ermemiş küçük çocuklarını da beraberlerinde dualarına katıyorlardı ki, küçüklerin duaları bereketi ile Allah'ın rahmetini ümit ediyorlardı.

Abdullah b. Abbas'tan -Allah her ikisinden de razı olsun- rivayete göre demiştir ki: *"Ben ve annem gerçekten kadınlardan ve çocuklardan oluşan kimsesiz, zavallı, güçsüz kimselerdendik."*

« اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا » *"Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden* -Mekke'den- *çıkar..."* ayetteki;

« الظَّالِمِ » kelimesi, « الْقَرْيَةِ » kelimesinin sıfatıdır. Ancak bu zulum kelimesi şehre değil, o şehir halkına isnad olunmaktadır. Bununla beraber « الظَّالِمِ » kelimesi, « الْقَرْيَةِ » kelimesinin harekesini almıştır, çünkü kelime, « الْقَرْيَةِ » kelimesinin sıfatıdır.

« وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا » *"bize tarafından,* -işlerimizi düzene sokacak, bizi düşmanlarımızdan kurtaracak- *bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla,* (diyen) ..." Düşmanlara karşı bize yardım edecek olan birini gönder. Bunlar kurtuluş için hep Allah'a dua edip duruyorlardı. Allah'tan imdat istiyorlardı. Nitekim bunun sonucunda bazıları için çıkıp Medine'ye gitme yolu açılmış oldu, fakat kimileri de ta Mekke fethine yani Allah kendi katından onlara bir yardımıcı ve dost gönderene kadar orada kalmak zorunda kaldı. Bu gelen yardımcı ve dost ise Hz. Muhammed Mustafa *(Sallallahu aleyhi ve sellem)* idi. Rasulullah onlara karşı en güzel dostluğu göstererek onları korudu, onlara en güçlü yardım ve zaferle yetişip onları kurtardı.

Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Mekke'den çıkıp ayrılınca onların başında Mekke'de görevli olarak İtab bin Üseyd'i vali atadı. O zavallı, kimsesiz ve ezilmiş olan Mekke'deki Müslüman kesim ondan istedikleri gibi büyük dostluk ve yardım gördüler. İbn Abbas *(Radıyallahu Anh)* diyor ki:

"İtab bin Üseyd güçlüye karşı hep zayıfa yardım ederdi. Öyleki bunlar o zalimlere karşı üstünlük ve güç kazanacak bir duruma gelinceye kadar bu

yardımını onlar için devam ettirdi."

Bundan sonra gelen ayette yüce Allah, mü'minleri Allah yolunda, dininin yücelmesi için savaşmaya teşvikte bulunarak, onların yardımcısı ve velileri olacağını, şeytan ve şeytani sistemler uğrunda savaşanların ise şeytandan başka herhangi bir yar ve yardımcılarının, dostlarının olmayacağını açıklamak babında şöyle buyuruyor:

٧٦- ﴿ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴾

76 – İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tâğut (bâtıl davalar ve şeytan) **yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır.**

« اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ » *"İman edenler, Allah'ın yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tağut* (batıl davalar ve şeytan) *yolunda savaşırlar."* Ayette geçen, *"tağut"* kelimesi şeytan ve şeytani düzenler, sistemler demektir. Çünkü ayetin bundan sonraki «فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ» kısmı, bunun şeytan manasına geldiğini göstermektedir.

« فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا » *"O halde şeytanın dostlarına* -kafirlere- *karşı savaşın. Şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen* -verdiği vesveseleri- *zayıftır* (yıkılmaya mahkümdur)." « كَيْدًا » Hile ve tuzak manasına gelen « كَيْد » kelimesi, tuzak kurmak ve hile yapmak suretiyle kişinin hali hazırdaki durumunu bozup dağıtmak, perişan kılmak demektir. « ضَعِيفًا » ise, aldatmak, geçici hevesle oyuna getirmek demektir. Çünkü şeytanın kurduğu hile ve tuzak asla bir sonuç vermez ve verecek de değildir. Ya da Allah'ın yardımı karşısında onun kurduğu tuzak ve hile pek basit kalır, hiçbir anlam ifade etmez.

Müslümanlar Mekke'de bulundukları müddetçe kafirlerle savaş-

maktan menolunmuşlardı. Bunun için istiyorlardı ki, kendilerine savaş izni verilsin de, savaşsınlar. İşte aşağıda tefsirini okuyacağınız ayet bu olayla ilgili olarak nazil olmuştur.

٧٧- ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا اَخَّرْتَنَا اِلَى اَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴾

77- Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir grup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) **olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."**

«اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ» *"Kendilerine: «ellerinizi savaştan çekin; namazı kılın ve zekatı verin» denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca"* Yani Medine'de kendilerine savaşın farz kılınması üzerine, «اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً» " *içlerinden bir grup hemen Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da:"*

Allah'ın üzerlerine azabını indirmesinden korktukları gibi kafirlerin kendilerini öldürmelerinden korkmaya başladılar. Fakat bu korku ve endişeleri din konusunda kendilerinde bir kuşku ve şüphenin doğması sebebiyle değildi. Aynı zamanda dinden vazgeçmeleri anlamında da bir durum söz konusu değildi. Yani dine gerçek manada iman etmişlerdi, ancak tek korkuları ve endişeleri canlarını tehlikeye atmaları ve öldürülmekten ileri geliyordu.

Nitekim İslam bilginlerinden Ebu Mansur Muhammed Maturidi

(v.333/944) bu konuda şöyle diyor:

"Bu tür bir korku doğal olan tabii bir korkudur. Yoksa bu, o kimselerin Allah'ın bu hükmünden hoşlanmadıkları ve emrine karşı geldikleri anlamında itikadi yani inançlarını zedeleyecek bir yanlıştan ötürü değildi. Onlar böyle bir yanlışın içinde değillerdi. Ancak insan doğal olarak eğer bir şeyde hayatının ortadan kaldırılması tehlikesiyle karşı karşıya kalırsa, bundan pek hoşlanmaz."

« خَشْيَةِ اللّٰهِ » kavli, mastar olan bir kelimesinin mefulüne izafeti yani tamlama oluşturması kabilindendir. Bu, « يَخْشَوْنَ » kavlindeki zamirden hal olarak mahallen mansubtur. Yani: *"Bu kimseler, Allah'tan korkan kimseler gibi insanlardan korkarlar."* demek olup, *"korkuları Allah'tan korkanlarınkine benzer bir korku gibidir"* demektir. « اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً » kavli hal üzerine matuf bulunmaktadır. Veya: *"Allah'tan korkanların korkusu gibi bunların insanlardan korkuları daha fazladır."* Ayetteki, « اَوْ » edatı muhayyerlik içindir. Yani burada, *"Bu kimselerin insanlardan korkuları tıpkı Allah'tan olan korku gibidir."* demen halinde isabetli bir söz söylemiş olacağın gibi, *"Onların insanlardan olan korkuları Allah'a karşı olan korkudan daha fazladır."* demiş olman durumunda yine isabetli bir karar vermiş olursun. Çünkü kimi insanlarda buna benzer bir korku doğabileceği gibi kimilerinde daha fazlası da olabilir. Zira burada söz konusu edilen kimselerde bu olmuştur.

« وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا اَخَّرْتَنَا اِلَى اَجَلٍ قَرِيبٍ »

"«Rabbimiz! Bize savaşı niçin yazdın? Bizi yakın bir süreye kadar erteleseη (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?» dediler." Yani ölece ğimiz anı, ecelimiz bitene dek geciktirseydin de evlerimizde yataklarımız içinde ölseydik olmaz mıydı?

Bu soru, bu kimselere savaşın farz kılınma hikmetinin sorulmasıdır. Yoksa Allah'ın hükmüne karşı yapılan bir itiraz değildir. Çünkü bunun bu manaya geldiğinin delili; bu kimselerin bu davranışları yüzünden azar işitmemeleri ve kötülenmemiş olmalarıdır. Tam aksine kendilerine şu şekilde cevap verilmiştir:

« قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰى » *"Onlara de ki: «Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır...»"*

Yani dünyanın her çeşit menfaatleri yok olucudur. Oysa ahiret yurdunun menfaatleri hem çoktur ve hem süreklidir. Eğer gerçekten çok olan bir şey günün birinde yok olacak ve ortadan kalkacak ise, bu takdirde o yine de azdır ve hiç bir şey değildir, demektir. O halde az olup da sonuçta elden avuçtan çıkıp gidecekse, bu takdirde durum nasıl olacaktır?

« وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلاً » *"Ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."* Öldürülme veya savaşma sıkıntıları karşısında size verilecek olan ecrinizden hiç bir azalma ve en ufak bir eksilme olmayacaktır. İşte bu bakımdan savaştan yüz çevirmeyiniz, geri durmaya kalkışmayınız.

Kıraat imamlarından İbn Kesir, Hamza ve Ali, « تُظْلَمُونَ » kelimesini, « يـ » harfiyle, « يُظْلَمُونَ » olarak okumuşlardır.

❁ ❁ ❁

78. — 82. ÂYETLER

اَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فى بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ ط
وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ ط قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ط فَمَالِ هٰٓؤُلَٓاءِ
الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَٓا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ
اللّٰهِ ز وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ط وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ
رَسُولًا ط وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ
اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ط ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ
طَاعَةٌ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذى تَقُولُ ط
وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ط فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ط
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ ط وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ
غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فيهِ اخْتِلَافًا كَثيرًا ﴿٨٢﴾

Meali

78. Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler;

başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!

79. *(Ey İnsan)* Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. *(Ey Muhammed Biz)* Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter.

80. Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!

81. "Başüstüne" derler, ama yanından ayrılınca onlardan bir kısmı, senin dediğinden başkasını gizlice kurar. Allah da onların gizlice kurduklarını yazar. Sen onlara aldırma ve Allah'a dayan; sana vekil olarak Allah yeter.

82. Hâla Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı.

Tefsiri

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayette yüce Allah, korkmanın takdir olunana fayda vermeyeceğini, takdir olunan kader ne ise, insanın mutlaka onunla karşılaşacağını bildiriyor ve Allah şöyle buyuruyor:

٧٨- ﴿ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هٰٓؤُلَٓاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴾

78 – Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam ka lelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!

« أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ » *"Nerede olursanız olun, ölüm size ulaşır."* Ayetteki « مَا » edatı, « أَيْنَ » soru edatında var olan şart manasını

te'kit ve pekiştirmek içindir.

« وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ » *"Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!"* Yine burada geçen, « بُرُوجٍ » kelimesi kaleler veya saraylar manasına gelmektedir. « مُشَيَّدَةٍ » ise yüksek manasınadır. « وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ » *"Kendilerine bir iyilik dokunsa"* Bolluk ve genişlik türünden bir nimet elde ederlerse: « يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ » *"«Bu Allah'tan» derler;"* Yani bunu Allah'a nisbet ederler. «وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ » *"başlarına bir kötülük gelince de"* kıtlık, sıkıntı ve şiddet gibi bir bela gelirse: « يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ » *"«Bu senden» derler."* Yani bu kötülüğü sana izafe ederler ve: bu, senin sebebinle başımıza gelmektedir. Bunlar senin uğursuzluğun yüzünden başımıza geliyor, derler. Bunun sebebi münafıklar ile, Yahudiler eğer bir iyilik elde ederlerse, bir hayra ulaşırlarsa, bundan dolayı yüce Allah'a hamdederlerdi. Eğer hoşlanmadıkları bir şey başlarına gelirse bu defa bunu Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e nisbet ederlerdi. İşte yüce Allah onları şu « قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ » *"«Hepsi Allah'tandır» de."* kavliyle yalanlamaktadır. Burada muzafun ileyh mahzuf bulunmaktadır. Yani; "Bunların hepsi de..." demektir. Çünkü rızıkları genişletip bollaştıran Allah olduğu gibi onları kısıp daraltan da yine Allah'dır.

«فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ » *"Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!"* Oysa hepsi de rızkı genişletenin de daraltanın da Allah olduğunu ve bütün bunların birer hikmet gereği meydana geldiğini biliyorlar, ama yine de anlamak istemiyorlar.

Bundan sonra ise Rabbimiz şöyle buyuruyor:

٧٩— ﴿ مَٓا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴾

79 – (Ey insan) **Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir.** (Ey Muhammed Biz) **Seni insanlara elçi gön-**

derdik; şahit olarak da Allah yeter.

« مَا اَصَابَكَ » "(Ey insan) *Sana gelen ...*" Buradaki "*ey insan*" seslenişi genel bir sesleniştir. Zeccac ise bu hususta diyor ki:

"Bunun muhatabı Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) olmakla beraber, asıl kasdolunanlar ise başkalarıdır."

« مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ » "(Ey insan) *Sana gelen iyilik Allah'tandır.*" O'nun fazlındandır, ikramındandır.

« وَمَا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ » "*Başına gelen kötülük* -bela ve musibet- *ise nefsindendir.*" Yani kendi ellerinle yaptıkların sebebiyledir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ وَمَا اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ ﴾

"(Ey insanlar!) ***Başınıza gelen herhangi bir felaket, bir bela ve musibet mutlaka kendi ellerinizle işlediğiniz günahlar sebebiyledir.***"[24]

« وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً » "*(Ey Muhammed Biz) Seni insanlara elçi gönderdik;*" Onların şiddet ve sıkıntıyı sana nisbet etmeleri mukadder bir şey değildir.

Veya: "*Biz seni insanlara Rabbinin emrini tebliğ eden bir peygamber olarak gönderdik.*" kavlinin manası şöyledir: "*Senin görevin risaleti ya da mesajı iletilmesi gerektiği gibi iletmendir. Yoksa iyilik ve kötülük takdiri sana ait bir görev değildir.*"

« وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا » "*şahit olarak da Allah yeter.*" Senin Allah'ın Rasulü olduğuna şahit olarak bizzat Allah'ın kendisi yeter.

Bir diğer farklı yoruma göre bu ayet bir öncekine bağlı bir ayettir. Yani: « لاَ يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا » "*Hiçbiri söz dinleyip anlamaya yanaşmıyorlar*", şöyle diyorlar: « مَا اَصَابَكَ » "*Ey İnsan sana her ne .... isabet e-*

---

[24] Şura, 30.

derse" Mutezile'nin bu ayetteki hasene ve seyyieyi (iyilik ve kötülüğü) taat ve masiyet olarak yorumlaması gerçekten apaçık bir yanlıştır ve olmayacak bir yorumdur. Kaldı ki, « مَا أَصَابَكَ » kavli onların aleyhine olarak seslenmektedir. Çünkü dil açısından bir şey veya fiil soruşturulurken « مَا أَصَبْتَ » – *"Sana ne oldu? Başına neler geldi?"* gibisinden soru yöneltilir. Çünkü mutezile mezhebi mensupları, *"Hasenat* (iyilikler) *yaratma ve icad olarak Allah tarafındandır."* da demiyorlar, O halde bu ayet nasıl olur da bu konuda onlar için bir hüccet ve delil sayılabilsin?

« شَهِيدًا » kelimesi de temyizdir.

٨٠– ﴿ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴾

80 – Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!

« مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ » *"Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."* Çünkü Allah Rasulü, ancak Allah'ın kendisine "emret" dediğini emreder, "nehyet, yasakla" dediğini de nehyedip yasaklar. Dolayısıyla Peygamberin emredip yasakladıkları hususlarda peygambere itaat bizzat yüce Allah'a itaat demektir.

« وَمَنْ تَوَلّٰى » *"Yüz çevirene gelince,"* « فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا » *"seni onların başına bekçi göndermedik!"* Yani onların amellerini kontrol edip koruyan, onların üzerinde muhasebelerini yapıp tutan, onları izleyip gözetleyen biri kılmadık.

٨١– ﴿ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذ۪ي تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴾

81– "Bâşüstüne" derler, ama yanından ayrılınca onlardan bir

kısmı, senin dediğinden başkasını gizlice kurar. Allah da onların gizlice kurduklarını yazar. Sen onlara aldırma ve Allah'a dayan; sana vekil olarak Allah yeter.

« وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ » *"«Bâşüstüne!» derler."* « طَاعَةٌ » kavli burada mahzuf mübtedanın haberidir. Yani *"senin emrin başımız üstüne, bizim işimiz sana itaatten başka bir şey değildir"* demektir.

« فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِى تَقُولُ » *"ama yanından ayrılınca* -çıkıp ayrıldıklarında- *onlardan bir kısmı, senin dediğinden* -senin dediğin ve emrettiğinin veya onların kendilerinin söyleyip itaat konusunda verdikleri sözün- *başkasını gizlice kurar."* Çünkü bu münafıklar hiçbir zaman kabul etmeyi düşünmediler, aslında içlerinden reddedeceklerini, itaatı değil isyanı tercih edeceklerini gizli tutup, bunu kendi aralarında söyleyip uygulamak istiyorlardı. Bunlar ancak söyledikleri ve açığa vurduklarıyla münafıklık etmekteydiler.

Ayette yer alan, « بَيَّتَ » kelimesi, derin derin düşünme, komplo kurma, ortaya çıkarma, tesviye etme gibi manalara gelir. Çünkü bu, herhangi bir konuda geceleyin planlar hazırlayıp komplo kurmak, konu üzerinde geceleyin çalışmak demektir. Ya da bu kelime şiirin beyitlerinden alınan bir ifadedir. Çünkü şair olan kimse de kelimeleri (beytleri) düşünür, planlar ve belli bir ölçü içerisinde dizelere döker.

Kıraat imamlarından Hamza ile Ebu Amr, « بَيَّتَ » kelimesini « ط » harfine idğam ederek (birleştirerek) [25] okumuşlardır.

« وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ » *"Allah da onların gizlice kurduklarını yazar."* Onların işlediklerini ve yaptıklarını amel defterlerine geçiriyor ve kıyamet gününde onları buna göre cezalandıracaktır. « فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ » *"Sen onlara aldırma ve Allah'a dayan;"* Onlardan öc almak için bir çabanın ve sıkıntının içine de girme! Onların durum ve tutumlarıyla ilgili olarak Allah'a dayanıp güven. Çünkü onların sana zarar

[25] Yani « بَيَّطَّائِفَةٌ » şeklinde.

verme niyetlerine karşılık olarak Allah sana yeter ve Allah onlardan senin intikamını, islamın güçlenmesiyle mutlaka alacaktır. « وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكٖيلاً » *"sana vekil olarak Allah yeter."* Allah kendisine dayanıp güvenene, tevekkül edene yeter.

٨٢— ﴿ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فٖيهِ اخْتِلَافاً كَثٖيراً ﴾

82 – Hâla Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı.

« اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ » *"Hâla Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi?"* Yani onlar Kur'an'ın manaları ve sözleri, ifadeleri üzerinde hala düşünmeyecekler mi?

Tedebbür: İşin sonucu hakkında gereğince düşünüp karara varmak ve sonuçta varacağı nokta hakkında dikkatlice davranmak demektir. Ancak bu kelime daha sonra her manadaki derin düşünme hakkında kullanılagelmiştir.

Tefekkür: Bu ise, kalbin veya gönlün deliller çerçevesinde tasarruf ta bulunarak bir sonuca varmasıdır. İşte bu durum, Rafızılerin:

"Kur'an'ın manası ancak Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'ın tefsir etmiş olmasıyle ve bir de masum imamın açıklamasıyla anlaşılır, başka türlü anlaşılamaz." tarzındaki düşün ve, yargı ve inançlarını, iddialarını da reddetmektedir. Onların bu hatalı görüşlerine de bir cevaptır. Aynı zamanda bu ayet, kıyasın sahih olduğuna ve taklidin ise batıl, geçersiz ve anlamsız olduğuna de ayrıca delalet etmektedir.

« وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فٖيهِ اخْتِلَافاً كَثٖيراً » *"Eğer* -kafirlerin ileri sürdükleri gibi- *o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda* -tevhid, şirk koşma, helal ve haram kılma konularında- *bir çok tutarsızlık bulurlardı."* Ya da belağat konusunda birçok tutarsızlıklar bulurlardı. Kimisi belağat açısından en zirvede olurken, kimisi de gerçekten bundan yoksun bir durumda olurdu ve dolayısıyla buna karşı meydan

okuma imkanı doğardı.

Ya da bu tutarsızlık ve çelişki hali Kur'an'ın manaları açısından olabilirdi. Bunların kimisi gayb âleminden bilgi veren ayetler olurdu ki, bu bazan verilen haberin doğruluğunu gösterirken, bazan da verilen haberin doğru olmadığını, çelişkiler içerdiğini gösterirdi. Kimisi de meani ilminde uzman olan bilginler açısından doğru görülürken, bazısı da bozuk bir manayı gösterir ve birbiriyle uyum içinde olmadığını sergilerdi. İşte Kur'an'da bu manada asla herhangi bir çelişkiyle karşılaşılmaz.

Ancak dinsiz denilen mülhidlerin bir takım ayetlere takılarak güya kendilerince aralarında çelişkiler bulunduğunu söylemelerine gelince, bunların tutarsız bir yanlarının olmadığını bu kitabımızın ilgili yerleri incelendiğindiğinde görülecektir. Çünkü hal erbabı bu dinsizlerin ileri sürdükleri ayetler üzerinde yaptıkları açıklamaları okurlarımız Allah'ın izniyle hepsini açıklanmış olarak ellerindeki bu tefsirde bulacaklardır.

Dinsizlerin iddialarına göre göya aralarında çelişki var olan bazı ayetler şöyledir:

﴿فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ﴾[26] ﴿كَأَنَّهَا جَانٌّ﴾[27] ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾[28] ﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ﴾[29]

Bunlarla ilgili cevaplar bu Kitabımızda yeri geldikçe görülecektir.

❁ ❁ ❁

[26] A'raf, 107
[27] Neml,10
[28] Hicr, 92
[29] Rahman, 39

83.— 87. ÂYETLER

وَاِذَا جَٓاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهٖ ۜ وَلَوْ رَدُّوهُ
اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُو۬لِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذٖينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ
مِنْهُمْ ۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا
قَلٖيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ
الْمُؤْمِنٖينَ ۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذٖينَ كَفَرُوا ۜ وَاللّٰهُ اَشَدُّ
بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْكٖيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ
نَصٖيبٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُقٖيتًا ﴿٨٥﴾ وَاِذَا حُيّٖيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا
بِاَحْسَنَ مِنْهَٓا اَوْ رُدُّوهَا ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَسٖيبًا
﴿٨٦﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ
فٖيهِ ۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدٖيثًا ۟ ﴿٨٧﴾

Meali

83. Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Resûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu

bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.

84. Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası *(sebebiyle)* sorumlu tutulmazsın. Mü'minleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar *(güçleriyle size zarar vermelerini önler)*. Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.

85. Kim iyi bir işe aracılık ederse onun da o işten bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur. Allah her şeyin karşılığını vericidir.

86. Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın; yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır.

87. Allah -ki ondan başka hiçbir ilah yoktur- elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!

Tefsiri

٨٣- ﴿ وَاِذَا جَاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلَى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلِيلًا ﴾

83- Onlara, güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Resûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.

« وَاِذَا جَاءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهِ » *"Onlara, güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar."*

Burada kendilerinden söz edilen Müslümanlar, uzağı göremeyen, meseleleri gereği gibi değerlendiremeyen basit görüşlü kimselerdir. O-

layları değerlendirebilecek güçte olmayanlardır. Ya da burada sözü edilenler münafıklar da olabilirler. Bunlara Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın küçük savaş birlikleri ya da timleriyle alakalı olarak onların güvenlik ve selameti konu edilen veya korku ya da problemlerini gündeme getiren bir haber gelince, hemen bu kimseler gelen bu haberleri çevrelerine derhal yayıp dururlar. Haliyle onların bu hahaberleri yaymaları iyi bir sonuç vermemekteydi.

« بِهِ » kavlindeki zamir, « اَمْرٌ » kelimesine veya « اَلْاَمْنِ » kelimesine ya da « اَلْخَوْفِ » kelimesine racidir. Çünkü « اَوْ » harfi bu ikisinden birinin olmasını gerekli kılar.

« وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ » *"Halbuki onu, Resûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi,"*

Yani aralarında deneyimli ve işlerin ne olup ne olmayacağını bilen sahabenin büyüklerine veya kendi içlerinde üzerlerine lider (emir) olarak atanan kimselere götürselerdi,

« لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ » *"Onların arasından işin içyüzünü anlayanlar,* -zekâları ve uzak görüşlülükleriyle, deneyimleriyle bununla ilgili durumu, savaş sanatıyla ilgili taktikleri, hile ve tuzakları bilenler mutlaka onu ortaya çıkarır ve- *onun ne olduğunu* -verilen haberle ilgili tedbiri- *bilirlerdi."*

Bunun bir farklı yorumu da şöyledir; Bazı kimseler Allah Rasulü *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in ve yetkili kıldığı kimseden düşmanlara üstünlük kazanacağı güveni içinde olduklarını, emin olduklarını veya düşmana karşı bir korku ve endişelerinin bulunduğunu öğrenirler ya da bu manada bir kanaate ve duyguya sahip bulunurlardı. Hemen bu kanaat ve duygularını çevrelerine yayıp yetiştirirlerdi. Haliyle bu haberler doğal olarak düşmanın da kulağına ulaşmaktaydı. Sonuçta bu haberler Müslümanlarda bir takım rahatsızlıklara neden olabiliyor ve olumsuz durumlar meydana getirebiliyordu. Eğer bunu böyle yaymayıp da meseleyi doğrudan Allah Rasulüne veya yetkili kılınan kimselere götürselerdi ve durumun değerlendirmesini onlara bıraksalardı, işittikleri şeyleri hiç işitip duymamış gibi davranmış olsalardı, dolayısıyla bu işlerin sonuç olarak nereye varacağını ve neler doğurabileceğini bilen, işin ehli olan kimseler

bunu mutlaka bilirlerdi. Ne yapılması gerektiğini, nasıl tedbir alınması icab ettiğini, bunun getirisinin ve götürüsünün neler olacağını bilen ehil kimseler zaten gereğini yaparlardı. Nelerin yapılıp ve nelerin yapılmaması gerektiğni de bunlar sonuca bağlardı.

Nabt: İlk kazılınca kuyudan ilk olarak çıkarılan su, bulunan ilk su damarı, demektir. *İstinbat* ise ortaya çıkarmak, meydana koymak manasınadır. Daha sonra bu kelime, kişinin zihnini çalıştırması, aklını kullanması suretiyle yapacağı işlerde ve faaliyetlerde ya da problem olan meseleleri çözmede varabildiği sonuçlar için kullanılmıştır. .

« وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلِيلًا » *"Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı,* -peygamberler göndermeyip Kitap da indirmeseydi-, *pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz."* Pek azınız müstesna, kesin olarak küfür üzere öylece kalakalmıştınız. Peygambere uymamış olurdunuz. Ancak aklınızı kullanarak, örneğin Zeyd bin Amr b. Nufeyl, Kıs bin Saide ve iman eden diğerleri gibi iman ettiniz.

Bundan önceki ayetlerde savaş (cihad) konusunda münafıkların ayak diremeleri, geri adım atmaları, görünürde itaat ediyor gözüktükleri halde, içlerinde gizledikleri tam bunun aksi durumlar olduğu ele alınmıştı. İşte buna bağlantılı olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

٨٤- ﴿ فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴾

84 – Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle) **sorumlu tutulmazsın. Mü'minleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar** (güçleriyle size zarar vermelerini önler). **Allah ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.**

« فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » *"Artık Allah yolunda savaş."* Onlar seni ve terkedip tek başına bırakmış olsalar bile sen Allah yolunda cihad et! « لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ » *"Sen, kendinden başkası* (sebebiyle) *sorumlu tutulmazsın."* Cihad hususunda sadece sen kendi kendinden sorumlu olacaksın, başkasından sorulacak değilsin. Çünkü bu konuda sana yardım edecek

olanı ordu ve askerler değil, yalnız Allah'dır.

Anlatıldığına göre Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* küçük Bedir'de halkı savaşa çıkmaya çağırdı. Çünkü Ebu Süfyan burada Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* ile karşılaşmak üzere sözleşmişti. Ancak kimi insanlar (Müslümanlar) ona karşı savaşmak üzere çıkmak istemediler. İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* beraberinde yetmiş ashabı olduğu halde Ebu Süfyan'a karşı savaşmak üzere yola çıktı. Eğer hiçbir kimse savaşmak üzere ona katılmamış olsaydı bile yine de Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* tek başına ona karşı çıkacaktı.

« وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ » *"Mü'minleri de teşvik et."* Senin bu konudaki görevin sadece mü'minleri savaşa teşvik etmekten ibarettir, başka değil. Onları bu konuda zora koşmak sana düşmez. « عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا » *"Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar* (güçleriyle size zarar vermelerini önler)." Onların baskılarını, şiddet ve zarar vermelerini önler. Bunlar Kureyşlilerdi. Allah böylece Kureyşlilerin kalbine korku salarak onların savaşa çıkmalarını önlemiş oldu. Çünkü Allah korkutma ile onları geri püskürttü. Burada geçen ve *"umulur ki"* manasında olan « عَسَى » kelimesi, umut vaadeden kelimelerden biridir. Kaldı ki Kerim olan Allah'ın insana umut vermesi ise, basit bir kimsenin sözünü yerine getirmesinden çok daha önemli ve etkili bir vaaddır, sözvermedir.

« وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا » *"Allah'ın gücü* -Kureyş'in gücünden de- *daha çetin ve cezası* -azaplandırması- *daha şiddetlidir."*

« تَنْكِيلًا » kelimesi de tıpkı « بَأْسًا » kelimesi gibi temyizdir.

٨٥— ﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴾

85 – Kim iyi bir işe aracılık ederse onun da o işten bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur. Allah her şeyin karşılığını vericidir.

« مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً » *"Kim iyi bir işe aracılık ederse,"* Yani şeriat bakımından caiz olmak kaydıyla kim bir faydanın sağlanması veya bir kötülüğün ortadan kaldırılması konusunda aracılıkta bulunursa, « يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا » *"onun da o işten bir nasibi olur."* Aracılık ya da şefaat sevabı vardır. « وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً » *"Kim kötü bir işe aracılık ederse,"* Bu, tamamen bir önceki güzel aracılığın aksine olan bir aracılıktır.

İbn Abbas diyor ki: *"Benim dışımda bu ayetin tefsirini yapabilecek bir tefsir bilgini yoktur. Bunun manasu şöyledir: «Kim tevhid inancını emreder, küfür ehliyle savaşırsa...» demektir. İşte bunun zıddı da, seyyiedir yani kötülüktür."*

Hasan Basri de şöyle diyor: *"Kim arabuluculuk için çabalarsa, demek olup bunun zıddı ise nemimedir yani laf getirip götürmedir."*

« يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا » *"Onun da ondan bir payı olur."* Bir nasip vardır. « وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا » *"Allah her şeyin karşılığını vericidir."*

Burada geçen, « مُقِيتًا » kelimesi muktedir olan, güç yetiren demektir. Kelime, « اَقَاتَ » kökünden türeme olup, bir şeye güç yetirmek veya bir şeyi korumak demektir. Kelime, « قُوت » kökünden olup nefsi tutmak, nefse sahip olmak ve korumak manalarına gelir.

٨٦– ﴿ وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَا اَوْ رُدُّوهَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴾

86 – Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın; yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır.

« وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ » *"Bir selam ile selamlandığınız zaman;"* Yani size selam verildiği zaman, demektir. Bizim dinimizde selamlaşma, hem

bu dünyada ve hem ahiret hayatında, *"selam"* ifadesiyledir. Yüce Allah bir başka ayetinde şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ﴾

"Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kendi kendinize (birbirinize) ***selam verin."*** [30]

Ve bir başka ayetinde de Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

﴿ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ﴾

"O'na (Allah'a) ***kavuşacakları gün, Allah'ın onlara iltifatı ve karşılaması, «Selam»dır."*** [31] .

Araplar İslâm'dan önce birbirleriyle karşılaştıkları zaman, « حَيَّاكَ اللهُ » diye selamlaşırlardı ki bu, *"Allah ömrünü uzun kılsın."* demekti. Ancak İslâm'ın gelmesinden sonra bu tür selamlaşma, *"selâm"* ile değiştirildi. « تَحِيَّة » kelimesi, « تَفْعِلَة » kalıbında bir kelimedir. « حَيَّا - يُحَيِّي - تَحِيَّة »'den türemedir.

« فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا » *"Siz de ondan daha güzeli ile selamlayın."* Yani kişi size, *"esselamu aleyküm"* diye selam verdiği zaman siz de *"Ve Aleykümüsselam ve Rahmetullahi"* deyin. Eğer selam veren kimse selamına *"Ve rahmetullahi"* ifadesini de eklerse, siz de buna, *"ve berekatuhu"* kavlini ekleyin. Nitekim şöyle bir deyim var, *"Her şeyin bir bitiş noktası vardır, selamın da bitişi «Ve berekatuhu» iledir."*

« أَوْ رُدُّوهَا » *"Yahut aynı ile karşılık verin."* Yani misliyle cevaplayın, mukabelede bulunun. Selamın reddi yani aynısıyla karşılık verilmesi durumu, misliyle cevaplanmasıdır. Çünkü selama karşılık veren kimse selam verenin selamına mukabelede bulunmaktadır. Bir de burada

[30] Nur, 61.
[31] Ahzab, 44.

muzaf hazfolunmuştur.

SELÂMIN HÜKMÜ

Selam vermek sünnettir fakat alınması bir farizadır, görevdir. Ancak güzel olanı bunun bir fazilet olduğudur. Herhangi bir kimse Müslümanların topluca bulundukları bir yere gittiğinde, onlara selam verir de onlar da selamını almazlarsa, kendilerinin değerli olan canları alınır, çünkü o ruhlar günaha bulanmışlardır. Melekler de selam verenin selamına karşılık verirler. Hutbe okunduğu sırada, açıktan Kur'an okunurken ve hadis rivayeti yapılırken selam verilmez. Aynı zamanda ilmi bir çalışma ve görüşme yapılırken, ezan okunurken ve kamet getirilirken de selam verilmez.

İmam Ebu Yusuf'a göre Satranç ve tavla oynayan, şarkı-türkü söyleyen kimselere selam verilemez. Defi hacet için oturmuş olan kimseye de selam verilmez. Güvercin uçurmakla eğlenenlere, herhangi bir mazeret olmaksızın hamamda veya bir başka yerde çıplak vaziyette bulunanlara da selam verilmez.

Kişi evine girince hanımına ve çocuklarına selam verir, yürüyen kişi oturana, binek üzerinde olan kimse yaya yürüyene, atlı olan kimse merkep üzerinde olana, küçük olanlar büyük olanlara, az sayıda olan bir topluluk daha çok olanlara selam verirler. Eğer iki kimse veya cemaat aynı şekilde karşılaşırlarsa birbirlerinden önce davranarak selam vermede acele etmeliler.

Bir başka yoruma göre, *"o selamdan daha güzeliyle"* ifadesi kendi dinimizde olanlara, Müslüman olanlara verilir, demektir. *"Aynıyla karşılık verin"* ifadesiyle de zimmi olanlar yani gayri Müslim vatandaşlar kasdolunmaktadır.

Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'den rivayet olunduğuna göre şöyle buyurmuşlardır: *"Kitap ehli olanlar size selam verdikleri zaman siz onlara sadece, «Ve aleyküm» diye karşılık verin."* [32]

Bunun manası şu demektir: *"Dediğiniz ne ise sizin de üzerinize olsun."* Bunun sebebi şudur; çünkü kitap ehli selam verme bahanesiyle veselam ile benzer bir kelime olan, *"Essamu Aleyküm"* ifadesini kullanırlardı ki bu, *"Ölün, geberin, yok olun."* gibi beddua manasınadır.

[32] Buhari, 6258. Müslim, 2163.

Diğer taraftan Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın, *"Selam vermede eksiklik yoktur. (yapmayın)"* Yani, esselamu aleyke demeyin, Esselamu aleyküm, deyin buyruğuna gelince bu, şundan dolayıdır: *"İnsanın sağında ve solunda bekleyen her iki meleği kasdetmiştir. Dolayısıyla onlara da selam verin, demek istemiştir."* [33]

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا » *"Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır..."* Allah, sizin selamınız'da dahil olmak üzere her şey den dolayı sizi hesaba çekecektir.

٨٧– ﴿ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ﴾

87 – Allah -ki ondan başka hiçbir ilah yoktur- elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!

« اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ » *"Allah -ki ondan başka hiçbir ilah yoktur-."*

« اَللّٰهُ » lafza-i Celâlî mübtedadır, « لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ » kavli de bunun haberidir. Ya da bu, itiraz (parantez) cümlesidir. Haber ise, « لَيَجْمَعَنَّكُمْ » kavlidir. Bunun manası: *"Allah öyle ilahtır ki, vallahi o sizi mutlaka bir araya toplayacaktır."*

« لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ » *"Elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur."* Yani orada bir araya getirecek ve haşredecektir. « قِيَامَة » ve « قِيَام » tıpkı « طِلَابَة » ve « طِلَابٌ » kalıbında kelimelerdir. Bu da kabirden insanların kalkmaları veya hesap için kalkmaları demektir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

"İnsanlar o günde Alemlerin Rabbinin huzurunda divan dura-

---

[33] Ahmed b. Hanbel, Müsned; 2/461. Ebu Davud; 928-929

caklardır." [34]

« لاَ رَيْبَ فِيهِ » kavli, « يَوْمِ الْقِيَامَةِ » kavlinden haldir. Zamir ise, ya « يَوْم » – *"gün"* kelimesine racidir veya mahzuf bir mastarın sıfatıdır. Yani, « جَمْعًا لاَ رَيْبَ فِيهِ » – *"Geleceğinden asla şüphe olmayan bir toplanma."* demektir. « ه » zamiri « جَمْع » – *"Cem'"* kelimesine racidir.

« وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا » *"Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!"* Burada, « حَدِيثًا » kavli temyizdir. Bu, olumsuzluk (nefi) manasında bir sorudur. Yani verdiği haberlerinde vadinde veya tehdidinde asla O'ndan daha doğru olanı ve sözünde duran, yoktur. Çünkü Allah'a yalan isnadı muhaldir ve çirkindir. Çünkü yalan, bir şeyden onun aksine bir durumda haber vermektir ya da doğru olmayan bir şeyi doğru imiş gibi bildirmektir. Bu, Allah için muhal olmayacak bir şeydir.

❁ ❁ ❁

[34] Mutaffifin, 6.

88. — 91. ÂYETLER

فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ۗ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۗ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ ۖ وَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا ۙ ﴿٨٩﴾ اِلاَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَآؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ ۗ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ ۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا قَوْمَهُمْ ۗ كُلَّمَا رُدُّوآ اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا ۚ فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوآ اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوآ اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ ۗ وَاُولٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ۠ ﴿٩١﴾

Meali

88. Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden baş aşağı etmiştir *(küfürlerine döndürmüştür).* Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla *(doğruya)* yol bulamazsın!

89. Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.

90. Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak *(istemediklerin)*den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna. Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.

91. Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı dalarlar *(daldırılırlar).* Eğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik.

Tefsiri

٨٨— ﴿ فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ؕ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ؕ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً ﴾

88 – Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden baş aşağı etmiştir (küfürlerine döndürmüştür). **Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla** (doğruya) **yol bula mazsın!**

« فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ » *"Size ne oldu da, münafıklar hakkın da iki guruba ayrıldınız?"* Burada, « فَمَا لَكُمْ » mübteda ve haberdir.

Mana ise şöyledir: *"Size ne oldu ki, apaçık bir şekilde kimi zaman size karşı münafıklık eden kimseler hakkında ihtilafa ve ayrılığa düştünüz? Neden dolayı bu münafıklar hakkında iki guruba ayrıldınız? Neden dolayı onların kafir olduklarını kesin bir dille söyleyip ifade etmediniz?"*

Bu olay şöyle olmuştur; münafık olan kimselerden bazıları, Medine'nin havasının kirliliğini bahane ederek şehirden uzaklaşmak ve çöle inmek için Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'tan izin istediler. Medine'den ayrılır ayrılmaz merhale merhale yol almaya devam ettiler, nihayet gidip müşriklerle buluştular, onlara katıldılar.

İşte Müslümanlar da durumları bundan ibaret olan bu kimseler hakkında görüş ayrılığına düşerek ikiye ayrıldılar. Bir kısmı bunların kafir olduklarını, kimisi de Müslüman olduklarını savunur oldular.

« فِئَتَيْنِ » kavli haldir. Bu tıpkı, « مَا لَكَ قَائِمًا » ifadesine benzer bir ifadedir. İmam Sibeveyh şöyle diyor:

"Sen, « مَا لَكَ قَائِمًا » deyince, bu anlam bakımından, « لِمَ قُمْتَ » «Neden kalktın?» demektir. Bunun mansub olarak okunması ise şu yoruma göredir: «Seni bu halde bırakan şeyin sebebi nedir?»"

« وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا » *"Kaldı ki halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden baş aşağı etmiştir* (küfürlerine döndürmüştür)." Yani bunların gidip müşriklere katılarak irtidat etmeleri, dinden dönmeleri yüzünden, kendilerini kâfir hükmüne sokmuştur. O halde siz de Allah'ın onlar hakkında verdiği hüküm gibi kendilerine aynen o hükmü uygulayın ve kâfirlikleri hakkında asla tartışmayın.

« اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ » *"Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz?"* Yani Allah'ın dalalet içinde kılıp sapık olarak gösterdiklerini, sizler onları hidayete ermiş, doğru yolda olan kimseler olarak mı kabul etmek istiyorsunuz? Yahut da; siz onlara hidayete ermiş

kimseler diyemi isim vermek istiyorsunuz? Oysa Allah onların dalalet içinde olan sapıklar olduğunu açıkça bildirmiştir. Böylece bu ifade ile yüce Allah, küfre giren bu tür münafıkları, *hidayet üzere olan kimseler* olarak adlandıranları ayıplamakta ve onları uyarmaktadır.

Ayrıca bu ayet bizim Hanefi mezhebinin, *"Kul kâsibtir, kazanandır, yaratan değil. Çünkü yaratan kudreti yüce olan Rabbimiz Allah'tır"* tarzındaki görüşüne de ışık tutan bir delildir.

« وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا » *"Allah'ın saptırdığı* kimse için *asla* (doğruya) *yol bulamazsın."* Onları hidayete götüren bir yol bulamazsın.

٨٩- ﴿ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾

89 – Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiç birini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.

« وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً » *"Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız."* « كَمَا » kelimesindeki « كَ » harfi mahzuf bir mastarın sıfatıdır. « مَا » harfi ise mastariyedir. Mana şöyle olmaktadır: *"İsterler ki siz de onların küfre girdikleri gibi küfre giresiniz."* Burada geçen, « فَتَكُونُونَ » kavli, « تَكْفُرُونَ » kavli üzerine matuftur. « سَوَاءً » kavli de; *"siz ve onlar küfürde eşit olasınız"* demektir.

« فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَاءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » *"O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiç birini dost edinmeyin."* Onlar iman etmedikleri müddetçe onlarla her manadaki dostluk bağlarını kopa-

rın. Çünkü Allah yolunda hicret ancak Müslüman olmakla, İslam dinini kabul etmekle mümkün olabilir.

« فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ » *"Eğer* -iman etmekten- *yüz çevirirlerse* -diğer müşriklerin hükmünde olduğu gibi- *onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün."* « وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًاۙ » *"ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin."* Hatta onlar size dostluk ve yardım ellerini uzatsalar bile, kendilerinden bunu kabul etmeyin.

٩٠- ﴿ اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَٓاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴾

90 – Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerin)**den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna. Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.**

« اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ » *"Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar* -onlara gidip ulaşanlara, katılanlara- ... *müstesna."* Burada istisna edilme durumu, *"Onları yakalayın, öldürün"* hükmünden istisna olunmaktadır. Yani onlar, bu hükümlerinin dışında tutun ve fakat dost edinmeyin.

Burada söz konusu edilen toplum *"Eslemliler"*'dir. Bu toplum ile Allah Rasulü *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* arasında bir anlaşma bulunmaktaydı. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Mekke fethine çıkmazdan önce Eslem oğullarından Hilal bin Uveymir ile şu şekilde bir sözleşme yapmıştı. Ona ve ona karşı olanlara yardımcı olmayacak. Yani tarafların hiçbirisine yardımcı olmamak koşuluyla anlaşmıştı. Dolayısıyla herhangi biri veya bir

toplum gelip Hilal'e katılır ve ona sığınırsa, bunlara aynen Hilal'e tanınan haklar tanınmış olacaktır.

Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır: *"Sizinle kendileri arasında bir anlaşma bulunan bir topluma gelip katılanlar dışındakileri öldürün, anlaşmalılara katılanlara dokunmayın."*

« اَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ » *"yahut ne sizinle ne de* -sizinle birlikte hareket etmek suretiyle- *kendi toplumlarıyla savaşmak* (istemediklerin) *den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna."* « اَوْ جَاؤُكُمْ » kavli burada, « قَوْمٍ » kelimesinin sıfatı üzerine atfolunmuştur. Yani bunun manası şöyledir: *"Ancak gidip anlaşmalı bir topluma katılanlar dışında veya ne sizin lehinizde ve ne de aleyhinizde hareket etmeyip savaşmaktan geri duranlar."* demektir.

Yahut da « اَوْ جَاؤُكُمْ » kavli, « اَلَّذِينَ » kavlinin sılası (ilgi cümleciği) üzerine matuf bulunmaktadır. Buna göre de mana şöyledir: *"Ancak anlaşmalılara gidip katılanlar müstesna* (gidip katılanların dışında) *veya sizinle savaşmayanlara katılanların dışında."*

Burada, « حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ » kavli, « قَدْ » edatının izmariyle (gizli kalmasıyla) hal durumundadır. « حَصْر » kelimesi de darlık, sıkıntı, keyfinin kaçması, zorda kalmak gibi manalara gelmektedir. « اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ » kavli, « عَنْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ » demektir. Yani *"sizinle savaşmaktan ..."*

« وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ » *"Allah dileseydi,* -kalplerini güçlü kılarak ve göğüslerindeki savaştan sıkılma halini de ortadan kaldırarak- *onları başınıza bela ederdi de sizinle savaşırlardı."* « فَلَقَاتَلُوكُمْ » kavli, « لَسَلَّطَهُمْ » üzerine matuftur. Bu kelimenin başına bir « لِ » harfinin gelmiş olması te'kit içindir.

« فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ » *"Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de* -size taarruza kalkışmazlarsa- *sizinle savaşmazlar, ve size barış teklif ederlerse,"* yani boyun eğmek ve teslim olmak

suretiyle gelirlerse, « فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً » *"Bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir."* Onlarla savaşmaya bir bahane, bir yol bırakmamıştır.

٩١— ﴿ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا قَوْمَهُمْۜ كُلَّمَا رُدُّوٓا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَاۚ فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوٓا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْۜ وَاُو۬لٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾

91 – Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı dalarlar (daldırılırlar). **Eğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik.**

« سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا قَوْمَهُمْ » *"Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız."*

Güya kendilerinin asıl durumlarını saklayarak münafıklıkla siz Müs lümanlardan, kendi toplumlarıyla da aynı inanç içinde olduklarını sergileyerek böylece kendilerini güvencede kılmak istiyorlar. Bunlar Esed ve Ğatafan kabilesinden olanlardı. Bunlar Medine'ye geldikleri zaman Müslüman oldular. Müslümanları da emniyet ve güven içinde bırakmak için anlaşma yaptılar. Fakat kendi toplumlarının yanına döndüklerinde ise, yeniden küfre girdiler. Sözlerini ve anlaşmalarını bozdular.

« كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا » *"Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler* -en azılı bir düşman ve en iğrenç ve katı bir yürekle- *ona baş aşağı dalarlar* (daldırılırlar)." Hem de her düşmandan daha kötü ve daha saldırgan olarak...

« فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ » *"Eğer*

sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse," Eğer sizinle savaşmaktan uzak durmaz, barış teklif etmek suretiyle size boyun eğmez, sizinle savaşmaktan geri durmazlarsa, « فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ » *"Onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün."* Onları ele geçirip fırsat bulduğunuz her yerde ve elinize imkan geçtikçe hayat hakkı tanımaksızın hemen öldürün. Burada, « وَيُلْقُوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ » kavliyle, «وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ» kavli, «لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ» kavli üzerine matuf bulunmaktadırlar.

« وَاُولٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا » *"İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik."* Bunların düşmanlıkları gayet açık ve ortada olduğundan size apaçık bir yetki ve belge verdik. Çünkü küfür halleri ve Müslümanları tuzağa düşürme planları meydana çıkmış bulunmaktadır. Müslümanları zarara sokmak apaçık hedefleridir Ya da açıkça bir tasallut ve saldırıları ortaya çıktğından bu, sizin onları öldürmeniz konusunda size verilen bir yetkidir, bir izindir.

❁ ❁ ❁

92. — 94. ÂYETLER

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَئًا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَئًا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلَى اَهْلِهِ اِلَّا اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلَى اَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاۤؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰۤى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

Meali

92. Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin, mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. *(Bu takdirde diyet vermez).* Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir toplum

dan ise mü'min bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mü'min köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

93. Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mü'min değilsin" demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri

٩٢- ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا
خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٓ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

92 – Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin,

mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). **Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mü'min bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mü'min köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.**

« وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا » *"Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz."* Bir mü'min için ortada herhangi bir sebep olmaksızın, örneğin kısas gibi bir durum olmaksızın ilk defa öldürme fiilini işlerse, böyle bir şey doğru değildir, onun haline yakışmaz ve bu dürüst bir davranış olmaz. Çünkü Mü'min, daha önceki ayetlerde geçen ve kanının akıtılması mübah görülen bir kafir gibi değildir. Meğer ki bir yanlışlık olmuş olsun. Buradaki istisna mün kati istisna olup, *"Lâkin"* manasına gelmektedir. Yani: *"Ama bir hata sonucu olursa."* demektir. Bunun mastara sıfat olması ihtimali de bulunmaktadır. Yani; *"Ancak hata sonucu doğan bir öldürme hali dışında."* demektir. Mana şöyledir:

"Mü'min kimseye düşen şey, daha işin en başında kendisinden böyle bir öldürme olayının kesinlikle olmaması gerektiğidir. Meğer ki herhangi bir kasıtlı durum olmaksızın yanlışlıkla bu türden bir öldürme olayı meydana gelmiş olsun. Örneğin bir kafiri vurayım derken, yanlışlık la gidip bir Müslümana isabet edip onu öldürmesi gibi. Ya da birini kafir diye öldürüp sonradan Müslüman olduğunun anlaşılması gibi.

« وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا » *"Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin,"* Bu cümle mahzuf bir mastarın sıfatıdır. Yani *"hata ile olan bir öldürme ile ..."* demektir.

« فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ » *"Mü'min bir köle azadetmesi."* Bu cümle mübtedadır. Haberi de mahzuf bulunmaktadır. Yani *"Ona gereken ceza, bir köle azad etmesi lazım geldiğidir."*

Tahrir: Azad etmek demektir. *Hür* ve *Atik* kelimeleri de, *"Kerimsoylu, asalet sahibi kimse."* demektir. Çünkü soyluluk ve asalet özgür

olan kimselerde olabilir. Nitekim basitlik ve aşağılanma da kölelerde sözkonusudur. Nitekim kuş gibi özgür ve salma atlar gibi özgür ifadeleri de bu manadadırlar. Çünkü bunlarda asalet vardır.

« رَقَبَةٌ » – *"Rakabe"* kelimesi, « نَسَمَةٌ » – *"Neseme"* demek olup bu da *insan* manasınadır. Burada *Rakabe* ifadesiyle baş kasdolunmuştur. Çünkü Araplar şu ifadelerinde görüldüğü gibi bunu baş manasında zikretmişlerdir: « فُلاَنٌ يَمْلِكُ كَذَا رَأْسًا مِنَ الرَّقِيقِ » Yani *"Filan kimse şu kadar baş köleye sahip oluyor."* demektir.

Ayette, « مُؤْمِنَةٍ » *"mü'min bir köle"* kaydı ile şuna dikkat çekiliyor. Yaşayanlar arasından bir inanmış kimse ölümle ayrılıp gidince, o ölenin yerine yaşayanlar arasına özgür bir kimsenin katılması gerekmektedir. Dolayısıyla kölenin azadolunarak özgür toplum arasına sokulması, kölelik boyunduruğundan kurtarılıp özgürler arasına katılmasının sağlanması, tıpkı onu diriltmek gibidir. Oysa daha önceleri köle, ölüler cümlesinden sayılırdı. Bunun sebebi de kölelik küfrün getirdiği bir şeydir, onun eseridir. Küfür ise hükmen ölü demektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ اَوَ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ ﴾

"(Evvelce) ***Küfürle ölü olup (sonra) kendisini hidayetle dirilttiğimiz...***"[35]

İşte bu bakımdan köleler ölü gibi kabul edildiklerinden hür ve özgür olanlar gibi tasarrufta bulunmaları ellerinden alınmıştır. İşte bu, bir problemdir. Çünkü öyle olmuş olsaydı, bu takdirde kasıtlı olarak meydana gelen öldürme olaylarında da bu, vacip (gerekli) olmuş olurdu.

Ancak burada şöyle açıklama ihtimali de vardır: Ancak bunun farz kılınmış olması (gerekli olması), yüce Allah'ın katil (öldüren) için mü'min bir canı yerine koyması, baki kılması sebebiyledir. Oysa kısas olayında böyle bir durum sözkonusu değildir. Kısasta bunu vacip (farz) kılmamıştır. Burada ise katile mü'min bir köleyi azadetmeyi gerek-li

[35] En'am, 122.

kılmıştır.

« وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُوا » *"ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir.."* Yani öldürülenin varisleri arasında paylaşacakları bir diyet verilmesi gerekir. Nasıl ki miras bırakılan şey varisler arasında paylaşılıyorsa bu da aynen öyle paylaşılacaktır. Bununla ölünün geride bıraktığı bütün terekesi arasında paylaşım bakımından bir fark yoktur. Önce bunlardan ölünün borçları karşılanır, vasiyeti yerine getirilir. Eğer ölen kimsenin herhangi bir mirasçısı yoksa geride bıraktıkları *beytulmâle* kalır.

Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*, Üşeym el Dabbabî'nin hanımını, kocası Üşeym'in akilesine mirasçı kılmıştır, ona düşen payını vermiştir. Ancak bu gibi durumlarda *diyet* öldürenin akilesine aittir. *Keffaret* ise öldürenin kendisne ait bir cezadır.

« اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُوا » *"Meğer ki, ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola.* (Bu takdirde diyet vermez)." Yani diyeti sadaka olarak bağışlamış olmaları hali müstesna. Kısaca affetmeleri dışında demektir. Mana şöyledir: *"Esasen her halukârda cinayeti işleyen taraf diyeti ödemek zorundadır. Ancak mağdur taraf diyet almaktan vazgeçip onu sadaka olarak bağışlamaları hali bunun dışındadır."*

« فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ » *"Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır."*

Yani bir yanlışlık sonucu öldürülen şahıs, size düşman olan bir toplumdan ise yani kâfirler arasında ise, çünkü *"düşman"* tabiri genel bir ifadedir. Herkes ve her toplum için kullanılır. Eğer öldürülen de mü'min biri ise, bu durumda sadece mü'min bir köle azadetmek gerekir. Yani harbi/düşman konumunda olan bu kimse darulharb denilen küfür diyarında Müslüman olmuş fakat oradan hicret etmeyip kalan ve Müslüman toplumuna katılmayan bir kimse ise, bir Müslüman da bu kişiyi hata ile öldürse, bundan dolayı onu öldüren kimseye sadece keffaret ödemesi ge-

rekir. Çünkü Müslümanın dokunulmazlığı vardır, dokunulmaz olan birinin kanını akıttığı için vebal altına girmiştir. Dolayısıyla bunun keffaretini ödemesi gereklidir. Müslüman olmakla dokunulmaz olmuştur. Fakat bu kimseye diyet gerekmez. Çünkü İslam ülkesine bağlı olan dokunul mazlığı hicret etmediği, kafir toplum arasında kaldığı için yoktur.

« وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِه۪ وَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ » *"Eğer kendileriyle aranızda* –Müslümanlarla– *antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir."* Yani öldürülen kimse bir zimmî (gayri Müslim azınlıktan) ise, bunun hükmü tıpkı Müslüman olarak öldürülen kimsenin hükmü gibidir. Bu ayet, zimmînin diyetinin de tıpkı Müslüman kimsenin diyeti gibi olduğuna delildir. Bu, bizim görüşümüzdür.

« فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ » *"Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır."* Kim de bir köle bulamaz yani buna sahip olamazsa veya onu elde edebilecek bir varlık ve imkandan da yoksun ise, elde edemiyorsa, bu kimsenin ara vermeden iki ay peşpeşe oruç tutması gerekir. Allah'tan kabul olunabilmesi, Allah'ın rahmetine nail olması bu-na bağlıdır. Bu kelime, « تَابَ اللّٰهُ » demek olup Allah bir kimsenin tevbesini kabul buyurunca böyle denir. Yani İslam şeriatı, bu gibi bir durumda tevbenin kabulü için bunu gerekli kılmıştır. Ya da öyle bir tevbe etsin ki... demektir. Bu, mastar olarak mansubtur.

« وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا » *"Allah* -emrettiği- *her şeyi bilendir ve* -tak dir buyurduğu- *hikmet sahibidir."*

۹۳– ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا ف۪يهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظ۪يمًا ﴾

93 – Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.

« وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا » *"Kim de bir mümini kasden öldürürse,"* Bu cümle « يَقْتُلْ » fiilinin zamirinden haldir. Yani *"bir kimseyi mümin olduğunu bilerek kasıtlı bir şekilde öldürürse"* demektir. Ki bu, küfürdür. Ya da bir mümini öldürmeyi helal sayarak öldürürse bu da aynen küfürdür. « فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا » *"cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennem dir."* Yani Allah onu cezalandırsa eğer. Çünkü Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: *"Eğer Allah onu cezalandırırsa işte bu cehennemde ebedi kalış onun cezasıdır."*[36]

Bazan, « خلود » – *"hulud"* ifadesiyle cehennemde uzun müddet cezalı olarak kalmak kasdolunur. Ancak Mutezile'nin büyük günah işleyen kimse imandan çıkar, tarzındaki görüşleri Rabbimizin şu ayetine aykırıdır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِى الْقَتْلٰى ﴾

"Ey iman edenler! Kasden öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı."[37]

« وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا » *"Allah ona gazabetmiş* -intikam ve öc almış-, *onu lânetlemiş ve* -büyük bir suç işlediğinden, muazzam bir yanlış yaptığından dolayı- *onun için büyük bir azap hazırlamıştır."* Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Müslüman bir kimsenin öldürülmesinden dünyanın yok olup ortadan kalkması, Allah katında çok daha basit bir olay olarak gelir."[38]

٩٤– ﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

---

[36] Bak. Süyuti, ed-Dürrü'l-Mensur, 2/627.
[37] Bakara, 178.
[38] Bak Tirmizi; 1395.

فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾

94 – Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mümin değilsin" demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

« يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا » *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız* -yürüyüp hareket ettiğiniz– *zaman iyi anlayıp dinleyin."* Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « فَتَبَيَّنُوا » kelimesini, « فَتَثَبَّتُوا » olarak okumuşlardır. Sonuçta her iki kelime de « تَفَعُّل » babından olup, « اِسْتِفْعَال » manasınadır. Yani; *"İşin aslını astarını sorun, soruşturun, doğruluğunu tesbit edin, öyle uluorta hemen atılmayın, enine boyuna inceleyin."*

« وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » *"Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mü'min değilsin" demeyin..."* Kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer, İbn Amir ve Hamza, « اَلسَّلَامَ » kavlini, « اَلسَّلَمَ » olarak okumuşlardır. İster *selâm* olsun, ister *selem* olsun her ikisi de *istislam* manasınadır. Yani bu, hem selam vermek, hem teslim olmak ve hem de Müslüman olmak manasınadır. Kısaca İslâm'da selamlaşma olarak bilinen selâm manasına geldiği gibi Müslüman olan manasına da gelmektedir. « لَسْتَ مُؤْمِنًا » cümlesi, « تَقُولُوا » kavliyle nasb mahallinde gelmiştir.

Anlatıldığına göre Mirdas İbn Nüheyk, kavmi içerisinde İslâm'ı kabul eden tek kişiydi. Onun dışında kavminden Müslüman olan bir kimse yoktu. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'a ait küçük bir birlik onlarla savaştı, hepsi de kaçıp gittiler. Ancak bunların içinden Mirdas kaçıp gitmedi. Çünkü Müslüman olmuştu ve nasıl olsa ben Müslümanım, kendimi

tanıtınca beni öldürmezler, diye düşünmüştü. Atlıların kendisine geldiğini görünce, koyunlarını alıp dağın bir geçidine bıraktı. Fakat kendisi dağa tırmandı. Ancak atlılar gelip de kendisine yetiştiklerinde tekbir getirdiler, o da bunun üzerine tekbir getirdi ve dağdan aşağıya indi. Bu arada, *"La ilahe illallah, Muhammedun Rasulullah, esselamu aleyküm"* diyerek İslam askerlerine karşılık verdi. Buna rağmen Üsame bin Zeyd onu öldürdü ve koyunlarını da sürüp getirdiler. Fakat Mirdas ile aralarında olan biteni askerler Rasulullah'a bildirince, Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) bundan dolayı büyük bir üzüntü yaşadı ve:

"«Siz sırf onun elindeki bu malları almak için onu öldürdünüz» buyurdu ve tefsirini okumakta olduğumuz bu « تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » *«dünya hayatının geçici varlığına göz dikerek» ayetini Üsame'ye okudu."* [39]

Siz çarçabuk bitecek olan dünyalık ganimet peşinden koştunuz. Oysaki bu dünyalık mal ya da ganimet sizi, meseleyi enine boyuna incelemekten, bütün boyutlarıyla ele almaktan alıkoymaya, kendilerini öldürdüğünüz kimselerin durumlarını gereğince incelememenize sizi sevketmektedir.

« عَرَضَ » – *Araz:* Mal anlamına gelen bir ifadedir ve çarçabuk elden çıkıp giden şey demektir. Bu açıdan mal ifadesi yerine *araz* kelimesi kullanılmıştır. « تَبْتَغُونَ » kavli, « تَقُولُوا » kavlinin failinin zamirinden haldir.

« فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ » *"Çünkü Allahın nezdinde sayısız ganimetler vardır."* Allah sizi kendi katında var olandan zengin kılar. Böylece kendisinin Müslüman olduğunu açıkça söyleyen birini öldürmekten de sizi kurtarmış olacaktır. Onda var olana ihtiyaç duymayacak, elindekine göz dikmeyeceksiniz. Allah'ın kendi katından size verecekleriyle sizler baş kasının malını almaktan ve ona gözdikmekten de kurtulup Allah'a sığınmış olurdunuz.

« كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ » *"Önceden siz de böyle iken"* İslam dinine ilk girişinizde ağzınızdan dökülen kelimeler şehadet kelimesiydi.

---

[39] Hafız İbn Hacer; bunu Sa'lebi tahricetmiştir, diyor. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/552.

Siz de bunu söylemekle İslam garantörlüğüne girmiştiniz. Bu sayede canlarınızı ve mallarınızı garantilemiş oldunuz. Bu konuda ağzınızla söylediklerinizi gerçekten gönülden de söyleyip söylemediğiniz konusu araştırılmaksızın hemen Müslüman olduğunuz kabul edilmişti de...

« كَذٰلِكَ » kavlindeki « كَ » harfi, « كُنْتُمْ - كَانَ » nakıs fiilinin haberidir. Ancak haber hem kendi fili ve hem de ismi üzerine takaddüm etmiştir.

« فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ » *"Allah size* -istikametle (doğrulukla), mü'min diye ün yapmanızla- *lütfetti."* O halde siz İslâm'a girerken size nasıl bir muamele yapılmış ise siz de Müslüman olduğunu ikrar edenlere aynı şekilde muaemelede bulunun.

« فَتَبَيَّنُوا » *"O halde iyi anlayıp dinleyin."* Bu ifade ikinci kez tekrarlanılarak, bundan böyle bu gibi durumları iyice araştırıp gerçeği öğrenmedikçe bir yanlış yapmamaları hususunda kendilerine pekiştirme manasında bir uyarı ve dikkat çekmedir.

« اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا » *"Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."* Artık bundan böyle herhangi birini öldürürken daha dikkatli davranın, sakın acele etmeyin. Hep dikkatli olun, titiz davranın, bu konuda ihtiyatı elden bırakmayın.

❁ ❁ ❁

95. — 100. ÂYETLER

لاَ يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ؕ وَكُلاًّ وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ؕ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًا ۙ ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۚ ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ ؕ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى الْاَرْضِ ؕ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ؕ فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا ۙ ﴿٩٧﴾ اِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً ﴿٩٨﴾ فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِى الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ؕ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

Meali

95. Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyle Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik *(cennet)* vadetmiştir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.

96. Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

97. Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.

98. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan *(gerçekten)* âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır.

99. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.

100. Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk *(imkân)* bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri

٩٥— ﴿ لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ اُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

95– Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyle Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) **vadetmiş tir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.**

« لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ » *"Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla* -cihaddan geri kalanlarla- *malları ve canlarıyle Allah yolunda cihad edenler bir olmaz."*

Kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer, İbn Amir ve Ali Kisai, « غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ » kavlini nasb ile okumuşlardır. Çünkü bu, « الْقَاعِدُونَ » kelimesinden istisna edilmiştir. Ya da onlardan (oturanlardan) haldir. Şaz olarak da kıraat imamlarından Hamza tarafından, « الْمُؤْمِنِينَ » kavlinin sıfatı olarak değerlendirildiğinden mecrur olarak okunmuştur. Diğer kıraat imamları ise bunu, « الْقَاعِدُونَ » kavlinin sıfatı kabul ettiklerinden merfu olarak okumuşlardır.

Ayette geçen, « الضَّرَرِ » kelimesi hastalık veya körlük, topallık, felç olma, yatalak, kronik ve müzmin hastalıklar gibi herhangi bir musibet, genel olarak meydana gelen rahatsızlık ve hastalıklar..

« وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ » kavli, « الْقَاعِدُونَ » kavli üzerine matuftur. Gerçi her ne kadar bilinen bir gerçek ise de savaşa (cihada) katılanlarla katılmayanların hiçbir zaman eşit olamayacaklarını burada belirtiyor. Bu arada hiçbir mazereti olmaksızın cihada katılmamış olanlara da bir azarlama, bir uyarı olduğu kadar, aynı zamanda onları canlandırıp harekete geçirme manası da bulunmaktadıur. Nitekim şu ayetteki ifade de aynen buna benzer bir ifadedir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ ﴾

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" [40]

İşte bu ayet de ilim öğrenmek isteyenleri ilme teşvik ve tahrik eden, yani uyandırıp harekete geçiren bir hüküm olduğu kadar, cehalete rıza gösteren, bundan memnun kalan kimseleri de bir kınamadır.

« فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً » *"Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı."* Bu cümle ilk cümleyi açıklamak için zikrolunmuştur ki, burada amaç, cihad edenlerle cihada katılmayıp geri kalanların eşit olamayacakla rını izah etmektir. Sanki burada *"Hangi yönden eşit olamayacaklarmış?"* diye bir soru sorulur gibidir. İşte buna şu şekilde karşılık verilmektedir:

« دَرَجَةً » *"Derece bakımından"* Bu kelime mastar olarak mansubtur. Çünkü bu, üstünlük bildiren ismi merre (Mastar binai merre) olarak gelmiştir. Sanki burada şöyle denilmektedir: « فَضَّلَهُمْ تَفْضِيلَةً » yani, *"Onu* (mücahidi) *fazilet bakımından bir derece daha üstün bir yere getirdi"* demektir. Bu tıpkı, « ضَرَبَهُ سَوْطًا » kavline benzer bir ifadedir. « دَرَجَةً » kelimesi de mansub kılınmıştır.

« وَكُلاًّ وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى » *"Gerçi Allah hepsine de* -hem savaşa katılmayıp oturanlara ve hem de mücahidlere- *güzellik* (cennet) *vadetmiştir;"* « وَكُلاًّ » kavli, « وَعَدَ اللّٰهُ » kavlinin birinci mefulüdür. Bunun ikinci mefulü ise; « اَلْحُسْنٰى » kavlidir. Bu, güzel sevap demek olup cennet manasınadır. Mademki mücahidler oturanlara oranla derece bakımından onlardan daha üstündür, bunun için de Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

« وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًا » *"Ama mücahidleri,* -özürsüz olarak- *oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır."*

---

[40] Zümer, 9.

٩٦— ﴿ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

96 – Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

« دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً » *"Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir."* Bir önceki ayette geçen, « اَجْرًا » kelimesi, « فَضَّلَ » fiiliyle mansub olmuştur, çünkü bu, « اَجْرَهُمْ اَجْرًا » takdirindedir, diye de görüş belirtilmiştir. Bu ayette geçen, « دَرَجَاتٍ », « مَغْفِرَةً » ve « رَحْمَةً » kelimelerinin tamamı, « اَجْرًا » kelimesinden bedeldirler veya « دَرَجَةً » kelimesinin nasb olmasıyla, « دَرَجَاتٍ » kelimesi de mansub kılınmıştır. Sanki; « فَضَّلَهُمْ تَفْضِيلَاتٍ » denilir gibi olup bu da Arapçadaki şu, « ضَرَبَهُ اَسْوَاطًا » kavline benzer. Buradaki, « اَسْوَاطًا » adeta, « ضَرَبَاتٍ » demek gibidir.

« اَجْرًا عَظِيمًا » kavli ise bundan önce geçen ve nekire olan, « دَرَجَاتٍ » kelimesinden haldir. « مَغْفِرَةً » ve « رَحْمَةً » kelimeleri ise kendilerine ait olan fiillerin izmariyle zikredilmeyip gizli bırakılmasıyla mansubturlar. Yani bu; « وَغَفَرَ لَهُمْ وَرَحِمَهُمْ مَغْفِرَةً وَرَحْمَةً » demektir. Özetlemek gerekirse: "Allah mücahitleri, mazeretleri sebebiyle cihada katılmayıp geride kalanlara bir derece üstün kılmıştır. Ancak herhangi bir meşru mazereti olmaksızın Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* emriyle katılmayan ve peygamberin cihad için yeterli gördüğü kimseler ise derecelerle bu berikilerden daha üstündür. Çünkü cihad farzı kifayedir.

« وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا » *"Allah* -mazeretlerini kabul ederek- *çok bağışlayıcı ve* -fazlasıyla ecir vererek- *esirgeyicidir."*

Aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet, Müslüman oldukları halde Mekke'den Medine'ye hicret etmeyip Mekke'de kalanlarla ilgilidir. O zaman hicret etmek farz idi, fakat bu kimseler bu farzı yerine getirmedi-

ler. İşte bu ayetler Müşriklerle birlikte Müslümanlara karşı savaşmak üzere mürted olarak (dinden dönerek) savaşan ve kafir olarak öldürülen kimseler hakkında nazil olmuştur. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

٩٧- ﴿ اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى الْاَرْضِ قَالُٓوا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا ﴾

97 – Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.

« اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ » *"Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler."*

Buradaki, « تَوَفّٰيهُمْ » kelimesinin Fiili mazi olması caizdir. Çünkü bazı kıraat imamları bunu, « تَوَفَّتْهُمْ » olarak okumuşlardır. Aynı zaman da fiili muzari olması da caizdir. Bu takdirde, « تَتَوَفّٰهُمْ » manasına olur. İki « ت » hafi tek kelimede birleştiğinden dolayı ikinci « ت » harfi hazfedilmiştir.

« تَوَفّٰى » kelimesi ruhun yani canın alınması, kabzı demektir. Burada geçen meleklerden kasıt ise ölüm meleği ve onun yadımcılarıdırlar.

« ظَالِمِىٓ اَنْفُسِهِمْ » kavli, « تَوَفّٰيهُمْ » kavline ait olan mefulün zamirinden haldir. Yani, *"küfür ve inkârcılıkları nedeniyle kendi kendilerine yazık edenler, canlarına kıyanlar ve hicreti terk edenler"* demektir.

« فِيمَ كُنْتُمْ » *"Dininizle ilgili konularda sizler nerede idiniz?"* Bu, aslında bir kınama, bir kötülemedir. Çünkü sözde Müslüman olan bu kim seler dinleri ile alakalı olarak hiçbir şey yapmamışlar, kendi nefislerine

uyacak müşrikler arasında kalmayı tecih etmişlerdir.

« قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى الْاَرْضِ » *"Bunlar: «Biz yeryüzünde çaresiz dik» diye cevap verdiler."* Yani, biz hicret edebilecek gücü olmayan, bu duruma getirilmiş kimselerdik. Çünkü müşrikler bizi zor kullanarak, mec bur bırakarak, istemediğimiz halde bizi Mekke topraklarından çıkarıyor lardı.

« قَالُوا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا » *"Melekler de: «Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!» dediler."* Melekler bu sözleriyle, o itiazda bulunan kimselere, gidebilecekleri, hicret edebile cekleri yerlerinin olabileceğini ve bulunabileceğini, o yerlerde dinlerini açıklamalarına engel olabilecek herhangi bir durumla karşılaşmayacak larını, hatta Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'ın hicret buyurduğu yere hicret edebileceklerini dile getiriyorlar.

« فَتُهَاجِرُوا » kelimesi sorunun cevabı olarak mansub kılınmıştır.

« فَاُولٰئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا » *"İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir."* Burada, « فَاُولٰئِكَ » kavli ayetin başındaki « اِنَّ » edatının haberidir. « فَاُولٰئِكَ » kavlinin başındaki « فَ » harfi ise şarta benzeyen mübhem (kapalı) cümleye benzemesi sebebiyledir ya da bunun haberi, « قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ » kavlidir. Burada aid yani zamir mahzuftur. Yani, "Kalu lehum" demektir.

Ayet şu noktaya da ayrıca bir delil olarak işaret etmektedir. Eğer herhangi bir Mü'min gerektiği gibi bir ülkede veya beldede dinini gerçek anlamda yaşama imkânı bulamazsa ve başka bir yere gittiği, hicret ettiği takdirde o gideceği yerde dinini daha iyi yaşayacaksa, bu takdirde o kimsenin oraya hicret etmesi kesinleşmiş farz olur. Çünkü bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Eğer bir kimse sırf dinin yaşamak için bir yerden başka bir yere kaçar (hicret) *ederse, hatta kaçıp gittiği yer bir karışlık bir mesafede de bulunsa, ona cennet vacip* (gerekli) *kılınır. O kimse böylece babası Hz. İbrahim* (Aleyhi's-Selâm) *ile peygamberi Hz. Muhammed* (Sallallâhu Aleyhi ve Sel-

lem)'in arkadaşı olur." [41]

٩٨– ﴿ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴾

98 – Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) **âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır.**

Ceza görecek olanlardan ve tehdit olunanlardan bir istisna yapılmakta, bazı kimseler söz konusu hükmün dışında tutulmuş bulunmaktadırlar. Bunlar da gerçekten fakirlik ve yoksullukları, acizlikleri nedeniyle bir çıkış bulamayan, çaresiz kalan, yol bilmeyen kimselerdir.

Ayette geçen, « لَا يَسْتَطِيعُونَ » kavli, « الْمُسْتَضْعَفِينَ » kelimesinin sıfatıdır veya, « الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ » kavlinin sıfatıdır. Bunun caiz olmasının nedeni, cümlelerin nekire (belirsiz) olmasından dolayıdır. Gerçi mevsuf yani nitelenen kelime de her ne kadar harfi tarif dediğimiz belirtme takısı var ise de bu, bizzat bir önem taşımaz. Nitekim bu ifade tıpkı Şairin şu ifadesine benzer:

* وَلَقَدْ أَمُرُّ عَلَى اللَّئِيمِ يَسُبُّنِي فَمَضَيْتُ ثُمَّةَ قُلْتُ لَا يَعْنِينِي *

Kötünün yanından geçmiştim bana dil uzattı

Oradan geçip gittim beni ilgilendirmez dedim.

٩٩– ﴿ فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴾

99 – İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.

« فَاُولٰئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ » *"İşte bunları, umulur ki Allah, affeder."* Bu ayette yer alan, « عَسٰى » kelimesi umutlanmak ve umutlandırmak manasına gelmektedir. Fakat bu umutlandırma Allah'tan olun-

[41] İbn Hacer, bu hadisin Sa'lebi tarafından mürsel bir hadis olarak tahric olunduğunu söylemiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/555.

ca bunun gerçekleşmesi gereklidir ve mutlak manada vaciptir. Çünkü soylu ve asil olan bir zat birilerini umutlandırınca, mutlaka onu gerçekleştirir.

« وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا » *"Allah* -henüz yaratmadan önce zaten kullarını- *çok affedicdir, bağışlayıcıdır."*

١٠٠- ﴿ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

100 - Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân) **bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**

« وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً » *"Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk* (imkân) *bulur."* Bu ayette yer alan, « مُرَاغَمًا » kelimesi kişini hicret ya da göç ettiği yol manasınadır. Dolayısıyla içinde bulunduğu topluma rağmen onlardan davranış ve hareketleriyle, gidişatıyla ve gittiği yol sebebiyle aykırı ve farklı hareket eden kimse demektir. Yani içinde bulunduğu veya beraber olduğu topluma rağmen her şeyi göze alarak onlardan ayrılan ve farklı hareket eden kimse demektir.

« رَغْم » – *Rağm:* Zillet ve aşağılanma, küçülme demektir. Esasen bu, kişini burnunun toprağa sürtülmesi, yapışması manasınadır ki, sürünmek demektir. Örneğin; « رَاغَمْتُ الرَّجُلَ » denir ki bu, *"Adamın istememesine rağmen ondan ayrıldım."* manasında olup, şu gerçeği dile getirmektedir. Adamın senin, ondan ayrılmanı istememesine ve hoş karşılamamasına rağmen ayrılman halinde başına bir takım sıkıntıların, aşağılanmaların gelebileceği endişesi bulunmasıdır. İşte bu kelimenin burada

ifade ettiği mana budur.

« كَثِيرًا وَسَعَةً » kavli ise rızıkta bolluk manasına geldiği gibi, kişinin dini bakımdan büyük bir serbestlik ve huzur bulabileceği, korkunun yerini güven duygusu aldığından gönlünde bir rahatlamanın meydana geleceği anlamını bildiriyor.

« وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ » *"Kim Allah ve Resûlü uğrunda* –Allah ve Rasulü'nün emrettiği yere– *hicret ederek evinden çıkar da, sonra* –hicret ederek gitmeyi düşündüğü yere ulaşamadan– *kendisine ölüm yetişirse,"* Ayetteki, « مُهَاجِرًا » kelimesi, « يَخْرُجْ » fiilinin zamirinden haldir. « ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ » kavli de, « يَخْرُجْ » fiilinin üzerine matuf bulunmaktadır. « فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ » *"artık onun mükafatı Allah'a düşer."* Yani Allah'ın vadetmesi ve söz vermesiyle ecir kendisi için gerçekleşmiş bulunmaktadır. Zaten bu ifade verilen vaadi pekiştirmek maksadıyladır. Çünkü Allah'ın yarattıklarından hiçbirinin Allah üzerinde vacip/farz manasında gerekli olan bir hakkı yoktur, olamaz da.

« وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا » *"Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* Nitekim demişlerdir ki:

"İlim öğrenmek, haccetmek, cihadetmek veya bir ülke ya da beldeye Allah'a olan taatı, kanaati, zühd hayatını veya helal rızık aramak maksadıyla yapılan hicret, eğer bu suretle Allah'a itaatı artıracak ve taate devamı sağlayacaksa bu da Allah ve Rasulü'nün istediği yola hicret etmek demektir."

Şayet bu yolda iken ölecek olursa onun da mükâfâtı, ecir ve sevabı Allah nezdinde kesinleşmiş olacaktır.

101. — 104. ÂYETLER

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ
الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ط اِنَّ الْكَافِرِينَ
كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾ وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ
الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ قف فَاِذَا
سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ ص وَلْتَاْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ
يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ج وَدَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ
عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً ط وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى
مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُٓوا اَسْلِحَتَكُمْ صلى وَخُذُوا
حِذْرَكُمْ ط اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ
الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ ج فَاِذَا
اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَٓاءِ الْقَوْمِ ط اِنْ تَكُونُوا
تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَ ج وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا
يَرْجُونَ ط وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا قف ﴿١٠٤﴾

Meali

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.

102. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını *(yanlarına)* alsınlar, böylece *(namazı kılıp)* secde ettiklerinde *(diğerleri)* arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan *(bu)* diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

103. Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken *(daima)* Allah'ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır.

104. O *(düşman)* topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ilim ve hikmet sahibidir.

Tefsiri

١٠١— ﴿ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴾

101 – Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.

« وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا » *"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.."*

« وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ » *"Yeryüzünde yolculuğa çıktığınız vakit."*

Burada geçen, « ضَرَبَ فِى الْاَرْضِ » kavli, sefer ve yolculuk demektir.

« جُنَاحٌ » burada sıkıntı, zorluk ve sakınca manasınadır. « اَنْ تَقْصُرُوا » kavli ise, « فِى اَنْ تَقْصُرُوا » demektir. « مِنَ الصَّلٰوةِ » demek ise namazın rekat sayılarından düşürmek demektir. Böylece dört rekatlı namazları iki rekat olarak kılınız, demek olur. Ayetin zahirine baktığımızda yani ayetten ilk bakışta anlaşılan mana, yolculuk sırasında dört rekatlı namazları iki rekat olarak kılmak bir ruhsattır, sadece bir izindir. Namazları seferde (yolculukta) tam olarak kılmak ise azimettir. Nitekim İmam Şafii de bu görüşü benimsemiştir. Çünkü, « لَا جُنَاحَ » – *"günah ve sakınca yoktur"* kavli, hafifletme yerinde kullanılır. Oysa ruhsat azimetin olduğu yerde olmaz. İşte bu görüş Şafiilere aittir.

Biz Hanefilere göre ise, namazı sefer esnasında kısaltmak ruhsat değil azimettir. Dolayısıyla namazları sefer esnasında tam kılmak caiz değildir. Çünkü Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) şöyle demiştir:

"Sefer (yolculuk) *esnasında namaz tam olarak iki rekattır. Peygamberiniz Hz. Muhammed* (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'dilinde bu, kasr* (kısaltma) *söz konusu olmaksızın böyledir."*

Bu ayette anlatılan hususa gelince; sahabeyi Kiram namazlarını hep tam olarak dört rekat halinde kılmışlardır. Bu, onlarda bir alışkanlık yapmıştır. Dolayısıyla dört rekâtlı namazları sefer halinde kasr ile iki rekat olarak kılma izni gelince, adeta *biz günah işliyoruz* zannına kapılmışlardır. Ancak yüce Allah kasr yani dört rekatlı namazları iki rekata indirmekle ve bunda bir sakınca olmadığını bildirmekle sahabenin gönüllerini almış ve onların gönüllerinde ki şüpheyi ortadan kaldırmıştır.

« اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا » kavlinin manası şöyledir: *"Eğer*

kafirlerin sizi öldürmesinden, yaralamasından ve yakalamalarından korkar ve endişeye düşerseniz..."

Zahiriye mezhebi nassın zahirine, mananın ilk bakışta anlaşılmasına bakarak dört rekatlı namazları seferde iki rekat olarak kılmak için « خَوْف »'ın (korkunun) şart olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak cumhura göre namazı kısaltmak yani kasr için *korku* şart değildir. Çünkü Ya'la bin Ümeyye *(Radıyallahu Anh)* 'den yapılan rivayete göre, kendisi Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)*'e şöyle sorar:

— *Neden biz güven içinde olduğumuz halde, bir korku söz konusu değilken dört rekatlı namazları, iki rekat olarak kılıyoruz?* Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)* de:

— *Senin şaşkınlık gösterdiğin bu konu benim de hayretimi ve dikkatimi çekti. Bunun üzerine bu durumu Allah Resulü'nden (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) sordum. Rasulullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) da şöyle buyurdular:*

"Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. O halde Allah'ın sadakasını kabul ediniz." [42]

İşte bu, aynı zamanda sefer (yolculuk) sırasında namazları tam olarak kılmanın caiz olmadığının da bir delilidir. Çünkü temlik (mülk edinme) ihtimali olmayan bir şey bizatihi o, o şeyi tamamen ortadan kaldırmak manasınadır. Kaldı ki bunun böyle olması halinde ayrıca ret olunmaya yani geri çevrilmeye de ihtimali yoktur.

Örneğin kendisine itaat edilme zorunluluğu bulunmayan ve fakat kısas konusundaki hakkından vazgeçip tasadduk eden velinin bu tasadduku kendisinden kabul olunduğuna göre kendisine itaat edilme mecburiyeti bulunan yüce Allah'ın sadakası haydi haydi kabul edilir. Çünkü bu kimselerin durumları bu ayet nazil olduğu sırada aynen böyle idi. Böylece söz konusu bu ayet duruma göre nazil olmuştur. Nitekim bu, aynen şu ayete benzer bir ifadedir:

---

[42] Ahmed b. Hanbel, Müsned; 1/25. Müslim; 686. Ebu Davud; 1199. Tirmizi, 3034. İbn Mace; 1065.

﴿ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا ﴾

"...Eğer namuslu kalmak isterlerse..." [43]

Yani burada, namuslu kalmak istenmeyince zinanın caiz olabileceği manası anlaşılmamalıdır. İşte buradaki durum da aynen böyledir.

Bunun delili Abdullah b. Mesud'un « مِنَ الصَّلٰوةِ اَنْ يَفْتِنَكُمْ » kıraatidir. Bu ise, « لِئَلَّا يَفْتِنَكُمْ » takdirinde olup, *"namaz bakımından sizi endişeye sokmamaları için kısaltmanızda..."* manasınadır. Burada bu ayetten maksat, durumlara göre namazın kısaltılabilir olacağı meselesidir. Örneğin korku esnasında, hayvan (vasıta) üzerinde ima ile namaz kılmak veya kıraati, rüku ve secdeleri kısa tutmak gibi. Nitekim İbn Abbas'tan da böyle rivayet olunmuştur.

« اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا » *"Şüphesiz kafirler sizin apaçık düşmanınızdır."* O halde onlardan uzak durun ve onlara karşı her an tedbirli bulunun.

١٠٢ — ﴿ وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَاْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَنْ تَضَعُٓوا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴾

102 – Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) **alsınlar, böylece** (namazı kılıp) **secde ettiklerinde** (diğerleri) **arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan** (bu) **diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da**

[43] Nur, 33.

ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden bas kın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

« وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ » "-Ey Muhammed!- *Sen de* –ashabının- *içlerinde bulunup*" « فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ » *"onlara namaz kıldırdığın zaman,"* Eğer onlara bu sırada namaz kıldırmak istersen, demektir. Ancak İmam Ebu Yusuf, bu nassın zahirine ayetten ilk bakışta hemen anlaşılabilen manaya bakarak, Hz. Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra korku namazının olmadığı görüşünü belirtmiştir.

Ancak iki imam (İmam Azam ve İmam Muhammed) ise şöyle demişlerdir: *"Her çağda devlet başkanları Rasulullah* (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) *vekilleri olarak hepsi bu hükme tabidirler. Çünkü sadece hitabın burada Rasulullah* (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'a *olmuş olması, onun şahsında bütün imam lara* (devlet başkanlarına) *olması manasınadır."* Bu, tıpkı yüce Allah'ın şu emrine benzer. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

﴿ خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ ﴾

"Ey Muhammed! O Müslümanların mallarından bir farz sadaka al ki, bununla kendilerini günahlardan arındırmış olsunlar." [44]

Bunun en açık delili de Hz. Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra ashabının uygulamalarıdır.

« فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ » *"Onlardan bir kısmı seninle beraber nama za dursunlar,"* Onları iki guruba ayır, bu iki gurupta seninle birlikte hareket etsin ve sen onlara namaz kıldır. Diğer gurup ise, düşmana karşı tetikte bulunsun ve nöbet tutsun. « وَلْيَاْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ » *"Silahlarını* (yanlarına) *alsınlar,"* Burada belirtilmek istenen, düşmana karşı duranlar, demektir. İşte bunlar silahlarını da yanlarına alsınlar.

[44] Tevbe, 103.

Abdullah b. Abbas *(Radıyallahu Anh)*'dan yapılan rivayete göre şöyle söylemiştir: *"Bundan amaç eğer namaz kılanlar ise, bu konuda şöyle demişlerdir: «Kendilerini namazda iken meşgul etmeyecek şeklide kılıç, hançer* (kasatura) *ve benzeri silahlarını üzerlerinde bulundurmalılar.»"*

« فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ » *"Böylece* (namazı kılıp) *secde ettiklerinde* -Yani ilk rekatlarını iki secde ile tamamlayıp bitirdiklerinde– (diğerleri) *arkanızda olsunlar."* Burada secde etmekten kasıt, biz Hanefiler'e göre zahiri manasıdır. İmam Malik'e göre bu, namaz manasınadır.

Burada, « فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ » kavli şu manadadır: *"Yani bu ilk gurup seninle beraber ilk rekatı kıldıklarında, hemen geri dönsünler ki düşmana karşı onlar durup nöbet tutsunlar.*

« وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ » *"sonra henüz namazlarını kılamamış* -ve düşmana karşı nöbet tutmakta- *olan* (bu) *diğer grup, gelip seninle beraber* -sana göre ikinci rekat namaz olan -*namazlarını kılsınlar."* Burada, « لَمْ يُصَلُّوا » kavli, « طَائِفَةٌ » kavlinin sıfatı olarak raf mahallinde gelmiştir.

« وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ » *"ve onlar da ihtiyat tedbirlerini* -örneğin düşmana karşı kendilerini koruyabilecek zırh ve benzeri şeyleri- *ve silahlarını alsınlar."*

Burada geçen, « أَسْلِحَتَهُمْ » kelimesi, *"silah"* kelimesinin çoğuludur. Bu, kişinin kendisiyle savaş işini yürüttüğü araçtır. İmam Şafii'ye göre silahı yanında taşımak ve yanına almak şarttır, gereklidir. Biz Hanefilere göre ise bu, müstahaptır. Korku namazının nasıl kılındığı hususu ise bilinen bir şeydir.

« وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً » *"O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar."* Yani düşmanlarınız arzu ederler ki, siz namaz kılmakta iken apansızın üzerinize baskın yapıp sizi gafil avlasınlar. Bir tek saldırıyla en büyük şiddet ve darbeyi indirsin-

ler.

« وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَنْ تَضَعُوا اَسْلِحَتَكُمْ » *"Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur."* Buradaki, « اَنْ تَضَعُوا » kavli, « فِى اَنْ تَضَعُوا » takdirindedir.

« وَخُذُوا حِذْرَكُمْ » *"Yine de tedbirinizi alın."* Yani silahlarınızı yağmurlu bir havada taşımanız size ağırlık yapıyorsa veya hastalıkları nedeniyle kendilerini zayıf düşürüyorsa, bu durumlarda silahlarınızı bırakmanızda, size bir vebal yoktur. Bu konuda size ruhsat (izin) bulunmaktadır. Ancak buna rağmen kendilerine her konuda tedbir almaları ve gafilce avlanmamaları için gereken önlemleri almaları da emrolunmaktadır. Çünkü herhangi bir gaflet anlarından düşman yararlanıp aniden baskın yapabilir.

« اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا » *"Şüphesiz Allah, kafirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."* Yüce Allah burada kafirler için aşağılayıcı bir azap hazırladığını haber vermekle, mü'minlerin gönüllerini takviye ederek morallerini yükseltmektedir. Bir de, Allah tarafından her zaman tetikte ve uyanık beklemeleri emri ise, mutlaka düşmanın kesin olarak kendilerine baskın yapacağı anlamında olmayıp bu, Allah'tan gelen taabbudi yani kullukla alakalı bir durumdur.

١٠٣– ﴿فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

103 – Namazı bitirince ayakta, otururken ve yanınız üze-rinde yatarak (daima) Allah'ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır.

« فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ » *"Namazı bitirince ayakta, oturken ve yanınız üzerinde yatarak* (daima) *Allah'ı anın."* Her durumda Allah'ı zikredin veya, eğer ayakta namazı kıla-

bilirseniz ayakta, ayakta kılabilecek durumda olmazsanız oturarak, eğer oturarak da kılmaktan aciz kalırsanız bu defa yan üzeri yatarak namazınızı kılın.

« فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ » *"Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın;"* Yani bütünüyle korkunun ortadan kalktığından güvencede olduğunuz takdirde, namazı tek bir gurup (cemaat) halinde kılarak tamamlayın. Ya da namaz kıldığınızda artık kısaltarak değil tamamlayarak namazı kılın veya sağlığınıza kavuştuğunuz takdirde, ayakta olarak kıyamına, rükuuna ve secdelerine uyarak namazı kılın.

« اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا » *"Çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır."* Yani bilinen sınırlarla belirlenmiş olan bir farz ibadettir.

١٠٤— ﴿ وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ اِنْ تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

104 – O (düşman) **topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ilim ve hikmet sahibidir.**

« وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ » *"O* (düşman) *topluluğu takip etmekte* -onlara saldırıya geçmekte- *gevşeklik* -zayıflama ve çözülme- *göstermeyin."* Devamla yüce Rabbimiz şu buyruğu ile onlara hüccet göstererek, delil sunarak bu göreve sarılmalarını belirtiyor ve şöyle buyuruyor:

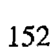
اِنْ تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ

"Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz." Yani yaralanmak ya da öldürülmek ya da şehit düşmekle sadece siz acı çekiyor değilsiniz. Sizin bu acılarınızı onlar da çekmektedir. Çünkü acı

çekme olayı taraflar için ortak bir özelliktir. Sizin başınıza gelen şeyler onların da başına gelmektedir. Kaldı ki bütün bunlara rağmen onlar sabredip bu işe göğüs germektedirler, size ne oluyor ki onların gösterdiği sabır ve davranışı siz onlar gibi göstermiyorsunuz?! Oysa sizin onlardan çok daha sabırlı olmanız gerekir. Çünkü siz, onların Allah'tan ümid edip beklemedikleri şeyleri umuyor ve bekliyorsunuz. Örneğin siz, dini nizin bütün dinlere üstün gelmesini, ahirette de büyük bir sevap almayı umut ediyor ve bekliyorsunuz.

«﴿ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾» *"Allah* -mü'minlerin duydukları acıyı, kederi bilme hususunda- *ilim ve* -İşlerinizi düzene koymakta da- *hikmet sahibidir."*

❁ ❁ ❁

105. — 113. ÂYETLER

اِنَّـا اَنْزَلْنَـا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرٰيكَ اللّٰهُ ۜ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ۙ ﴿١٠٥﴾ وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۚ ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْ ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِيمًا ۚ ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَا اَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ۟ ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ

يُضِلُّوكَ ۜ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ ۜ
وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ
تَعْلَمُ ۜ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

Meali

105. Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!

106. Ve Allah'tan mağfiret iste, çünkü Allah, çok bağışlayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir.

107. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez.

108. İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır *(O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler).*

109. Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?

110. Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır.

111. Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir.

112. Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

113. Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.

Tefsiri

Rivayet olunduğuna göre Zafer oğullarından Tu'me bin Ubeyrik Katade bin Numan adındaki komşusundan bir zırh çalar. Bunu da içinde un bulunan bir çuvala koyar. Ancak çuval delik olduğundan adam çuvalı taşırken un da yola dökülerek iz bırakır. İçinde zırh bulunan bu çuvalı götürüp Yahudi olan Zeyd bin Semin'in yanında gizler. Zırh, esasen onu çalıp götüren Tu'me'nin yanında aransa da orada bulunamaz. Aynı zaman da zırhı çalmadığına ve hiçbir zaman bundan bilgisinin de bulunmadığına da yalan yere yemin eder. Bunun üzerine Tume'yi bırakırlar. Bu defa dökülen unun izini izlerler, nihayet iz Yahudi'nin evinde son bulur. Zırhı alırlar, adamı da yakalarlar. Ancak adam bunun kendisine Tume tarafından verildiğini söyler. Nitekim bunun Tu'me tarafından Yahudi'ye bırakıldığına dair de bazı Yahudiler şahitlikte bulunurlar. Zafer oğulları, Yahudi'ye:

— *"Gel birlikte Allah Rasulü (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'ne gidelim"* dediler. Zafer oğulları böylelikle Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'tan onların adamını savunmasını istediler ve Rasulullah'a:

— *"Eğer sen bunu savunmazsan bizim adamımız helak olur."* dediler. İşte bunun üzerine Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* tam hüküm vermek üzere iken şimdi tefsirini okuyacağımız ayet nazil olmuştur. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

١٠٥– ﴿ اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرٰيكَ اللّٰهُ ۘ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴾

105– Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükm edesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!

« اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرٰيكَ اللّٰهُ »
"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik;" Sana öğrettiği ve vahyettiği şey ile...

Ebu Mansur Muhammed Maturidi ise: *"Allah'dan sana indirilen ve ilham edilen esaslara bakarak o esaslar ölçüsünde hükmetmen"* diye yorumlamıştır. Dolayısıyla bu ayette, Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sel-*

lem)'in içtihatta bulunma hakkının bulunduğuna da delalet etmekte ve bunu göstermektedir.

« وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا » *"hainlerden taraf olma!"* Yani ihanet içerisinde bulunan Zafer oğullarının hatır ve gönlü için Yahudilere düşmanlık etme, böyle bir yanılgıya düşme.

١٠٦– ﴿ وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

106– Ve Allah'tan mağfiret iste, çünkü Allah, çok bağışlayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir.

١٠٧– ﴿ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِيمًا ﴾

107– Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hain liği meslek edinmiş günahkârları sevmez.

« وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْ » *"Kendilerine hıyanet edenleri savunma;"* Masiyette bulunarak, isyana kalkışarak kendi kendilerine ihanette bulunurlar, yazık ederler. Dikkat edilirse burada görüldüğü üzere isyankarların işledikleri günahlar ve masiyetler, kendi canlarına kıymak ve kendilerine yazık etmek olarak değerlendirilmiştir. Çünkü sonuçta bunun zararları kendilerine dönecektir. Bununla zaten kasdolunan Tu'me adındaki kişi ile kavminden ona yardımcı olan kimselerdir. Çünkü zaten kavmi Tu'me'nin hırsızlık yapan kişi olduğunu biliyordu. Yahut burada ifadenin çoğul olarak geçmesi, Tu'me adındaki kişiyi ve onun gibi bir ihanet ve yanlışlık içinde bulunan kimseleri de kapsaması içindir.

« اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِيمًا » *"Çünkü Allah, hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez."* Ayette, « خَوَّانًا » kelimesinin mübalağa kipiyle gelmiş olması, yüce Allah'ın Tu'me'nin ifrat derecesinde bir hıya net ve ihanet içerisinde olduğunu, tamamen iş ve gücünün günahta ısrar

etmek olduğunu bilmiş olmasındandır.

Anlatıldığına göre büyük bir hıyanet içerisinde bulunan Tu'me kaçıp Mekke'ye gitmiş ve orada irtidat ederek dinden çıkmıştır. Mekke'de bir evi soymak için evin duvarını delmeye çalışırken, üzerine aynı duvar yıkılır ve altında kalıp ölür. Kitaptaki ifadeyle, üzerine düşen duvar onu öldürür.

Denilir ki; herhangi bir kimsenin bir hatasının farkına vardığında bil ki mutlaka o konuda ona yardımcı olanlar vardır.

Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)*'den rivayet olunduğuna göre, kendisi bir hırsızın elinin kesilmesi için emir verince, annesi ağlayarak çıkagelir ve:

— *Ne olur, onu bağışla, Çünkü bu onun yaptığı ilk hırsızlıktır,* diye bağışlanmasını ister. Hz. Ömer *(Radıyallahu Anh)* de kendisine:

— *Sen yalan söylüyorsun. Çünkü yüce Allah ilk kez kulunu bir hata işlediğinde onu hesaba çekmez,* diye söyler.

١٠٨— ﴿ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴾

108 – İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler).

« يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ » "-Utandıklarından dolayı veya onlardan kendilerine bir zarar geleceğinden korktuklarından ötürü bunu- *İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler.*" Allah'tan haya edip utanmazlar. « وَهُوَ مَعَهُمْ » *"Halbuki ... O, onlarla beraber idi."* Allah onların ne yapıp ettiklerini bilir. Onların tüm planlarına ve tuzaklarına muttalidir, vakıftır. Kaldı ki her gizleyicinin saklayıp gizli tuttuğu her şeyden Allah'a hiçbir şey asla gizli değildir ve gizli de kalmaz.

Doğrusu bu ayet, insanların hayasızlık, yüce Allah'tan korkmamaları gerçeğini insanların durumlarını açık olarak ilan edip haykırmakla, bir ikaz ve uyarı bakımından yeter, başka bir şeye gerek yok. Çünkü

insanlar, Allah'a hiçbir şeyin gizli kalmayacağını ve O'ndan hiçbir şeyi asla gizleyemeyeceklerini çok iyi bildikleri halde bu yanlışa sapıyorlar. Oysa Allah için ğayb ve gizlilik söz konusu değildir.

« اِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ » "*... Geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken* –kendilerince tedbirler ve düzenler kurarlarken– .." « اِذْ يُبَيِّتُونَ » kavli esasen geceleyin kurulan planlar ve düzenler, tedbirler manasındadır.

Allah'ın rıza göstermeyeceği ve izin vermeyeceği plan ve düzen esasen Tu'me adındaki hırsızın kurmaya çalıştığı plandan başkası değildir. Çünkü Tu'me çaldığı zırhı, Zeyd adındaki bir Yahudi'ye vermiş ve böylece onu hırsızlıkla suçlama yönüne gitmek istemişti. Hatta zırhı çalmadığına ilişkin olarak da yemin etmişti.

Bu, aynı zamanda söz konusu ifadenin mana açısından bizzat kişinin kendisiyle alakalı olduğunu gösteren bir delildir. Çünkü ayette görüldüğü gibi *tebir/düzen kurma* ifadesi, « قَوْل » – "*söz*" kelimesiyle belirtilmiştir.

« وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا » "*Allah yaptıklarını kuşatıcıdır* (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler)." Öyle bir bilgiyle kuşatmıştır ki, onun bu kuşatmasının dışında asla bir bilgi kalmaz. O her şeyden haberdardır.

١٠٩– ﴿ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴾

109 – Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?

« هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » "*Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz,*" Bu ayette geçen, « هَا » harfi hem, « اَنْتُمْ » ve hem, « اولاء » kelimesinde tenbih yani uyarı ve ikaz manasındadır. Her ikisi de mübteda ve haberdirler.

« جَادَلْتُمْ » – *"Savundunuz"* manasında olan bu kelime, « أُولَاءِ » kelimesinin haber olduğunu açıklayan bir cümledir. Bu adeta şu ifadeye benzer bir cümledir:

« أَنْتَ حَاتِمٌ تَجُودُ بِمَالِكَ » – *"Sen malın ile cömertlik gösteren Hatem Taisin."*

Yahut da burada, « أُولَاءِ » kelimesi, « الَّذِينَ » manasında ilgi zamiridir, yani ismi mevsuldür. Bu durumda da, « جَادَلْتُمْ » kavli bunun ilgi cümleciği/sılasıdır. Buna göre mana şöyle olmaktadır: *"Haydi hepiniz Tu'me ve kavmini bu dünyada diyelim ki savunup müdafaasını yaptınız."*

« فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » *"Ya kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak?"* Kıyamet gününde Allah onları azabıyla yakaladığında acaba kim onları müdafaa edecek?

Ayrıca buradaki, « عَنْهُمْ » kavli bazı kıraat imamları tarafından, « عَنْهُ » olarak da okunmuştur. Bu takdirde, *"Tu'me adındaki o hırsızı kim savunacak?"* olur.

« أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا » *"Yahut onlara kim vekil olacak?"* Onları Allah'ın azabından ve yakalamasından kim koruyup kollayacak veya kim muhafaza edecek? Avukatlıklarını kim yapacak?

١١٠– ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

110 – Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır.

« وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ » *"Kim bir kötülük yapar* -şirk dışında bir günah işler- *yahut nefsine zulmeder de* -Tu'me'nin Katade ve Yahudi'ye karşı yaptığı gibi çirkin bir iş, örneğin yalan yere ye

min etmek veya şirk koşmak gibi- *sonra Allah'tan mağfiret dilerse,"* Allah'tan bağışlanmasını isterse, « يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا » *"Allah'ı çok yarlığayıcı ve esirgeyici bulacaktır."* İşte bu ifade Tume'yi mağfiret istemeye ve tevbe etmeye yönelten bir ifade ve bir sebeptir, teşviktir.

١١١- ﴿ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

111 – Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir.

Çünkü suçu işleyenden başkasını asla cezalandırmaz, azabetmez.

١١٢- ﴿ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيـَٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيـًٓا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴾

112 – Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

« وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيـَٓئَةً اَوْ اِثْمًا » *"Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da,"* Kim küçük veya büyük bir günah kazanır da, veya ayetin ilk kısmı yani, « خَطِيئَةً » kavli ile kişinin kendisiyle Rabbi arasında işlediği hata veya kusur demek olup, ikincisi yani, « اِثْمًا » kavli de kullara ait hak ları üzerine geçirmek manasındadır. « ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيـًٓا » *"sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa,"* Tıpkı Tu'me adındaki hırsızın, Yahudi Zeyd'in suçsuzluğuna rağmen ona iftira attığı gibi iftiraya kalkışırsa, « فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا » *"muhakkak ki, büyük bir iftira* -büyük bir yalan- *ve apaçık bir günah yüklenmiş olur."* Bu ise şöyle olmaktadır:

Adam suç işleyerek günah kazanmış olmakta ve suçsuz birine iftirada bulunmakla da iftira atan kişi konumuna düşmektedir. Böylece hem

suçlu ve hem de müfteri olarak iki suçun sahibi ve işleyeni olarak bunu kendisinde toplayan kimse konumunda olmaktadır.

Bühtan: kişinin haberi ve bilgisi olmaksızın bir konuda yalan uydurarak başkasını suçlu konuma düşürmek anlamında bir yalan uydurmadır.

١١٣ — ﴿ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَۜ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍۜ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُۜ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴾

113 – Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.

« وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ » *"Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı,"* Seni koruması, onların sırlarına muttali kılarak sana lütfuyla muamele etmemiş olsaydı, « لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ » *"onlardan bir gurup* -hak üzere onları yargılamaktan ve adalet yolunu izlemekten-*seni saptırmaya yeltenmişti."* Zafer oğullarından bir gurup veya bundan maksat Zafer oğullarının tamamıdır. Çünkü bunlar hırsızın, suçu işleyenin kendi adamları olduğunu bildikleri halde haktan yan çizmişlerdir. « مِنْهُمْ » kavlindeki zamir, insanlara racidir.

« وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ » *"Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler."* Zira sen elindeki var olan bilgilere göre onları yargılıyorsun. Kaldı ki gerçek senin hüküm verdiğinin aksidir diye aklına herhangi bir şey de gelmemiştir.

« وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ » *"Allah sana Kitabı ve hikmeti* -Sünneti- *indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir."* Yani dini konuları, şeriat ile ilgili hususları ve daha senin bilemediğin,

içinden çıkılması zor olan işlere ait incelikleri, gönüllerde gizli olanları sana öğretti.

« وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا » " -Sana bilmediğin şeyleri öğret-mek ve sana nimetler sunmakla- *Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.*"

❁ ❁ ❁

114. — 121. ÂYETLER

لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلاَّ مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ ط وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاۤءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ط وَسَاۤءَتْ مَصِيرًا قف ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاۤءُ ط وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ اِلاَّ اِنَاثًا ج وَاِنْ يَدْعُونَ اِلاَّ شَيْطَانًا مَرِيدًا لا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللّٰهُ م وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا لا ﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ط وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ط ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلاَّ غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُولٰۤئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

Meali

114. Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen *(in fısıldaşması)* müstesna. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

115. Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.

116. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.

117. Onlar *(müşrikler)* O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişilerden *(dişi isimli tanrılardan)* istiyorlar, ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar.

118. Allah onu *(şeytanı)* lânetlemiş; o da: "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim" demiştir.

119. "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar *(putlar için nişanlayacaklar)*, şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler" *(dedi)*. Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.

120. *(Şeytan)* onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.

121. İşte onların yeri cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.

Tefsiri

١١٤– ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۜ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ

﴿ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

114 – Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen (in fısıldaşması) müstesna. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

« لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ » *"Onların* -halkın ya da insanların- *fısıldaşmalarının bir çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka,"* Yani bir yardım konusunu içeren fısıldaşma halindeki konuşma.

Buradaki, « بِصَدَقَةٍ » kelimesi, ya « كَثِيرٍ » kelimesinden veya « نَجْوٰيهُمْ » kelimesinden bedeldir. Ya da münkati istisna olarak mansubtur ki bu da, « وَلٰكِنْ مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ فَفِي نَجْوٰيهُ الْخَيْرُ » demek olup, *"Ve fakat gizlice ve sessiz olarak bir yardım konusunu konuşuyorlarsa bu sessiz konuşmada bir hayır ve iyilik vardır."* manasındadır.

« اَوْ مَعْرُوفٍ » *"Yahut bir iyilik"* bir borçlanma meselesinde veya yardıma muhtaç birinin imdadına yetişmede, zor durumdaki birini kurtarmada veya her manadaki iyilik ve güzellik işleri hakkında fısıldaşarak yapılan konuşmalar, ya da burada geçen « صَدَقَة » *"sadaka"* kelimesin den kasıt farz olan zekat, « مَعْرُوف » *"maruf"* kelimesi de nafile anlamın daki maddi yardım olarak yorumlanabilir. İşte bu gibi konularda fısıldaşarak konuşup görüşmek,

« اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ » *"Yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen* (in fısıldaşması) *müstesna.."* Dargın ve kırgın olanların arasını bulmak için yapılan sessiz görüşmelerin bir sakıncası yoktur, bunlarda hayır ve iyilik vardır.

« وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ » *"Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunları* -adı geçen bu işleri- *yaparsa,"* evet yalnızca Allah rızasını isteyerek yaparsa işte o kimsenin yaptığı bu tür işler diğerlerinin

kapsamından çıkar, riya (gösteriş) olmaktan veya bir konuda başa güreşmekten, liderlik sevdasından kendisini çıkarmış, dışta bırakmış olur.

« ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ » kavli burada meful-ü lehtir.

Ancak burada bir problem var. Çünkü burada önce, « اِلَّا مَنْ اَمَرَ » sonra ise, « وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ » diye buyurdu. Buna verilecek cevap şöyledir:

Burada *"emretme"* işini hayır ifadesiyle anlattı ki, bu ifade ile, böyle bir işi yapan ve bu davranış içine giren kimse parmakla gösterilmesi içindir. Böyle bir işi emreden kimse iyilik ve hayır yapanlar arasında görülüyor, bizzat o iyilik ve hayırları yapanlar zaten öncelikli olarak bu hükmün içerisinde yer alırlar, demektir.

İşte bundan sonra, « وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ » *"kim... bunları yaparsa..."* diye buyurarak, böylece faili yani özneyi belirtmiş oldu. Böylece de bu kimselere, hemen bunun ardından büyük ecir olduğunu ekledi. Yahut burada bundan maksat bu işi emredenlerdir. Fakat ayette emir ifadesi yerine yani, "kim emreder" yerine, fiili yani, "kim yaparsa" anlamındaki kelimeyi getirmiş oldu.

« فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا » *"biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz."* Kıraat imamlarından Ebu Amr ile Hamza, « نُؤْتِيهِ » kavlini, « يُؤْتِيهِ » olarak okumuşlardır.

۱۱۵— ﴿ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴾

115 – Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.

« وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى » *"Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar..."* Yani doğru olan

delilleri ile beraber açık olarak ortaya çıktıktan kim Peygambere muhalefet ederek karşı çıkarsa, «وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ» *"ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse,"* ki bu yol; mü'minlerin inandıkları ve izledikleri Hanif dinine ait olan yoldur.

Nasıl ki Kitap ve Sünnete muhalefet etmek caiz değilse, icma' da öyledir. Çünkü bu ayet, aynı zamanda "icmaın" bir hüccet ve delil olduğunun, buna karşı çıkmanın caiz olmayacağının da bir delilidir. Çünkü yüce Allah bu ayetinde; *"Mü'minlerin yolundan başka bir yol ile Peygambere karşı gelmeyi"* birlikte, tek şart ve hüküm altında toplamıştır. Bunun cezasını da oldukça ağır bir tehdit olarak bildirmiştir. Dolayısıyla nasıl ki peygamberi dost edinmek, her konu da ona uymak farz ise, mü'minler topluluğuna da uymak vacip/farzdır.

« نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى » *"Onu o yönde bırakırız"* Sapıklıkta kimin yolundan gidip yürümüşse ona yandaş kılarız onu ve dünyada tercih ettiklerini sapıklıkları ile baş başa bırakırız. « وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا » *"ve -sonunda ahirette- cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir yerdir."* Bir yoruma göre bu ayet Tu'me adındaki hırsızlık yapan kişi ve onun dinden dönmesi/irtidadı ile ilgilidir.

١١٦ ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴾

116 – Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.

« اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ » *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar."* Bu ayetle ilgili açıklama yine bu sure de benzer ayette geçmişti.

« وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا » *"Kim Allah'a ortak koşarsa, büsbütün sapıtmıştır."* Doğru olan yoldan büsbütün uzaklaşmış olur.

۱۱۷- ﴿ اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ اِلَّا اِنَاثًا وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴾

117 – Onlar (müşrikler) **O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişiler den** (dişi isimli tanrılardan) **istiyorlar, ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar.**

« اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ اِلَّا اِنَاثًا » *"Onlar* (müşrikler) *O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişilerden* (dişi isimli tanrılardan) *istiyorlar,"* Yani onlar Allah'ı bırakıp bir takım dişileri, kadınları Rab ediniyorlar ve onlara tapınıyorlar. Ayette geçen, « اِنَاثًا » kelimesi, « اُنْثٰى » kelimesinin çoğuludur. Bundan kasıt ise Lat, Uzza ve Menat adındaki putlardır.

Esasen hemen her Arap kabilesinin kendisine ait mutlaka bir putu vardı ve onlar kendilerine ait bu putlara tapıyorlardı. Putlarını da *"falan oğullarının dişisi, ilahesi veya tanrıçası"* diye adlandırıyorlardı. Bir diğer bilgiye göre de bunlar putlarını Allah'ın kızları olarak kabul ediyorlardı.

« وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا » *"Ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar."* Çünkü putperest toplumların putlara tapmasını isteyen ve buna yönlendiren varlık İblis denen şeytandan başkası değildir. Dolayısıyla o toplumlar da putlara tapma konusunda şeytana itaat ediyorlar. Putlara tapmada şeytana itaat etmeleri, zaten şeytana kullukta bulunmaktır, ona tapınıp ibadet etmektir.

Burada geçen, « مَرِيدًا » kelimesi, itaatten dışarı çıkan, dinlemeyen, her manada hayırdan kesilmiş, nasipsiz olan demektir ki, nitekim « اَمْرَدُ » kelimesi de bu köktendir.

۱۱۸- ﴿ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴾

118 – Allah onu (şeytanı) **lânetlemiş; o da: "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim" demiştir.**

« لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ » Bu ikisi de sıfattırlar. Yani « شَيْطَانًا مَرِيدًا» kavli, Allah'ın lanetiyle şu iğrenç ifadeyi de içeren bir tabirdir:

« لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا » *"Allah, onu* (şeytanı) *lânetlemiş; o da: «Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim.» demiştir."* Yani artık boynumun borcu olan, benim için artık kesin bir görev durumuna gelen şu ki; bundan böyle ben, her bin kişiden 999 kişisini yoldan çıkaracağım. Sadece birini Allah için bırakacağım.

١١٩– ﴿ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴾

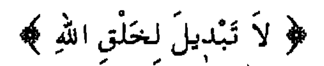
119 – "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş ku runtulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvan-ların kulaklarını yaracaklar (putlar için nişanlayacaklar), **şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığım değiştirecekler"** (dedi). **Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür..**

« وَلَاُضِلَّنَّهُمْ » *"Onları* -sapıklığa ve dalalete çağırarak, dünyayı süslü göstererek, kalbine vesvese vererek- *mutlaka saptıracağım,"* Eğer gerçekten insanları dalalette bırakmak ve onlar üzerinde bunu uygulayıp infaz etmek şeytanın elinde olmuş olsaydı kesinlikle herkesi dalalete, sapıklığa götürürdü. « وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ » *"Muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım,"* örneğin onların gönüllerine uzun ömür hayalleriyle yaşamak bir takım arzu ve emellerine kavuşmak gibi boş şeylerle oyalayıp duracağım.

« وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ » *"Kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar* (putlar için nişanlayacaklar)," Ayette geçen, « بَتْك » kelimesi kesmek manasınadır. « تَبْتِيك » ise; çokluk ve tekrar manasını sağlamak için gelen bir kiptir. Yani ben onları, hayvanların kulaklarını kesip yarmaları işine hem de fazlasıyla ve tekrar tekrar yaptırarak sevk edeceğim. Bilindiği gibi cahiliye dönemi Arapları, bir

dişi deve beş defa doğum yapar ve beşinci doğumunda da erkek yavru do ğurursa, artık bunu kendilerine haram kabul ederler ve nişan koyarak salıverirlerdi.

« وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ » *"Şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler* (dedi)." Örneğin Hami diye adlandırdıkları devenin gözlerini oyup kör etmek, artık üzerine binmemek ve onu burkup iğdiş etmek gibi. Bilindiği üzere hayvanları burkup iğdiş etmek mubah olan, dinen yasak olmayan bir iştir. Fakat İnsanları bu manada iğdiş etmek, erkekliklerini ortadan kaldırmak sakıncalı ve haram olan bir şeydir. Aynı şekilde dövme yaptırmak, çocuğun kendisine ait olduğunu reddetmek, kabul etmemek veya başkasına ait bir çocuğun kendisine ait olduğunu iddia etmek kendi adıyla anılmasını sağlamak, ağaran saçlarını siyaha boya mak, helal olan bir şeyi haram ve haram olan bir şeyi de helal olarak kabul etmek, kadın ve erkeklerin birbirlerine benzemeye kalkış ması ve Allah'ın insanları yarattığı fıtratı -ki bu İslam dininden başkası değildir- değiştirmek gibi, bütün bunlar haram ve yasaktır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın yaratışında değişiklik bulunmaz" [45]

« وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ » *"Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse,"* Şeytanın çağırdığı ve davet ettiği şeylere katılırsa,

« فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا » *"elbette apaçık bir ziyana düşmüştür."*

١٢٠ — ﴿ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴾

120 – *(Şeytan)* onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.

[45] Rum, 30.

« يَعِدُهُمْ » *"(Şeytan,) onlara söz verir ve onları ümitlendirir;"* cennet ve cehennem yoktur, öldükten sonra dirilme ve hesap yoktur, diyerek vesvesede bulunur. « وَيُمَنِّيهِمْ » *"ve onları bir takım asılsız beklentilerle oyalar."* Hiçbir zaman ulaşamayacakları ve elde edemeyecekleri şeylerle kandırıp durur. « وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا » *"halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir."* Çünkü o hep söylediğinin aksini yapar, gösterdiğinin hilafına hareket eder.

١٢١— ﴿ أُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴾

121 - İşte onların yeri cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.

Sığınacakları bir yerleri olmayacağı gibi, saklanacakları bir yerleri de olmayacaktır.

❁ ❁ ❁

122. — 127. ÂYETLER

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا ۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلاً ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ ۜ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهٖ ۙ وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلاً ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَٓاءِ ۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰتِى لاَ تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ ۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

Meali

122. İman eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, *(bu söylenenleri)* hak bir söz olarak vâdetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?

123. Ne sizin kuruntularınız ne de ehli kitabın kuruntuları *(gerçektir)*; kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.

124. Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mü'min olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmaz lar.

125. İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahim'i dost edinmiştir.

126. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah her şeyi kuşatmıştır. *(Hiçbir şey O'nun ilim ve kudretinin dışında kalmaz).*

127. Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı *(mirası)* vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan âyetler *(Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır).* Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.

Tefsiri

١٢٢– ﴿ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴾

122 – İman eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak

üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, (bu söylenenleri) **hak bir söz olarak vâdetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?**

« وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ » *"İman eden ve iyi işler yapanları"* herhangi bir hususta inkar ile şeytana uymayanları « سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا » *"İçinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız."* İbrahim Nahai (v.95/713) « سَنُدْخِلُهُمْ » kavlini « سَيُدْخِلُهُمْ » olarak okumuştur.[46]

« وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا » *"Allah,* (bu söylenenleri) *hak bir söz olarak vâdetti."*

Buradaki, « وَعْدَ » ve « حَقًّا » kelimelerinin her ikisi de mastardırlar. Birincisini bizzat kendi zatını te'kit babında, ikincisini de başkasını te'kit maksadıyla zikretmiştir.

« وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا » *"Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?"* Burada geçen, « قِيلًا » kelimesi, « قَوْلًا » yani söz manasındadır. Ayetin bu kısmındaki soru şekli olumsuzluk manasında olup, *"Elbette Allah'tan daha doğru sözlü kimse olamaz"* demektir. İşte bu ifade üçüncü bir te'kit yani pekiştirmedir. Bütün bu te'kitlerin buradaki yararı, şeytanın kendi yandaşlarına yalan vaatlerine karşı Allah'ın kesin vaadini pekiştirmedir. Çünkü Allah da kendi dostlarına en doğru vaadini bildirmekte ve bunun gerçekliğini ifade buyurmaktadır.

١٢٣- ﴿لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾

123 – Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); **kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.**

[46] Buna göre mana, *"Onları cennetlere yerleştirecektir."* olur. (Mütercim)

« لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ » *"Ne sizin kuruntularınız* (gerçektir)" yani sizin şehevi arzularınız ve kuruntularınız ile ileri sürdüğünüz *"putlarınız size fayda sağlayacak"* türünden boş beklentiler gerçek değildir.

« وَلَٓا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ » *"ne de ehl-i kitabın kuruntuları* (gerçek tir);" Çünkü Yahudiler ve Hıristiyanlar şöyle diyorlar:

﴿ نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهُ ﴾

"Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz." [47] ve:

﴿ لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَةً ﴾

"Sayılı birkaç gün dışında bize asla ateş dokunmayacaktır, dediler." [48]

« مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا يُجْزَ بِهِ » *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür."* Yani ister müşrikler tarafından, ister kitap ehli denilen Yahudi ve Hıristiyanlar tarafından işlenmiş olsun hepsi de cezalandırılacaklardır. Çünkü ayetin bundan sonra gelen kısmı zaten bu gerçeğe işaret etmektedir. Rabbimiz bunun için şöyle buyuruyor:

« وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا » *"ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz."* İşte bu tehdit yüce Allah tarafından inkarcılar içindir. Çünkü yüce Rabbimiz bundan sonra gelen ayette şöyle buyurmaktadır:

١٢٤— ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴾

124 – Erkek olsun, kadın olsun, her kim mü'min olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa

---

[47] Maide, 18.
[48] Bakara, 80.

uğratılmazlar.

« وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ » *"Erkek olsun kadın olsun, her kim mü'min olarak iyi işler yaparsa,"* Burada geçen, « وَهُوَ مُؤْمِنٌ » kavli haldir. Bu ayette geçen birinci, « مِنْ » cer edatı teb'iz içindir, yani bir kısmı, bazısı manasındadır. İkinci « مِنْ » edatı ise, « مَنْ يَعْمَلْ » kavlindeki müphemliği, kapalılık ya da anlaşılmazlığı ortadan kaldırmak ve açıklamak içindir. Burada aynı zamanda, amellerin imandan olmadığına da ayrıca bir işaret bulunmaktadır. « فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ » *"İşte onlar cennete girerler."*

Kıraat imamlarından İbn Kesir, Ebu Amr ve Ebu Bekir, « يَدْخُلُونَ » kavlini, « يُدْخَلُونَ » olarak okumuşlardır. « وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا » *"Ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar."* Yani hurma çekirdeği üzerindeki yarık kadar veya metelik kadar kendilerine bir yanlışlık yapılmaz.

« وَلَا يُظْلَمُونَ » Kavlindeki zamir, hem kötülük işleyenlere, hem de güzel amelde bulunanlara racidir. Burada her iki tarafa da asla bir metelik kadar da olsa haksızlık olunmayacağı gerçeği anlatılıyor. Burada bu ifade nin söz konusu iki guruptan sadece biriyle ilgili olması, ayetin ötekiler için de bu hükmü içermesine engel değildir.

Diğer taraftan kitap ehlinin kuruntuları konusunun ele alınmasından sonra, « مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِ » kavliyle, « وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ» kavlinin zikredilmiş olması, tıpkı Bakara Suresinin 80. ayetindeki, ﴿ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَةً ﴾ kavli ve bundan hemen sonra gelen 81. ayetteki ﴿ بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهِ خَطِيٓئَتُهُ ﴾ kavliyle 82. ayetteki, ﴿ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾ kavline benzer.

﴿ ١٢٥ – وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴾

125 – İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahim'i dost edinmiştir.

« وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ » *"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren* -kendini samimi olarak ve ihlas ile Allah'a adayan, nefsini sadece Rabbine teslim eden, Allah'tan başka bir Rab ve Mabut tanımayan- *...dince daha güzel kim vardır?"* « وَهُوَ مُحْسِنٌ » kavli, her tür iyiliği yapan ve yapmayı amaç edinen demektir. « وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا » *"Ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden...."* Burada geçen, « حَنِيفًا » kavli, batıl din, inanç ve sistemlerden hak din olan İslam'a yönelen demektir. Bu kelime burada aynı zamanda, « اِتَّبَعَ » veya « اِبْرَاهِيمَ » kelimelerinden haldir.

« وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا » *"Allah İbrahim'i dost edinmiştir."* Esasen burada geçen, « خَلِيلًا » kelimesi « اَلْخُلَّةُ » demektir. Bu da dostluk ve arkadaşlığı candan olan, içten olan demektir. Çünkü bu kimse herhangi bir anda dostunun boşluğunu dolduran, eksiğini gideren demektir. Evin içerisinde bile sana yardımcı olan, gedikleri ve eksiklikleri kapatan, kusurları görmeyen kimsedir. Ya da kedisinin eksikliklerini, gediklerini önlediği gibi senin de eksik ve gediğini kapatan manasınadır.

Hullet: Öylesine seçkin ve arı-duru bir sevgidir ki bu, sırların gizli tutulmasına kadar varan, her bakımdan gizli kalması istenen hususlarda dostunun her şeyini saklamak anlamında sırdaş olmak demektir. Ancak *mahabbet* bunun da ötesinde çok daha özel manada bir sevgi demek olup, ta kalbin içinden gelen apayrı bir sevgi demektir.

Ayetin son kısmında yer alan bu cümle, bir itiraz (parantez) cüm

lesidir. İraptan mahalli de yoktur. Bu, adeta şairin « اَلْحَوَادِثُ جَمَّةٌ » kavline benzer.

Bunun yararı ise, Hz. İbrahim'in dinine ve yoluna uymanın farz olduğu gerçeğini te'kit içindir. Çünkü Allah'a yakın dost olan ve o dereceye ulaşan bir kimse, elbette yolunda gidilmeye ve kendisine uyulmaya, di nine tabi olunmaya çok daha layıktır. Şayet bu cümle yani ayetin bu son kısmı kendisinden önce geçen cümleler üzerine atfedilmiş olsaydı, bunun bir manası kalmazdı, bir anlam ifade etmezdi. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Allah İbrahim (a.s.)'ı yemek yedirmesi, selamı yaygınlaştırması, herkes geceleyin uyurken onun uyanık kalıp namaz kılması sebebiyle kendine halil (dost) *edindi."* [49]

Yine anlatıldığına göre yüce Allah kendisine: *"Ben seni kendime dost edindim. Çünkü sen hep vermeyi sever ve sana verilmesini iste-mezsin."* diye vahyetmiştir. Bir başka rivayete göre de: *"Çünkü sen insan-lara verirsin fakat onlardan istemezsin."* diye buyurmuştur.

١٢٦ ﴿ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴾

126 – Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah her şeyi kuşatmıştır. (Hiçbir şey O'nun ilim ve kudretinin dışında kalamaz).

« وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ » *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Ayetin bu kısmı, yüce Allah'ın Hz. İbrahim *(Aleyhi's-Selâm)*'i kendisine Halil (dost) seçmesi, Allah'ın ona olan ihtiyacı sebebiyle değil, Hz. İbrahim *(Aleyhi's-Selâm)*'in Allah'a olan ihtiyacı nedeniyle olduğunun bir delili ve kanıtıdır. Çünkü Yüce Allah başkasına muhtaç olmaktan münezzehtir, uzak ve beridir.

« وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا » *"Allah her şeyi kuşatmıştır.* (Hiçbir şey O'nun ilim ve kudretinin dışında kalmaz). *"* Her şeyi bilir.

[49] Bak, Beyhaki; Şuab, 9616.

١٢٧- ﴿ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَٓاءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴾

127 – Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) **vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan âyetler** (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). **Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.**

« وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَٓاءِ » *"Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar."* Kadınların kimi durumları hakkında senden açıklama istiyorlar. Fetva demek, herhangi mübhem, anlaşılamaz olan bir konuda açıklık getirilmesini istemek demektir.

«قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ»

"De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmış (mirası) *vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, ... hakkında size okunan âyetler* (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır).»"

Yani bu konuda yüce Allah size açıklamayı yapıyor. Kitapta okunan ayetlerden kasıt yine bu surenin başında yer alan ve yetimlerle ilgili hükümleri içeren, Nisa Suresi, 3. ayettir. Burada, *"Eğer yetim kızlara adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, size helal olan öteki kadınlardan..."* diye buyurulmakta ve gereken açıklama yapılmaktadır.

Buradaki ifade adeta, « اَعْجَبَنِى زَيْدٌ وَكَرَمُهُ » cümlesine benzer bir ifadedir. Yani *"Zeyd ve asaleti benim hoşuma gitti ya da beni hayrette bıraktı."* demektir. « وَمَا يُتْلٰى » kavli, « يُفْتِيكُمْ » kavlindeki zamir veya

"Allah" lafzı üzerine atfolunmak suretiyle mahallen merfudur.

« فِي يَتَامَى النِّسَاءِ » kavli de, « يُتْلَى » kavlinin sılasıdır (ilgi cümleciğidir). Yani, *"Kadınların konumu hakkında size gereken şey okundu* (açıklama yapıldı)*."* demektir. Diğer taraftan, « فِي يَتَامَى النِّسَاءِ » kavlinin, « فِيهِنَّ » kavlinden bedel olması da caizdir. İzafet ise, « مِنْ » manasındadır.

« اَلّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ » Yani miras olarak size farz kılınan, yazılan şey, demektir. Bilindiği üzer Araplar yetim kalan kızı da malını da kendine alıp bunlara sahip çıkıyorlardı. Eğer yetim olan kadın/kız güzelse onunla evlenir ve malını da yerdi. Şayet kadın şişman ve hoşuna gitmeyen tipte bir kadın ise, bu kadının evlenmesine engel olur, ölene dek öyle kalmasını sağlar ve buna mecbur bırakırdı. Böylece o kadına ve malına mirasçı olurdu.

« وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ » Yani « وَتَرْغَبُونَ فِي اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ » *"güzelliği sebebiyle onunla evlenmek istediğinizde,..."* veya « وَتَرْغَبُونَ عَنْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ» *"çirkinliğinden dolayı onunla evlenmek istemediğinizde,..."* demektir.

« وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ » *"çaresiz,* yetim *çocuklar,"*

« وَالْمُسْتَضْعَفِينَ » kavli, « فِي يَتَامَى النِّسَاءِ » kavli üzerine atfolunduğundan mecrurdur. Cahiliye döneminde sadece iş yapabilen ve becerisi olanlar mirasçı kılınır, çocuk ve kadınlar bundan mahrum bırakılırdı.

« وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ » *"Ve yetimlere karşı* -miras olsun, mallarıyla ilgili hususlar olsun- *âdil davranmanız hakkında ...."*

Burada, « وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى » kavli de tıpkı, « وَالْمُسْتَضْعَفِينَ » kavli gibi mecrurdur. Bu da aynen, *"yetim kadınlar, ellerinden bir şey gelmeyen güçsüz çocuklar"* manasında, hakkında açıklama istenen bir konudur. Yani adil davranılması istenen bir husustur. Ayrıca bu, « اَنْ تَقُومُوا »

kavli, *"Allah size, onlar hakkında adaletli davranmanızı emreder."* manasında mensubtur.

Buradaki sesleniş ve uyarı esasen devlet yetkililerinedir. Onların da bu gibi sorunlara bakmaları ve gerekeni yapmaları, bu gibi kimselerin tüm haklarını eksiksiz olarak yerine getirmeleri isteniyor.

« وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ » *"Hayırdan ne yaparsanız"* Bu şart manası içeren bir cümledir. Bunun cevabı ise bundan sonra gelen kısımdır. « فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا » *"Şüphesiz Allah onu bilmektedir.."* Yani buna göre size ya mükafat verir veya sizi cezalandırır.

❁ ❁ ❁

128. — 135. ÂYETLER

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۜ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۜ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ ۜ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلاَ تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۜ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلاً ﴿١٣٢﴾ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِينَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۚ ﴿١٣٤﴾ يَآ اَيُّهَا

الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامٖينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبٖينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقٖيرًا فَاللّٰهُ
اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرًا ﴿١٣٥﴾

Meali

128. Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh *(daima)* hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

129. Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

130. Eğer *(eşler)* birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir *(diğerine muhtaç olmaktan kurtarır)*; Allah'ın lütfu geniş, hikmeti büyüktür.

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emrettik. Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir, ziyadesiyle övgüye lâyıktır.

132. Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi (yokluğa) gönderip başkalarını getirir; Allah buna kadirdir.

134. Kim dünya mükâfatını isterse *(bilsin ki)* dünyanın da ahiretin de mükâfatı Allah katındadır. Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.

135. Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, anababanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. *(Haklarında şahitlik ettikleriniz)* zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara *(sizden)* daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, *(şahitliği)* eğer, büker *(doğru şahitlik etmez)*, yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız *(biliniz ki)* Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri

١٢٨– ﴿ وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾

128 – Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) **hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

« وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا » *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse,"* Yani kadın bu manada kocasının tavır ve durumları hakkında bir sezgiye kapıldığında, kocasında bu türden emareler baş gösterdiğin de.. demektir.

Nüşuz; kocasının hanımından uzaklaşması, ona yakınlık göstermemesi, nafakasını ve gereksinimlerini karşılamada zorluk göstermesi, diliyle hakarette bulunarak ve döverek eza ve cefada bulunması demektir.

İ'raz; karısının yaşlılığını, çirkinliğini, ahlak veya yaratılışındaki bir durumu ondan bıkkınlığını veya bir başkasında gözü olduğunu ve daha buna benzer bahaneler ileri sürerek onunla konuşmaması, fazla ilgi ve alaka göstermemesi demektir.

« فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا » *"Aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur."*

Kıraat imamlarından Asım, Hamza, Kisai ve Halef « يُصْلِحَا » kelimesini « أَصْلَحَ » (if'al) kalıbından olarak böyle okumuşlardır. Bunlar dışındaki kıraat imamları ise, « يَصَّالَحَا » olarak okumuşlardır. Bu ise, asıl itibariyle, « يَتَصَالَحَا » kökünden alınmadır ve « تَفَاعُلاً »/*tefaul* babındandır. Burada işlem olarak, « ت » harfi, « ص » harfine dönüştürülmüş (ibdal yapılmış) ve sonra da iki « ص » harfinden biri diğerine katılmış (idğam yapılmış)tır.

« صُلْحًا » *"Barış yapmak"* bu mastar manasındadır. Her biri iki fiilden alınmadır.

Sulh: Buradaki manası; kadın ile kocanın aralarında anlaşarak, kadının kendisine ait olan kimi gecelerini kumalarına hoşnutlukla bırakması, ya da bir kısmını bırakması veya kendisine ait olan mehirin bir kısmını ya da tümünü kocasına bağışlaması yahut nafakayı istememsi demektir.

« وَالصُّلْحُ خَيْرٌ » *"Sulh* (daima) *hayırlıdır."* Yani boşanmaktan, huzur suzluk çıkarmaktan veya mutlak manada husumet göstermekten, dargın kal-maktan daha iyidir.

Veya; « وَالصُّلْحُ خَيْرٌ » yani *"Barışmak daha hayırlıdır."* demek, *"Hayırların da en hayırlısıdır"* veya *"hayırlardan bir hayırdır"* demektir. Nitekim *husumet ve düşmanlık* da, *"kötülüklerin en kötüsü"* veya *"kö tülüklerden bir kötülüktür"* demektir. Aslında bu cümle bir itiraz (parantez) cümlesidir. Nitekim bundan sonra gelen cümle de böyledir:

« وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ » *"Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır."* Yani kıskançlık, aşırı istek ve çıkar, nefislerde her an varlığını korur. O asla kaybolmaz, hep vardır. Bu kadında olduğu gibi erkekte de vardır, ondan da ayrılacak değildir. Dolayısıyla her iki taraf da kendi çıkarını öne sürer ve ona öncelik verir.

Burada bunun anlamı şu demektir; kadın, kendi adına ayrılan zamanı ve geceyi bir başkasıyla paylaşmak istemez, buna pek müsamaha ile bakmaz. Nitekim erkek de aynen böyledir. Eğer bir kez ondan tiksinmiş ve ona karşı kırgın kalmışsa; o da ona pek itibar göstermek, ken-

dince prensiplerini ya da nefsinin isteklerini çiğnemek istemez. Dolayısıyla ister kadın olsun, ister erkek olsun, her ikisi de kendi rahat ve huzuru nerede ise hep onu ister ve onda direnirler.

« أُحْضِرَتِ » kelimesi iki meful alan müteaddi (geçişli) bir fiildir. Bunlardan ilki, « اَلْأَنْفُسُ » kelimesidir.

Ayetin bundan sonra devam eden kısmında ise yüce Allah, insanın hoşuna giden ve nefsinin istediği şeylere muhalefet etmesini ve şeriatın gereklerine uymasını teşvik ederek buyuruyor ki:

« وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا » *"Eğer iyi geçinir* - kendilerinden hoşlanmayıp, başkalarını sevmiş olmanıza rağmen kadınlarınızla beraber kalarak güzel muamelede bulunur, onun eşiniz olduğu gerçeğinden hareketle bu konudaki haklarına riayet eder ve bu sıkıntıya dayanıp sabrederseniz- *ve Allah'tan korkarsanız* -huzursuzluk çıkarmaz, kendilerinden yüz çevirmez ve işi ezaya, cefaya ve hatta düşmanlığa ve kırgınlığa vardırmazsanız-, *şüphesiz Allah yaptıklarınızdan* -iyi davranmak ve takva ölçüleri içerisinde hareket etmek gibi- *haberdardır."* Ve sizi buna göre ödüllendirecektir.

Harici mezhebi mensubu bir olan İmran bin Hittan (v.184/800), muasırları içerisinde dünyanın en çirkin bir adamı imiş. Hanımı da dünyanın en güzel kadını.. Bir gün hanımı kocasına şöyle der:

"— *Ben ve sen yani her ikimiz de cennetlik olmamız sebebiyle Allah'a hamdolsun.* Kocası,

— *Bu nasıl,* diye sorar. Hanımı da şöyle cevap verir:

— *Çünkü senin gibi dünya çirkini bir adama, Allah benim gibi dünya güzeli bir kadınla evlenmeni nasip kıldı ve sen bundan dolayı Allah'a şükr ettin. Bana da senin gibi çirkin bir adamı koca kılmakla ben de buna sabredip dayanma gücü gösterdim. Nitekim cennet de şükredenlerle sabredenlere vadolunan bir yerdir."*

١٢٩— ﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَٓاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا

﴿ رَحِيمًا ﴾

129 – Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

« وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ » *"Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz;"* Tam bir tarafsızlık olmadığı müddetçe sizler kadınlar arasında adaleti ve eşitliği asla sağlayamayacak, beceremeyeceksiniz. Oysa aralarında tam anlamıyla adaleti sağlamak bütün şu hususlarda olması gerekir. Örneğin; hanımlar arasında gece bölüşümünde olsun, onlar için yapılacak harcama larda ve nafakalarında olsun, onları gözetmede olsun veya onlara yanaşma ve yaklaşımda olsun, kendileriyle ve problemleriyle ilgilenmekte olsun, birlikte yemek, içmek, şakalaşmak ve benzeri bütün konular da mutlak anlamda adaleti ve eşitliği sağlaması gerekir. Tam bir adalet denilince işte bunlar akla gelir.

Bir diğer yoruma göre ise adalet; kocanın hanımları arasında sevgide adaleti sağlamasıdır. Çünkü Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* hanımları arasında gece bölüşümünü yapar ve aralarında adaletle hareket ederdi. Kaldı ki Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

"İşte bu, gücümün yettiği kadar hanımlarım arasında benim yaptığım gece bölüşümüdür. Rabbim! senin malik olduğun fakat benim güç yetiremediğim şey hakkında beni hesaba çekme!" [50]

İşte Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın bu hadislerinde güç yetiremediği şey mahabbet yani sevgidir. Çünkü Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* hanımları arasında en çok Hz. Aişe annemizi severdi. « وَلَوْ حَرَصْتُمْ » Yani adalet aramada var gücünüzü kullansanız bile... demektir.

« فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ » *"Bâri birisine tamamen ka-*

[50] Bak. Ahmed b. Hambel, Müsned; 6/144. Tirmizi, 1140. Ebu Davud, 2134. Nesai, 7/64. İbn Mace, 1971.

pılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın." Kendisinden yüz çevrilen kadına eza ve cefa vererek, manevi işkence çektirerek ona haksızlık etmeyin, o rıza göstermedikçe ona ait olan geceyi diğerleriyle geçirmeye kalkışmayın. Yani birine olabilecek tam yöneliş sınırı aşmamalı, haddi geçmemelidir. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir aşırılığa gitmeyin. Eğer sizde adalet konusunda herhangi bir tefrit vaki olursa, tersine bir aşırılık olursa bu da tamamen bir adaletsizlik manasınadır. Aslında bu, bir tür yermedir, uyarıdır. « كُلَّ » kelimesi mastar olarak mansubtur. Çünkü her ne kadar kelime gerçek manada mastar değilse de, izafet oluşturduğu kelimenin hükmü çerçevesinde böyle değerlendirilmiştir.

« فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ » kavli, ne kocası var evli kadın diyesin, ne de boşanmış ki, boşanan kadın diyesin. Ortada kalmış, ne evli ve ne de bekar. Kadını bu halde bırakmak zulümdür, haramdır ve haksızlıktır.

« وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا » *"Eğer* -kadınlarınızla- *arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız* -zulmetmezseniz-, *Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* Gönüllerinizdeki eğilimi sizin için bağışlar ve size azabetmeksizin, sizi cezalandırmaksızın rahmetiyle muamele eder.

١٣٠ – ﴿ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴾

130 – Eğer (eşler) **birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir** (diğerine muhtaç olmaktan kurtarır); **Allah'ın lütfû geniş, hikmeti büyüktür.**

« وَاِنْ يَتَفَرَّقَا » *"Eğer* (eşler) *birbirinden ayrılırsa"* Eğer her iki eş de anlaşamaz ve barışmazlarsa, *hul'* yoluyla veya kocasının kendisine mehrini vererek ve iddet süresi içerisinde nafakasını da karşılayarak bo-şarsa,

« يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ » *"Allah, bol nimetinden, her birini* –yani

karı ile kocadan her birini- *zenginleştirir* (diğerine muhtaç olmaktan kurtarır);" Allah hiçbir şeye muhtaç olmaması ve her bakımdan zengin olması hasebiyle onları rızıklandırır. Yani kadına, eski kocasından daha hayırlı bir eş ve eski yaşantısından daha mutlu bir yaşantı imkânı verir.

« وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا » *"Allah'ın,* -nikahı, evlenmeyi helal kılmasıyla- *lütfü geniş, hikmeti büyüktür."* Boşanmaya izin vermekle de hikmet sahibidir.

« سعة » – *"Sıa'"*; zenginlik, güç ve kudret demektir. « واسع » *–vasi'"*; zengin, güçlü ve iktidar sahibi manasındadır.

Yüce Allah bundan sonraki ayette de zengin ve kudret sahibi olduğunu şöyle açıklıyor:

١٣١– ﴿ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴾

131 – Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emr ettik. Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir, ziyadesiyle övgüye lâyıktır.

« وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ » *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Evet bunların tamamına hem yaratılış bakımından ve hem de kullarını kendisine boyun eğdirmek bakımından sahip ve maliktir. Yani hem yaratması ve hem de rızklarını temin etmesi bakımından her şeyin malik ve sahibi Allah'tır.

« وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ » *"Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emrettik."* Burada geçen, « الْكِتَابَ » cins isim olup bütün semavi (ilahi) kitapları kapsamaktadır.

« مِنْ قَبْلِكُمْ » yani daha önce geçen ümmetler ya da milletler demektir. Bu, ya « وَصَّيْنَا » kavline veya « اُوتُوا » kavline müteallliktir. « وَاِيَّاكُمْ » kavli, « الَّذِينَ اُوتُوا » kavli üzerine matuftur.

Burada geçen « اَنِ اتَّقُوا » kavli ise, « بِاَنْ اتَّقُوا » takdirindedir. Veya « اَنْ » burada müfessiredir. Çünkü ayette geçen *"tavsiye"* kelimesi, *"söylemek, demek"* manasınadır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Bu tavsiye veya emir çok eski bir tavsiye ve emirdir. Allah halen bu tavsiyesini veya emrini kullarına vermeyi devam ettiriyor. Çünkü bu emir sadece size verilen bir emir değildir. Geçmiş ümmetleri ve sizi de kapsayan bir emirdir. Zira insanlar Allah katında ancak O'nun emirlerine bağlı kalmak ve yasakladıklarından uzak kalmak suretiyle mutlu olabilirler, başka şekilde değil."

« وَاِنْ تَكْفُرُوا » *"Eğer inkar ederseniz,"* Bu cümle de, « اتَّقُوا » üzerine matuftur. Çünkü bunun manası: *"Onlara da size de, Allah'ın emirlerine bağlanın ve yasaklarından kaçının, diye emrettiğimiz gibi, onlara da size de, eğer Allah'ın koyduğu hükümleri inkâr ederseniz, dedik"* demektir.

« فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا » *"biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir,-* onların yaratılmasına da ibadetlerine de asla muhtaç değildir, hepsinden müstağnidir- *ziyadesiyle övgüye lâyıktır."* Hiçbir kimse övmese de O, nimetlerinin çokluğu sebebiyle övülmeye layıktır.

Burada, « لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ » kavlinin tekrar edilmiş olması, mutlak manada emirleri ve yasakları doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği gerçeğini pekiştirmek ve insanlar tarafından bunun anlaşılmasını sağlamak içindir. Mademki yaratılanlar tamamen Allah'a aittir bu takdirde O, onların yaratıcısıdır, onların sahibidir. O halde bu yaratılanların görevi de, kendilerini yaratan Rablerine itaat etmeleri, O'na karşı gelmemeleridir. Onlardan istenen budur.

Ayrıca bu, takvanın yani Allah'ın emirlerine bağlı olup, yasaklarından uzak kalmanın her hayrın ve iyiliğin temelidir. İşte bu takvadır.

Bir de *takva* ifadesinin hemen ardından, *"eğer inkar ederseniz..."* ifadesinin yer almış olması, Allah'a eş ve ortak koşmaktan sakınmanın gerekli olduğunun delilidir.

١٣٢- ﴿ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلاً ﴾

132 - Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

O halde Allah'ı vekil edinin ve Allah'tan başkasına dayanıp güvenmeyin.

Bundan sonra gelen ayette yüce Allah onları uyarıp korkutarak kudretini ve gücünü şöyle açıklıyor:

١٣٣- ﴿اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِينَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيرًا﴾

133 - Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kadirdir.

« اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ » *"Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip,* -ortadan kaldırır-." « وَيَاْتِ بِاٰخَرِينَ » *"başkalarını getirir;"* Sizin yerinize başka insanlar yaratır veya insanlar dışında başka varlıklar yaratır. « وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيرًا » *"Allah buna kadirdir."* Kudreti ve gücü nihayetsizdir, bütün bunları yapar.

١٣٤- ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴾

134 - Kim dünya mükâfatını isterse (bilsin ki) **dünyanın da ahiretin de mükâfatı Allah katındadır. Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.**

« مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا » *"Kim* -mücahit kimsenin cihadıyla ganimet peşinde olması gibi- *dünya mükâfatını isterse,"*

« فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ » "(Bilsin ki,) *dünyanın da ahiretin de mükafatı Allah katındadır."* O halde o insana ne oluyor ki, ahireti bırakıp sadece dünya hayatını istiyor? Oysa onun istediği şey, bu ikisinden en basit ve en önem siz olanıdır, işe yaramayanıdır.

« وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا » *"Allah her şeyi işiten ve her şeyi* –fiillerinizi- *görendir."* Bu hem bir vaat ve hem de bir vaid yani tehdittir.

١٣٥– ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾

135– Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) **zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara** (sizden) **daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın,** (şahitliği) **eğer, büker** (doğru şahitlik etmez), **yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız** (biliniz ki) **Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

« يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ » *"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan."* Adaleti sağlamak ve zulme meydan vermemek için çalışıp gayret eden! « شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ » *"Allah için şahitlik eden kimseler olun!"* « شُهَدَٓاءَ » kelimesi haberden sonra haberdir. Yani Allah rızasını gözeten ve O'nun için şahitlik yapan kimseler olun.

« وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ » *"Kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa"* Yapacağınız şahitlik sizin kendi aleyhinizde bir sonuç doğuracak olsa da.. Kişinin kendi aleyhinde şahitlikte bulunması demek, kendi aleyhinde olan şey konusunda ikrarda bulunması demektir.

İşte bu durum, yani dava meselesi, şahitlikte bulunma konusu ve

kendisi hakkında aleyhte de olsa ikrarda bulunması, bunların tamamı bir kimsenin bir diğeri üzerinde bir hakkının var olduğunu haber vermeye dayanır. Şu farkla ki, *"dava"* demek, bir kimsenin başkası üzerinde var olan kendi hakkını dile getirmesi demektir. *"İkrar"* ise; başkası adına kendisi aleyhinde gerçeği itirafta bulunmak demektir. *"Şahadet"* veya *"şahitlikte bulunmak"* ise; kişinin bir başkası üzerindeki hakkı konusunda haklı olan taraf için gerçeği ortaya koymak maksadıyla söz söylemek ve ifade etmek demektir.

Diğer taraftan yapacağınız şahitlik kendi öz babalarınız, anneleriniz ve yakınlarınız aleyhinde olsa da adaletten ayrılmayın. « انْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا » "(Haklarında şahitlik ettikleriniz) *zengin olsunlar, fakir olsunlar,"* Aleyhlerinde tanıklıkta bulunduğunuz kimseler eğer zengin iseler, sırf zengin oldukları için onların hoşnutluğunu ve rızalarını kazanmak için değil, gerçeği söyleyerek Allah'ın rızasını gözetmelisiniz. Ya da fakir olması sebebiyle ona acıyarak gerçekleri gizleme cihetine gitmeyin, hakkı olduğu gibi teslim ederek şahitlikte bulunun.

« فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا » *"Allah onlara* (sizden) *daha yakındır."* Zengin olana da fakir olana da hepinizden daha yakındır. Yani onlara bakmak açısından olsun, rahmetiyle muamelede bulunmak cihetiyle olsun Allah her ikisine de sizden daha yakındır.

« بِهِمَا » kavlindeki zamirin tekil olması gerekirken tesniye (ikil) olarak gelmesi şu açıdandır. Eğer durum bu ikisinden biriyle ilgiliyse -ki öyledir-, zaten buna da, « غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا » kavli delalet etmekte ve bunu göstermektedir. Bu da bilinen bir zengin ve fakir demek olmayıp, zenginler ve fakirler anlamında cins manası ifade etmektedir. Dolayısıyla bunun manası şöyledir: *"Allah tüm zenginlere de fakirlere de sizden daha yakındır."*

« فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰى اَنْ تَعْدِلُوا » *"Hislerinize uyup adaletten sapmayın,"* Yani hevalarınız uğruna haktan saparak adaletsizlik etmeye kalkışmayın. « تَعْدِلُوا » kelimesi, « عُدُول » kelimesinden alınmadır ki, dönüş ve sapma demektir. Ya da, *"İnsanlar arasında adaleti uygulamayı hoş karşılama ma gibi bir yanlışa girmeyin"* demektir ki, bu takdirde söz konusu keli

me, « عَدْل » kökünden alınmadır.

« وَاِنْ تَلْوُا » "(şahitliği) *eğer, büker* (doğru şahitlik etmez)," Kıraat imamlarından İbn Amir ve Hamza bu kelimeyi, tek bir « و » harfine yer vererek « ل » harfini de zammeli (ötreli) olarak[51] okumuşlardır. Bu durumda kelime kök olarak, *"velayet"* kelimesinden alınmadır.

« اَوْ تُعْرِضُوا » *"yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız,"* Yani şahitliği, gereğince yerine getirmek yerine dilinizi eğip büker veya şahitlik görevini yerine getirmekten kaçınırsanız, yüz çevirirseniz, bir başka yola saparsanız.

Adı geçen iki kıraat imamından başkaları ise bu kelimeyi iki «و» harfiyle ve « ل » harfinin de sükunuyla « وَاِنْ تَلْوُوا » diye okumuşlardır. Bu kelime de, « اللَّى » kökünden alınmadır. Buna göre mana şöyle oluyor:

"Eğer dillerinizi hak ve gerçek olarak şahitliği yerine getirmekten eğip büker, yan çizerseniz veya adil bir hükmün ortaya çıkmasını engellerseniz ya da sizce bilinen bir şahitlik bilgisinden yüz çevirip kaçınır ve gerçeğin ortaya çıkmasına mani olursanız..." demektir.

« فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا » "(biliniz ki) *Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Eğer aksi hareket ederseniz sizi buna göre cezalandırır veya gerektiği gibi şahitlikte bulunursanız buna göre de mükafat verir.

[51] « وَاِنْ تَلُو » şeklinde.

136. — 140. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِى نَزَّلَ
عَلٰى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِٓى اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ
وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١٣٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ
ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ۜ
﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ۙ ﴿١٣٨﴾ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ
الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۜ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ
فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۜ ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ اَنْ
اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا
مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۘ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ ۜ اِنَّ
اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِى جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۙ ﴿١٤٠﴾

Meali

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman *(da sebat)* ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyle sapıtmıştır.

137. İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.

138. Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele!

139. Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet *(güç ve şeref)* mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir.

140. O *(Allah)*, Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya *(konuya geçinceye)* kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.

Tefsiri

١٣٦ – ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَع۪يدًا ﴾

136 – Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) **ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyle sapıtmıştır.**

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا » *"Ey iman edenler!"* Bu hitap ve sesleniş Müslümanlara yapılan bir sesleniştir.

« اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ » *"Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman(da sebat) ediniz."*

Bu ayette geçen, « اٰمِنُوا » kavli, imanda sebat ve devam edin, demektir. Ya da ayetin başında geçen, « اٰمَنُوا » hitabı ile kitap ehline seslenilmektedir. Çünkü bunlar kitapların ve peygamberlerin bir kısmına iman ettiler, bir kısmını ise inkar ettiler.

Ya da bununla münafıklara seslenilmektedir ve onlara: *"Ey nifak içeren bir inanca sahip olan iki yüzlüler! İhlas ve samimiyet içeren bir inanç ile Allah'a,... imanda sebat ve devam edin!"* demektir.

« وَرَسُولِهِ » Yani elçisi Hz. Muhammed Mustafa (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'ya « وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ » ve ona indirilen Kur'an'a inanın, iman edin.

« وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ » Burada kasdolunan Hz. Peygamberden (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) önce gönderilen peygamberlere indirilen kitapların tümünden söz edilmekte ve bunlara iman edilmesi istenmektedir. Maksadın böyle olduğuna da yine bu ayette geçen, « وَكُتُبِهِ » *"kitaplarına"* kavli göstermektedir.

Kıraat imamlarından İbn Kesir, İbn Amir ve Ebu Amr, « نَزَّلَ » ve « أَنْزَلَ » kelimelerini, « نُزِّلَ » ve « أُنْزِلَ » olarak meçhul (edilgen) şekliyle okumuşlardır. Bu kıraat imamları dışındakiler ise her iki kelimeyi de malum (etken) kip olarak okumuşlardır.

Ayrıca bu ayette peygamberimize indirilen Kur'an için, Rabbimiz « نَزَّلَ » fiili kullanırken yani, « نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ » buyurduğu halde diğer kitaplar için Rabbimiz « أَنْزَلَ » fiilini zikretmiştir; yani, « أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ » buyurmuştur. Çünkü Kur'an yirmi küsur yıl içerisinde farklı zamanlarda ve çeşitli olaylar üzerine inerek tamamlanmıştır. Oysa diğer kitaplar gönderildiği peygamberlere bir defada toplu olarak indirilmişlerdir. Bu bakımdan aynı kelime farklı baplardan getirilmiştir.

« وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ » *"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse"* Kim bunlardanherhangi birini inkar eder ve kabul etmezse, « فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا » *"tam manasıyle sapılmıştır."* Çünkü inanılması gereken konulardan herhangi birini inkar etmek, kabul etmemek tümünü inkar etmek ve kabul etmemek demektir. Bu manasıyla da küfürdür.

١٣٧– ﴿ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴾

137 – İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.

« اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا » *"İman edip sonra inkâr edenleri,"* Önce Hz. Musa'ya iman ettiler, sonra da buzağıya taparak onu inkar ettiler. « ثُمَّ اٰمَنُوا » *"sonra yine iman edip"* Hz. Musa (Aleyhi's-Selâm) Tur dağından dönünce yeniden ona iman ettiler. « ثُمَّ كَفَرُوا » *"tekrar inkâr edenleri,"* Hz. İsa (Aleyhi's-Selâm)'nın peygamber olarak gönderilmesi üzerine bu defa da onu inkar ettiler. «ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا » *"sonra da inkârlarını arttıranları"*

Yani Hz. Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'i de inkar ederek küfürlerinin dozunu iyice artırmış oldular. « لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا » *"Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir."* Onlara kurtuluş da cennet de söz konusu değildir.

Burada bu ayette söz konusu edilenler görünürde inanmış gibi gözüken münafıklar da olabilir. Çünkü münafıklar açıktan iman eder gözüktükleri halde gizli olarak hep inkar etmişlerdir ve bu tavırlarını hep sürdürüp durmuşlardır. Böylece küfürlerini ta ölene dek devam ettirdiler ve bu hal üzere ölüp gittiler. Çünkü bunun gerçek olduğunu bundan sonra gelen ayet teyid etmektedir.

١٣٨– ﴿ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴾

138 – Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjde le! -Onlara haber ver.-

Dikkat edilirse burada Rabbimiz, münafıklar için, *"haber ver, bildir"* ifadesi yerine *"müjdeyi ver"* buyurmaktadır. Bundan kasıt, onlarla alay etmek ve dalga geçmektir.

١٣٩— ﴿ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴾

139 – Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) **mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir.**

« اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ » *"Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet* (güç ve şeref) *mi arıyorlar?"* Münafıklar hep kafirlere destek çıkıyor, onları dost ve sırdaş edinip veli kabul ediyorlardı. Hep onlardan destek ve güç alıyorlar, yardımı onlardan bekliyorlardı ve: *"Muhammed'in işi başa varmaz."* diyerek de karşı çıkıyorlardı.

« فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا » *"Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir."* Bir de Allah'ın şerefli kıldığı Hz. Peygamber (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) ile Mü'minlere aittir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ ﴾

"İzzet (şeref, güç ve saygınlık) ***Allah'ındır, Allah Resulünündür ve mü'minlerindir."***[52]

١٤٠— ﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِى جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴾

140 – O (Allah), **Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya** (konuya geçinceye) **kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz.**

---

[52] Münafikun, 8.

Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.

« وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ » *"O* (Allah)*, Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki:"*

Bu ayette geçen, « نَزَّلَ » kelimesini kıraat imamlarından Asım « ن» harfinin fethasıyla (üstünüyle)[53] okumuştur. Onun dışındaki imamlar ise, « ن » harfinin zammesiyle (ötresiyle) [54] okumuşlardır.

« اَنْ اذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ » *"Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya* (konuya geçinceye) *kadar kâfirlerle beraber oturmayın;"* Ne zaman küfrü gerektiren ve Kur'an ile alayı içeren konuşmalarını bırakıp bir başka konuya geçerler veya dalarlarsa o takdirde aralarında bulunun. Aksi halde oradan hemen ayrılın.

Ayette geçen, « خَوْض » kelimesi, bir şeye başlamak ve dalmak demektir. « اَنْ اذَا سَمِعْتُمْ » kavlindeki, « اَنْ » edatı şeddeli (sakile) durumdan şeddesiz (hafife) durumuna getirilmiştir. Yani bu, « اَنَّهُ اذَا سَمِعْتُمْ » demektir. Yani, *"durum bu iken siz onu dinlediğiniz* (işittiğiniz) *zaman..."*

Şe'n/Durum: Cümlenin şartı ve cezası (cevabıyla) ifade ettiği mana, demektir. « اَنْ » beraberindeki cümle ile birlikte, « نُزِّلَ » kavliyle raf' mahallinde gelmiştir. Ya da, « نَزَّلَ » kavliyle nasb yerinde gelmiştir.

Kitapta yani Kur'an'da kendilerine indirilen ise, Mekke'de inen **En'am** suresindeki ilgili ayettir. Allah burada şöyle buyurmaktadır:

[53] « نَزَّلَ » olarak.
[54] « نُزِّلَ » olarak

﴿ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي اٰيَاتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ﴾

"Ayetlerimiz hakkında alaylı bir şekilde ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün vakit, onlar bir başka konuya geçinceye kadar onlardan yüz çevir." [55]

Bilindiği üzere Mekke döneminde müşrikler toplantı yerlerinde oturdukları vakit Allah'ın Kitabı Kur'anı Kerim söz konusu edilince hemen Kur'an ile alay ederlerdi. İşte bunun üzerine müşrikler bu tavır ve tutumlarını sürdürdükleri müddetçe Müslümanların onlarla beraber bir arda oturmaları yasaklandı.

Münafıklar da Medine'de tıpkı müşriklerin Mekke'de yaptıkları gibi Kur'an hakkında ileri geri konuşup durmaktaydılar. Bunun üzerine nasıl ki Mekke döneminde Müslümanların bu gibi durumlarda müşriklerle bir arada bulunmaları yasaklanmış ise, Medine'de de münafıkların bu gibi durumlarında yanlarında kalınması ve oturulması yasaklanmış ve buna izin verilmemiştir.

« اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ » *"Yoksa siz de onlar gibi olursunuz."* Yani onlarla beraber bulunduğunuz takdirde günahta onlar gibi olursunuz. Buradaki benzerlik her bakımdan değildir. Çünkü münafıkların Kur'an hakkın da konuşmaları, onu dillerine dolamaları küfürdür. Ancak Müslümanların onlarla beraberlikleri, bir arada oluşları ise masiyettir.

« اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا » *"Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir."* Çünkü her ikisi de Kur'an'ı inkar etmede ve onunla alay etmede bir araya gelmişlerdir.

❁ ❁ ❁

[55] En'am, 68.

141. — 147. ÂYETLER

اَلَّذ۪ينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُٓوا اَلَمْ
نَكُنْ مَعَكُمْۘ وَاِنْ كَانَ لِلْكَافِر۪ينَ نَص۪يبٌۙ قَالُٓوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ
عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۜ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِۜ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِر۪ينَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ سَب۪يلًا ۟ قف
﴿١٤١﴾ اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْۚ وَاِذَا قَامُٓوا اِلَى
الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰىۙ يُرَٓاؤُ۫نَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا
قَل۪يلًاۘ ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَب۪ينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَٓا اِلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَلَٓا اِلٰى
هٰٓؤُ۬لَٓاءِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَب۪يلًا ﴿١٤٣﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِر۪ينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِن۪ينَۜ
اَتُر۪يدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُب۪ينًا ﴿١٤٤﴾ اِنَّ
الْمُنَافِق۪ينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَص۪يرًاۙ
﴿١٤٥﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوا
د۪ينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِن۪ينَۜ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ
الْمُؤْمِن۪ينَ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ
شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَل۪يمًا ﴿١٤٧﴾

Meali

141. Sizi gözetleyip duranlar, eğer size Allah'tan bir zafer *(nasib)* olursa, "Sizinle beraber değil miydik?" derler. Kâfirlerin *(zaferden)* bir nasipleri olursa *(bu sefer de onlara)*, "Sizi yenip *(öldürebileceğimiz halde öldürmeyip)* mü'minlerden korumadık mı?" derler. Artık Allah kıyamet gününde aranızda hükmedecektir ve kâfirler için mü'minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.

142. Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbu ki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.

143. Bunların arasında bocalayıp durmaktalar, ne onlara *(bağlanıyorlar)* ne bunlara. Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir *(çıkar)* yol bulamazsın.

144. Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; *(bunu yaparak)* Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?

145. Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.

146. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini *(ibadetlerini)* yalnız onun için yapanlar başkadır. İşte bunlar *(gerçekte)* mü'minlerle beraberdirler ve Allah mü'minlere yakında büyük mükâfat verecektir.

147. Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir.

Tefsiri

١٤١— ﴿ اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوٓا اَلَمْ
نَكُنْ مَعَكُمْۘ وَاِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌۙ قَالُوٓا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً ﴾

141 – Sizi gözetleyip duranlar, eğer size Allah'tan bir zafer (na sib) **olursa, "Sizinle beraber değil miydik?" derler. Kâfirlerin** (zaferden) **bir nasipleri olursa** (bu sefer de onlara), **"Sizi yenip** (öldürebileceğimiz halde öldürmeyip) **mü'minlerden korumadık mı?" derler. Artık Allah kıyamet gününde aranızda hükmedecektir ve kâfirler için mü'minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.**

﴿ الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ ﴾ *"Sizi* –bir zafer elde ettiğinizi veya bir ganimeti elden çıkarmış olduğunuzu, kaçırdığınızı- *gözetleyip duranlar,"* Bu ayetin başındaki, « الَّذِينَ » ismi mevsulü, bundan önce geçen 139. ayetin başındaki, « الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ » kavlinden bedeldir veya, « الْمُنَافِقِينَ » kelimesinin sıfatıdır. Ya da onlardan zem (yerme) ifadesi olarak mensub kılınmıştır.

« فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ » *"Eğer size Allah'tan bir zafer* (nasib) *olursa,"* bir ganimet ve bir üstünlük (yardım) kazanırsanız, « قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ » *"«Sizinle beraber değil miydik?» derler."* Biz de size yardımcı olma dık mı? O halde ganimet paylaşımına bizi de katın, derler.

« وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ » *"Kâfirlerin* (zaferden) *bir nasipleri olursa,"* Dikkat edilirse yüce Allah Müslümanların zaferini *"fetih"* olarak isimlendirdi. Maksat Müslümanların şanını yüceltmek ve onlara tazimdir. Çünkü Müslümanların zaferi gerçekten önemli bir olaydır, buna tüm gök kapıları açılmaktadır. Kâfirlerin kazanımı ise, *"nasip"* ifadesiyle değerlendirildi. Çünkü Rabbimiz böylece onların kazanımlarını da tıpkı kendileri gibi basit ve önemsiz olduğunu belirtmek istemiştir. Zira bu, dişler arasında kalan bir basit yemek artığının kırıntısından ibaret gibidir. İşte dünyada bu inkârcılara düşecek olan pay bu kadardır.

« قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ » *"(Bu defa onlara) –*

kâfirlere-: *«Sizi yenip* (öldürebileceğimiz halde öldürmeyip) *mü'minler den korumadık mı?»* -Biz sizi yenmedik mi, sizi öldürebilecek durumda iken, sizden tarafa tavır koymakla sizin hayatta kalmanızı sağlamadık mı?- *derler.*"

İstihvaz; istila etmek, galebe çalmak, üstün gelmek ve yenmek manalarındadır.

« وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ » Onların size saldırmalarına mani olduk. Onların sizden korkmalarını, kalplerine endişe girmesini sağladık, böylece sizinle savaşmaktan çekindiler. Onların size üstün gelmelerine mani olarak bunu yavaşlattık, o halde kazandıklarınızdan bizim de payımıza düşeni verin, derler.

« فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » Ey mü'minler ve münafıklar! *"Artık Allah kıyamet gününde aranızda hükmedecektir"* Böylece münafıkları cehennem ateşine ve mü'minleri de cennete koyacaktır.

« وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً » *"Ve kâfirler için mü' minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir."* Kıyamet gününde zaten buna asla izin vermeyecektir. Bunun böyle olduğuna yani kıyamet gününde olacağına ayetin baş tarafı delildir. Nitekim Hz. Ali *(Radıyallahu Anh)*'den de bu şekilde rivayet olunmuştur.

Ya da kafirler mü'minler aleyhinde bir hüccet bulamayacaklardır. Nitekim İbn Abbas *(Radıyallahu Anh)*'tan bu şekilde rivayet olunmuştur.

١٤٢— ﴿ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَاِذَا قَامُوٓا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيلاً ﴾

142 – Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.

« إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ » *"Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar;"* Yani iman ettiklerini açıklayarak ve küfürlerini de sakla yarak tıpkı hile ve aldatma yollarına başvuran kimselerin yaptığı gibi yapmaya kalkışıyorlar.

Münafık ise inandığını açıkça söyleyip, inkâr ettiğini gizleyen kimse demektir.

Ya da Allah'ın veli/sevgili kullarını aldatmaya kalkışıyorlar ki bunlar da mü'minlerden başkaları değildir. Yüce Allah sevgili kulları olan mü'minlerin aldatılmasını bizzat kendi zatına izafe etmekle, mü'minlere verdiği değer ve önemi göstermektedir. « وَهُوَ خَادِعُهُمْ » *"Halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir."* Yani Allah, bu aldatma işinde üstün gelen tarafın yenilen tarafa yaptığını yapar. Çünkü dünyada onların can ve mal dokunmazlıklarını aynen devam ettirir, bu manada masumluk larını kabul eder. Fakat ahiret hayatında ise, yani işin nihayetin de onlar için,cehennemin en alt tabakasını hazırlar.

« خَادِع » – *"Hadi'"* kelimesi « خَدَعَ » fiilinden ismi fail (etken sıfat fiildir). Yani « خَادَعْتُهُ فَخَدَعْتُهُ » *"Ben onu tuzağa düşürdüm, o da tuzağa düştü."* demek olup, birini yendiğin zaman, sen ondan daha fazla hile yapan, onu oyunlarınla yenmiş olman halinde kullanılır.

Bir başka yoruma göre, Allah onları, kurdukları tuzaklarının bir cezası olarak kendilerini cezalandıracaktır.

« وَاِذَا قَامُوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى » *"Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar."* Namazı ağır bir yük olarak görsünürler.

Gaflet meselesine gelince bazen mü'minler de gafil davranabilmek tedirler.

« كُسَالٰى » kelimesi, « كَسْلَان » kelimesinin çoğuludur.

Tıpkı « سُكَارٰى » kelimesi gibi. Çünkü bu da « سَكْرَان » kelimesinin çoğuludur.

« يُرَآؤُنَ النَّاسَ » *"insanlara gösteriş yaparlar,"* Bu cümle haldir. Yani münafıklar kıldıkları namazlarla gösteriş yaparlar, desinler diye kılarlar.

« مُرَاءَاة » kelime olarak « مُفَاعَلَة » babındandır. Bu « رُؤْيَة » - *"ru'yet"*ten alınmadır. Çünkü gösterişçi yaptığı şeyi halka gösterir ve onlar da o kimsenin bu hareketini güzel bulurlar.

« وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيلًا » *"Allah'ı da pek az hatıra getirirler."* Onlar pek az namaz kılar. Çünkü halkın gözlerinden uzak bulundukları zaman namaz kılmazlar. Yahut tesbihatta ve tahlilde bulunmazlar, yani "sübha nellah ve lâ ilâhe illallah" diyerek Allah'ı anmazlar; bunu pek az, nadir denecek kadar az söylerler. Eğer az da olsa söylenen bu zikir, gerçek anlamıyla Allah'ın rızası gözetilerek söylenmiş olsa, elbette Allah bunu artırırdı.

١٤٣– ﴿ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ وَلَا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴾

143 - Bunların arasında bocalayıp durmaktalar, ne onlara (bağlanıyorlar) **ne bunlara. Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir** (çıkar) **yol bulamazsın.**

« مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ » *"Bunların arasında bocalayıp durmaktalar,"* « مُذَبْذَبِينَ » kavli zem üzere mensubtur. Yani mütereddîddirler, dolanıp dururlar, demektir. Yani şeytan bunların heva ve hevesleri kendilerini iman ile küfür arasında götürüp getirirler.

Gerçek anlamda *müzebzeb;* iki tarafın sözlerinden ve konuşmaların dan uzak durmaktır. Yani herhangi bir tarafta karar kılmaksızın atılıp duran manasındadır. Ancak « ذَبْذَب » ifadesinde tekrar olmakla birlikte « ذَبّ » kelimesinde yoktur.

« لَا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ » *"Ne onlara* (bağlanıyorlar)" Ne iman eden tarafa

intisap ediyorlar ki kendileri mü'minlerden sayılsınlar, « وَلَا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ » *"Ne bunlara."* Kâfir ve müşriklere mensup olduklarını da söylemezler ki kafir ya da müşrik diye adlandırılsınlar.

« وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا » *"Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir* (çıkar) *yol bulamazsın."* Hidayete giden bir yol bulamazsın.

١٤٤﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾

144 – Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; (bunu yaparak) **Allah'a, aleyhinizde** -azablandırılmanız hususunda- **apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?**

Azablandırılmanız hususunda bir delil ve hüccet mi vermek istiyorsunuz?

١٤٥﴿ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾

145 – Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.

« اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ » *"Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar."* Yani cehennemin en dipteki derin tabakasında olacaklardır.

Cehennem ateşi yedi dereke/tabakadır. Cehennemdeki tabakalara dereke denilmesi, üst üste olmaları, birbiri üzerinde bulunmaları sebebiyledir.

Ancak şu bir gerçektir ki, münafıklar kafirlerden çok daha ağır bir azaba çarptırılacaklardır. Çünkü dünyada iken inanmış gözükerek boyunlarını vurulmaktan kurtarmışlardır. İşte bu yüzden ahiret hayatında buna denk olarak cehennemin en alt katında ve en ağır şekilde cezalandırılacaklardır. Küfürde, tıpkı kafirler gibidirler. Bir de bunların küfürlerine İslam ve Müslümanlarla alay etme cezaları eklenmiş olacaktır.

« الدَّرْكِ » kelimesi, Kıraat imamlarından A'şa dışındaki imamlardan Asım, Hamza, Kisai ve Halef « ر » harfinin sükunu ile[56] okumuşlardır. Di ğer kıraat imamları ise, « ر » harfinin fethası ile[57] okumuşlardır. Her iki kelime de dilde aynen kullanılmaktadır. Zeccac (v.316/928)'ın anlattığına göre tercih edileni ise bunu « ر » harfinin fethası/üstünüyle ile okumaktır.

« وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا » *"Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın."* Azaplarının önüne geçecek bir yardımcı da olmayacaktır.

١٤٦ — ﴿ اِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ اَجْرًا عَظِيمًا ﴾

146 - Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini (ibadetlerini) **yalnız onun için yapanlar başkadır. İşte bunlar** (gerçekte) **mü'minlerle beraberdirler ve Allah mü'minlere yakında büyük mükâfat verecektir.**

« اِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا » *"Ancak tevbe edip hallerini* –içlerinde gizli tutup bozdukları şeyleri ve münafıklıkla ilgili hallerini– *düzeltenler,"* Buradaki, « اِلاَّ الَّذِينَ » kavli, « وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا » kavlinin mecrur olan zamirinden istisna edilmiştir. « وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ » *"Allah'a sımsıkı sarılıp,"* Samimi mü'minlerin Allah'a güvendikleri gibi güvenip, « وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ » "(ibadetlerini) *yalnız onun için yapanlar* -bununla sırf Allah rızasını gözetenler- *başkadır."* « فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ » *"İşte bunlar* (gerçekte) *mü'minlerle beraberdirler."* Bu özelliktekiler inananların arkadaşlarıdırlar ve her iki dünyada onlarla beraber olacaklardır.

« وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ اَجْرًا عَظِيمًا » *"Ve Allah mü'minlere yakın da büyük mükâfat verecektir."* Onlar da bu mükafatta onlara ortak ola

---

[56] Aynen, « الدَّرْكِ » şeklinde.
[57] « الدَّرَكِ » şeklinde.

caklardır. Burada, « يُؤْتِ » kelimesinin sonundaki « ى » harfi, lafızda uyum sağlansın için yazıda/hatta düşürülmüştür/yazılmamıştır. Bundan sonra gelen ayette ise yüce Allah bir gerçeğin tesbitini yaparak, şükreden mü'min kimseye azap etmeyeceğini bir soru ile şöyle dile getiriyor:

١٤٧- ﴿ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴾

147 – Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir.

« مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ » *"Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin!"* Ayetin başında yer alan, « مَا » edatı « يَفْعَلُ » fiiliyle mansub kılınmıştır. Yani, *"Sizin azaplandırılmanıza hangi şey/sebep var ki!?"* demektir.

İman; nimet veren zatı tanımak ve O'na inanmak demektir. *Şükür* ise; verilen nimete nankörlük etmeyip itiraf etmektir. Çünkü nimeti verene karşı olsun, nimetin kendisi ne olsun bunlara nankörlükte bulunmak, sadece inadetmektir. İşte bu yüzden kafirler azabı ve cezalandırılmayı hak etmişlerdir.

Bu ayette önce "şükür" olayına sonra da "iman" olayına yer verilmiştir. Bunun sebebi şöyledir. Akıllı bir kimse önce kendi yaratılışına dikkatle bakıp inceler ve bununla beraber kendisine sunulan nimetleri görüp değerlendirir. İşte bütün bunlardan sonra üstü kapalı da olsa pek işin detayına inmeden basit manada bir şükreder/teşekkürde bulunur. Fakat bu değerlendirmesinin sonucunda asıl nimeti veren zatı bulur, tanır ve öğrenir ve böylece iman etmiş olur. İşte asıl bundan sonra daha etraflı bir şekilde düşünüp gerçek şükür nasıl ifa edilmesi gerekiyorsa öyle yapar. Bunun içindir ki önce şükürle giriş yapılmış oldu, şükrü bu mana da imana takdim etti.

« وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا » *"Allah şükre karşılık veren* -şükrünüze karşılık sizi ödüllendirir veya az olan amelinizi kabul buyurur ve buna karşılık size bol sevap verir,- *ve her şeyi bilendir."* Bütün yaptıklarınızı da en iyi bilendir.

148. — 152. ÂYETLER

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۜ وَكَانَ
اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ
سُوٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ
وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ اَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ
بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا
﴿١٥٠﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا
مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ
مِنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ اُجُورَهُمْ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

Meali

148. Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.

149. Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü *(açıklamayıp)* affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir.

150. Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve *(inanma hususunda)* Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar *(iman ile küfür)* arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;

151. İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

152. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara *(gelince)* işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri

١٤٨– ﴿ لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴾

148 – Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.

« لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ » *"Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez;"* Nitekim açık olmayanını da sevmez. Fakat açık olarak söyleneni diğerine göre daha bir iğrençtir. Bunlardan sakınmak gerekir.

« اِلَّا مَنْ ظُلِمَ » *"ancak haksızlığa uğrayan başka..."* Ancak zalim olanlar tarafından açık bir şekilde incitilenler ve hakarete uğrayanlar müstesna. Ezilen bir kimse Allah'ın sevmediği ve istemediği şekilde açık bir hakarete uğrarsa, bunun durumu diğerlerinden farklıdır. Bu kimse kendisine zulmeden kimsenin aleyhinde olmak üzere gerekli girişimlerde bulunabilir. İlgililer nezdinde, kendisine yapılan hakareti ve her türlü kötülüğü açık olarak söyler ve anlatır.

Bir başka yoruma göre, « الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ » kavli, sövmek, küfretmek demektir. « اِلَّا مَنْ ظُلِمَ » kavli ise, *"Eğer hakarete uğrayan, ezilen kimse, hakaret edene misliye karşılık verecek olursa bunun da bir sakıncası yoktur."* diye yorumlanmıştır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴾

"Ve her kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur." [58]

« وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا » *"Allah her şeyi* –ezilenin şikayetini– *işitici* –zalimin haksızlık ettiğini– *ve bilicidir."*

Bundan sonraki ayette Allah bağışlamaya teşvikte bulunuyor. Hiç kimsenin birbirine karşı açıktan hakaret etmemesini, hatta haksızlıkta bulunan kimseye karşılık verme hakkı olduğu halde bundan vazgeçip bağışlamalarını istiyor. Bu ise en faziletli olana teşvikte bulunmaktır. Nitekim açık olsun gizli olsun yapılacak bir iyiliğin bağışlanmaya ve affedilmeye sebep oluşturduğunu bildiriyor. Bunun için de yüce Allah şöyle buyuruyor:

١٤٩– ﴿ اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُٓوءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴾

149 – Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) **affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir.**

« اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُٓوءٍ » "-Açıktan bir kötülük işleme yerine- *Bir iyiliği açıklar yahut* -o ameli- *gizlerseniz veya bir kötülüğü* -gönüllerinizden silip- (açıklamayıp) *affederseniz,"*

« اَوْ تَعْفُوا » Burada «تَعْفُوا» kavli kendisinden önce geçen iki mana üzerine atfolunmuştur. Bunun delili de, bağışlamanın asıl amaç olduğu gerçeğidir. Çünkü açık ve gizli hayır yapmayı istemek bunun delilidir. Çünkü ayetin bundan sonraki kısmında şöyle buyurulmuştur:

« فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا » *"Şüphesiz Allah ziyadesiyle affedici ve kadirdir."* Allah günahları sürekli affedip durandır, nitekim Allah öç alma ya da gücü yetendir. O halde Allah'ın koyduğu kanunlara uymanızı size

[58] Şura, 41.

emreder.

١٥٠ — ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً﴾

150 – Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) **Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar** (iman ile küfür) **arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;**

« إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ » *"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve* (inanma hususunda) *Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler."* Tıpkı Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi. Yahudiler Hem Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'nın ve hem de Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in peygamberliklerini inkar ettikleri gibi, İncil ve Kur'an'a da iman etmediler, bu ikisini de inkar ettiler. Hıristiyanlar da Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in peygamberliğini ve ona indirilen Kur'an'ı inkar ettiler.

« وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً » *"Ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;"* Yani iman ile küfür arasında orta bir din, bir yol edinmek isterler. Yoksa iki toplum arasında ortak bir din demek değildir.

١٥١ — ﴿أُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا﴾

151 – İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

« أُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا » *"İşte gerçekten kâfirler bunlardır."* Bunlar inkarda gerçekten zirvede olanlar, en katıksız olanlardır. Çünkü inanılması gereken esaslardan tek bir şeyi kabul etmemek, inkar etmek, tama-

mını inkar etmek demektir.

« حَقًّا » yani *"gerçekten"* masındaki bu kelime, cümlenin mana bakımından içeriğini tekidetmek ve pekiştirmek için gelmiştir. Bu adeta, « هٰذَا عَبْدُ اللّٰهِ حَقًّا » gibi bir cümledir. Yani *"İşte bu, Abdullah'ın bizzat ta kendisidir, başkası değil."*

Yani « حَقَّ ذٰلِكَ حَقًّا » demektir ki, "gerçekten bunlar kâfirlerin ta kendileridir", anlamındadır. Ayet, bu kimselerin şüphesiz bir küfür ve inkarda olduklarını gerçek anlamıyla ortaya koymaktadır.

Ya da bu « حَقًّا » kelimesi, « الْكَافِرُونَ » kavlinin mastarına ait bir sıfattır. Yani; *"Onlar öyle ki, gerçek olarak ve pürüzsüz anlamda katıksız kafirdirler, kafirlikleri kesindir, sabittir ve bunda herhangi bir şüpheye de yer yoktur."*

« وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا » *"Ve biz kafirlere,* -ahirette- *alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."*

١٥٢ — ﴿ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ اُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

152 – Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) **işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**

« وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ » *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayan lara* (gelince)"

Bu ayette yer alan « بَيْنَ » kelimesinin, « اَحَدٍ » kelimesinin üzerine dahil olmasının sebebi, çünkü bu « بَيْنَ » kelimesi müfret/tekil olmada, müzekker ve müennes (yani eril ve dişil) olmada, bu ikisinin tesniyelerinde ve cemilerinde aynı lafızla kullanılır.

« أُولَـٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ » *"işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir."* Yani kendilerine söz verilen sevaba kavuşurlar.

Kıraat imamlarından Hafs, « يُؤْتِيهِمْ » kavlini burada görüldüğü gibi « يـ » harfiyle okumuştur. « وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا » *"Allah çok bağışlayıcı -kötülükleri gizleyip örten- ve esirgeyicidir."* İyilikleri de kabul edendir.

Bu ayet, Mutezilenin, "Büyük günah işleyenler, cehennemde ebedi olarak kalacaklardır." görüşlerini çürütmekte ve geçersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü ayette şu gerçeklere yer veriliyor ve şöyle buyuruluyor:

"Doğrusu Allah'a ve Resulüne iman edenler ve Allah'a iman ile peygamberlerine iman arasında herhangi bir ayırıma gitmeyenler..." İşte böyle buyurmakla gerçek ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla bir kimse bu şekilde bir inanca gerçekten sahip ise büyük günah işlese de kendilerine sevap ve mükafat vadolunan kimseler arasında yer alır, demektir.

Ayrıca bu ayet "mağfiret ve rahmet" gibi fiil sıfatlarının kadim olduğuna iman etmeyenlerin sözlerinin batıl olduğuna da bir delildir. Çünkü Allah: « وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا » buyuruyor yani, *"Allah Gafur ve Rahimdir."* diyor. Onlar ise: *"Allah ezelde Gafur ve Rahim değildi, daha sonra Gafur ve Rahim olmuştur."* diyorlar. Bu ise batıl bir görüştür. Zaten ayette bunun batıl olduğunun bir delilidir.

❁ ❁ ❁

153. — 162. ÂYETLER

يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسٰى أَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا

﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ
وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا
عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ
عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ
يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ
الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
أُولٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

Meâli

153. Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar Musa'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de, "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı. Bilâhare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı *(tanrı)* edindiler. Biz bunu da affettik. Ve Musa'ya apaçık delil *(ve yetki)* verdik.

154. Söz vermeleri*(ni takviye)* için Tûr'u başlarına diktik de onlara, "Baş eğerek kapıdan girin" dedik, "Cumartesi günü sınırı aşmayın" dedik. Kendilerinden sağlam söz aldık.

155. Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "Kalplerimiz kılıflanmıştır" demeleri sebebiyle *(onları lânetledik, türlü belâlar verdik. Onların kalpleri kılıflı değildir;)* tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.

156. Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir ifti ra atmalarından;

157. Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden *(onları lânetledik)*. Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar;

fakat *(öldürdükleri)* onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir *(sağlam)* bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.

158. Bilâkis Allah onu *(İsa'yı)* kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

159. Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır.

160. Yahudilerin yaptıkları zulümden, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, menetmelerinden dolayı kendilerine *(daha önce)* helâl kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık.

161. Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız *(yollar)* ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık.

162. Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve ahiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.

Tefsiri

Yahudilerden Finhas bin Azura ve adamları Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e:

"Eğer gerçekten söylediğin gibi doğru bir peygamber isen, nasıl ki Musa (Aleyhi's-Selâm) toptan bir kitap (Tevrat) *getirmiş ise, sen de bize bir defada olmak üzere toptan olarak gökten bir kitap indir."* demişlerdi. İşte aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet bu olay üzerine nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

١٥٣— ﴿ يَسْئَلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ
سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْۚ
ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَۚ وَاٰتَيْنَا

مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾

153 – Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirme ni istiyor. Onlar Musa'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de, "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı. Bilâhare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı (tanrı) **edindiler. Biz bunu da affettik. Ve Musa'ya apaçık delil** (ve yetki) **verdik.**

« يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ » *"Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor."*

Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Abu Amr, « تُنَزِّلَ » kelimesini tahfif ile, « تُنْزِلَ » olarak okumuşlardır. Bu iki imam dışındakiler ayette yer aldığı gibi okumuşlardır.

Nasıl ki Tevrat bir defada indirilmiş ise, senden de böyle bir defada indirilen bir kitap isterler. Böyle bir isteğe kalkışmalarının sebebi, sırf inat olsun diyedir.

Hasan Basri ise diyor ki:

"Eğer gerçekten iman etmek ve doğruya ulaşmak için böyle bir şey istemiş olsalardı, kesinlikle Allah onlara bunu verirdi. Çünkü Kur'an'ın bir defada indirilmesi de mümkündü."

« فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ » *"Onlar Musa'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de,"* Bu ifade mukadder yani var sayılan bir şartın sorunun cevabıdır. Dolayısıyla bunun manası şöyledir:

"Eğer sen, onların senden istemekte oldukları şeyi büyük bir şey olarak değerlendiriyorsan, şunu iyi bilmelisin ki onlar, Musa'dan seden istediklerinin çok daha büyük olanını istediler."

Ancak burada Hz. Musa döneminde istenen ya da sorulan bir şeyin, Hz. Peygamber zamanındakilere dayandırılmış gibi gösterilmesi, esasen kendilerinden önce geçen ataları tarafından Hz. Musa'dan istenmiş olması sebebiyledir. Çünkü Hz. Musa'dan böyle bir istekte bulunanlar, yine o dönemdeki Yahudiler tarafından kendi adlarına seçilip gönderilen yetmiş

delege idi. Dolayısıyla onları seçip gönderenler de zaten onlarla aynı görüşte olup, onların isteklerinden hoşnut bulunmuşlardır.

« فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً » *"«Bize Allah'ı apaçık göster»" demişlerdi."* Yani açık ve seçik olarak göster ki açık bir şekilde şu gözümüzle görelim, demişlerdi.

« فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ » *"Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı."* Yerinde olmayan bir istekte bulunmaları yüzünden kendi aleyhlerine olan, çok korkunç bir azap veya yakıcı bir ateş onları kuşatı verdi. Ya da onların bu tutum ve tavırları, durmadan mucizeler istemeleri, peygamberlerine hükmetmek, onu baskı altına almak istemeleri nede niyledir. Çünkü onlar Allah'ı görmeyi isteme arzusuyla değil, aslında işi yokuşa sürmek ve sırf inat olsun diye sorup duruyorlardı. Yoksa mesele gerçekten Allah'ı görme arzusu olmuş olsaydı, bu da yani rü'yet meselesi de tıpkı Kur'an'ın bir defada toplu olarak indirilmesi gibi mümkün olan bir şey idi. Eğer Yahudilerin cezaya çarptırıl malarının nedeni, "Allah'ı baş gözleriyle görme istekleri" olsaydı, Hz. Musa'nın kendisi böyle bir cezalandırmayı çoktan hak etmişti. Çünkü Hz. Musa Rabbine:

﴿ قَالَ رَبِّ اَرِنٖٓي اَنْظُرْ اِلَيْكَ ﴾

"Rabbim! Bana zatını göster de, Seni göreyim." [59]

demişti. Fakat buna rağmen Hz. Musa *(Aleyhi's-Selâm)*'yı yıldırım çarpmamıştı. Aksine onun isteğini daha da artırarak durumu mümkün olabilecek bir şeyle kayıtladı. Bir şey ancak olabilecekse mümkün olanla kayıtlanır. Evet Allah Yahudileri cezalandırdı ve daha sonra da onları diriltti.

« ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ » *"Bilâhare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı* (tanrı) *edindiler..."* Yani Tevrat'ın ve dokuz mucizenin gönderilmesinden sonra, yine de buzağıyı ilah edinerek

[59] A'raf, 143.

ona taptılar. « فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ » *"Biz bunu da affettik."* Kendilerine bir ikramımız ve ihsanımız olsun diye kendilerini bağışladık, köklerini kazıyıp yok etmedik. « وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا » *"Ve Musa'ya apaçık delil* (ve yetki) *verdik".* Kendisine karşı gelenlere rağmen Musaya apaçık bir hüccet verdik.

١٥٤— ﴿ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴾

154 – Söz vermeleri(ni takviye) **için Tûr'u başlarına diktik de onlara, "Baş eğerek kapıdan girin" dedik, "Cumartesi günü sınırı aşmayın" dedik. Kendilerinden sağlam söz aldık.**

« وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ » *"Söz vermeleri*(ni takviye) *için Tûr'u başlarına diktik de"* Söz vermeleri sebebiyle korksunlar ve verdikleri sözlerinden caymasınlar diye ..

« وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا ». » Tur dağı üzerlerinde düşecek gibi dururken *"onlara, «Baş eğerek kapıdan girin» dedik,"* Yani İlya (Kudüs) kapısından başınızı saygıyla eğerek içeri girin. « وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ » *"«Cumartesi günü sınırı aşmayın»"* -balık avlamayın- *dedik.*

Kıraat imamlarından Verş (v.97/715), « تَعَدُّوا » olarak okumuştur. Kıraat imamlarından Nafi ise Verş'ten ayrı olarak aynı kelimeyi, « ـعـ » harfinin sükunu ve « ـد » harfinin de şeddesiyle okumuştur. Her iki okuyuşta da, « تَعْتَدُّوا » kelimesinden idğam olunmuşlardır. Bu okuyuş da Übeyy bin Ka'b'ın kıraatidir. Ancak Übeyy « ـتـ » harfini « ـد » harfine idğam etmiştir ve bir rivayete göre de « ـعـ » harfini sakin bırakmıştır. Başka bir rivayete göre ise, « ـتـ » harfinin üstün harekesini « ـعـ » harfine

nakletmiştir.

« وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا » *"kendilerinden sağlam söz aldık."* Kendilerinden oldukça ağır bir söz ve teminat aldık.

١٥٥ — ﴿ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللهِ وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً ﴾

155 – Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "Kalplerimiz kılıflanmıştır" demeleri sebebiyle (onları lânetledik, türlü belâlar verdik. Onların kalpleri kılıflı değildir;) **tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.**

« فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ » *"Sözlerinden dönmeleri,"* Ayetin başındaki, « مَا » harfi zaidedir ve te'kit içindir. « بِ » harfi ise «حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ » [60] kavline müteallıktir. Buna göre mana şöyle olmaktadır:

"Verdikleri sözleri tutmamaları sebebiyle kendilerine temiz ve helal olan şeyleri haram kıldık." Ayrıca, ﴿ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا ﴾ [61] kavli, « فَبِمَا نَقْضِهِمْ» kavlinden bedeldir.

Te'kidin ya da pekiştirmenin manasına gelince: *"Şurası kesin bir gerçektir ki, temiz ve helal olan şeylerin bunlara haram kılınmış olması, bunların verdikleri sözleri bozmaları ve buna bağlı olarak küfrü seçmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve buna benzer durumlardır."*

« وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللهِ » *"Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri,"* Hz. Musa'ya verilen mucizeleri inkar etmeleri, «وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ » *"haksız yere peygamberleri öldürmeleri,"* Örneğin Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve daha başkalarını *(Aleyhimü's-Selâm)*, öldürülmelerini gerektiren herhangi bir

---

[60] Nisa, 160.
[61] Nisa, 160.

neden yokken haksız olarak öldürmeleri gibi. « وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ » *"ve «Kalplerimiz kılıflanmıştır» demeleri sebebiyle* (onları lânetledik, türlü belâlar verdik. Onların kalpleri kılıflı değildir;)"

« غُلْفٌ » kelimesi, « اَغْلَفُ » kelimesinin çoğuludur. Yani kalplerimizin üzeri örtülüdür, uyarı, vaaz, hatırlatma gibi şeylerden hiçbiri oraya ulaşıp etkilemez.

« بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ » *"tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur;"* Bu ifade o kafirlerin, *"Kalplerimiz kılıflarla kaplıdır."* söz ve gerekçelerini reddediyor. « فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا » *"pek azı müstesna artık iman etmezler."* İman edenler de Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi kimselerdir.

١٥٦– ﴿ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴾

156 – Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından;

« وَبِكُفْرِهِمْ » *"Bir de inkâr etmelerinden"* Bu ifade, « فَبِمَا نَقْضِهِمْ » kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Ya da aynı cümlede tekrarlanan ve onu izleyen, « بِكُفْرِهِمْ » kavli üzerine matuftur. Çünkü Yahudilerden bu inkar etme olayı hep tekerrür edip gitmiştir. Bilindiği üzere Yahudiler Hz. Musa *(Aleyhi's-Selâm)*'yı inkar ettikleri gibi ondan sonra gelen Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'yı ve daha sonra gönderilen Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'i de inkar etmişlerdir. Dolayısıyla bu küfür kelimeleri hep birbiri üzerine atfolunmuşlardır. « وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا » *"ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından;"*

١٥٧– ﴿ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴾

157 – Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). **Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat** (öldürdükleri) **onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir** (sağlam) **bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.**

« وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ » *"Ve «Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük» demeleri yüzünden* (onları lânetledik)."

Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'ya ***"mesih"*** adının verilmesi, Hz. Cebrail *(Aleyhi's-Selâm)* tarafından mübarek bir zat olması için ***mesh edilmesi*** (dokunulması/sıvazlanması) nedeniyledir. Bu manasıyla ona, Türkçemiz de, ***"el almış"*** manasında ***"memsuh"*** denilir. Ya da hastaları, anadan doğma körleri ve Abraş hastası olanları meshederek tedavi etmesi, onları sıvazla mak suretiyle iyileştirmesi sebebiyle kendisine ***mesih*** denmiştir. Bundan dolayı da mesheden, dokunan anlamında ***mesih*** olarak adlandırılmıştır. [62]

Kafirlerin bizim peygamberimize alay olarak Allah Resulu dedikleri gibi Yahudiler de Hz. İsa'nın Allah Resulü olduğuna iman etmedikleri halde alay olsun diye Allah Resulü diyorlardı. Çünkü kafirler bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e; ***"Ey kendisine Kur'an indirilen deli adam!"*** diye alay ederlerdi. Ayrıca ihtimaldir ki, her ne kadar Yahudiler böyle dememiş olsalar da, Allah onu bu şekilde bu vasıfla niteledi.

« وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ » *"Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat* (öldürdükleri) *onlara İsa gibi gösterildi."*

Rivayete göre bir Yahudi topluluğu hem Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'ya ve hemde annesine çirkin sözlerle hakarette bulundular, sövmeye kalkıştılar. Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)* da onlara şöyle beddua etti:

"Allah'ım! Sen benim Rabbimsin, Sen beni, üflediğin Kelimenle yarattın Allah'ım! Bana ve anneme dil uzatarak iğrenç sövgülerle hakarete kal-

---

[62] Mesih: Tercih edilen görüşe göre bu kelimenin Süryanice bir kelime olduğudur. Kelimenin aslı meşiha'dır. Daha sonra Araplar tarafından Arapçalaştırılmıştır. Fakat bu konuda yapılması gereken en sağlıklı şey, bu kelimenin hangi anlama geldiği konusunda Arap dilinde araştırma yapmamaktır. Çünkü Arapça değildir. Bak. Tacu'l-Arus, 7/124. (mütercim.)

kışanlara lanet eyle, rahmetinden uzak kıl!" Allah da her ikisine hakarete kalkışanları maymun ve domuzlara dönüştürdü.

İşte bunun üzerine Yahudiler bir araya gelip Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'yı öldürme kararı aldılar. Yüce Allah da ona; "kendisini katına, semaya yük selteceğini (göğe kaldıracağını) ve Yahudilerle beraber olmaktan kurtarıp arındıracağını" bildirdi.

Bunun üzerine Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)* da kendi adamlarına:

"Hanginiz benim benzerim durumuna sokulup öldürülmeyi, asılmayı ve nihayetinde de cennete girmeyi ister?" diye sorar. Adamlarından birinin, *"Ben istiyorum."* demesi üzerine Allah onu Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'ya benzetti, o da bunun üzerine öldürülüp çarmıha gerildi.

Başka bir yoruma göre de, Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'nın aleyhinde çalışan münafık bir adam vardı. Bu adamı Yahudiler öldürmek isteyince, onlara, *"Ben sizi ona götüreyim, onun yerini size göstereyim."* dedi. Böylece gidip Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'nın evine girdi, bu arada Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)* da göğe kaldırılmıştı (çekilmişti). Allah bu münafık kimseyi Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'ya benzetti. Yahudiler içeri girdiklerinde onu yakalayıp öldürdüler. Böylece "İsa'yı öldürdük" zannına kapıldılar.

Böyle bir şeyin olması caizdir. Çünkü bunlar öylesi inatçı bir kavim idiler ki, Allah zaten onların inanmayacaklarını kesin biliyor ve bunu hükmünü vermiş bulunuyordu.

« شُبِّهَ » kavli car ve mecrur olan, « لَهُمْ » kavline isnadolunmuştur. Bu tıpkı senin, « خُيِّلَ اِلَيْهِ » *"ona öyle hayal edildi/gösterildi"* kavline benzer bir ifadedir. Âdeta şöyle denilir: *"Fakat onların gönlüne bir kez şüphe girdi."* Ya da bu, maktulün zamirine isnadolunmuş olabilir.

Çünkü, « اِنَّا قَتَلْنَا » kavli bunu göstermektedir. Sanki şöyle denilir gibi: *"Öldürdükleri kimse, ona benzetildi."*

« وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ »

"Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) *bilgileri yoktur"* Çünkü Yahudiler bu konuda anlaşmazlığa düştüler. Şöyle diyorlardı:

"Adamın yüzü, İsa'nın yüzüne benziyor, fakat bedeni ise bizim adamımızın bedenidir." Ya da bu tartışma ve ihtilaf Hıristiyanlar arasında şu manada cereyan etti:

"İsa bir ilah (tanrı) *idi, ya da Tanrının oğlu veya o üçün üçüncüsüdür."*

Bu ayette yer alan, « إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ » -*"Sadece zanna göre davranmaktadırlar."* ifadesi münkati istisnadır. Çünkü zanna göre hareket etmek, kesin bilgi türüne girmez. Bu manada muttasıl değil münkati istisnadır. Yani, bunlar zanlarına uymaktan başka bir şey yapmıyorlar demektir. Bir de bunların, "şüphe ve kararsızlık içinde bulundukları" gerçeği dile getiriliyor ve böyle nitelendiriliyor. İki şeyden hangisinin doğruluğuna karar verememiş olmaları yüzündendir. Çünkü önce *şüphe* ve sonra da *zan* ile vasıflanmışlardır. Dolayısıyla bu ikisinden birinin tercihi gerekir. Çünkü adamlar bu konu da şüphe içindedirler, kesin bir bilgileri yoktur. Ancak bir ize rastlamaları, bir belirti görmeleri nedeniyle, zan olarak "bu odur" diyorlar.

Bir diğer yoruma göre, *"Hz. İsa'nın öldürüldüğü hakkında tartışanlar, o mu değil mi konusunda kesin bir şüphe içindedirler."* Yani O'nu öldürdüklerine dair şüpheleri var. Çünkü bu kimseler kendi aralarında şöyle tartışıyorlar:

"Eğer bu öldürdüğümüz İsa ise, bizim adamımız nerede? Eğer bu öldürülen bizim adamımız ise bu takdirde İsa nerede?"

« وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا » *"ve kesin olarak onu öldürmediler."* Yani kesin olarak onu öldürmediler veya onlar İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'yı öldürdüklerine kesin kanaat getiremediler. Ya da gerçekten onu öldüremediler. Burada, « يَقِينًا » ifadesi sırf, « وَمَا قَتَلُوهُ » kavlini te'kit için gelmiştir. Yani onu gerçekten öldürmediler.

١٥٨— ﴿ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾

158 – Bilâkis Allah onu (İsa'yı) **kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.**

« بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ إِلَيْهِ » *"Bilâkis Allah onu* (İsa'yı) *kendi nezdine kaldırmıştır."* İsa'yı, Allah'ın hükmünden başka bir hükmün asla geçerli olmadığı yere veya semaya/göğe yükseltmiştir. « وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » *"Allah* -Yahudilerden intikam almak açısından- *izzet ve* -Hz. İsa'yı katına çekmekle aldığı tedbirlerinde- *hikmet sahibidir."*

١٥٩– ﴿ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴾

159 – Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır.

« وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ » *"Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir."* Bu bir kasem/yemin ifade eden cümle olup mahzuf bir mevsufun sıfatıdır. Bu şu demektir: *"Kitap ehlinden -hiçbir kişi yoktur ki-, mutlaka Ona iman edecektir."* Bunun benzeri, Rabbimizin şu ayetidir. Rabbimiz burada şöyle buyuruyor:

﴿ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴾

"Bizim her birimiz için bilinen bir makam vardır." [63]

Bu durumda ayetin manası şöyledir: *"Yahudiler, Hıristiyanlardan hiç biri yoktur ki, ölümünden önce mutlaka ona inanmış olacaklar. Hepsi de onun Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna iman edeceklerdir."* Yani imanın kendisine fayda vermediği an olan can çekişmesi sırasında gerçeği gördüklerinde, artık sorumluluk/mükellefiyet görevinin sona erdiği o ölüm anında ona iman edeceklerdir. Ya da her iki zamir de Hz. İsa *(Aleyhi's-Selâm)*'ya racidir. Bu durumda mana şöyledir:

"Hepsi de mutlak olarak İsa (Aleyhi's-Selâm) henüz ölmeden önce İsa (Aleyhi's-Selâm)'ya iman edeceklerdir. Bu iman edecek olanlar, Hz. İsa (Aleyhi's-Selâm)'nın yükseltildiği yerden inmesi döneminde yaşayan kitap ehlidir. Hepsi de o zaman ona iman edeceklerdir. Böylece yeryüzünde tekbir din

[63] Saffat, 164.

kalmış olacaktır. Bu da yalnızca İslam dini olacaktır."

Ya da, « بِهِ » zamiri yüce Allah'a veya Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e racidir. İkincisi ise yani, « مَوْتِهِ » kavlindeki zamir de kitap ehline racidir.

« وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا » *"Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır."* Kısaca Yahudiler beni yalanladılar ve Hıristiyanlar da beni Allah'ın oğlu diye çağırdılar diyerek aleyhlerinde şahitlik edecektir.

١٦٠— ﴿ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللهِ كَثِيرًا ﴾ .

160– Yahudilerin yaptıkları zulümden, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, menetmelerinden dolayı kendilerine (daha önce) **helâl kılınmış olan temiz ve iyi şeyleri haram kıldık.**

Burada söz konusu edilen ve kendilerine haram kılınan şeyler, En'am Sûresinde söz konusu edilenlerdir. Rabbimiz burada şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ ﴾

"Yahudilere tırnaklı hayvanların tümünü haram kıldık." [64]

Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır: *"Biz Yahudilere işledikleri çok büyük bir zulüm sebebiyle helal ve temiz olan şeyleri haram kıldık. Başka bir nedenle değil. Nitekim o nedenler de biraz önce ayetlerde ele alınıp anlatıldı."* Çünkü Yahudiler halkı iman etmekten alıkoyuyor ve buna mani oluyorlardı. Bir çoklarını engelliyorlar ya da bir çok engelleme yolunu deniyorlardı.

١٦١— ﴿ وَأَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾

[64] En'am, 146.

161– Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız (yollar) **ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık.**

« وَأَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ » *"Menedildikleri halde faiz almalarından* -Bize faiz almak nasıl haram kılınmış ise onlara da haram kılınmıştı ve faiz alıp veriyorlardı, faizli işlem yapıyorlardı- *ve haksız* (yollar) *ile insanların mallarını yemelerinden* -rüşvet almaları ve daha başkaca yol ve yöntemlerle haram alıp yemeleri- *dolayı"*

« وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا » *"İçlerinden* -iman edenler için değil- *inkâra sapanlara* –ahirette- *acı bir azap hazırladık."*

١٦٢– ﴿ لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ أُولٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

162 – Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'min ler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve ahiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.

« لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ » *"Fakat içlerinden* -kitap ehlinden- *ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler,"* Abdullah b. Selam ve benzerleri gibi gerçek ilim sahibi olanlar, Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde hareket edenler.

« وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ » *"sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler,"* Kitap ehlinden iman etmiş olanlar, Muhacir ve Ensar'dan inanmış olanlar. « الرَّاسِخُونَ » kelimesi mübteda olarak merfudur. Bunun haberi de, « يُؤْمِنُونَ » kavlidir.

« وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ » *"Namazı kılanlar,"* Namazın önemini açıklamak maksadıyla bu cümle medih üzere mensubtur. Abdullah b. Mesud Mushaf'ında bu kelime, « وَالْمُقِيمُونَ » olarak geçmektedir. Bu da Malik b. Dinar (v.123/740)'ın ve daha başkalarının kıraatidir.

«وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ» *"Zekatı verenler,"* Bu cümle mübtedadır.

« وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ » *"Allah'a ve ahiret gününe inananlar var ya;"* Bu da bir önceki cümle üzerine matuf bulunmaktadır. Haberi ise bundan sonra gelen şu kısımdır: « اُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ اَجْرًا عَظِيمًا » *"işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz."* Kıraat imamlarından Hamza «سَنُؤْتِيهِمْ» kavlini, « يـ » harfiyle, «سَيُؤْتِيهِمْ» olarak okumuştur.

❁ ❁ ❁

163. — 171. ÂYETLER

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ ۚ
وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ
وَعِيسٰى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ ۚ وَاٰتَيْنَا دَاوُ دَ
زَبُورًا ۚ ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلاً
لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا ۚ ﴿١٦٤﴾
رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ
بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ
بِمَآ أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ
ضَلُّوا ضَلاَلاً بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ
لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً ﴿١٦٨﴾ إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ
فِيهَآ أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ
قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ وَإِنْ
تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا

حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا
عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ
وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَٓا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه
وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ
سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

Meali

163. Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve *(nitekim)* İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbâta *(torunlara)*, İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik.

164. Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu.

165. *(Yerine göre)* müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.

166. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de *(buna)* şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfîdir.

167. İnkâr eden ve *(başkalarını da)* Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır.

168. İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onları *(başka)* bir yola iletecek de değildir.

169. Ancak orada ebedî kalmak üzere, onları cehennem yoluna *(iletecektir)*. Bu da Allah'a çok kolaydır.

170. Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi *(bunda şüphe yoktur)*, şu halde kendi iyiliğinize olarak *(ona)* iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. *(O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur)*. Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.

171. Ey ehli kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın resûlüdür, *(o)* Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "kün: Ol" kelimesi(nin eseri)dir, O'ndan bir ruhtur. *(O'nun tarafından gönderilmiş, yahut te'yit edilmiş, yahut da Cebrail tarafından üfürülmüş bir ruhtur)*. Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "*(Allah)* üçtür" demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

Tefsiri

١٦٣- ﴿ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴾

163 – Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbâta (torunlara), İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik.

« إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ » *"Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere* -Hud, Salih, Şuayb ve daha başkalarına- *vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik."*

Burada geçen, « إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ » kavli istekleri sebebiyle kitap ehline bir cevaptır. Çünkü bunlar Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'den kendileri için gökten bir kitap indirilmesini istemişlerdi. Böylece onlara karşı bir hüccet ve delil olsun. Çünkü Rasulullah'ın vahiy bakı-

mından konumu, tıpkı kendisinden önce geçen peygamberlerin durumu gibidir.

« وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسٰى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُورًا » *"Ve* (nitekim) *İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbata* (torunlara), *İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik."*

Kıraat imamlarından Hamza, « زَبُورًا » kelimesini, « زُبُورًا » olarak okumuştur. Bu kelime meful manasında bir mastardır. Bununla Hz. Davud *(Aleyhi's-Selâm)*'a indirilen kitaba isim verilmiştir.

١٦٤ – ﴿ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا ﴾

164 – Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kıs mını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu.

« وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ » *"Bir kısım peygamberleri sana daha önce* -bu sureden önce- *anlattık,"*

Burada, « وَرُسُلًا » kavli muzmar olan bir fiil ile mansubtur. Bu da, « أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ » manasındadır. Yani bu « أَرْسَلْنَا » / "gönderdik" ve « نَبَّأْنَ » "bildirdik, haber verdik" anlamındadır. « وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ » *"bir kısmını ise sana anlatmadık."*

Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e, ne kadar peygamber gönderildiğini sormuş. Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* de şöyle buyurmuştur:

"Yüz yirmi dört bin peygamber gönderilmiştir." Bu defa:

"Bu gönderilenler arasında Resul olanlarin sayısı kaç tanedir?" diye sormuş. Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* buna da şu karşılığı vermiştir:

"Üç yüz on üç tanedir. İlk Resul Hz. Adem (Aleyhi's-Selâm), son Resul de sizin peygamberiniz Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)'dir. Bunlardan dört tanesi; Hud, Salih, Şuayb ve Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) Arap soyundandır." [65]

Bu ayet gösteriyor ki tek tek peygamberleri isimleriyle tanıyıp iman etme şart yoktur. Yani imanın sahih olması için tek tek hepsini bilme ve tanıma gereği yoktur. Hepsine birden iman etmek yeterlidir. Yeter ki herhangi birini inkar vuku bulmamış olsun. Çünkü şart olarak istenen hepsine birden iman edilmesidir. Eğer hepsine ayrı ayrı iman etmemiz şart olmuş olsaydı yüce Allah onları mutlaka bizim için bir bir sayardı.

« وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا » *"Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."* Arada hiçbir aracı olmaksızın konuşmuştur.

١٦٥– ﴿ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾

165 – (Yerine göre) **müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.**

« رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ » "(Yerine göre) *müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki"* Burada en uygun olan durum, « رُسُلًا » kelimesinin medih üzere mansub olmasıdır. Yani, « اَعْنِى رُسُلًا » / *"Peygamberleri demek istiyorum, kastediyorum"* demek daha yerinde olur. Aynı zaman bunun bu ayetten önce geçen ayetteki, « رُسُلًا » kavlinden bedel olması da caizdir. Nitekim meful olması da caiz olabilir.

« لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ » *"insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın!"* Burada geçen, « لِئَلَّا » kelimesinin başında yer alan lam harfi, « مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ » kavline müteallıktir. Mana şöyle olmaktadır:

[65] Bunu İbn Hibban sahihinde "361" numara ile rivayet etmiştir. (Bak. Ebu Nuaym, Hilye; 1/166-168)

"Çünkü yüce Allah'ın peygamber göndermiş olması, onların itirazlarına yer bırakmayacağı gibi, yarın kıyamet gününde hüccet ve delil olarak önlerine sürülmekle susturulmuş olacaklardır. Böylece: 'Eğer sen bize peygamber göndermiş olsaydın ve bizi gaflet uykusundan uyarsaydın, mutlak yapmamız gerekenin ne olduğunu bize gösterseydin, örneğin ibadet, şeriat ve benzeri konularda ne yapmamız gerektiğini bize duyursaydın, biz de üzerimize düşeni yapardık' türünden itirazlara meydan verilmemesi içindir."

Ben şunu demek istiyorum; bunların miktarlarını, vakitlerini ve key fiyetlerini bildirseydin gereği yapılırdı. Yoksa bunların asıllarını demek istemiyorum. Çünkü esaslar zaten akıl yoluyla bulunabilecek şeylerdir.

« وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » *"Allah* -inkâra karşı cezalandırma hususunda- *izzet ve* -uyarmak için peygamber göndermede - *hikmet sahibidir."*

Rabbimiz « اِنَّا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ » – *"Biz sana vahyettik"* kavlini inzal buyurunca kitap ehli, *"Biz bu konuda sana şahitlik etmeyiz."* demişlerdi. İşte bunun üzerine aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet nazil olmuştur. Allah şöyle buyuruyor:

١٦٦– ﴿لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَٓا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا﴾

166 – Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de (buna) şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfîdir.

« لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَٓا اَنْزَلَ اِلَيْكَ » *"Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder;"* Allah'ın indirdiği şeye şahitlikte bulunması demek, mucizeler göndermek suretiyle bunların doğru olduğunu kanıtlamak de-mektir. Nitekim davaların doğruluğu da, ortaya konan kesin kanıtlarla ispat olunur. Çükü Hakim olan yani hikmet sahibi olan Allah asla yalan söyleyeni mucizeyle desteklemez.

« اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ » *"Onu kendi ilmi ile indirdi."* Yani Allah bu kitabı sana indirdi. Çünkü Allah, senin buna ehil olduğunu, senin bunu tebliğ

edeceğini bildiğinden bunu sana indirmiştir. Veya Allah, kullarının maslahatlarına ilişkin her şeyi bildiği için bunu sana indirmiştir.

Sıfatları kabul etmeyen Mutezilenin görüşüne de burada bir cevap bulunmaktadır. Çünkü Allah bu ayette ilim sıfatına vurgu yapmaktadır, bu sıfatının var olduğundan söz etmektedir.

« وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا » *"Melekler de* (buna) –senin peygamberliğine dair– *şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfidir."*

Başkaları şahitlikte bulunmasalar da Allah'ın şahitliği kafidir.

١٦٧– ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴾

167 – İnkâr eden ve (başkalarını da) **Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır.**

« إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا » *"İnkar eden,"* Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'i yalanlayanlar ki bunlar Yahudilerden başkaları değildir. « وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ » *"Ve* (başkalarını da) *Allah yolundan alıkoyanlar"* Hal kı, sözleriyle hak yoldan engelleyip uzaklaştıranlar.

Çünkü bu kafirler, Araplara: *"Biz Muhammed hakkında kitabımızda bir şey bulamadık"* derlerdi. « قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا » *"şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır."* Doğru yoldan alakalarını koparmışlardı.

١٦٨– ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴾

168– -Allah'ı- **İnkâr edip** -Hz. Muhammed *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in kitaplarında yazılı bulunan niteliklerini değiştirerek ve onun peygamberliğini inkar ederek- **zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir.** -Küfürlerini devam ettirdikleri müddetçe Allah- **onları** (başka) **bir yola iletecek de değildir.**

١٦٩ — ﴿ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴾

169 – Ancak orada ebedî kalmak üzere, onları cehennem yoluna (iletecektir). **Bu da Allah'a çok kolaydır.**

Yani Allah'ın inkârcıları ebedi olarak cehennemde bırakması, Allah için oldukça kolaydır. Yani Allah onları bundan dolayı ebedi olarak cezalandıracaktır. « يَسِيرًا » kavlinden sonra gelen, « خَالِدِينَ » kavli mukadder haldir. Bu ayetlerin her ikisi de, Allah'ın ezeli ilmi dahilinde iman etmeyecekleri ve küfürleri üzere ölecekleri bilinen bir kavmin durumunu bildiriyor.

١٧٠ — ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

170 – Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), **şu halde kendi iyiliğinize olarak** (ona) **iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır.** (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). **Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.**

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ » *"Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi* (bunda şüphe yoktur)," « بِالْحَقِّ » kelimesi hal de olabilir. Yani, « مُحِقًّا » demektir. Hak ve gerçek din demektir. « فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ » *"Şu halde kendi iyiliğinize olarak* (ona) *iman edin."* Nitekim, « انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ » [66] ayeti de böyledir. Yani bunun da mensub olması muzmar olan bir fiilledir. Çünkü Allah onları iman etmeye ve

---

[66] *"Böyle söylemekten vazgeçin, çünkü vazgeçmek sizin için daha hayırlıdır."* (Nisa, 171)

teslis/üçlü ilah inancına son vermeye davet ediyor. İşte gerçek böyledir. Şunu da bilmelisin ki Allah böylece onlara bir görevi, bir işi yüklemektedir. Bunun içindir ki, « خَيْرًا لَكُمْ » sizin için daha hayırlıdır, buyurmuştur.

Yani, *"Şuna yönelin, hedef olarak şunu seçin ve sizin için üzerinde olduğunuz inkarcılıktan ve teslis yani üç ilah inancına sahip olmaktan daha hayırlı olacak bir işi yapın ve ona yönelin. Bu da Allah'a iman etmekten ve tevhit inancına sahip olmaktan başka bir yol değildir."*

« وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » *"Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır.* (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur)." Dolayısıyla sizin Allah'ı inkar etmeniz Allah'a zarar verecek değildir. « وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا » *"Allah* -kimin iman edeceğini ve kimin de inkar edeceğini bilme hususunda- *geniş ilim ve hikmet sahibidir."* Çünkü Allah her iki kesimi değerlendirmede ceza ve mükâfat konusunda eşit tutacak değildir.

١٧١ – ﴿ يَٓا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللّٰهُ إِلٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴾

171 – Ey ehli kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkın da, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın resûlüdür, (o) **Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "kün: Ol" keli mesi**(nin eseri)**dir, O'ndan bir ruhtur.** (O'nun tarafından gönderil miş, yahut teyit edilmiş, yahut da Cebrail tarafından üfürülmüş bir ruhtur). **Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "**(Tanrı) **üçtür" demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Gök lerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun dur. Vekil olarak Allah yeter.**

« يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ » *"Ey ehli kitap! Dininizde aşırı git meyin"* Yahudiler bu konuda öylesine hadlerini aştılar ki, Hz. İsa'yı, zina ürünü diyecek kadar aşağıladılar. Hıristiyanlar ise öylesine ileri gittiler ki, Hz. İsa'ya Allah'ın oğlu diyecek kadar aşırı hareket ettiler.

« وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ » *"Ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin."* Allah'ı şirkten, çocuk edinmekten uzak tutun, tenzih edin.

« اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقَاهَٓا اِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ » *"Meryem oğlu* -Allah'ın oğlu değil- *İsa Mesîh, ancak Allah'ın resûlü dür,* (o) *Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "kün: Ol" kelimesi*(nin eseri)*dir, O'n dan bir ruhtur.* (O'nun tarafından gönderilmiş, yahut teyit edilmiş, yahut da Cebrail tarafından üfürülmüş bir ruhtur)." Yani Allah'ın yaratması ve "Ol" demesiyle yaratılmıştır. Bu tıpkı yüce Allah'ın şu kavli gibidir:

﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ ﴾

"O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) ***size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."*** [67]

İşte bu ayete dayanarak Ali İbn Hüseyin İbn vakid, Harun Re şid'in meclisinde bulunan genç bir Hıristiyan doktora cevap vermiştir. Çünkü bu hekim, *"Sizin kitabınızda İsa'nın Allah"tan olduğuna ilişkin ayet vardır."* demiş ve bu ayeti, « وَرُوحٌ مِنْهُ » ayetini okumuştur. İşte Ali İbn Hasan da yukarıda mealini verdiğimiz Casiye/13. ayetini okuyarak cevap vermiştir. Yani, « جَمِيعًا مِنْهُ » – *"Hepsi de O'ndandır"* buyurmakla, hepsinin de Allah'ın bir parçası olduğunu mu söyleyeceksin? diyerek susturmuştur. Böylece bu Hıristiyan'ın Müslüman olduğu ve Harun Reşid'in de bundan büyük mutluluk duyduğu belirtilmektedir.

« رَسُولُ اللّٰهِ » kavli mübtedanın haberidir. « اَلْمَسِيحُ » ise mübtedadır.

[67] Casiye, 13.

« عِيسَى » da bunun atfı beyanıdır ya da bedeldir. « وَكَلِمَتُهُ » kavli de, « رَسُولُ اللهِ » kavli üzerine matuftur. Hz. İsa'ya "Kelime" denilmesinin nedeni, nasıl ki söz ile insanlar doğru yolu bulabiliyorlarsa, aynı şekilde Hz. İsa ile de doğru yola erişebilmektedirler. Bundan dolayı böyle denmiştir. « أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ » kavli haldir. Olur ki, bu kelime ile anlatılmak istene şey de olabilir. Yani Allah o kelimeyi Meryem'e ulaştırdı. Ve onu onda var etti, meydana getirdi. « وَرُوحٌ » kelimesi de aynı şekil de haber üzerine atfedilmiştir. Hz. İsa'ya Ruh adının verilmiş olması, ölüleri diriltmesi nedeniyledir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de ruh diye adlandırılmıştır. Yüce Allah bunun için şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ﴾

"İşte böylece sana da emrimizle Ruh'u/Kur'an-ı vahyettik." [68]

Çünkü Kur'an da kalpleri ve gönülleri yeşertip diriltiyor.

« فَآمِنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ » *"Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin.* «(Tanrı) *üçtür» demeyin,"*

Burada yer alan, « وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ » kavli mahzuf bir mübtedanın haberidir. Yani, *"İlahlar üçtür demeyin."* Burada mahzuf olan ilahlar anlamındaki, « الآلهة » kelimesidir.

« انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ » *"Sizin için hayırlı olmak üzere bundan* -ilahlar üçtür demekten- *vazgeçin."* Burada Kur'an'ın belirtmek istediği gerçek bizzat Hıristiyanların kendilerinden gelen açık ifadelerdir. Onlara göre, "Allah, Mesih ve Meryem" üçlüsü üç ilahtırlar. Mesih ise Allah'ın Meryem'den olma çocuğudur. Görmez misin bak yüce Allah şöyle buyur muyor mu?:

﴿ وَإِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللهِ ﴾

[68] Şura, 52.

"Allah: «Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve annemi, Allah'tan başka iki ilah edinin' diye sen mi dedin?" [69]

Ayeti bu gerçeği dile getirmektedir. Nitekim bir diğer ayette de şöyle buyurulmaktadır:

﴿ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ﴾

"Ve Hıristiyanlar da Mesih İsa Allah'ın oğludur, dediler." [70]

« إِنَّمَا اللهُ إِلٰهٌ وَاحِدٌ » *"Allah ancak bir tek Allah'tır."* Burada, « اِنَّمَا اللهُ » mübteda, « اِلٰهٌ » ise haberidir. « وَاحِدٌ » kelimesi de te'kit içindir.

« سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ » *"O, çocuğu olmaktan münezzehtir."* Onu çocuğu olmaktan takdis ve tenzih ederim, O bunlardan uzak ve beridir.

« لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ » *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur."* İşte ayetin bu kısmı, Allah'a nispet edilen şeylerden Allah'ın uzak ve beri olduğunu açıklamaktadır. Çünkü burada mana olarak şu gerçeğe dikkat çekiliyor; Göklerde ve yerde her ne var ise hepsi Allah'ın ya-ratıklarıdır ve hepsi de O'nun mülküdür. Durum böyle iken nasıl olur da kendi mülkü olan bir şeyin bir kısmı haşa O'ndan bir parça olsun? Bu asla söz konusu değildir. Çünkü hem oğlu olmak ve hem mülkü olmak gibi ucube bir durum ikisi bir arada toplanmaz.[71] Kaldı ki cüz yani parça olan bir şey, sadece cisim olan şeylerde söz konusudur. Yüce Allah ise cisim olmaktan münezzehtir, uzaktır.

« كَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا » *"Vekil olarak Allah yeter."* Yani her ikisini ve her ikisi arasında var olan her şeyi koruyan, işlerini düzene koyan, kollayan olarak Allah vekildir, bunlara Allah yeter. Her kim bir ihtiyacını karşılamaktan aciz kalırsa o kimse kendisine yardımcı olacak bir çocuğa muhtaç olur. Haşa Allah için bu asla varit değildir.

---

[69] Maide, 116.
[70] Tevbe, 30.
[71] Bizim elimizdeki nüshada, hem peygamberliği ve hem mülkü olması bir arada olmaz.

172. — 175. ÂYETLER

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ
الْمُقَرَّبُونَ ۜ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ
اِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ
اُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَاَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا
وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ
مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ ۙ
وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۜ ﴿١٧٦﴾

Meali

172. Ne Mesîh ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. O'na kulluktan geri durup büyüklenen kimselerin hepsini *(Allah)* yakında huzuruna toplayacaktır.

173. İman edip iyi işler yapanlara *(Allah)* ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar. *(Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak bir kimse bulamazlar.)*

174. Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.

175. Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf *(deryası)* içine daldıracak ve onları kendine doğru *(giden)* bir yola götürecektir.

Tefsiri

Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e gelen Necran Hıristiyanlarının heyeti, kendisine:

"— *Sen bizim peygamberimizi neden ayıplıyor ve küçük düşürüyorsun*, diye bir soru yöneltmişlerdi. Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* de onlara:

— *Nedir o dediğim şey*, diye sorunca, Necran heyeti:

— *Sen ona, Allah'ın kulu ve Resulü, demektesin*, dediler. Hz. Peygamber *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* de:

— *Bu benim söylediğim ve Allah'ın kulu demem onun için bir kusur ve küçümseme değildir*, buyurdu. Onlar da; "asla" deyince işte bunun üzerine şimdi tefsirini okuyacağımız bu ayet nazil olmuştur.[72]

١٧٢– ﴿ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيعًا ﴾

172 – Ne Mesîh ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. O'na kulluktan geri durup büyüklenen kimselerin hepsini (Allah) **yakında huzuruna toplayacaktır.**

« لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ »

"*Ne Mesîh* -bu ifade Hıristiyanlara bir cevaptır-, *ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar.*" Burası da meleklere tapan Araplara bir cevaptır. Dolayısıyla bu ikincisi, Mesih İsa üzerine matuf

[72] Bak. Vahidi; Esbabü'l-Nüzul, S:125.

bulunmaktadır.

Mukarreb melekler demek Arş'ın çevresinde yer alan Cebrail, Mikail, İsrafil ve ayrıca onların derece ve seviyesinde olan diğer melekler (Aleyhimü's-Selâm) demektir. Dolayısıyla mana şöyledir:

"Allah'a en yakın melekler de hiçbir zaman Allah'a kul olmaktan kaçınıp büyüklenmezler."

Ayette sadece, « وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ » *"Mukarrep melekler de..."* denildi, burada *"Allah'ın kulları olmaktan"* ifadesine yer verilmedi. Bu ifadeye yer verilmeyip hazfedilmesinin sebebi, bundan önce geçen, « عَبْدًا لِلّٰهِ » kavlinin buna delalet etmesi sebebiyledir. Dolayısıyla söz uzatılmasına gidilmeyip öz ifadeyle geçilmiştir.

Mutezile mezhebine mensup olanlar bu ayete dayanarak meleklerin insanlardan üstün olduğu gayretine girişmişler ve şöyle demişlerdir:

"Yükseliş ancak aşağıdan yukarıya doğru söz konusudur. Örneğin, filan kimse bana hizmetten kaçınmadığı gibi, babası da bundan kaçınmaz, denilir, fakat kölesi (işçisi) *de bundan kaçınmaz denmez. Çünkü böyle bir ifade güzel olmaz ve yakışık almaz.*

Buna göre, « وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ » *«Mukarreb melekler de...» kavli, yani derece ve değer bakımından onlardan daha üstün olanları da Allah'a kul olmaktan kaçınmazlar, büyüklük taslamazlar, demektir. Çünkü bunun böyle olduğuna özellikle en yakın meleklerin de burada zikredilmesi gerçeği delalet ediyor, bunun böyle olduğunu gösteriyor."*

Bizim ise Mutezileye vereceğimiz cevap şöyledir:

"Biz de birinci gruptakilerin ikinci grupta bulunanlardan daha değerli ve üstün olduklarını kabul ediyor, bunu teslim ediyoruz. Fakat bu, bizim şu anda üzerinde durup tartıştığımız konuyla asla alakalı değildir. Çünkü bu ayet gösteriyor ki bütün mukarreb (en üstün dereceli) *melekler Hz. İsa* (Aleyhi's-Selâm)*'dan daha değerli ve faziletlidirler. Biz ayrıca şunu da tes-lim ederek diyoruz ki, bütün mukarrep melekler beşerden* (insanlardan) *bir tek resul* (elçi)*den daha üstündürler. Çünkü Sünnet ehlinden bazı kim-seler bu görüştedirler.*

Ancak burada demek istenen şudur; meleklerin değerce insanlardan

üstün olmaları, Levh-i Mahfuz'daki bilgilere sahip bulunmaları, doğurmaktan ve evlenmekten beri (uzak) *olmalarına rağmen yani beşerde var olan bu manadaki özellikler onlarda olmamasına rağmen onlar Allah'a ibadet ve kulluktan kaçınmıyorlar, herhangi bir büyüklük sergilemiyorlar. O halde bir başkasından dünyaya gelen, üremeye bağlı olarak varlıklarını sürdürenler nasıl olur da Allah'a kul olmaktan yüksünürler ve bundan dolayı büyüklük taslayıp kaçınırlar? Bu, olacak şey değildir. Çünkü insanlar meleklerin sahip oldukları güce sahip değiller, onların sahip oldukları ilimlere de sahip değiller. Nasıl olur da melekler kulluktan kaçınmazken, insanlar kaçınmış olsun!? İşte bu durum, yani büyük bir güce, genişçe bir bilgi dağarcığına sahip olmak, farklı bir yaratılışla yaratılmış olmak kimi ahmak kimseleri, « ilahlık verme» noktasına kadar götürebiliyor. Örneğin Hıristiyanlar gibi. Bunlar Hz. İsa (Aleyhi's-Selâm)'dan bu yönleri itibariyle kul olma özelliğini ortadan kaldırıyor ve ona ilahlık vasfını veriyorlar. Çünkü Hıristiyanlar bakıyorlar ki; Mesih İsa (Aleyhi's-Selâm) babasız olarak bir anne den dünyaya gelmiştir. Kendisi anadan doğma körleri, abraş* (alaca) *hastalığına yakalanmış olanları iyileştirerek sağlıklarına kavuşturuyor, ölüleri diriltiyor, evlerinde neleri yeyip içtiklerini, neleri saklayıp depoladıklarını haber veriyor. İşte bu özellikleri nedeniyle onu kul ol-maktan ayrı tutuyor ve ona ilahlık vasfını veriyorlar.*

Bu kimselere şöyle denilir; sizin saydığınız bu özelliklerin en mükemmeli İsa Mesih (Aleyhi's-Selâm)'te değil de melekler de vardır. Buna rağmen melekler Allah'a kul olmaktan ötürü büyüklük taslamıyor ve onlar bunu en büyük şeref kabul ediyorlar. O halde Mesih İsa (Aleyhi's-Selâm) bir takım farklı niteliklere sahiptir diye neden Allah'a kul olmaktan büyüklenip kaçınsın ki?

Özetlemek gerekirse deriz ki, insan oğlunun en özel olan kesimi -ki bunlar peygamberlerdir-, meleklerin en özel olanlarından da üstündürler. Bunlar da meleklerin Resulleri olan Cebrail, Mikail, Azrail ve benzeri meleklerdir. Evet bütün beşer peygamberleri bunlardan üstündürler. Meleklerin en önde gelenleri (özelleri) *beşerden iman etmiş olanlardan daha üstündürler. Sıradan mü'minler* (inanan) *kesimin avam tabakası ise, meleklerin avam olan tabakasından daha değerlidirler.*

İnsanların meleklerden üstün olduğuna ilişkin delilimiz öncelikli olarak şudur: İnsanlar heva ve nefse sahip olarak yaratılmış olmalarına ve bu çerçevede hareket etmelerinin doğallığına rağmen Allah'ın rızasını elde etmek için heva ve heveslerini yenebilmişler ve ona uyarak hareket etmemişlerdir.

Peygamberler insan olmalarına rağmen ismet açısından meleklere benzer bir özelliğe sahiptirler. Peygamberler, nefsani arzu ve isteklerinin önüne geçmeleri ve bedensel bir takım taleplerine ket vurmaları sebebiyle meleklerden üstün hale gelmişlerdir. İşte bu bakımdan insanların yani beşerin itaati, meleklere oranla çok daha ağır bulunmaktadır. Zira insanın önünde sayısız engeller vardır, buna rağmen o bunları aşmayı başarmaktadır. Oysa melekler böyle değildir. Zaten onlar doğal olarak öyle yaratılmışlardır.

İşte bütün bu gerçekler göz önünde tutulunca eldeki hadis rivayetlerine göre insanlar sevap bakımından meleklerden daha fazlasına sahiptirler."

« وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ » *"O'na kulluktan geri durup büyüklenen* -yükseklik havalarına bürünen- *kimselerin hepsini*« فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا » (Allah) *yakında huzuruna toplayacaktır."* Allah'a kulluktan kaçındıkları, yüksündükleri ve büyüklük tasladıkları için hepsini cezalandıracaktır.

Yüce Allah bundan sonraki ayette ise daha detay açıklamalarda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

١٧٣– ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾

173 – İman edip iyi işler yapanlara (Allah) **ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar.** (Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak bir kimse bulamazlar.)

Eğer: "Verilen detay/açıklama esasen açıklanmak istenene uygun değildir. Çünkü detay iki gurubu kapsar, oysa burada açıklanan tek bir tarafla ilgilidir" diye soracak olursan, benim buna vereceğim cevap şöyle olur:

Bu senin şöyle bir ifadene benzerlik gösterir. "İmam/devlet başkanı ya da yetkili kişi haricileri topladı, ona karşı direnmeyenleri giydirdi ve

ödüllendirip gönderdi. Karşı durup dinlemeyenleri de cezalandırdı."

Şimdi bu ifadenin doğruluğu iki yünden ele alınır: "Bunlardan biri, buradaki açıklama ya da detay konuyu tüm yönleriyle açıklamış olduğundan, ve bu açıklamanın diğer ikinci gruba da delalet etmesi bakımından ola ki iki gruptan biri hazfedilmiş, anlatılmasına gerek duyulmamıştır. Çünkü gruplardan birinden söz edilmiş olması, ikincisine de aynen söz edilmiş gibi delalet eder, onu da kapsam olarak içerir. Tıpkı tafsil yani açıklama ve detay bakımından yüce Allah'ın ﴿ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ ﴾ kavlinde görüldüğü gibi biri hazfedilmiş de olabilir.

İkincisine gelince; başkalarına yapılan ihsan ya da iyilik berikileri tasalandıran bir durumdur. Dolayısıyla bu bir bakıma onları cezalan dırma kapsamı içinde değerlendirilebilir. Burada adeta şöyle bir mana ortaya çıkar: *"Kim Allah'a kulluktan gurura kapılarak çekinir ve büyüklük taslarsa, iyi amel işleyenlerin aldıkları mükafatları ve kendilerine isabet eden azabı gördükleri zaman pek yakın bir gelecekte pişmanlık duyarak acı çekeceklerdir."*

١٧٤– ﴿ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴾

174 – Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil - yani apaçık mucizelerle herkesi aciz bırakacak delilller ortaya koyan bir elçi- **geldi ve size apaçık bir nur indirdik.** Şaşkınlıklar doğuranı karanlıkları aydınlatan bir Kur'an indirdik.

١٧٥– ﴿ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴾

175 – Allah'a -ve Kur'an'a- **iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmete** -yani cennete- **ve lütuf** (deryası) **içine** -bol nimetlere- **daldıracak ve onları kendine** -lütfuna yahut kendi yoluna- (giden) **doğru bir yola götürecektir.**

Buradaki « صِرَاطًا » lafzı hazfedilen bir muzaftan hâldir.

176. ÂYET

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِى الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ
لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ
يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ
كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

Meali

176. Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kız kardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Eğer kız kardeşler iki tane olursa *(erkek kardeşlerinin)* bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allâh size açıklıyor. Allah her şeyi bilmektedir.

Tefsiri

« يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِى الْكَلَالَةِ » *"Senden fetva isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor:...»"*

Cabir İbn Abdullah hasta idi. Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* kendisini ziyaret etti. Cabir de kendisini ziyarete gelen Rasulullah *(Sallallâhu*

Aleyhi ve Sellem)'a:

"Ben kelaleyim. (Yani benim çocuklarım ve babam yok, hayatta değiller). *Ölmem durumunda malım konusunda ne yapmalıyım?"* diye sorar. İşte bu ayet bu olay üzerine inmiştir.[73]

« إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ » *"Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur."*

Burada yer alan, « إِنِ امْرُؤٌ » kelimesi, zahirde olan bir kelimenin açıkladığı muzmar bir kelimeyle merfudur, diğer taraftan, « لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ » kavlinin yeri ise sıfat olarak merfu olmasıdır. Yani çocuğu olmayan bir adam ölürse, burada çocuktan kasıt, oğludur. Çünkü « وَلَدٌ » kelimesi hem erkek ve hem kız çocuğu için kullanılan ortak bir kelime-dir. Çünkü ortada erkek çocuk varsa, bu, kızkardeşi hükümden düşürür (çıkarır). Fakat kızkardeşin olması erkek kardeşi düşürmez.

« وَلَهُ أُخْتٌ » yani aynı baba ve anneden veya baba bir anne ayrı bir kız kardeşi varsa, demektir. İşte bu kızkardeş, ölen kardeşinden geriye kalan maldan miras payı olarak yarısını alır.

« وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ » *"Kız kardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur."*

« وَهُوَ يَرِثُهَا » Yani eğer durum aksine olunsa ve kız kardeş-ten sonra geride kalan erkek kardeş olursa, ölen kızkardeşinin bütün ma-lına varis olur.

« إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ » yani ölen kız kardeşin bir oğlu yoksa. Çünkü oğlunun olması durumunda erkek kardeşini düşürür fakat kızını değil. Eğer:

"Oğul tek olarak kardeşi düşürmüyorsa, nitekim baba da düşürme-

[73] Hafız İbn Hacer diyor ki, bu hadisi Salebi tahric etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/598.

de onun benzeridir, o halde neden sadece burada çocuğu olmazsa dedi." diye soracak olursan, ben de cevap olarak derim ki:

"Ayet burada sadece çocuğu olmayanın hükmünü açıklamış bulunmaktadır. Babanın olmaması halindeki hükmün açıklanmasını da Sünnete havale etmiştir. Nitekim bu da Rasulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'ın şu ifadeleridir: *«Miras paylarını ehillerine verin. Kalanı ise en yakın erkek akrabanındır.»* [74] Bu takdirde baba kardeşten daha evla ve önceliklidir."

« فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ » *"Kız kardeşler iki tane olursa* (erkek kardeşlerinin) *bıraktığının üçte ikisi onlarındır."* Bunun iki kız kardeş manasına geldiğine ise ayetin, « وَلَهُ أُخْتٌ » kavli delalet etmektedir.

« وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ » *"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise* -bunlardan- *erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır."* Eğer varis olma hakkı kardeşlikten dolayı doğan bir hal ise.

Burada geçen, « إِخْوَةً » kelimesinden maksat, erkek ve kız kardeşlerin tümüdür. Ancak erkeklerin hükmü kadınlarınkine göre daha baskın geldiğinden kelime olarak bu ifade kullanılmıştır.

« يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ » *"Şaşırmamanız için Allah size* -hakkı- *açıklıyor. Allah her şeyi* -bütün yönleriyle olmadan önce de, olduktan sonra da- *bilmektedir."*

Burada, « لَكُمْ » kavli, « يُبَيِّنُ » fiilinin mefulüdür. « أَنْ تَضِلُّوا » kavli, haktan sapmamanız, yanlışa düşmemeniz için, demektir.

❀ ❀ ❀

[74] Buhari, 6732. Müslim, 1615. Ahmed, Müsned; 1/292.

Sûre - 5

MAİDE SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur;
120 âyetten müteşekkildir.

Cüz - 6

1. — 3. ÂYETLER

بِسْــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ ؕ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ
اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ
وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّٓينَ الْبَيْتَ
الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ؕ وَاِذَا حَلَلْتُمْ
فَاصْطَادُوا ؕ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا ۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا
عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾
حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ
بِهٖ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَٓا اَكَلَ
السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا
بِالْاَزْلَامِ ؕ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ ؕ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ؕ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ

عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الاِسْلاَمَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي
مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لاِثْمٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

Meali

1. Ey iman edenler! Akitleri*(n gereğini)* yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere *(aşağıda)* size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder.

2. Ey iman edenler! Allah'ın *(koyduğu dinî)* işaretlerine, haram aya, *(Allah'a hediye edilmiş)* kurbana, *(ondaki)* gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere *(tecavüz ve)* saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin, sizi tecavüze sevketmesin. İyilik ve *(Allah'ın yasaklarından)* sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun! Çünkü Allah'ın cezası çetindir.

3. Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, *(taş, ağaç vb. ile)* vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş *(hayvanlar ile)* hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar *(putlar)* üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden *(onu yok etmekten)* ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse *(haram etlerden yiyebilir)*. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri

١– ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الاَنْعَامِ اِلاَّ
مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴾

1 – Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) **yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere** (aşağıda) **size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ » **"Ey iman edenler! Andlaşmaların gereğini yerine getirin."** Nitekim « وَفَى بِالْعَهْدِ » ve « وَأَوْفَى بِهِ » bu manayı ifade eder.

Akd, güvene dayalı olarak alınan söz demektir. Bu, ip veya benzeri şeylerin düğümünü bağlamaya benzetilen bir ifadedir. Burada bundan anlaşılan mana ise; Allah'ın kullarından aldığı kesin söz ve teminat demek olup; Allah'ın, kendilerine yüklediği sorumlulukların gereğini yapmak zorunda bıraktığı görevler manasınadır. Bu ise ya Allah'ın bizzat sizden aldığı teminat gereği sizinle yaptığı kesin sözleşme olduğu gibi aynı zamanda insanların kendi aralarında birbirleriyle yaptıkları sözleşmeler de bu kapsam içinde değerlendirilmektedir.

Esasen burada asıl olan gerçek şu ki. Bu, Allah'ın insanlardan aldığı kesin söz ve teminat olup; bunlar da Allah'ın diniyle alakalı olan helali helal kabul edip ona inanmak, gereğini yapmak ve haramı da haram kabul edip ondan uzak durmaktır. Aslında bu ifade önce biraz üstü kapalı ve pek açık olmayan bir şekilde sunulmuş ve sonra da bunun detaylarına geçilerek açıklama yapılmıştır. Açıklamayı içeren ifadeler ise,

« أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ » **"Dört ayaklı hayvanlar size helal kılınmıştır."**sözüdür.

« أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ » **"İhramlı iken avlanmayı helal saymamak kaydıyla, size gelecek ayette okunup açıklanacak olanlar dışında kalan hayvanların etleri size helal kılındı."** Ayette yer alan, « بَهِيمَةُ » kelimesi, ister karada, isterse denizde yaşayan olsun tüm dört ayaklı hayvanlar manasınadır. Ancak bu kelimenin, « الْأَنْعَامِ » "hayvanlar" kelimesiyle tamlama oluşturması yani izafeti, beyan/açıklama maksadıyladır. Bu ise, « مِنْ »

anlamındadır. Adeta, « خَاتَمُ فِضَّةٍ » "Gümüş yüzük" tamlamasına benzer. Bu nasıl ki, « خَاتَمٌ مِنْ فِضَّةٍ » "Gümüşten bir yüzük" demekse, ayetteki, « بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ » ifadesi ya da tamlaması da, « اَلْبَهِيمَةُ مِنَ الْاَنْعَامِ » takdirindedir. Bunun da anlamı, hayvanların oluşturduğu sekiz çift demektir. Bu hayvanlar erkekli ve dişili olarak deve, sığır, koyun ve keçidir. İşte bunlar size helal kılınmıştır.

Bir diğer yoruma göre ise, « بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ » "Hayvanlar" ifadesinden kasıt, geyik türleri, yabani sığır ve benzeri hayvanlar demektir. « اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ » *"Size gelecek ayette okunup açıklanacak olanlar dışında"* ifadesiyle, nelerin haram olduğunu açıklayan « حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ »[1] ayetini kasdetmektedir.

« غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ » "Avlanmayı helal saymamak", « لَكُمْ » sözcüğündeki zamirden haldir. Mana ise şöyle olmaktadır: *"Avlanmayı helal saymamak kaydıyla, size şu sayılan hayvanların etleri helal kılındı."*

« وَاَنْتُمْ حُرُمٌ » "İhramlı iken" ibaresi de, « مُحِلِّي الصَّيْدِ » "Avlanmayı helal sayma" sözcüğünden haldir. Burada ise sanki şöyle denilmektedir: *"İhramlı halde iken avlanmaktan kaçınmanız şartıyla, size bir sıkıntı ve zorluk olmaması için bazı hayvanların etlerinden faydalanmanızı helal kıldık."*

« حُرُمٌ » *-hurum* kelimesi, « حَرَامٌ » - *haram* kelimesinin çoğulu olup bu da « مُحْرِمٌ » yani ihramlı anlamındadır.

« اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ » **"Şüphesiz Allah dilediği hükmü verir. O'nun hükmüne de asla itiraz olunmaz."** Ya da dilediğini helal ve dilediğini de haram kılar.

---

[1] Maide, 3.

Aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet, Allah'ın haram kıldığı ya da yasakladığı şeyi, helal kılmaktan menetmekle ilgili olarak inmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

٢- ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا اٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

2 – Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) **işaretlerine, haram aya,** (Allah'a hediye edilmiş) **kurbana,** (ondaki) **gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimse lere** (tecavüz ve) **saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilir siniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin. İyilik ve** (Allah'ın yasakla rından) **sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللّٰهِ » **"Ey iman edenler! Al lah'ın (Hac'ta uyulmasını istediği) işaret ve sembollere,... "Sakın Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyip saygısızlık etmeyin."**

Ayette geçen, « شَعَائِرَ » *"İşaretler, semboller"* kelimesi, « شَعِيرَةٌ » *"Alamet, işaret"* kelimesinin çoğuludur. Bu da, sembol kabul edilen şeylere verilen bir isimdir. Yani, hac ile ilgili yerlerde: Mevkıfler de, (Arafat, Müzdelife) şeytan taşlamalarında, Remy-i cimarda, tavaf ve sa'y yerlerinde hac ibadeti için konulan işaretlere ve sembollere; ayrıca hac görevini yapanlar için işaret ya da sembol kabul edilen fiillere mutlak manada riayet edin ve gerektiği gibi uyun. Örneğin; ihram, tavaf, sa'y, tıraş olmak ve kurban kesmek gibi. « وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ » **"Haram olan aya,..."** hac aylarına, « وَلَا الْهَدْيَ » **"Allah'a hediye edilip sunulan**

kurbanlığa,...” Yani Beytullah’a hediye edilen ve bununla yüce Allah’a yaklaşılması amaçlanan ibadetler demektir. Bu kelime de « هَدْيَة » *“Hediye”* kelimesinin çoğuludur. « وَلَا الْقَلَٓائِدَ » **“gerdanlık takılarak belirlenmiş olan kurbanlıklara,...”** Burada geçen, « الْقَلَٓائِدَ » kelimesi, « قِلَادَة » kelimesinin çoğuludur. Bu ise kurbanlık olarak hediye edilen hayvanın boynuna takılan kolye, ya da bir uzun ip/bağ, ufak bir ağaç dalı/parçası veya benzeri başka şeyler manasınadır.

« وَلَٓا آٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا » **“Rablerinin hem ihsanını** -sevabını- **ve hem rızasını** -hoşnutluğunu- **kazanmak maksadıyla Beyt-i Haram’a niyet edip gelenlere karşı sakın Allah’ın koyduğu sınırları çiğneyip saygısızlık etmeyin.”** Mescid-i Haram’ı ziyaret etmek niyet ve amacıyla çıkıp gelenlere karşı herhangi bir saygısızlığa kalkışmayın. Allah’ın sınırlarını çiğnemeyin ki bu gelen ler de ya hacılardır veya umre ziyareti için gelenlerdir.

İhlal edilmemesi gereken şeylerin bir kısmını şöylece sıralayabiliriz.. Buradaki sembolleri, işaretleri basit kabul ederek, önemsemeyip saygısızlık etmek; Bu semboller ile buralara ziyaret ve ibadet etmek maksadıyla gelenlere engel çıkarmak, buralara girmelerine mani olmak, hac aylarında halkın hac ibadetlerini yapmalarına engel olabilecek olay-lar çıkarmak, Beyt-i Haram’a hediye edilen kurbanlıkları gasbetmek veya yerlerine ulaşmalarını engellemek. İşte bunlar hac ve umre sırasında mutlak manada uyulması istenen ve saygısızlıkta bulunulmaması emredilen şeylerdir.

« الْقَلَٓائِدَ » *“gerdanlıklar”* kelimesine gelince; bununla ya bizzat bu kurbanlık hayvanların veya hediye edilen hayvanların kendileri kastedilmektedir ki bu da caizdir. Bu ise deve ya da sığırdan başkası değildir. Bunun « الْهَدْيَ » *“hediye edilenler”* üzerine atfedilmiş olması ise ihtisas içindir. Buna ayrıca bir değer verildiğine işaret içindir. Çünkü deve kesilen kurbanlıklar içerisinde en değerli olanıdır.

Bu adeta, ﴿ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ ﴾[2] ayetinde ifadeye "Cebrail ve Mikail" benzer. Sanki burada, *"Özellikle de bu kurbanlıklar içerisinden develeri..."* denilir gibi bir mana da bulunmaktadır.

Evet « الْقَلاَئِدَ » kelimesini bu manada yorumlamak caiz olduğu gibi bunun aynı zamanda şöyle yorumlanması da caizdir: *"Bırakın kurbanlığın kendisine bir şey yapmayı, onun boynuna işaret için takılan gerdanlığa bile dokunmayın."* Bu da yasaklamanın önemine daha fazla dikkat çekmek ve bu işin gerçekten büyük bir vebal ve günah olduğunu anlatmak içindir. Bu durumda mana şöyle oluyor:

"Kurbanlıklara karşı saygısızca davranmak bir tarafa; onların boyunlarındaki işaretlere karşı dahi bir saygısızlığa kalkışmayın, onlara bile bir zarar vermeyin."

Bu tıpkı, ﴿ وَلاَيُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ﴾[3] ayetindeki söze benzer ki: *"Kadınlar süslerini* (ziynetlerini) *göstermesinler."* buyurulurken maksat ziynet veya süs değil, bu ziynet ya da süslerin takıldığı yerlerdir. Dolayısıyla değil süs yerlerini, o yerlere takılan süsleri bile göstermesinler, denilmesi yasağın ya da emrin şiddet ve önemini belirtmek içindir.

« يَبْتَغُونَ » *"İsteyerek, arzulayarak"* , « آمِّينَ » sözündeki *"niyet edenler, yönelenler"* zamirden haldir.

« فَضْلاً مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا » *"Rablerinden bir sevap olarak ve hem de rızasını ve hoşnutluğunu kazanarak"* demek, bu özellik ve niteliklere sahip olarak Beytullah'ı ziyarete gelen bir topluma saldırıya kalkışmayın, saygısızlık etmeyin, demektir.

« وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا » **"İhramdan çıktığınız vakit artık avlanabilirsiniz."** Daha önce, « غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ » *"İhramlıyken avlanmayı helal saymamanız.."* ifadesiyle getirilen yasak, ihramdan çıkmakla artık mubahlığa dönüşüyor, serbest bırakılıyor.

[2] Bakara, 98.
[3] Nur, 31.

« وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا »

"Sizi Mescid-i Haram'a girmekten engellediklerinden dolayı bir topluma olan kin ve nefretiniz sakın sizi onlara karşı saldırmaya sevketmesin."

Ayette yer alan « جَرَمَ » fiili bir ve iki meful almada tıpkı « كَسَبَ » fiili gibidir.

Örneğin, « جَرَمَ ذَنْبًا » - *"Bir suç işledi."* cümlesi tıpkı « كَسَبَهُ » - *"Onu işledi* (yaptı, kazandı)." gibidir. « جَرَمْتُهُ ذَنْبًا » - *"Ona bir suç işlettim."* cümlesi de adeta, « كَسَبْتُهُ اِيَّاهُ » - *"Onu, ona yaptır dım."* gibidir.

Ayetin bu kısmındaki iki mefulden ilki, muhatap yani, « كُمْ » zamiridir. İkincisi de « اَنْ تَعْتَدُوا » *"Saldırmanız, haddi aşmanız"* sözüdür. Burada geçen, « اَنْ صَدُّوكُمْ » *"Sizi engellediklerі"* ifadesi, illet yani sebep anlamında değerlendirilen, « شَنَآنُ » kelimesiyle ilgilidir. Bu da aşırı nefret, kin beslemek manasınadır.

Kıraat imamlarından İbn Amir ve Ebu Bekir « شَنَآنُ » kavlini, « ـنـ » harfinin sükunuyla « شَنْآنُ » olarak okumuşlardır. Bu durumda mana şöyledir: *"Bir kavme olan nefret ya da kininiz, onlara karşı sizi, haddinizi aşmaya götürmesin, sizi böyle bir şeye sevk etmesin."*

Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ebu Amr ise, « اَنْ صَدُّوكُمْ » sözünü şart anlamında, « اِنْ صَدُّوكُمْ » *"Eğer sizi men ederlerse"* olarak okumuşlardır.

« اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ » *"Mescid-i Haram'dan kendilerini menetmek"* ifadesinin manası, Mekke müşriklerinin, Hudeybiye'de Rasulullah (*Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*) ile müminleri umre yapmaları için ziyaretten menetmeleri, engellemeleridir.

"Haddi aşmak" ifadesinden kasıt daÇ "Onlara/müşriklere bir zarar verecek şekilde, istenmeyen bir durumun ortaya çıkabileceği bir tarzda onlardan öç almak" demektir.

« وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ » **"İyilikler yapmak, kötülüklerden uzak durmak emir ve yasaklar doğrultusunda gerekeni yapmak** -kendilerini bağışlamak ve görmemezlikten gelmek- **üzere birbirinizle yardımlaşın. Allah'a karşı gelmek ve insanlara zulmetmek, saldırmak** -öç almak ve hıncınızı gidermek- **üzere birbirinizle yardımlaşmayın."**

Ya da, « اَلْبِرّ » emredilen şeyler, insanın memur bulunduğu vazifeler dir, « اَلتَّقْوٰى » ise sakıncalı olan ve yasaklanan şeyler, demektir.

« اَلْإِثْم » emredilenleri terketmek manasınadır, « اَلْعُدْوَان » ise, sakıncalı, yasak ve haram olan şeyleri işlemek demektir. Yahut ilk cümleden her türden iyilikler ve korkulması gerekenler manasında olması ve ikinci cümlenin de her türden günah ve düşmanlıktan uzak kalınması manası da caiz olabilir. Kısaca bu, genel hatlarıyla affetmeyi ve intikam almamayı kapsamaktadır.

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ » ***"Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket ederek Allah'ın azabından korkun. Şüphesiz Allah, cezası pek çetin ve şiddetli olandır."*** Kendisine karşı gelenleri ve sakınıp kaçınmayanları cezalandırması pek şiddetlidir.

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayette ise, cahiliye döneminde yenen haram şeylerin açıklaması yapılıyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٣- ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَٓا اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْاَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ

وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

3 – Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) **vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş** (hayvanlar ile) **canavarların, vahşi yırtıcı hayvanların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar** (putlar) **üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden** (onu yok etmekten) **ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse** (haram etlerden yiyebilir). **Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**

« حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ » **"Sizin için şunlar haram/yasak kılınmıştır: Leş/ölmüş hayvan eti,"** Yani kendi kendine murdar olarak ölen hayvan. « وَالدَّمُ » **"Kan"** Yani sırf akan kan yemek, manasınadır. « وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ » **"domuz eti,"** Aslında domuzun tamamı necistir, haramdır. Burada *"domuz eti"* ifadesine yer verilmiş olması, genel olarak hayvan cinsinde en çok yararlanılan maddesinin et olması bakımındandır.

« وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ » **"Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanların etleri,"** Sesini yükselterek: *"Bu hayvanı falanca adına boğazlıyorum"* deyip de Allah'ın adını bırakması. Örneğin: *"Lat adına! Uzza adına!"* diye kesim sırasında söylenmesi gibi.

« وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ » **"Henüz canlıyken yetişip kestikleriniz dışında boğulmuş olarak ölen, herhangi bir cisimle vurulup öldürülen, yüksek yerden düşüp ölen, birbirleriyle toslaşma sonucu ölmüş olan hayvanların etleri ile vahşi ve yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanıp yenilen hayvanların etleri,"**

« وَالْمُنْخَنِقَةُ » herhangi bir şekilde boğulmak suretiyle veya ağa takılarak veya bir başka şekilde boğulup ölen; « وَالْمَوْقُوذَةُ » dağ gibi herhangi yüksek bir yerden düşüp ölen veya bir kuyuya düşüp ölen hayvan; « وَالنَّطِيحَةُ » iki hayvanın birbirleriye toslaşmaları sonucu ölen hayvanın eti de haramdır. « وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ » Yırtıcı bir hayvan tarafından yaralanan ve bunun sonucunda ölen hayvanın eti de haramdır.

« إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ » Bunlardan ancak yetişip kestikleriniz bu haram olmanın dışındadır. Yani böyle bir hayvan kesilince tıpkı boğazlanan ve can çekişen hayvanın çektiği gibi bir boğazlanma sonucu yenmelidir. Buradaki istisna boğularak ölenle ondan sonrakilere racidir/ yöneliktir. Eğer bir kimse henüz bu hayvanlarda hayat varken yani yaşam belirtileri görülüyorken yetişip onları şeriatın öngördüğü şekilde boğazlarsa ve besmele çekerse artık helal olmuş olur ve eti de yenir.

« وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ » **"Dikili taşlar *(putlar)* adına sunaklar da kesilen hayvanların etleri..."** Cahiliye toplumunun kendilerine ait bir takım dikili taşları/heykelleri ve anıtları vardı ki onlar bunları, Beytul lah'ın çevresinde dikmişlerdi. Bunlar üzerinde ve çevresinde kurbanlarını kesiyor ve bu dikili heykellere (putlar) ve taşlara saygıda bulunuyorlardı. Kestikleri kurbanlarla, bu anıtlarına saygı ifade eden bir tavırla yaklaşıyorlardı. İşte bunlara « أَنْصَاب » – *"ansab" "anıt, heykel"* adını veriyorlardı. Bu kelimenin tekili « نُصُب » *"dikili şe/dik nesne"* kelimesidir. Ya da bu kelimenin kendisi çoğul bir kelime olup bunun tekili ise, « نِصَاب » kelimesidir.

« وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ » **"Fal okları ve kumar araçlarıyla kısmet elde etmeniz size haram kılındı."** Bu cümle, « الْمَيْتَةُ » "leş" kelimesi ile bağlantılı olarak merfu/özne durumunda bulunmaktadır. Yani "size leş (ölmüş hayvan eti), şunlar, şunlar ve şunlar haram kılındı" demektir.

« اسْتِقْسَامُ بِالْأَزْلَامِ » yani fal oklarıyla kısmet aramak. Burada geçen

« أَزْلَام » kelimesi, « زَلَم » ve « زُلَم » kelimelerinin çoğuludur. Bu da üzeri belirlenmiş, işaret konulmuş fal oku demektir.

Cahiliye dönemi Arapları herhangi bir sefere/yolculuğa, bir savaşa veya ticari manada bir yolculuğa çıkmak, ya da evlenmek istediklerinde yahut herhangi bir başka şeyde bir karar verme durumunda bu fal oklarına başvururlardı. Bunların sayıları üç tane idi. Bunlardan birinin üzerin de, *"Rabbim bana emretti."*, birinde ise, *"Beni menetti/yasakladı"*, birin de de *"Boş"* ifadesi yazılıydı. Eğer bunlardan emir içeren ok çıkarsa, hemen onu yerine getirirdi, eğer yasaklayan ok çıkarsa yapacağı şeyden vaz geçerdi. Eğer üzerinde boş yazılı olan çıkarsa, okları tekrarlardı.

« اسْتِقْسَام بِالأَزْلَام » demek; oklar yoluyla belirlenmemiş olan payını veya hissesini, okları çekmek suretiyle belirlemek, ortaya çıkmasını iste mek demektir.

Zeccac diyor ki:

"Bunlarla, yıldızlara bakıp mana çıkaranların söyledikleri arasında herhangi bir ayırım ve fark yoktur. Çünkü yıldızlara bakıp mana çıkaranlar da, şu yıldız doğunca/ortaya çıkınca yolculuğa çıkma ve fakat filan yıldız doğduğu zaman çık, diyorlar. Dolayısıyla berikisiyle ötekisi arasında bir fark yoktur."

*"Şerhu'l-Tevilat"*ta bu görüş redolunmaktadır. Yazar burada diyor ki: *"Müneccim yani yıldızlara bakıp mana çıkaran kişi; «Bunların (fal oklarından mana çıkaranlar) yaptıkları gibi, filan yıldız şunu emrediyor, filancası da şunu yasaklıyor.» diye söylemez. Ancak Müneccim olan kişi, bir takım alametleri ve delaletleri ya da işaretleri dikkate alarak yüce Allah'ın hükmü üzerinde değerlendirme yapar. Kaldı ki Allah'ın yıldızları bir takım olaylar için birer işaret ve alamet koymuş olabilir. Yani bazı gök cisimlerin den bir takım manalar çıkarılması caizdir ve buna göre Allah'ın koyduğu hükümler konusunda bazı yorumlar getirebilir. Bu, caizdir, olabilir. Böylece tahmini manada başvurulabilir. Bunun yerilecek veya kötülenecek bir yanı*

da yoktur. Ancak burada kınanması gereken şey, Allah'ın hükmüne rağmen bir şeyler söylemesi ve Allah'ı bunlara şahit tutmaya kalkışmasıdır."

Bir yoruma göre de bunun kumar olduğu söylenmiştir. Çünkü cahiliye toplumu böylece kazandıkları develeri bilinen bu ölçüye göre dağıtırlardı.

« ذٰلِكُمْ فِسْقٌ » **"İşte bütün bu yasakları tanımamak fısktır/ Allah'a itaati tanımamaktır, küfrün en şiddetlisidir."** Yani fal oklarıyla pay aramak Allah'a itaatsizliktir. Bu ifadenin bu ayette sayılan tüm yasakları da içerdiği ihtimal dahilindedir.

« اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ » **"Artık bugün yolunu seçenler/kâfirler, sizin dininizi ortadan kaldırmaktan umutlarını kesmişlerdir."** Burada geçen, « اَلْيَوْمَ » kelimesi, « يَئِسَ » fiilinin zarfıdır. Ancak burada geçen, *"bugün"* ifadesiyle bizzat belli bir gün manası kasdolunmamıştır. Fakat bunun manası, "şimdi, şu anda" demek gibidir. Örneğin, "Ben bugün yaşlandım." ifadesi nasıl bir ifade ise, o da aynen bunun gibidir. Çünkü sen burada o sözle, içinde bulunduğun anı değerlendirip söylemektesin.

Bir başka yoruma göre bununla, bu ayetin nazil olduğu/indiği an ve gün kasdolunmaktadır. Bu ayet bir Cuma gününde nazil olmuştur/inmiştir. O gün ise Arefe günü idi, veda haccı sırasında ikindi namazından sonra idi.

Yani, kafirler o günden itibaren dininizi ortadan kaldırmaktan artık umutlarını kesmişlerdir. Ya da dininize galebe çalmaktan, üstün gelmekten umutlarını kesmişlerdir. Çünkü yüce Allah, dinini bütün dinler üzerinde egemen kılmak için verdiği sözünü yerine getirmiştir.

« فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ » **"Öyleyse** -İslam dini egemen ve hakim olduktan, kafirlerden korku ortadan kalktıktan, üstün durumda iken yenik duruma düştükten sonra- **o kafirlerden korkmayın, benden korkun!"** Yani, samimiyetle ve ihlas ile sadece *"Benden"* korkun.

« اخْشَوْنِ » *"Benden korkun"* kelimesi hem vasıl (geçiş) ve hem vakıf (duruş) halinde sonunda « ى » harfi olmaksızın okunmuştur. Yani, « وَاخْشَوْنِي » olarak okunmamıştır.

« اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ » **"Bugün (helal ve haram konularında) dininizin hükümlerini kemale erdirdim."**

Burada geçen, « اَلْيَوْمَ » *"bugün"* kelimesi, « اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ » cümlesinin zarfıdır. Düşmanlarınızdan olan korkunuzu ortadan kaldırmak ve sizi onlardan üstün kılıp, onların üzerine egemen kılmakla.. Nitekim bu ifade tıpkı kralların, *"Artık bugün bizim tam hükümranlığımız kesin olarak ortaya konulmuştur, bizden üstünü yoktur."* demesine benzer bir cümledir. Yani, *"Biz artık, bundan böyle korktuklarımızdan güvence altına girmiş bulunuyoruz. Onların bize karşı yapacakları bir şeyleri kalmadı."* Ya da bunun bir yorumu da şöyle olabilir:

"Sizin sorumlu bulunduğunuz helal ve haram ile ilgili hükümleri, İslam şeriatı ölçüleri içerisinde hareket etmenizle ilgili ahkamı ve kıyas kurallarını size öğretmekle; böylece ihtiyaç duyduğunuz şeyleri olgunlaştırıp kemale erdirdim."

« وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي »**("Zafere ulaştırmak, inkârcıları kahretmek ve üstünlüğünüzü onlara kabul ettirmekle,) üzerinize nimetimi tamamladım."** Mekke'nin fethini size nasibetmekle, oraya güven içinde ve galip olarak girmekle, cahiliye sistemini ve tapınaklarını ortadan kaldırmakla size olan nimetimi tamamladım. « وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا » **"Sizin için din olarak İslam'ı seçip beğendim."** Burada geçen, « دِينًا » *"din"* kelimesi haldir. Size, dinler arasından bu dini seçtim ve yalnızca bu din kendisinden razı kalınan ve hoşnut olunan bir din olduğunu da size bildirdi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ﴾

"Her kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, o istediği

din asla kendisinden kabul edilmeyecektir." [4]

« فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ » **"Kim gönülden bir günaha meyletmemek ve bir masiyete kalkışmamak şartıyla burada sayılan haramlardan birinden açlık durumunda zora düşerek yerse, bundan dolayı hesaba çekilmez, yiyebilir."**

Burada geçen, « فَمَنِ اضْطُرَّ » *"kim daralırsa.."* daha önce bu ayette geçen haramlarla bağlantılıdır. « ذٰلِكُمْ فِسْقٌ » *"bunlar fısktır"* ifadesi de () parantez cümlesidir. Bununla haram olma manası pekiştirilmiştir. Nite kim mabadını da pekiştiren bir cümledir. Çünkü bu habis şeylerin, iğrenç olan şeylerin haram kılınmış olması esasen kâmil olan din ve tamamlanan nimetin, öteki dinler arasında hoşnut kalınan yegane din diye tanıtılan İslam dininin bir gereğidir ve o cümledendir.

Dolayısıyla, « فَمَنِ اضْطُرَّ » kavlinin manası, *"Leş* (ölmüş hayvan eti) *veya diğer haramlardan herhangi birini işlemek zorunda kalırsa, mecbur düşerse..."* demektir.

« مَخْمَصَةٍ » açlık demektir. « غَيْرَ » kavli haldir.

« مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ » Bir günaha meyletmek, demektir. Bunu ayet içeri sinde ifade ettiği mana ise, *"Herhangi bir güçsüzlüğe düşmeksizin, yani yok olma sınırını aşmaksızın.."*

« فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Çünkü Allah mağfireti bol olan** -açlık dolayısıyla tehlike sınırına gelen kimseyi hesaba çekmeyecek olan- **ve rahmetiyle acıyıp esirgeyendir."** Mazereti sebebiyle haram olan bir şeyi alıp yemekten ve kullanmaktan dolayı da kuluna merhamet edip esirgeyendir.

❁ ❁ ❁

[4] Al-i İmran, 85.

4. — 7. ÂYETLER

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا
عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ
فَكُلُوا مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾ اَلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ
وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ
مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِيٓ أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ
عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾ يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا
إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا
فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى أَوْ عَلٰى سَفَرٍ أَوْ جَٓاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ
مِنَ الْغَٓائِطِ أَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا
طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ

عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذٖى
وَاثَقَكُمْ بِهٖ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

Meali

4. Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğin den öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın *(besmele çekin).* Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.

5. Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin *(yahudi, Hıristiyan vb. nin)* yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha ön ce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim *(İslâmî hükümlere)* inanmayı kabul etmezse, onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır.

6. Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayak larınızı yıkayın. Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta, yahut yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız *(cinsî birleşme yapmışsanız)* ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm ederek yüzünüzü ve *(dirsek lere kadar)* ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size *(ihsan ettiği)* nimetini tamamlamak ister, umulur ki şükredersiniz.

7. Allah'ın size olan nimetini, *"Duyduk ve kabul/itaat ettik"* dediğiniz zaman, sizi bununla bağladığı *(O'na verdiğiniz)* sözü hatırlayın ve Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, kalblerin içindekini bilmektedir.

Tefsiri

٤ - ﴿يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾

4. Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğin den öğretip eğittiniz avcı hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin). **Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.**

« يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ » "Ey Peygamber! Nelerin kendileri için helal olduğunu sana soruyorlar."

Burada geçen, "Sual/Sormak" yani « يَسْـَٔلُونَكَ » sözü içinde "demek, söylemek" yani "kavl" manası bulunmaktadır. İşte bu bakımdan, « يَسْـَٔلُونَكَ » kelimesinden sonra, « مَاذَٓا » soru edatı gelmiş oldu. Sanki burada: "Onlar sana diyorlar ki/soruyorlar ki: Neler kendileri için helal kılındı?" diye soruyorlar gibi. Dikkat edilirse burada, söylediklerini hikaye etmek/aktarmak kabilinden olmak üzere, "Bize neler helal kılındı?" diye sorulmadı.

Çünkü « يَسْـَٔلُونَكَ » ifadesi gaip lafzıyla gelmiştir. Bu tıpkı şu cümle-ye benzer: "Zeyd mutlaka bunu işleyecek diye, yemin etti." Eğer bunun yerine Zeyd, " Mutlaka işleyeceğim" demiş olsaydı bu da doğru olabilirdi.

Dolayısıyla, "Bize helal kılındı" demek de doğru olabilirdi. « مَاذَٓا » soru edatı burada mübtedadır. Haberi de, « اُحِلَّ لَكُمْ » ifadesidir. Bu senin şu: "Onlar için hangi şey helaldir?" soru şekline benzeyen bir ifadedir. Bunun manası şöyledir: "Yiyeceklerden onlar için neler helaldir?"

Yani kendilerine iğrenç olan ve insanın doğal olarak tiksindiği yiyeceklerin haramlığı Kur'an'da kendilerine okunup açıklanınca, bu defa bunlardan kendileri için helal olan şeylerin neler olabileceğini sordular. İşte bu soru üzerine Rabbimiz şöyle buyurdu:

"قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ" *"De ki: 'Doğal olarak insanın iğrenmediği ve şeriatın haram/yasak saymadığı bütün iyi ve temiz şeyler sizin için helal kılınmıştır."* Yani bunlar içerisinden iğrenç ve tiksindirici, pis ve murdar olmayan şeyler veya Allah'ın kitabı Kur'an'da, Sünnet'te, İcma ve kıyas'ta hakkında haramlık hükmü bulunmayan her iyi ve temiz şey size helal kılınmıştır.

" وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ " ***"Allah'ın size öğrettiği gibi eğitip öğreterek avcı durumuna getirdiğiniz hayvanların sizin için avlayıp getirdiklerini de yeyiniz."***

Burada geçen, « وَمَا عَلَّمْتُمْ » kavli, « الطَّيِّبَاتُ » üzerine atfolunmuştur. Yani: *"...size iyi ve temiz şeyler helal kılındığı gibi, eğitip öğrettiğiniz hayvanların avladıkları da sizin için helal kılınmıştır"* demektir.

Burada muzaf/tamlanan. Ya da, "مَا" burada şart manasına kabul edilir ve bunun cevabı da, « فَكُلُوا » *"yeyin"* olmuş olur. « الْجَوَارِحِ » Yırtıcı hayvanlardan ve kuşlar dan av avlamaları için eğilenler demektir.

Örneğin: köpek, pars,tavşancıl kuşu, kartal, doğan, atmaca, şahin gibi kuşlar. Bir yoruma göre de « الْجَوَارِح » kelimesi "Cerahat" kelimesinden alınmadır ve *"yaralamak"* demektir. Buna göre avın helal olması için yaralanmış olması şarttır.

« مُكَلِّبِينَ » *"avcılar"* kelimesi, « عَلَّمْتُمْ » *"öğrettiniz"* kelimesinden haldir. Bunun hal olmasındaki fayda ise -her ne kadar « عَلَّمْتُمْ »

kelimesinden hal olmasına gerek yoksa da- avlamayı bilen hayvanın eğitilmişlikle vasıflanması içindir.

Mükellib: Av hayvanlarını eğiten ve yetiştiren, öğretimlerini üstlenen demektir. Av hayvanları öğretmeni manasınadır. Bu kelime, esasen "kelb" kelimesinden türemedir. Bu ise köpek manasınadır. Çünkü genel olarak köpekler eğitildiği için bu kökten bir kelime ile konu değerlendirilmiştir. Kelimenin bu kökten türetilmesinin sebebi, genelde evcilleştirme olayı daha çok köpeklerde olması nedeniyledir Veya yırtıcı hayvanların genel adı köpek/kelb olması nedeniyle bu isim verilmiştir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Allah'ım! Ona/ Ebu Leheb'in oğluna köpeklerinden bir köpek musallat kıl."[5]

İşte peygamberimizin bu bedduası üzerine kendisine dil uzatan Ebu Leheb'in oğlu bir yolculuk sırasında bir Arslan tarafından parçalanmıştır. « تُعَلِّمُونَهُنَّ » *"Onlara öğrettiniz"* ifadesi ya haldir veya Yeni bir cümle/istinaf cümlesidir. Bu cümlenin i'rapta mahalli yoktur.

Bu ayet aynı zaman da şu gerçeğin de bir delili ve kanıtıdır. Şöy-le ki: Herhangi bir ilim ya da bilgi öğrenen bir kimse mutlaka o bilgiyi o konuda ehil olandan ve en dirayetli bulunandan almalıdır. Nice kimseler vardır ki, ehil olmayan kimselerden ilim öğrenmeye kalkışırlar da sadece zamanlarını kaybederler. Ne zaman gerçekten değerli ilim adamlarıyla karşılaşırsa onlar karşısında hep parmaklarını ısırıp kalır.

«مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ» Allah'ın eğitme ve öğretme konusunda size avlanmayı öğrettiği gibi, demektir.

« فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ » kavlinde yer alan, *"İmsak Ala sahibihi"* yani, « أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ » *"Sizin için yakaladılar"* ifadesinden maksat: Avı yakalayan hayvanın avladığı avdan yememesi gerekir, getirip sahibine teslim etmesi icab eder. Eğer avlanan hayvan bir av köpeği ve benzeri bir hayvan tarafından avlanıp da bu av hayvanı ondan yerse,

[5] Bak. Hakim, Müstedrek;2/539

artık bu av yenmez. Ancak doğan ve atmaca gibi eğitilen kuşlar tarafından avlanan bir av, bu avcı kuşlar tarafından yenmiş olsa bile, o avdan yenmesi haram değildir. Bu konu yerinde anlatılmıştır.

"وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ" *"ve fakat üzerine Besmele çekip Allah'ın adını anın."*

Burada, « عَلَيْهِ » *"üzerine"* deki zamir, "مَاأَمْسَكْنَ" ifadesine racidir. Bundan anlaşılan mana şu demektir: *"Eğer o av hayvanını henüz canlıyken yetişirseniz, boğazlarken Besmele çekerek boğazlayın."*

Yahut, « عَلَيْهِ » deki zamir, « مِمَّا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ » *"Avcı hayvanlardan öğrettiğiniz"* cümlesine yöneliktir. Bu takdirde mana şudur: *"Hayvanı ava, salma sırasında Besmele ile gönderin."*

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Allah'tan korkun."** Bütün bu anlatılanlar konusun da Allah'ın emrine karşı gelmekten sakının.

« إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ » **" Şüphesiz Allah hesabı çabuk görendir."** Çünkü O sizin davranışlarınıza göre sizi hesaba çekecektir. O, bu konuda hiçbir engel tanımaz, O'nu durduran olmaz.

٥- ﴿ اَلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا اٰتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

5 – Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (yahudi, Hıristiyan vb. nin) **yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli**

dost tutmamak üzere size helâldir. Kim (İslâmî hükümlere) **inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, Ahirette de ziyana uğrayanlardandır.**

"اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ" **"Ey Müminler! Bugün doğal olarak nef sin iğrendiği ve şeriatın da haram kılmadığı iyi ve temiz olan şeyler sizin için helal kılındı."** Burada geçen, « اَلْيَوْمَ » "Bugün" ifadesi, şimdi, artık bundan böyle demektir. İfadenin tekrarı ise lütfu ve ihsanı tekit/vurgu içindir.

"وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ" **"Kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanların kestikleri ve yiyecekleri sizin için helaldir,"**

Ayette ifade edilen husus, kitap ehli tarafından boğazlanan hayvan lar demektir. Çünkü bunun dışında kalan diğer yiyeceklerin helal olması için din şartı aranmamaktadır.

"وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ" **"Sizin de tüm yiyecekleriniz onlar için helaldir."** Dolayısıyla onları yedirmeniz sizin için haram değildir. Eğer müminlerin yiyecekleri kitap ehline haram kılınmış olsaydı, bu bakımdan müminlerin onları yedirmeleri caiz olmazdı.

"وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ" **"İffetli/Namuslu hür mümin kadınlar ile"** Burada geçen, "وَالْمُحْصَنَاتُ" kelimesi hür ya da iffetli ve namuslu kadınlar demektir.

Ancak, bir kadınla evlenme/nikah durumunda, bu özellikler (hürriyet ve iffet) nikahın sıhhat şartları arasında yer almaz. Fakat müsta hap kabul edilmiştir. Yani daha iyi ve güzel olarak değerlendirilmiştir. Çünkü bir Müslüman kimse, yine Müslüman olan cariyelerle/köle kadınlarla evlenebilir. Bu caizdir. Keza iffetli olmayanlarla nikahlanmak da caizdir. Burada iffetli ifadesinin özellikle belirtilmiş olması, yani bununla kayıtlanmış olması, Müminlerin evlenmede çocuk sahibi olmaları konusunda böylelerini seçmeleri için bir teşvik sebebidir.

Bu cümle aynı zamanda, "الطَّيِّبَاتُ" üzerine de matuftur. Ya da bu cümle mübtedadır, haberi de mahzuftur/gizlidir. Yani cümlenin manası şöyle olmaktadır: *"İnanmış kadınlardan namuslu olanlarıyla evlenmeniz size helal kılındı."*

« وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ » **"Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan kadınlardan iffetli ve hür olanlarla,"** Burada da kitap ehlinden olan Yahudi ve Hıristiyan hür kadınlar ya da kitap ehlinden iffetli olan kadınlar kastedilmektedir.

« إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ » **"Mehirlerini vermeniz karşılığında"** kendilerine mehirlerini verdiğiniz takdirde "مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ" **"namuslu olmak, zina etmemek,"** evlenmek, zina işlememek.

"وَلَا مُتَّخِذِى أَخْدَانٍ" **"gizli dost edinmemek kaydıyla kendileriyle evlenmeniz size helaldir."** Dostlar, gizli aşıklar ve metresler edinmemek şartıyla...

«خدن» *Hidn kelimesi;* hem erkek ve hem kadın için gizli dost edinmek, metres tutmak manalarına gelir.

"وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِى الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ"

"Kim (İslamı hükümlere) **inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır."**

٦- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

6 – Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta, yahut yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsî birleşme yapmışsanız) **ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve** (dirseklere kadar) **ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size** (ihsan ettiği) **nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ » **"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkmak istediğiniz zaman abdestsiz iseniz, yüzlerinizi..."** Yani namaz kılmaya kalkmak istediğinizde,.. Bu tıpkı, (16, Nahl,97) ayetinde görüldüğü gibidir. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

«فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ» Yani, *"Kur'an okumak istediğin zaman"* demektir.

Burada bir fiilin/amelin istenmesi, o amel ile ilgili fiil kullanılmak suretiyle anlatılmıştır. Çünkü bir fiili işlemek ya da yapmak, onu istemeye bir sebep demektir. Bu bakımdan burada sebep oluşturan şey sebep yerine kullanılmıştır. Çünkü her ikisi arasında benzerlik bulunmak tadır. Bu da icaz için yani sözü uzatmamak için önemlidir. Bunu bir benzeri de şu hadistir:

« كَمَا تَدِينُ تُدَانُ » **"Nasıl muamelede bulunursan karşılığında onunla muamele edilirsin."** [6]

Burada cezaya sebep olan girişe yine aynı ceza lafzıyla açıklandı. Ki zaten bunu neden olan da o ceza/cevap fiilidir. Cümlenin takdiri ise şöyledir: *"Siz abdestsiz olduğunuz takdirde,..."* Bu yorum İbn Abbas tara fından yapılmıştır. Ya da uykudan uyandığınızda. Çünkü uyku da abdest siz oluşun bir delilidir.

---

[6] Buhari, Tefsir, Sure,1. Bap.1

Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbı her namaz için abdest alırlardı.[7]

Bir yoruma göre de, her namaz için abdest almak ilk zamanlarda farz kılınmıştı. Ancak sonradan bu hüküm neshedilmiş/yürürlükten kaldırılmıştır.

"وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ" **"Dirseklerinize kadar ellerinizi,..."** Bura da yer alan, « اِلَى » cer edatı mutlak manada gayeyi/son noktayı anlatır. Fakat yıkanma emri içerisinde «الْمَرَافِقِ » "dirseğin" kendisi de dahil mi değil mi delil çerçevesinde ele alınması gereken bir konudur. Fakat burada görülen o ki, delile göre dirseklerin dışta kaldığıdır.

Çünkü, « فَنَظِرَةٌ اِلَى مَيْسَرَةٍ » **"Eğer darlık/sıkıntı içinde ise, rahatlığa kavuşana kadar kolaylık gösterin."** (2,Bakara,280)

Çünkü bir yerde zorluk ve güçlük varsa, sıkıntı bulunuyorsa, o, geciktirmenin, bekleme veya ertelemenin sebebidir. Kolaylığın var olduğu yerde ise illet yani sebep de ortadan kalkar. Eğer kolaylık bunun içinde ele alınırsa, bu durumda her iki halde de yani hem zorluk ve hem kolaylık halinde tehir/erteleme söz konusu olurdu.

Nitekim, «اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ» **"... Akşama kadar orucu tamamlayın."**[8]

Eğer orucu ta gecenin belli bir vaktine kadar geçirip geç vakte kadar bırakırsa, bu, visalin, yani sonraki oruçla birleştirmenin farz olmasını gerektirir/vacip kılardı.

Burada dirseklerin de yıkanmaya veya orucun da gecenin geç vaktine kadar sürdürülmeye dahil olduğuna bir delil de şu cümlenin içerdiği hükümdür. Örneğin:

---

[7] 3- İbn Cerir, Tefsir;6/112

[8] Bakara,187

"حفظت القرآن من أوله الى اخره" *"Kur'an-ı baştan sona kadar ezberledim."* Gibi. Ancak burada söz konusu olan Kur'an'ın tamamının ezberlendiğini anlatmak için bu cümlenin söylenmiş olduğudur. Nitekim Yüce Allah bir ayetinde şöyle buyurmaktadır:

مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى

"Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya kadar."[9]

Bundan anlaşılan gerçek şu ki: Hz. Peygamber (s) Kudüs'e gecele yin götürülüp Mescid-i Aksa'ya girmemiş olsaydı, İsra denen bir olaydan söz edilemezdi. Bunun İsra olabilmesi, ancak Mescid-i Aksa'ya girmesiyledir.

Şimdi biz kendi meselemize dönelim, "اِلَى الْمَرَافِقِ" *"dirseklere kadar"* ifadesine gelince, burada dirseklerin de yıkanmaya dahil mi, değil mi konusu ile ilgili olarak her iki husus için de elde bir delil yoktur. Ancak alimlerin çoğunluğu denilen Cumhur b u konuda ihtiyatlı davranarak, dirseklerinde abdest alınırken yıkınması gerektiğine hükmetmişlerdir. Ancak İmam Züfer ile Davud-u Zahiri ayetin mana gelişini dikkate alarak kesinlikle abdestte dirsekleri yıkamaya dahil etmemişlerdir.

Hz. Peygamber (s)'den, abdest alırken, suyu dirsekleri üzerinde de gezdirdiği/yıkadığı rivayet olunmuştur.[10]

« وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ » *Başlarınızı meshederek"* Burada meshetmekten kasıt, ıslak eli başa yapıştırmak, dokundurmaktır. İster başın bir kısmını, ister tamamını kaplayacak şekilde meshetmek olsun; her ikisi de ıslak elin mesh yoluyla başa temas ettirilmesi ya da yapıştırılmasıdır. İmam Malik işin ihtiyat yönünü ele alarak başın tamamının meshedilmesini, kaplama meshi benimsemiştir.

---

[9] İsra,1
[10] Bak, Dare Kutni;1/83

İmam Şafii ise işin yakin yönünü benimsemiş, ona göre mesh denilecek manada bir dokunmayı mesh olarak kabul etmiştir. Yani başa dokundun mu, bu İmam Şafii merhuma göre meshtir.

Biz Hanefiler de, Hz. Peygamber (s.a.v.)in açıklamasını esas almaktayız. Rivayet olunduğuna göre, Rasulullah (s.a.v.): Başının ön tarafını, perçemini ya da alın kısmını meshetmiştir.[11]

Bu durumda Nasiye yani alın başın dörtte biri olarak takdir olunmuştur. Dolayısıyla bizim Hanefi mezhebine göre başta meshin farzı dörtte birdir.

« وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ » *"Topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayıp abdest alın."*

Ayetin bu kısmında yer alan, "أَرْجُلَكُمْ" *"Ayaklarınız"* kelimesini kıraat imamlarından İbn Amir, Nafi, Ali Kisai ve Hafs «ل» "Lam" harfinin nasbıyla yani üstün olarak, « أَرْجُلَكُمْ» okumuşlardır. Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi ve topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayın ve başlarınızı da meshedin. Yani burada bir takdim ve tehir, yer değiştirme bulunmaktadır.

Yukarıda adları geçen kıraat imamları dışındaki imamlar ise « أَرْجُلِكُمْ » kavlini, « بِرُؤُسِكُمْ » kelimesi üzerine atfedilmiş olarak değerlendirerek, "lam" harfini, kesre/esre harekeli olarak yani, tıpkı, « رُؤُسِكُمْ » kelimesine benzeterek « أَرْجُلِكُمْ » olarak okumuşlardır. Çünkü ayaklar yıkanan üç organ arasındadır. Ayakların yıkanması için de üzerine su dökerek yıkamayı gerektirir. Bu ise fazla su harcanmasına sebep olmaktadır, diye düşünülmektedir.

Aşırı su israfı da doğru olmadığından bunun önüne geçilmesi gerekir, çünkü israf yasaklanan bir şeydir. İşte bu israfın önüne geçmek için

---

[11] Müslim,274 "18, 83

ayaklar meshedilen baş organından sonra zikredilmiş ve kelime üzerine atfedilmiştir. Fakat bu atıf sebebi ayakların da tıpkı başın meshedildiği gibi meshedilmesi için değil, ancak aşırı su israfını önlemek maksadıyla neredeyse, tıpkı başın meshindeki gibi az su kullanarak ayakların yıkanmasını belirtmektedir, aşırı su harcanmasının önüne geçil-mesi uyarısında bulunmak içindir. Yoksa çıplak ayaklara meshedilmek için değildir.

Hatta, « إِلَى الْكَعْبَيْنِ » **"topuklara kadar"** kavlinin gaye manasına gelen, « إِلَى » yani, "*...a kadar*" edatıyla getirilmiş olmasının nedeni, her hangi bir kimse bundan çıplak ayakların da meshedilebileceği zannına kapılmasın diye böyle bir yanlışı ortadan kaldırmak içindir. Çünkü şeriat açısından ayakların meshi değil, yıkanması öngörülmüştür.

Nitekim *"Camiu'l- Ulum"* adlı eserde, « أَرْجُلِكُمْ » kavlindeki *"lam"* «ل» harfinin mecrur yani esreli olması «رُؤُسِكُمْ» kavline komşu/yakın olması sebebiyledir, yoksa mana bakımından buna atfedilmiş değildir.

Hatta sahih olarak gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) bir toplumun abdest alırlarken çıplak ayakları üzerine meshettiklerini görmüş bunun üzerine şöyle buyurmuştur:

"Vay o topukların ateşten başlarına gelecek olan hallerine. [12]

Ata İbn Rebah (v.114/732) şöyle diyor: *"Allah'a yemin ederim ki, Allah Rasulü'nün ashabından herhangi birisinin çıplak ayakları üzerine meshettiklerini bilmiyorum. Onlar ancak bu organlarını, kirden arın maları için abdest aldıkları zaman yıkamakla emrolunmuşlardır. Çünkü ayaklar her zaman kir ve pas ile temas halindedir. Nitekim ayaktaki bu kirler de çoğu zaman gözle görülebilir bir hal alır."*

Namaz ise yüce Allah için bir hizmettir. Her türlü kirden ve pastan arınmış olarak Allah'ın huzurunda tertemiz durmak demektir namaz.

[12] Buhari,60. Müslim, 241/26. Ahmed, Müsned:2/193

Çünkü Allahın huzurunda böyle tertemiz bir halde durmak, saygı bakımından daha yerinde bir harekettir. Bu hizmeti en mükemmel bir şekilde yerine getirmek manasınadır. Nitekim bir kralın huzurunda durmak isteyen bir kimse de böyle hareket eder. Bunun içindir ki şöyle denilmiştir:

"Doğrusu kişi namaz kılarken, en güzel elbiseleri içerisinde kılma sı, sarık takması daha uygundur. Çünkü başı açık olarak kılmaktansa sarıkla kılmak –takke ile değil sarıklı olarak- daha güzeldir. Zira böyle bir davranış saygı bakımından da daha yerinde ve güzel bir harekettir."

« وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا » **"Eğer cünüp iseniz tepeden tırnağa yıkanın/boy abdesti alın."** Mümkün olduğunca bütün bedeninizi yıkayın.

"وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ" *"Eğer hasta veya yolculukta iseniz, ya da doğal tuvalet ihtiyacınızı gidermiş seniz,"*

Fahruddin Razi (v.606/1209) bu konuda diyor ki: Bunun manası şöyledir: Burada, « جَاءَ .. مِنْ » *'...gelmişse/gidermişse ifadesinin yer alması, abdestsiz olan hasta veya yolucu olan kimseye hemen teyemmüm etmesi gerektiği manası anlaşılmasın diyedir."*

Ayette geçen « الْغَائِطِ » kelimesi, insanın tuvalet ihtiyacını rahat bir şekilde giderdiği yer demektir. Bu kelime burada kinaye olarak bu manada kullanılmıştır.

« أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ » **"Yahut kadınlara dokunmuşsanız/** (cinsi birleşme yapmışsanız), **ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve** (dirseklere kadar) **ellerinizi onunla meshedin."**

Çünkü, « مَا يُرِيدُ اللهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ » **"Allah sizin için herhangi bir güçlük çıkarmak istemez."** Yani temizlik konusunda... Öyle olsaydı sizin için teyemmüme izin vermezdi

«وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ» **"Fakat sizi tertemiz kılmak."** Şayet su ile temizlenme imkânını bulamazsanız toprak ile teyemmüm ederek böyle bir kolaylıkla tertemiz hale getirmek ister.

« وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ » *"İslam esasları ile ilgili hükümleri koymakla size nimetini tamamlamak ister."* Azimet olarak sizden istediklerine karşılık ruhsat/kolaylık tanımak suretiyle bu husustaki nimetlerini de size tamamlamak ister.

«لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» **"Umulur ki Şükredersiniz."**

٧- ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذٖى وَاثَقَكُمْ بِهٖ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾

7 - Allah'ın size olan nimetini, "Duyduk ve kabul ettik" dediğiniz zaman sizi bununla bağladığı (O'na verdiğiniz) **sözü hatırlayın ve Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, kalblerin içindekini bilmektedir.**

«وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذٖى وَاثَقَكُمْ بِهٖ» **"Allah'ın size olan nimetini "duyduk ve kabul ettik" dediğimiz zaman."**

Yani siz öyle bir söz vermiştiniz ki, ondan caymanız asla doğru değildir. Alınan bu kesin sözü, Müslümanlar Hz. Peygamber (s.a.v.) ile biat yaptıkları zaman Allah kendilerinden almıştı. Alınan bu kesin sözleşmeye göre Müslümanlar Allah Rasulünü dinlemek, ona itaat etmek, her durumda ve her şart altında, zorlukta ve kolaylık anında yardımcı olmak, karşı gelmemek, sıkıntılı anında ve mutla zamanında yanında yer almak üzere söz almıştı. Onlar da bu şartlara rağmen her şeyi kabul etmişlerdi. Ve şöyle demişlerdi:

« اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا » **"Sizi bununla bağladığı** (ona verdiğiniz) **sözü hatırlayın"** demişlerdi. Bir başka yoruma göre de kendilerinden alınan bu kesin söz; Akabe gecesinde ve Rıdvan biatında olmuştu, de-

nilmiştir.

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Ve Allah'tan korkun."** Verdiğiniz kesin sözden caymayın.

« إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ » **"Şüphesiz Allah kalblerin içindekilerini bilmektedir."** Yani iyi ya da kötü insan neyi içinde saklayıp gizliyorsa Allah bütün bunların hepsinden de haberdardır. Aslında burada hem bir vaad yani söz verme manası vardır. Hem de bir vaid yani bir tehdit/uyar manası da yatmaktadır.

❁ ❁ ❁

8. — 13. ÂYETLER

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰى اَلاَّ تَعْدِلُوا اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِٓى اِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّى مَعَكُمْ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا

حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهٖۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَٓائِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَلٖيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَ ﴿١٣﴾

Meali

8. Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmaktan alıkoymasın. Adaletli olun! Bu, Allah korkusuna daha çok yakışan *(bir davranış)* dır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.

9. Allah, iman eden ve iyi şeyler yapanlara söz vermiştir ki, onlara bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

10. İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar cehennemliklerdir.

11. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini unutmayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun ve müminler yalnızca Allah'a güvensinler.

12. Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. *(Kefil olarak)* içlerinden on iki de başkan göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel borç verirseniz *(ihtiyacı olanlara Allah rızası için faizsiz borç verirseniz)* andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkâr yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur.

13. Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler *(kitaplarını tahrif ederler)*. Kendilerine öğretilen ahkâmın *(Tevrat'ın)* önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.

Tefsiri

٨- ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾

8 – Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmaktan alıkoymasın. Adaletli olun! Bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) **dır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıkla rınızı hakkıyla bilmektedir.**

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِ» **"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun."**

"وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا اِعْدِلُوا" **"Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmaktan alıkoymasın. Adaletli olun!"**

Ayetteki, «يَجْرِمَنَّكُمْ» fiili, « عَلٰى » cer edatıyla müteaddi/geçişli fiil haline gelmiştir. Çünkü istila (üste çıkma, üzerinde bulunma) harfi, « عَلٰى » cer edatıdır.

Çünkü, «يَجْرِمَنَّكُمْ» fiili, « عَلٰى » cer edatı sayesinde geçişlilik yani müteaddi olma manasını kazanmıştır. Sanki burada şöyle denilmektedir: *"Bir topluma karşı olan kin ve öfkeniz, sizi onlar hakkında adaletsiz bir davranışın içine sokmasın, götürmesin."*

«اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى» **"Adaletli olun. Bu Allah korkusuna daha çok yakışan** (bir davranış) **dır."** Adil davranmak takvaya, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket etmeye en yakın bir davranıştır. Yüce Allah öncelikle onları/insanları, kin, öfke ve nefretleri sebebiyle adaletsiz davranmaktan menediyor. Bundan sonra ise yeni bir girişle açıkça kendilerine adaletli olmalarını ve böyle davranmalarını emrediyor. Bunu bir tekit ve bir kesin hüküm olarak mutlak manada uygulanması

gereken önemli bir görev olduğunun üzerinde durup, şiddetle emrediyor. Bundan sonra yeniden bir cümle geliyor. Bu cümlede de kendilerine, nasıl adaletle emretmeleri gerektiği yönünü anlatıyor.

Bu cümle ise, «هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى» *"Bu Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) dır."*. ifadesidir

Eğer kafir ve inkarcılara karşı da olsa adil davranmak bu kadar önemli ve oldukça ağır uyarıları içeriyorsa, acaba Allah'ın velileri, dostları olan müminlere karşı adil davranmanın mutlak manada gerektiğine, vacipliğine/farziyetine ne denmeli ki?!

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ » **"Allaha isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir."** Ayetin bu kısmında hem vaad yani söz verme manası, hem de vaid yani tehdit/uyarı anlamı yatmaktadır. İşte bunun içindir ki şimdi tefsirini okuyacağımız ayet, vaad ile yani söz vermeyle alakalı bir ayettir. Rabbimiz bu ayetinde şöyle buyurmaktadır:

٩- ﴿وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ﴾

9 – Allah, iman eden ve iyi şeyler yapanlara söz vermiştir ki, onlara bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

"Allah, iman eden ve salih ameller işleyenlere söz vermiştir ki, onlar bağışlanma ve büyük mükâfat vardır."

Bu ayetin başında yer alan, « وَعَدَ » *"Söz verdi"* fiili iki meful/nesne olan geçişli bir fiildir.

Birinci mefulü/tümleci veya nesnesi, « الَّذِينَ اٰمَنُوا » ifadesidir. İkinci si de mahzuftur/kaldırılmıştır.

Ancak, «لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ» *"Onlara bağışlanma ve büyük mükafat vardır"* cümlesi sayesinde ikinci mefule/nesneye gerek duymamıştır.

Tehdit içeren yani vaid ayeti de Rabbimizin şu cümlesidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

١٠- ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾

10 – İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliklerdir.

"وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ" **İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliklerdir.** Cehennemden çıkamayacaklardır.

١١- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

11 – Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini unutmayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun ve müminler yalnızca Allah'a güvensinler.

"يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ" **"Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini unutmayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti."**

Rivayet olunduğuna göre Resulullah (s.a.v.), Amr İbn Ümeyye tarafından müşrik sanı-larak yanlışlıkla öldürülen iki Müslüman'ın diyet bedeline katılmaları ve katkıda bulunmaları maksadıyla paylarına düşeni kendilerinden istemek üzere Yahudi Kureyza oğullarına gitmişti. Giderken beraberinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve damatları Hz. Osman ile Hz. Ali de bulunuyordu. Rasulullah (s.a.v.) bunlardan paylarına düşen diyeti karşılamaları için istekte bulununca, *"Olur Ey Ebu'l Kasım/Muhammed! Sen burada biraz otur, sana yemek ikramında bulunalım ve payımıza düşen şeyi de istediğin gibi toplayıp getirelim"* demişlerdi. Böyle bir hileyle Rasulullah (s.a.v.)'ı ve beraberindekileri bir duvarın gölgeliğinde oturttular. Amaçları Rasulullah (s.a.v.)'ı orada öldürüp yok etmekti. Bu teşebbüs için bir Yahudi olan Amr İbn Cihaş büyük bir taş parçasını damın üzerinden yuvarlayıp Rasulullah (s.a.v.)'in

üzerine atmaya çalışıyordu. Allah bu kişinin elini tuttu/ona bu fırsatı vermedi. Cebrail gelerek durumu Hz. Peygambere bildirdi.

Rasulullah (s.a.v.) de hemen orayı terketti ve oradan ayrıldı. İşte bu ayetin iniş sebebi bu olaydır.[13]

«اِذْ» Burada «نِعْمَتَ» *"nimet"* kelimesinin zarfıdır.

«اَنْ يَبْسُطُوا» kavli, «بِاَنْ يَبْسُطُوا» takdirindedir/manasındadır. Yani ellerini sizi öldürmek üzere uzattılar. Nitekim biri bir başkasına sövdüğünde, dil uzattığında, ona, «بَسَطَ لِسَانَهُ اِلَيْهِ» denir ki, bu, *"Ona dil uzattı, sataştı, sövdü"* demektir. "Bir kimseyi dövmeye kalkıştığında ya da dövdüğünde de, «بَسَطَ اِلَيْهِ يَدَهُ» denir.

Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

«وَيَبْسُطُوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ» **"Size ellerini ve dilleri ni kötülükle uzatacaklardır."**[14]

"Bastu'l-Yed" demek, dövmek istenilen kimseye eli uzatarak döv meye kalkışmak demektir.

«فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ» **"Allah onların ellerini sizden çekmişti."** Allah, o ellerin size uzanmasını engellemişti.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» **"Allah'tan korkun. Ve Müminler yalnızca Allaha güvensinler."** Çünkü Allah hepsine yeter, O hepsini defeder ve hepsine engel olur.

---

[13] Hafız İbn Hacer diyor ki: Bu rivayette geçen, "iki Müslüman" ifadesini bu hadisin gelen rivayet yolunda bulamadım, böyle bir rivayete rastlayamadım. Aksine Musa İbn Ukbe'nin, "el-Meğazi"de açıkladığına göre öldürülen bu iki kişinin her ikisi de kafirdiler. Fakat her ikisinin de ellerinde emanları/dokunulmazlıkları vardı." Ebu Nuaym'ın "Delail" adlı eserinde İbn Abbas'tan rivayet edilen hadiste de şu ifadeler yer almaktadır: " Amr b. Ümeyye, Kilaboğullarından iki adamla karşılaştı, her ikisinin de emanı/dokunulmazlıkları vardı. Fakat Amr b. Ümeyye bunu bilmiyordu. Bilmemesi sebebiyle onların her ikisini de öldürdü." Bkz. *Haşiyetu'l-Keşşaf, 1/614)*

[14] Mümtehine,2

١٢- ﴿وَلَقَدْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللّٰهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾

12 - Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. (Kefil olarak) **içlerinden on iki de başkan göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel borç verirseniz** (ihtiyacı olanlara Allah rızası için faizsiz borç verirseniz) **andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkâr yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur."**

"وَلَقَدْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا" *"And olsun Allah, bu ayette yer alan emirleri yerine getirmeleri için İsrail oğullarından kesin söz almıştı. Sözlerinde durmalarını sağlamak ve onları öğretmek için de içlerinden oniki delege seçip gönderdik."*

«نَقِيبًا» kelimesi görüldüğü üzere başkan diye çevirdiğimiz bu kelime, içinde bulunduğu toplumun temsilcisi, delegesi, onların durumlarını incelemek ve değerlendirmekle görevli sorumlu kişisi demektir.

İsrailoğulları Firavun'un helak olmasından sonra Mısır'da yerleşince, Allah kendilerine Şam toprakları içerisinde yer alan Eriha şehrine gitmelerini emretmişti. Bu sırada söz konusu bu bölgede zalim bir toplum olan Kenanlılar oturuyorlardı.Allah kendilerine şöyle buyurdu:

"Ben size bir yurda gitmenizi yazdım/farz kıldım. Orada yerleşeceksiniz. Şimdi oraya gitmek üzere çıkın. Orada bulunanlarla savaşın/cihad edin. Ben size yardım edeceğim."

Bu arada yüce Allah Hz. Musa'ya da, her bir boy/kabileden de birer delege seçmesini, seçilen her bir delegenin kendi kavmine, verilen emirler ve kendilerinden alınan garanti sözleri için kefil olmasını emretti.

Bu emir gereği delegeler/başkanlar seçildi ve İsrailoğullarından, kendilerine emr edilen şeylerin gereğini yapacaklarına ilişkin kesin söz alındı. Delegeler de bu konuda temsil ettikleri boyları adına söz ve garanti verdiler. Böylece Hz. Musa onlarla birlikte Kenan yurduna doğru yola çıktı. Kenan yurduna yaklaştıklarında delegeler karşılarına çıkacak olan toplumun durumunu ve gücünü araştırmaya koyuldular. Baktılar ki karşılarında büyük bir maddi güç, insan gücü, küçümsenmeyecek bir kuvvet bulunmaktadır. Bundan oldukça korktular ve büyük bir endişeye kapıldılar. Hemen dönüp kendi kavimlerine karşılarındaki toplumun gücünü anlattılar. Oysa kendilerinden bu durumu toplumlarına anlatmamaları ve aktarmamaları emri verilmişti. Düşman hakkında konuşmak, bilgi vermek yasaklanmış tı. Bunun üzerine verdikleri sözlerini bozdular, vazgeçtiler. Sadece delegelerden ikisi, Kaleb İbn Yukanna ile Yuşa İbn Nun sözlerinde durdular.

«وَقَالَ اللّٰهُ إِنِّي مَعَكُمْ» **"Allah onlara şöyle demişti. Ben sizinle beraberim."**

Yani ben size yardım edeceğim, sizin zafer elde etmenizi sağlayacağım. Bu cümle üzerinde vakf edilir/durulur. Çünkü bundan sonra gelen cümle üzerine Tavtie lamı denilen ve yemin manasına gelen şart lamı «ل» dahil olmuştur. Bu cümle de şimdi okuyacağınız cümledir.

Allah şöyle buyurmuştur: « لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ » **"Eğer namazı dosdoğru kılar, zekatı verir"** Bu ikisi de İsrailoğullarına farz kılınmıştı.

« وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِي » **"Peygamberlerime inanır,"** hiçbirini ötekisinden ayırdetmez, hepsine inanır, « وَعَزَّرْتُمُوهُمْ » **""Onları desteklerseniz"** Onlara saygı göstererek yanlarında yer alır, düşmanlarını püskürtmek ve etkisiz hale getirmek için onlara yardımda bulunursanız,..

«عزر » Azr; lügatte/sözlükte reddetmek, geri çevirmek, mani olmak demektir. Örneğin, «عَزَّرْتُ فُلَانًا» denilince bu, *"Ben onu tedip ettim, dersini verdim, hizaya getirdim."* manasınadır. Yani onu, işleyeceği kötü işinden alıkoydum, demektir.

Nitekim Zeccac da böyle söylemiştir.

« وَأَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا » *"Allah'ın rızasını kazanmak için Allah yolunda harcamada bulunmak suretiyle Allah'a güzel bir borç verirseniz,"* yani başa kakmaksızın, zora koşmaksızın. Bir yoruma göre bu cümle yapılan her iyilik demektir.

« لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ » *"mutlaka kötülüklerinizi siler"*

« لَأُكَفِّرَنَّ » kelimesinin başında bulunan Lam harfi kasemin/yeminin cevabıdır. Aslında bu cevap hem kasemin yani yeminin ve hem şartın ikisine birden bir cevabı yerindedir.

« وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ »

"Andolsun ki, sizin günahlarınızı örterim ve sizi, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyarım"

Yani kendileri için büyük bir va'di içeren ve bu va'de bağlı kılınan kesin şarta bağlı olarak alınan sözden sonra

« فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبِيلِ » **"Bundan sonra sizden kim inkar yolunu tutarsa, doğru yoldan sapmış olur."**

Hak yoldan çıkmış olur. Evet kim bundan önce inkara kal kışırsa o kimse de doğru yoldan çıkmış olur ama, kesin söz verdikten ve gerçekleri kabul ettikten sonra inkara kalkışmak ise, çok daha büyük bir sapıklık ve daha açık bir dalalettir/yoldan çıkmadır.

١٣- ﴿ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾

13– Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalple rini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). **Kendilerine öğretilen ahkâmın** (Tevrat'ın) **önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz**

Allah iyilik edenleri sever.

« فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ » **"Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledir."** Ayetin başında yer alan, «مَا» harfi, işin ve emrin büyüklüne işaret için getirilen mezide/fazladan ek bir harftir.

« لَعَنَّاهُمْ » **"Lanetledik."** Kovduk, uzaklaştırdık, rahmetimizden ırak ettik veya onları bir başka varlığa dönüştürdük ya da onlara vergi yükü yükledik, cizye bağladık.

"وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً" **"Kalplerini katılaştırdık."** Kalpleri kupkurudur. Kalplerinde asla merhamet duygusu yoktur ve yumuşayacak da değildir.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali «قَاسِيَةً» *"katılaşma"* kelimesini, « قَسِيَّةً » olarak okumuşlardır. Bu da düşük, aşağılık, bir değer taşımaz manasınadır. Bu, adeta, «دِرْهَمٌ قَسِيٌّ » ifadesine benzer ki, geçmez kalp/sahte para demektir.

«"يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ"» *"Onlar kitaplarındaki kelimelerin yerlerini/yer alan hükümleri tahrif edip değiştirdiler."*

O Yahudiler, indirilenin aksi manada ayetleri yorumladılar. İşte bu, onların ne kadar katı yürekli kimseler oldukları gerçeğini açıklamaktadır. Çünkü Allah'a karşı iftiraya kalkışmaktan ve vahyini değiştirmekten daha büyük bir katı yüreklilik ve kalp kararmışlığı gösterilemez.

«وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ» **"Kendilerine öğretilen ahkamın (Tevratın) önemli bir bölümünü de unuttular."**

Tevrat'ta kendilerine hatırlatılan hükümlerin büyük bir kısmını ve önemli bir bölümünü terkettiler. Yani Yahudilerin Tevrat'ı terketmeleri ve ondaki hükümlerden yüz çevirmeleri, büyük ve önemli bir kısmını işlemez ve uygulamaz hale getirmeleri demektir. Ya da kalp-leri ve gönülleri öylesine katılaşıp taş kesildi ki, öylesine bozuldu ki, işte bunun bir sonucu olarak da Allah'ın hak kitabı Tevrat'ı tahrif edip değiştirdiler.

Onda var olan bir çok hükümler hafızalarından yok olup gitti.

İbn Mesud: "Bazan insan masiyetleri/günahlar yüzünden kimi ilimleri unutur" diyor ve buna gerekçe olarak da işte bu ayeti okuyordu.

Ya da Hz. Muhammed (s.a.v)'e iman etmek ve onun Tevrat'ta açıklanan özelliklerini kabul etmekle emrolundukları halde, onlar bu konudaki görevlerini unuttular, bunu terkettiler ve hiçe saydılar.

"وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ" **"İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün."**

Çünkü bu onların zaten alıştıkları bir davranışlarıdır. Onlar için bu, doğal bir şeydir. Zira onların ataları da hep böyle idiler. Onlar da hep pey gamberlere ihanet ederlerdi. Nitekim senin zamanındaki bu Yahudiler de sana ihanet içine girecekler ve seni ortadan kaldırmanın yollarına hep başvuracaklardır.

Ayette geçen, «عَلَى خَائِنَةٍ» sözcüğü, yani bir hıyanetlik, bir ihanet içeri-sinde olacaklardır, demektir veya içinde ihanet bulunan bir planın içeri-sinde ve üzerindeler manasınadır, ya da bir hain kimsenin veya ihanet içerisinde olan bir gurubun planı üzeredirler, demektir.

Nitekim, «رَجُلٌ خَائِنَةٌ» denir ki bu ifade tıpkı, «رَجُلٌ خَاوِيَةٌ لِشِعْرٍ» ifadesine benzer. Yani şiire doymayan, şiire susamış manasınadır. Diğeri de ihanetine doymayan, sürekli ihanet içinde hareket eden demektir.

"فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ" **"Yine de sen onları affet ve aldırış etme."** Onların muhalefetine, karşı çıkmalarına rağmen kendilerini affet. Ya da onlar arasından iman etmiş olanlarını affet, onların geçmişte yaptıkları yanlışlar yüzünden kendilerini hesaba çekme, bağışla.

"وَاصْفَحْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ" **"Ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilikler edenleri sever."**

14. — 19. ÂYETLER

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّا نَصَارٰىٓ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَٓا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ أَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّٓاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَٓا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ

الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا مِنْ بَشٖيرٍ وَلَا نَذٖيرٍ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَشٖيرٌ
وَنَذٖيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٩﴾

Meali

14. *"Biz Hıristiyanlarız"* diyenlerden de kesin sözlerini almıştık. Ama onlar da kendilerine zikredilen *(verilen öğütlerin veya Kitab'ın)* önemli bir bölümünü unuttular. Bu sebeple kıyamete kadar aralarına düşmanlık ve kin saldık. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.

15. Ey ehl-i kitap ! Rasûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi. Birçok *(kusurunuzu)* da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi.

16. Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.

17. "Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesîh'dir" diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır. De ki: "Öyleyse Allah, Meryem oğlu Mesîh'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini imha etmek isterse Allah'a kim bir şey yapabilecektir *(O'na kim bir şeyle engel olabilecektir)*! Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve Allah, her şeye tam manasıyla kadirdir/gücü yeter."

18. Yahudiler ve Hıristiyanlar: *"Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler.* De ki: "öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız. O, dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Göklerde, yerde ve ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. Sonunda dönüş de ancak O'nadır."

19. Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki *(kıyamette)*: *"Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi"* demiyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah, her şeye hakkıyla kadirdir/gücü yeter."

Tefsiri

١٤ - ﴿وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوآ إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾

14 – "Biz Hıristiyanlarız" diyenlerden de kesin sözlerini almıştık. Ama onlar da kendilerine zikredilen (verilen öğütlerin veya Kitab'ın) **önemli bir bölümünü unuttular. Bu sebeple kıyamete kadar aralarına düşmanlık ve kin saldık. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.**

"وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوآ إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ" **"'Biz Hıristiyanlarız' diyenlerden de kesin söz, almıştık."** Kendilerinden alınan kesin söz Allah'a iman, Peygamberlere iman ve onlara uymak ve iyi işler işlemek gibi şeylerdi.

Ayetin başında yer alan, « مِن » cer edatı, « أَخَذْنَا » kelimesine mütealliktir/ilgilidir.

Yani mana şöyledir: *"Biz Hıristiyanlarız, diyenlerden de kesin sözlerini almıştık."* Burada car ve mecrur fiil üzerine takdim edilmiştir fiilden önce getirilmiştir. Fiil ile "vav" harfi arası car ve mecrur ile ayrılmıştır. Ayette, **"Nasaradan/Hıristiyanlardan"** diye söz edilmedi de, kendilerine, **"Biz Nasranilerdeniz/Biz hıristiyanız, diyenlerden"** ifadesi ile söz edildi. Çünkü Hıristiyanlar bizzat kendilerinin bu isimle, *"Nasara"* ismiyle adlandırmaktadırlar. Çünkü iddialarına göre kendileri Allah'ın yardımcılarıdır ve bu isimle kendilerini adlandırmaktalar. Nitekim bunlar Hz. İsa'ya da, *"Biz Allah'ın yardımcılarıyız/Nahnu Ensarullah"* demişler di. Daha sonraları Nesturiler, Yakubiler ve Melkaniler diye ayrılığa düştükten sonra şeytanın yardımcıları olmuşlardı.

«فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ» **"Ama onlar da kendilerine zikredilen** (verilen öğütlerin veya kitabın) ***önemli bir bölümünü unuttular.***

İşte "فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ" **"Bu sebeple kıyamete kadar aralarında düşmanlık ve kin saldık."** Biz de bunun

üzerine Hıristiyan mezhepleri ve fırkaları arasına ta kıyamete kadar sürecek olan ve değişik şekillerde ortaya çıkacak olan bir düşmanlık ve kin soktuk.

« أَغْرَيْنَا » fiili yapıştırdık, ayrılmaz kıldık. Kelime, «غَرَا بِشَيْءٍ» demek olup bir şeyin ayrılmaz bir parçası olmak, yapışıp kalmak demektir.

«الْغِرَاءُ» kelimesi de bu kökten olup, bir şeye yapışık ve bağlı olan, ayrılmaz olan manasınadır.

« وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ » ***"Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir."*** Yani kıyamet günün de cezalandırmada, azap vermede her ne yaptılarsa tek tek bildirecektir.

١٥- ﴿يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُب۪ينٌ﴾

15 – Ey ehl-i kitap ! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) **da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi.**

« يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ » **"Ey ehl-i kitap ! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi."** Meal içinde de yer verdiğimiz gibi, **"Kitap ehlinden"** kasıt Yahudi ve Hıristiyanlardır. Kitap ise cins manasındadır. Yani Allah tarafından gönderilen tüm kitaplar demektir. **"Resulümüz"** ifadesiyle de demek istenen bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Zaten mealde de buna yer verdik. Gizledikleri gerçekler ise, örneğin Peygamberimizin nitelikleriyle ilgili bunların kitaplarında yer alan şeylerdir, keza recm ayeti gibi ayetlerdir.

« وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍ » **"Bir çok** (kusurunuzu) **da affediyor."** Yani gizlediklerinizden bir çoğunu açıklamıyor veya gizlediğiniz bir çok şeyleri de bağışlayıp sizi o yüzden muaheze etmiyor, kınamıyor, hesaba çekmiyor.

« قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ » **"Gerçekten size Allah'tan bir nur apaçık bir kitap geldi."** Ayette sözü edilen apaçık kitaptan kasıt da Kur'an'dır. Çünkü Kuran-ı Kerim şirkin ve şüphenin karanlıklarını ortadan kaldırdığı gibi, hak açısından halk tarafından bilinemeyen ve gizli kalan gerçekleri de açıklayıp ortaya koymuştur. Ya da Kur'an her bakımdan apaçık bir mucize olduğundan ve herkesi benzerini ortaya koymaktan aciz bıraktığından dolayıdır. Bir de ayette geçen, *"NUR"* ifadesinden kasıt Allah Rasulü Hz. Muhammed (s.a.v.) de olabilir. Çünkü insanlar onun sayesinde doğru olan yola iletiliyorlar. Nitekim ona kandil ve halkı aydınlatan manasında "SİRAC" adı da verilmiştir.

١٦- ﴿يَهْدِى بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

16 – Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları irdadesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.

« يَهْدِى بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ » **"Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür."**

Ayette geçen, « سُبُلَ السَّلَامِ » ifadesi, Allah'ın azabından insanları kur taran selamet ve kurtuluş yolları demektir. Ya da, « سُبُلَ السَّلَامِ » ifadesi ile Allah'ın yolları denmek istenmiştir. Selam ise, Selamet/Kurtuluş veya Allah demektir.

« وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ » **"Ve onları irdadesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır."**

« وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » **"Dosdoğru bir yola iletir."**

١٧- ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُٓوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِى الْأَرْضِ

جَمِيعًا وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

17 – Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesîh'dir" diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır. De ki: Öyleyse Allah, Meryem oğlu Mesîh'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini imha etmek isterse Allah'a kim bir şey yapabilecektir (O'na kim bir şeyle engel olabilecektir)! **Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve Allah her şeye tam manasıyla kadirdir.**

« لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ » **"Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesîh'dir" diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır."**

Kesinlikle söylenecek söz şudur: Allah Mesih İsa'nın kendisidir, başka değil. Çünkü Hıristiyan toplum arasında bu inançta var olanların olduğu söylenmiştir. Ya da onların görüşleri/mezhepleri işi bu noktaya kadar vardırmıştır. Çünkü inançlarına göre, Hz. İsa yaratıyor, diriltiyor ve öldürüyor. O halde ilah odur, diyorlar.

" قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا" **"De ki: Öyleyse Allah, Meryem oğlu Mesîh'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini imha etmek isterse Allah'a kim bir şey yapabilecektir."** (Ona kim birşeyle engel olabilecektir?) Kim Allah'ın kudretinin ve dilemesinin önüne geçip O'nu menedebilir ki? Yani eğer Allah İsa'yı ve annesini helak etmeği dilese, Hz. Mesih İsa'yı bir ilah olarak kabul edenlerden hangisi bunu engelleyebilir ki? Yani Mesih İsa da diğer yaratılmış insanlar gibi Allah'ın kullarından bir kuldur.

Burada, « وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا » cümlesi de, Mesih İsa ve annesi üzerine atfedilmiştir. Bununla, İsa ile annesinin de öteki insanlardan bir insan olduğu, onlardan ayrı bir varlık olmadığı gerçeğini açıklamak istiyor. Bu ikisiyle diğer insanlar arasında yaratılmış olmak açısından asla bir fark yoktur. Mana şöyle olmaktadır:

"Bir kimse eğer anne şefkatine ve merhametine muhtaç ise, ondan acaba bir eksiklik özelliği olan beşer olma niteliği hiç kalkar mı? Üzerinde

sonradan var edildiği izleri olan bir yaratılmışa nasıl Rab olma özelliği layık görülebilsin ki? Eğer Allah yarattığı bütün varlıkların bekasını, ebe di olarak var olmalarını kesinleştirseydi, bununla yüce Allah'ın Samediyetine asla bir eksiklik gelmezdi."

« لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ » **"Göklerde yerde ve her ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allaha aittir."**

Yani, Allah dilerse hem erkek ve hem dişi yaratır, dilerse sadece kadından arada bir erkek olmaksızın da insan yaratabilir. Nitekim Hz. İsa'nın yaratılışı böyledir. Dilerse Allah, arada bir kadın olmaksızın sadece erkekten de insan yaratabilir. Nitekim Hz. Havva annemizin yaratılışı da böyle olmuştur. Dilerse ortada kadın ve erkek olmaksızın da insan yaratabilir. Nitekim Hz. Adem'in yaratılışı da böyledir.

Ya da, «يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ» "Dilediğini yaratır" demek, Hz. İsa'nın elinde çamurdan yapılan kuşun bir mucize olarak onun eliyle yaratması demektir. Buna da kimse itiraza kalkışma hakkına sahip değildir. Çünkü dilediğini dilediği gibi yapar, Asla O'na müdahale olunmaz

«وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» **"O dilediğini yaratır ve Allah her şeye tam manasıyla kadirdir/gücü yeter."**

١٨ – ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾

18 – Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: "Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız. O, dile diğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Göklerde, yerde ve ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. Sonunda dönüş de ancak O'nadır."

« وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهُ » **Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın oğulları ve sev-gilileriyiz" dediler.** Nasıl ki babanın yanında oğlunun ayrı bir yeri ve sevgisi var ise, bizim de Allah katındaki değerimiz aynen böyledir. Ya da bizler, Allah'ın iki oğlu olan Üzeyir ile Mesih İsa'nın taraftarlarıyız. Örneğin; Ebu Hubeyb denilen Abdullah İbn Zübeyr (v.73/692) taraftarlarına nasıl ki, *"Hubeybiyyun"* yani Hubeybiler deniliyorsa, işte bunlar da bu manada *"sevgililer, oğullar veya taraftarlar"* denilmektedir.

Nitekim yalancı peygamber Müseyleme'nin taraftarları da: *"Biz Allah'ın oğullarıyız"* derlerdi. Nitekim kralın yakınları ve adamları da, *"Biz kralların oğulları/çocuklarıyız"* derler. Ya da, "Bizler Allah elçilerinin oğullarıyız" gibi..

« قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ » **Deki: "Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor?"** Yani sizin Allah'ın oğulları ve sevgilile ri olduğunuz doğru ise neden ötürü mesh cezasıyla/bir başka hayvana dönüştürülme cezası veya sadece sayılı birkaç gün cezalandırılacağınız iddianızda doğru söylüyorsanız niçin azaplandırılıyorsunuz? Hiçbir baba çocuğunu bir başka varlığın şekline dönüştürür mü? Ya da hiçbir ata çocuğunu ateşe atarak cezalandırır mı? Sonra da onların söylediklerini gerçek olmadığına bir cevap olarak Allah şöyle buyurmaktadır:

« بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ » **"Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız."** Yani siz de Allah'ın yaratmış olduğu varlıklardan bir varlıksınız. Yoksa Allah'ın oğulları değilsiniz.

« يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ » ***"O, dilediğini bağışlar."*** Yani küfürlerinden ve inkarlarından vazgeçip tevbe edenleri affeder,

« وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ » "**Dilediğine azab eder.**" Küfürleri üzere ölmeleri halinde adaleti gereği cezalandırır.

« وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ » **Göklerde, yerde ve ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. Sonunda dönüş de ancak O'nadır."**

Burada Mesih İsa'nın kulluğuna dikkat çekiliyor. Çünkü birinin hem mülkü olmak ve hem oğlu olmak birbiriyle çelişkilidir.

١٩- ﴿يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

19 – Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyamette)**: "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi" demiyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir/gücü yeter."**

"يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ"

"Ey kitap ehli Yahudi ve Hıristiyanlar! Peygamberlerin kesintiye uğradığı, aradan uzun bir zamanın geçtiği bir dönemde bizim elçimiz Muhammed gerçekleri açıklamak üzere size geldi."

Allah'ın şeriat olarak koymuş olduğu hükümleri açıklamak üzere.. Burada, *"Şeriatleri"* ifadesi gayet açık olarak anlaşıldığından ayrıca buna yer verilmemiştir. Ya da, *"sizin gizlemiş olduğunuz gerçekleri açıklamak üzere"* demektir. Burada bu ifadeye de yer verilmemiş olması daha önce aynı ifade geçtiğinden ve burada da bu kasdolunduğundan dolayıdır, bunun için hazfedilmiştir/kaldırılmıştır. Ya da burada açıklanan husus takdir olunmamıştır.

Buna göre mana şöyledir: *"Size açıklama getirecektir. Önünüze gerçekleri serecektir."*

« يُبَيِّنُ لَكُمْ » ifadesi burada haldir. Yani *"sizin için açıklayarak"* demektir.

«عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ» cümlesi de « جَٓاءَكُمْ » sözcüğüne taalluk etmektedir/ilgilidir. Yani, *"Peygamberlerin gönderilmesine uzun bir süre ara verildiği, vahyin kesilmiş olduğu bir dönemde size geldi"* manasınadır. Çünkü Hz. İsa ile bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında geçen zaman, 600 veya 560 yıldır.

"أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ"

Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyamette): "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi" demiyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir.

« فَقَدْ » kelimesinin başındaki *"F"* harfi mahzur/uyarı ifade eden bir cümleye müteallik/bağlantılı bulunmaktadır. Bu da şöyledir: *"Artık bundan böyle mazeret üretmeye kalkışmayın. İşte size müminleri müjdeleyen ve kafirleri de uyaran gelmiştir."* Mana şöyledir:

"Tam vahiy izlerinin kesildiği, herhangi eser kalmadığı bir devirde, tam da en çok bir peygambere ihtiyaç duydukları bir zamanda Muhammed (s.a.v) gönderilmiş oldu. Böylece ona gönül huzuru içinde yaklaşıp ısınsınlar, inanabilsinler ve bunu kendileri için Allah'tan büyük bir nimet olarak kabul etsinler; bir de yarın onlara karşı kullanılabilecek kesin bir hüccet/kanıt olsun ki, ortaya çıkıp da: 'Kendilerini gaflet uykusundan uyaran bir uyarıcı gönderilmedi veya gelmedi' diye herhangi bir nedene dayanmamış olsunlar, diyedir."

"وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" **"Allah herşeye hakkıyla kadirdir/gücü yetendir."** Bir zaruret gereği olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'i de peygamber olarak göndermeye de pekâlâ kadirdir.

❁ ❁ ❁

20. — 26. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوٓا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَآ أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ إِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

Meali

20. Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size *(lütfettiği)* nimetini hatırlayın; zira O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi.

21. Ey kavmim! Allah'ın size *(vatan olarak)* yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz."

22. Onlar şu cevabı verdiler: "Yâ Musa! Orada zorba bir toplum var; Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz."

23. Korkanların içinden Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki kişi şöyle dedi: "Onların üzerine kapıdan girin; oraya bir girdiniz mi artık siz zaferi kazanmışsınızdır. Eğer müminler iseniz ancak Allah'a güvenin."

24. "Ey Musa! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde, sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız" dediler.

25. Musa: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır" dedi.

26. Allah, "Öyleyse orası *(arz-ı mukaddes)* onlara kırk yıl yasaklanmıştır; *(bu müddet içinde)* yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi.

Tefsiri

٢٠- ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ اَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾

20 – Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) **nimetini hatırlayın; zira O, içinizden peygam berler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Alemlerde hiçbir kimseye**

vermediğini size verdi.

«وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا» **"Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) nimetini hatırlayın; zira O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı"**

Çünkü yüce Allah Firavun'un yok edilmesinden sonra, onun mülkünü İsrailoğullarına verdiği gibi Mukaddes Filistin topraklarında yerleşmiş bulunan zalim ve zorba Kenanlıların ya da Amalikaların topraklarına da bunları sahip kıldı. Çünkü bunların içinden bir çok peygamberler geldiği gibi bir çok da krallar gelmiştir.

Melik: Kendisine ait geniş bir yeri, mesken ve barınağı, içinde de akar suyu var olan kimseye denir. Nitekim İsrailoğullarının geniş yerleri ve evleri, içinden akan akarsuları vardı. Bir yoruma göre de, bir evi ve emrinde hizmet edenleri olan kimseye melik/kral denir. İsrailoğulları da Mısır Kıptilerinin köleleri iken, onların emrinde çalışan hizmetçiler iken, Allah kendilerini onların elinden kurtarmıştır. İşte Allah'ın onları kölelikten kurtarmış olması, onlar adına melik/kral diye adlanmalarına neden olmuştur. Çünkü kurtuluştan sonra artık kendi kendilerinin efendileri olmuşlardır.

«وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ» **"Alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi."**

Örneğin; denizin yarılıp buradan geçip kurtulmuş olmaları, düşmanlarının orada/denizde Allah tarafından boğdurul muş olması, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti gönderilmesi, sıcağın şiddetinden korunmaları için Allah tarafından bulut ile gölgelendirilmeleri ve buna benzer daha nice büyük nimetler vermiştir. Bir diğer yoruma göre de kendi çağlarındaki toplumlara vermediğini Allah bunlara vermiştir. Burada belki de bu sonuncusu murat olunmuş olabilir.

٢١- ﴿يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾

21 – Ey kavmim! Allah'ın size (vatan olarak) **yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz.**

"يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ" **"Ey kavmim! Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes toprağa girin."** *"Arz-ı Mukaddes"* demek, putlardan, şirkten arındırılmış tertemiz topraklar veya mübarek, bereketli topraklar de-mektir.

Bu ise Beyt-i Makdis-Mukaddes denilen topraklardır veya Şam ve kapsamı içerisine aldığı tüm alanlardır. Yoksa Suriye'nin başkenti olan Şam/Dımaşk şehri demek değildir.

« الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ » "Sizin için ayırdığı, belirlediği, paylaştırdığı, sizin için ad verdiği yer demektir. Ya da Levh-i Mahfuz'da Allah'ın sizin adınıza yazdığı, kayda geçirdiği yerler demektir.

« وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَى اَدْبَارِكُمْ » **"Ve Arkanıza dönmeyin."** Topuklarınız üzere gerisin geri dönerek kaçıp gitmeyin, dağılıp parçalanmayın, o zorba lardan korkarak bırakıp gitmeyin. Ya da dininizi bırakarak gerisingeri batıl dinlerinize, putlara dönmeyin.

« فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ » **"Yoksa kaybederek dönmüş olursunuz."** Hem dünya ve hem ahiret sevabınızı yitirmiş olarak hüsrana uğramış ve kayb etmiş bir halde dönersiniz.

٢٢- ﴿قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ﴾

22 – Onlar şu cevabı verdiler: "Yâ Musa! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz."

« قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ » **"Yâ Musa! Orada zorba bir toplum var;** Burada geçen, « جَبَّارْ » kelimesi, «فَعَّالْ» kalıbında bir

kelimedir. Kelime, «جَبَرَهُ عَلَى الأَمْرِ» kişiyi bir işe zorlamak kökünden alınma bir keli medir. Manası, *"Kişiye o şeyi zorla yaptırdı, mecbur bıraktı"* demektir. Bu ise azgın ve zorba olan, halka her istediğini güç zoruyla yaptırtan, demektir.

« وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّى يَخْرُجُوا مِنْهَا » **"Onlar, oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz."** Biz oraya savaş yoluyla değil, savaşsız ancak gireriz., canımızı tehlikeye atmayız.

« فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ » **"Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz."**.

٢٣- ﴿قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

23 – Korkanların içinden Allah'ın kendilerine lütufda bulundu ğu iki kişi şöyle dedi: Onların üzerine kapıdan girin; oraya bir girdiniz mi artık siz zaferi kazanmışsınızdır. Eğer müminler iseniz ancak Allah'a güvenin.

"قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا" **"Korkanların içinden Allah'ın kendilerine lütufda bulundu ğu iki kişi şöyle dedi"**

Bu iki adamdan biri Kaleb İbn Yufenna/Yukanna ile Yuşa' İbn Nun yani seçilen on iki delegeden ikisi idiler. Sanki şöyle anlatılıyor gibidir:

"Takva sahiplerinden, Allah'a itaatkar olanlardan iki adam."

« مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ » ifadesi, « رَجُلَانِ » *"iki adam"* kelimesinin sıfatı olması itibariyle mahallen merfudur. «أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا» kavliyle aynı zamanda, Allah'tan korkma nimetiyle lütufta bulunduğu manasınadır.

"ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ" **"Onların üzerine kapıdan girin."** Mealde de belirtildiği gibi şehrin kapısından, ana girişinden, demektir.

«فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ» **"Oraya bir girdiniz mi artık siz zaferi kazanmışınızdır."** Onlar böylece hezimete ve bozguna uğradılar, zafer sizden yanadır, demektir. O ikisi, Hz. Musa'nın vermiş olduğu habere göre zaten bu gerçeği biliyorlardı.

«وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» **"Eğer müminler iseniz ancak Allaha güvenin."** Çünkü Allah'a iman etmiş olmak, beraberinde O'na dayanıp güvenmeyi yani tevekkül etmeyi de getirir.

Tevekkül: Başkalarıyla olan bağları koparıp, insanlara yaltaklıkta bulunmayı terketmek demektir.

٢٤- ﴿قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ﴾

24 - "Ey Musa! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde, sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturacağız" dediler.

«قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا» **"Ey Musa! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz."**

İşte ayetin bu kısmı şu önemli noktaya işaret ediyor/şöyle bir mesaj içeriyor; hem de pekiştirilerek ve üzerinde basa basa durarak ileri de/gelecekte de oraya girmeyeceklerini belirtiyorlar.

Bir de, « لَنْ » tekit ve olumsuzluk edatıyla yetinmeyip bunu, «أَبَدًا» kelimesiyle de kayıtlıyorlar ki uzun sürecek bir zaman dilimi içerisinde oraya giymeyeceklerini ve onlarla cihad etmeyeceklerini belirtiyorlar.

«مَا دَامُوا» sözcüğüyle de ne kadar bir zaman dilimi içerisinde oraya gitmeyeceklerini üçüncü bir tekit ifadesiyle anlatmış oluyorlar ki, bu ebediyeti açıklayan bir anlatımdır.

« فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ » **"Şu halde, sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturacağız" dediler.**

Kimi alimler, « فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ » *"Sen ve Rabbin gidin"* cümlesinin ilk bakıştaki anlam ifadesine bakarak bunu zahiri manaya yorumlamışlar ve bu, *"Onların küfrü seçtiklerinin bir ifadesidir ve küfürdür"* demişlerdir. Ancak durum öyle değildir. Çünkü onlar eğer bu sözü gerçekten, buna inanarak söylemişlerse, mutlaka bu yüzden küfre girmiş olurlardı ve dolayısıyla Hz. Musa da onlarla kesin olarak savaşırdı. Çünkü zorbalarla yapılacak bir savaştan bunlarla yapılacak savaş çok daha büyük bir önem arz ederdi. Fakat burada denilecek söz şöyle olabilir veya bu şöyle yorumlanabilir:

« فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ » *"Sen ve Rabbin gidin"* cümlesinin manası: yani Onlarla yapacağın savaşta Allah sana yardım etsin, demektir. Ya da, *"Senin Rabbin"* ifadesinden kasıt, senin efendin, ağabeyin demektir. Çünkü bununla kardeşi Harun kasdolunmuş olabilir. Hz. Harun da, Hz. Musa'nın büyük kardeşi, ağabeyidir. Bununla gerçek manada gidiş murat olunmuş değildir. Bu şöyle bir ifadeye benzer, örneğin: *"Onunla konuştum, bana cevap vermek üzere gitti."* Burada sen bununla irade durumlarını anlam olarak dile getiriyorsun. Sanki İsrailliler şöyle der gibiler: *"Onlar Hz. Musa ile ağabeyi Hz. Harun'un gidip savaşmalarını istediler."*

« فَقَاتِلَا إِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ » *"Orada onlarla ikiniz savaşın, biz burada durup/oturup bekleteceğiz"* ifadesiyle savaşmayacaklarını söylemekte dirler. Yani biz, sizin dininiz için onlarla savaşa/cihada girmeyeceğiz, demektir. Artık İsrailliler böylece isyana kalkışıp Hz. Musa'ya muhalefet etmeleri üzerine dedi ki:

٢٥- ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾

25 – Musa: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkası na hakim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır" dedi.

«قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي» *Musa: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum;*

Burada geçen, «وَأَخِي» kelimesi, « إِلَّا نَفْسِي » ifadesine veya «إِنَّ » edatının ismi üzerine matuf/yönelmiş bulunduğundan mansubtur/üstün, fethalıdır.. Bunun manası da şöyledir: *"Ben ancak kendime, kardeşim Harun da sadece kedine söz geçirebiliyor, ikimizden başka sözümüz kimseye kar etmiyor."*

Ya da bu, « إِنَّ » edatı ile isminin mahalli üzerine veya « لَا أَمْلِكُ » ifadesindeki zamir üzerine matuf/yönelik olarak merfudur/ötrelidir. Bunun fasl/geçiş için olması da caizdir. Yani, *"Kardeşim kendinden başkasına söz geçiremiyor"* demektir. Ya da bu mahzuf/kaldırılmış bir mübtedanın haberidir. Buna göre mana şöyledir: *"Aynı şekilde kardeşim de..."* İşte bu bir tür Allah'a derdini açmak, şikayet etmektir. Çünkü bu manada kalbin rikkatini/inceliğini ve yumuşamasını ortaya koymak bir bakıma yüce Allah'ın rahmetinin celbine, yardımına sebep olur, yardımın inmesine ve gelişine neden oluşturur. Sanki bu ifadelerde yardımcı olmayı isteyen diğer iki kimseye tam manasıyla güvenemediği gözüküyor. Bu açıdan Allah'tan korkan o iki kimseden yani Kaleb ibn Yufenna/Yukanna ile Yuşa İbn Nun'a tam bir güveni olmadığını sergiliyor gibi. Bunun için sadece iki masum peygamberi yani kendisi ile kardeşi Harun'u öne sürüp göstermiştir. Yahut bununla şunu demek istemiş olabilir: *"Dinim konusunda benim kardeşim olanlar dışında kimseye sözüm geçmiyor"* demektir.

« فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ » **"Bizimle, yoldan çıkmış olan bu toplumun arasını ayır."** Bizimle onların arasını ayır. Bunlar neye ehilse onlara layık oldukları şey hakkında hükmünü sen ver. Bu, bir tür beddua manasınadır. Veya bizimle onları birbirimizden uzaklaştır. Bizi bunlarla arkadaş olmaktan sen kurtar. Bu adeta şu ayetteki ifadeye benzer bir ifadedir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"Beni zalim olan toplumdan kurtar."[15]

٢٦- ﴿ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾

[15] Tahrim,11

26 – Allah, "Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) **onlara kırk yıl yasaklanmıştır;** (bu müddet içinde) **yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi.**

« قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً » Allah, "Öyleyse orası **(arz-ı mukaddes)** onlara kırk yıl yasaklanmıştır. Onlar oraya giremeyeceklerdir. Buradaki « مُحَرَّمَةٌ » *"haram kılınmıştır"* ifadesi taabbudi manada yani kulluk ve ibadet anlamında bir haramlık değildir. Örneğin; bu tıpkı şu ayetteki ifadeye benzer bir anlam taşımaktadır:

"Biz ona/Musa'ya süt annesine kavuşuncaya kadar, süt annelerinden emmesini haram kıldık."[16]

Buradaki haramlık dini anlamda bir haramlık olmayıp, *"izin vermedik, müsaade etmedik"* anlamında kullanılmış bir ifadedir. İşte bizim ele aldığımız bu ayette de *"Haram kılınma"* bu anlamdadır. Yoksa adam öldürme veya farz olan bir ibadeti yerine getirmeme anlamındaki bir haram kılınma anlamında değildir.

Diğer taraftan, "كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ" *"Allah'ın size vatan olarak yazdığı, verdiği, sunduğu"* cümlesinden murat, şudur: *"Oranın size helal olması, sizin yurdunuz olabilmesi için, orada bulunan zorbalarla cihadetmeniz ve savaşmanız sonucu olarak orayı ele geçirmeniz durumunda ancak size giriş izni vardır. Girişiniz bu şarta bağlıdır."*

İşte İsrailliler o zorba olan toplumla cihadetmekten kaçınınca kendilerine « فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ » **"Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır"** *denildi.* Veya bu ifadeden kasıt, *"O mukaddes topraklara girmeleri onlara kırk yıl süresince yasak kılınmıştır."* Bu kırk yıllık sürenin bitiminde, *"kendileri için yazılan şey gerçekleşti"* demektir.

Hz. Musa (as) İsrailoğullarından geriye kalanlarla birlikte harekete geçti. Önden de Yuşa İbn Nun gidiyordu ve böylece o mukaddes toprakları fethettiler. Orada Rabbimizin dilediği müddet içerisinde kaldı, sonra orada vefat etti. « أَرْبَعِينَ » "Kırk" kelimesi, « مُحَرَّمَةٌ » "Haram

---

[16] Kasas,12

kılınma" kelimesinin zarfıdır. Bu durumda, « سَنَةً » "Yıl" kelimesi üzerinde vakfedilir/durulur. Ya da, « اَرْبَعِينَ » kelimesi, « يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ» *"Bu zaman zarfında Tih çölünden çıkamayarak orada/Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırlar"* cümlesinin zarfıdır. Yani Orada herhangi bir çıkış yolu bulamaksızın kırk yıl müddetçe şaşkın bir halde dolanıp dururular. Bu durumda ise, « عَلَيْهِمْ » *"üzerlerine"* kelimesi üzerinde vakfedilir.

İsraillilerin orada tutuklu bir halde kalmaları, kendilerinin orada beklemeyi tercih etmeleri sebebiyledir. Oysa çok hızlı yürümelerine rağmen hep nerede sabahladılarsa hep orada geceleyip kalmışlar veya nerede gecelemişlerse hep orada sabahlayıp beklemişler. Yanı tümüyle altı fersahlık/oniki millik bir alan içerisinde dolanıp durmuşlardır.

Hz. Musa, kavmine yapmış olduğu bedduadan dolayı, üzülünce yüce Allah ona teselli babında,

« فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ » **Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme dedi"** diye buyurmuştur. Onlar adına üzülme, çünkü onlar fasık ve yoldan sapmış olan bir toplumdurlar.

Bir yoruma göre Hz. Musa ile Hz. Harun, Yahudiler Tih çölünde şaşkın bir halde dolanıp dururlarken, onlarla beraber değildi, denilmiştir. Çünkü Tih çölünde şaşkın bir halde dolaşmaları onlar için bir tür cezalandırılma idi. Çünkü Hz. Musa, Allah'tan kendisi ve kardeşi için onlarla beraber olmamayı, onlardan uzaklaştırılmalarını istemişti.

Bir diğer yoruma göre her ikisi de bu zaman zarfında onlarla beraber idiler ve fakat bu, ikisi için bir dinlenme ve esenlik, selamet mahiyetinde olmuştu, yoksa o ikisi için bir ceza değildi.Bu yorumun devamında şöyle deniliyor:

Hz. Musa (as) Tih çölünde vefat etti. Hz. Harun (as) ise, ondan bir yıl sonra vefat etti. Kaleb ile Yuşa dışındaki diğer on delege de burada yani Tih çölünde vefat ettiler.

❁ ❁ ❁

27. — 32. ÂYETLER

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ
أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا
يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا
أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ
﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوٓاَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ
النَّارِ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ
فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي
الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتٰى
أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْاَةَ أَخِي
فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾ مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي
إِسْرَٓائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ
فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَٓا أَحْيَا النَّاسَ
جَمِيعًا وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ
بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

Meali

27. Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinin kabul edilmiş, diğerinin ki ise kabul edilmemişti. *(Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden),* "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder" dedi *(ve ekledi:)*

28. "Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan *(bile),* ben sana öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

29. "Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur."

30. Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.

31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. *(Katil kardeş)* "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim" dedi ve ettiğine yananlardan oldu.

32. İşte bu yüzdendir ki İsrailoğulları'na şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın *(haksız yere)* bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.

Tefsiri

Bundan sonra yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.v)'e, bunların haset/kıskançlık eden, çekemeyen bir toplum olduklarını ve bu hasetleri sebebiyle gelişen olayların iç yüzünü ashabına ve ümmetine anlatması emrini verdi ki, gerçekleri öğrenip de bu sayede Hz. Peygambere karşı hasedi/kıskançlığı bıraksınlar da kendisine iman etmiş olsunlar. İşte bunu için yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

٢٧- ﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقٖينَ﴾

27 – Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinin kabul edilmiş, diğerinin ki ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), **"Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder" dedi:**

« وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ » **"Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat."**

Veya İsrailoğullarından olan iki adamın gerçek durumlarını anlat. « بِالْحَقِّ » gerçeğe ve doğru olan şekline dayalı olarak ve ilk kitaplarda belirtilen ve onlara uygun olan haliyle açıkla. Ya da doğruyu ve gerçeği içeren bir okuyuşla onlara açıkla. Ya da, « وَاتْلُ عَلَيْهِمْ » demek, sen haklı ve doğru olduğun şekilde konuyu onlara oku ve açıkla.

« اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا » **"Hani birer kurban takdim etmişlerdi de"**

Burada, « اِذْ قَرَّبَا » ifadesi, « نَبَاَ » kelimesiyle mansubtur/fethalıdır. Yani, "o ikisinin o zamanki kıssalarını ve konuşmalarını anlat. Ya da bu kelime, « نَبَاَ » kelimesinden bedeldir. Bu takdirde bir mahzuf muzaf/kaldırılmış bir tamlayan takdir olunur. Yani: *"Onlara haberi, o zaman meydana gelen haberi anlat/oku"* demektir.

Ayette geçen, « قُرْبَانًا » kelimesi kendisiyle Allah'a yaklaşılmak iste-nen ve ibadet olarak kabul edilen herhangi bir kurban veya sadaka manasınadır. Örneğin, *"Bir sadaka kurban etti"* demek, onunla Allah'a yaklaşmayı istedi, demektir. Çünkü nafile maksadıyla bir kimsenin bu manada bir ibadet işlemesi de bir tür Allah'a yakınlıktır. Bu takdirde mana şöyle olmaktadır: *"Bu ikisinden her biri kendilerine ait kurban-*

larını Allah'a sundular." Çünkü bunun delili ise ayetin şimdi sunacağımız kısmıdır:

« فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ » **"Birisinin kabul edilmiş, diğerinin ki ise kabul edilmemişti."**

Rivayete göre, Hz. Havva annemiz hemen her doğumda ikiz doğururdu. Yüce Allah bunun için Hz. Adem'e: **"İkizlerden her birini aynı batında beraber dünyaya gelenle değil bir sonraki ikizlerle evlendir"** diye vahyetti. Kabil ile beraber aynı batında dünyaya gelen ikiz kız kardeşi daha güzeldi ve adı da İklima idi. İşte bu yüzden Kabil kardeşi Habil'i çekemedi, hased etti/kıskandı. Çünkü Habil, Hz. Adem'in şeriatına göre İklima ile evlenecekti. Bu yüzden Habil'e karşı öfke doluydu. Hz. Adem her iki oğluna, Allah'a birer kurban adamalarını söyledi ve Allah kimin kurbanını kabul ederse, o İklima ile evlenecektir, dedi. Allah Habil'in kurbanını kabul buyurdu. Çünkü bunun için gökten inen bir ateş Habil'in kurbanına isabet etti. İşte bundan dolayı Kabil daha çok kardeşi Habil'i kıskanır ve daha fazla kızar oldu. İşte bu yüzden de onu öldürmekle tehdit etti.

« قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ » (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden): **"'Andolsun ki seni öldüreceğim' dedi."** Yani bunları Habil'e söyledi.

« قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ » **Diğeri de "Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder"** dedi: Bu cümlenin takdiri/değerlendirilmesi de şöyledir:

"Neden beni öldüreceksin?" O da şöyle dedi: *"Çünkü Allah senin kurbanını kabul buyurdu, benim kurbanımı ise kabul etmedi."* İşte buna karşılık Habil de şöyle söyledi: *"Allah ancak emirlerine bağlı olarak hareket eden takva sahiplerinden kabul eder.*

Oysa sen Allah'ın emirlerine bağlı olmayan bir halde, takvadan uzak birisin. Kaldı ki, kalbinden takva elbisesinin eserinin silinmiş olması, senin kendi nefsinin yüzündendir, yoksa benim tarafımdan olan bir durum değildir."

Amir İbn Abdullah İbn Zübeyr (v.124/741)'e dayandırılan bir rivayete göre, kendisi tam ölüm döşeğinde iken ağlamaya başlar. Kendisine: *"Neden ağlıyorsun, oysa sen şöyle ve şöyle olan biri idin"* diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: *"Ben Allah'ın: 'Allah ancak kendi emirlerine bağlı olarak hareket eden takva sahiplerinden kabul eder' diye buyurduğunu dinledim."*

٢٨- ﴿لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾

28 – "Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) **ben, sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."**

« لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ » **"Habil şöyle devam etti: 'Yemin olsun ki, sen zulmederek ve düşmanlıkta bulunarak öldürmek için bana elini uzâtırsan, ben öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."**

Kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer, Ebu Amr ve Hafs, « يَدِيَ » "elimi" kelimesini ayette görüldüğü gibi okumuşlardır.

Rivayete göre Habil, güç ve kuvvet bakımından Kabil'den daha üstün ve daha kuvvetliydi. Fakat buna rağmen kardeşine karşı çıkmaktan uzak kaldı, ona el uzatmadı. Allah'tan korktuğu için kardeşine teslim oldu. Çünkü o çağlarda karşı koymak, kendini savunmak uygun görülmüyordu, mubah değildi. Bir yoruma göre aksine kendini savunmak vacip/farz idi. Çünkü burada canının ortadan kaldırılması söz konusudur. Aynı zaman da kendisini öldürmeye kalkışan kimseye karşı koymamak bir bakıma günahta ona ortak olmak demektir. Ancak burada bunun manası şu demektir:

"Senin bile bile beni öldürmeye kalkıştığın gibi, saldırmak ve öldürmek kastıyla sana ilk el uzatacak olan ben olmayacağım."

Gerçi Habil, kardeşi onu öldürmeye kalkıştığında kendisini kardeşine karşı savunmaya kararlı idi ve bunun için de harekete hazırdı. Fakat Kabil onu gafil avlayarak ani bir hareketle öldürdü.

Kıraat imamlarından Hicaz kıraat okulu mensupları yani Nafi, Ebu Cafer, İbn Kesir ve Ebu Amr, «انّي اَخَافُ» *"Ben korkuyorum"* ifadesindeki, « انّي » kelimesini, « انّيَ » olarak «ى» harfinin fethiyle okumuşlardır.

٢٩- ﴿إِنّٖٓي أُرِيدُ أَنْ تَبُٓوأَ بِإِثْمٖى وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَۚ﴾

29 – "Ben diliyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur."

« إِنّٖٓي أُرِيدُ أَنْ تَبُٓوأَ بِإِثْمٖى وَإِثْمِكَ » **"Ben diliyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de ken-di günahım yüklenip"** benim ve senin günahını yüklenirsin de veya benim ve senin günahınla dönersin de, demektir.

Kıraat imamlarından Nafi ve Ebu Cafer, « إِنّٖٓي » kavlini, « إِنّٖٓيَ » *"İnniye"* olarak okumuşlardır.

Burada, *"Benim günahım"* ifadesinden kasıt, « بِإِثْمٖى » yani *"beni öldürmen sebebiyle işlediğin günah"* demektir. « وَإِثْمِكَ » yani, Allah'ın senin kurbanını kabul etmediği şey/gerçek yüzünden işlediğin günah nedeniyle" demektir. Bu ise babasına karşı çıkmak, ona eza ve cefa vermek, haset yani çekememe ve kin gütme durumlarıdır. Bunu istemiş olması ise, Allah'ın hükmünü reddetmesiyle küfre girmesindendir ya da zalim olması sebebiyledir. Zaten zalimin cezasının muradolunması da caizdir.

« فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَ » **"Ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur."**

٣٠- ﴿ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

30 – Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü, bu yüzden de kaybedenlerden oldu.

« فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ » **"Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü, bu yüzden de kaybedenlerden oldu."** Ona rahat bir şey ve kolay bir iş olarak gösterdi. Yani, bir şey geniş ve bol olunca, *"yaylak ona geniş fırsat tanıdı"* denir ki, işte burada, « فَطَوَّعَتْ» kelimeyi de bu manayadır.

« فَقَتَلَهُ » **"Ve onu öldürdü."** Kabil kardeşi Habil'i Hıra dağı tepesinde veya Basra'da öldürdü. Bu sırada Habil henüz yirmi yaşlarında bulunuyordu.

« فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ » **"Bu yüzden de kaybedenlerden oldu."**

٣١- ﴿ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِى الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِى سَوْءَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتٰى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِىَ سَوْءَةَ أَخِى فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴾

31 – Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) **"Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim" dedi ve ettiğine yananlardan oldu.**

« فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِى الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِى سَوْءَةَ أَخِيهِ » **Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi.**

Ayette yer alan, « لِيُرِيَهُ » **"Ona göstermek için"** ifadesindeki zamir eğer Allah'a raci/yönelik ise, *"Allah'ın göstermesi"* manasınadır.

Şayet, *"kargaya"* raci/yönelik ise, *"karganın göstermesi için Allah kargayı gönderdi"* demektir.

« كَيْفَ يُوَارِى سَوْءَةَ أَخِيهِ » cümlesi de, **"Kardeşinin çıplaklığını /meydan da oluşunu nasıl örtsün, gizlesin. Cesedinden görünmesi ve açılması caiz doğru olmayan yerleri nasıl kapatsın "** demektir.

Rivayete göre bu cinayet Ademoğlunun yeryüzünde işlediği ilk cinayet olmuştur. Kabil kardeşini öldürünce onu açık olarak meydanda öylece bıraktı, cesedini ne yapacağını bilemiyordu. Yırtıcı varlıkların gelip onu yemelerinden korkuyordu. Bu şaşkın ve ne yapacağını bilememe sebebiyle kardeşini bir tuluma koyup bir yıl sırtında taşıyıp durdu. Nihayet ceset kokuşmaya başladı, bu koku üzerine cesedin çevresini yırtı cı hayvanlar sardılar. İşte böyle bir durumda iken yüce Allah iki karga gönderdi. İkisi de birbiriyle dövüşe başladılar, biri diğerini öldürünce, gagası ve ayaklarıyla yeri eşeleyip çukur açmaya başladı. Daha sonra açtığı çukura öldürdüğü kargayı bıraktı ve üzerini kapattı. İşte bu olayı gören Kabil hayıflanarak:

"قَالَ يَا وَيْلَتَى أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِىَ سَوْءَةَ أَخِى"

"Bunun üzerine katil kardeş: 'Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim" *dedi."*

Burada geçen, « فَأُوَارِىَ » *"gömeyim"* kelimesi, « أَكُونَ » *"oldum"* üzerine atfolunmuştur/yüklenmiştir.

« فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ » **"Sonunda işlediği cinayetten ötürü pişmanlık duyanlardan oldu."** Onu öldürdüğü için. Yani kardeşinin cesedini sırtın da taşımakla yorulunca ve ne yapacağı hakkında şaşkınlığı geçince pişmanlık duydu. Fakat bu nedamet veya pişmanlık, herhangi bir suç işleyen kimsenin işlediği suçtan ötürü tevbe etmesi anlamında bir pişmanlık ya da nedamet değildi. Yahut bir suçtan dolayı pişmanlık duymak sadece bize ait olarak tevbe manasında kabul edilen bir durumdur, onlar için değil. Veya neden daha önce kardeşini gömmek aklına gelmedi diye duyduğu bir pişmanlıktır, yoksa kardeşini öldürmesinden ötürü olan bir pişmanlık değildir.

Rivayete göre Kabil'in vücudu/teni bu cinayeti işlemezden önce be yazmış. Ancak kardeşini öldürmesi üzerine vücudu siyahlaşmış. Hz. A-

dem oğlu Kabil'e kardeşin nerede? diye sorar. Kabil de, "Ben onun üzerinde vekil atanmadım," karşılığını verir. Babası da: "Hayır, sen kardeşini öldürdün, çünkü bu cinayet nedeniyle senini tenin siyahlaşmıştır," der.

Sudanlılar işte bunun soyundandırlar. Rivayete göre Hz. Adem (as) oğlu Habil'in, kardeşi tarafından öldürülmesi üzerine şiir okuyarak Habil için mersiye/ağıt yakmış.

Ancak böyle bir düşünce doğru değildir. Çünkü peygamberler Allah'ın selamı üzerlerine olsun- şiirden, mersiye ve ağıt yakmaktan masumdurlar.

٣٢- ﴿ مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۛ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴾

32 - İşte bu yüzdendir ki İsrailoğulları'na şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) **bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.**

« مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۛ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ » **"İşte bu yüzdendir ki İsrailoğulları'na şöyle yazmıştık"** Ayetin başında yer alan, « مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ » ifadesi, bu sebepten ötürü, bundan dolayı, demektir. « ذٰلِكَ » ile de söz konusu cinayete, öldürülme olayına işaret olunmaktadır. Bir diğer yoruma göre, bu ayet bir önceki ayete bağlı ve onun devamı olan bir ayettir. İşte bu bakımdan, « ذٰلِكَ » kelimesi üzerinde vakfolunur/durulur.

Yani mana şöyledir: *"Onu sırtında taşıması ve öldürmesi yüzünden 'Sonunda pişmanlık duyanlardan oldu'."*

Bir diğer yoruma göre bu yeni/başlı başına bir cümle/ayettir. Dolayısıyla, bundan önceki ayetin sonu olan, « النَّادِمِينَ » "Pişman olanlar" kelimesi üzerinde vakf edilir/durulur. Ayetin başında bulunan « مِنْ » cer edatı, « النَّادِمِينَ » kelimesine değil, « كَتَبْنَا » "yazdık" kelimesine müteallliktir/bağlıdır.

« كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ » **"İsrailoğullarına şöyle yazmıştık"** Bu ayetteki hükümde her ne kadar bütün insanlar ortak iseler de, özellikle İsrailoğullarından burada söz edilmiş olması, İsrailoğulları'na gönderilen Tevrat'ın hükümler içeren ilk kitap olması sebebiyledir.

« أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا » **"Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın** (haksız yere) **bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur."**

Ayetteki, « أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا » cümlesinde yer alan zamir, şan/dikkat çekme, ikaz zamiridir. « مَنْ» edatı ise, şart edatıdır.

« بِغَيْرِ نَفْسٍ » bir canı öldürme suçunu işlememiş, suçsuz kimse demektir. « أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ » kavli de, « نَفْسٍ » "kişi" üzerine atfedilmiştir/yüklenmiştir. Yani *"yeryüzünü fesada vermeksizin"* demek, Allah'a ortak koşmaksızın, yol kesmeksizin demektir. Ya da öldürülmeyi gerektiren her manadaki bozgunculuk, anarşi ve terör demektir.

« فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا » **"Adeta bütün insanları öldürmüş gibidir"** demek, günah bakımından aynıdır, fark yoktur, demektir.

Hasan Basri (110/728)'den rivayete göre; bir kimseyi suçsuz yere öldüren kimsenin cezası cehennemdir, Allah'ın gazabını üzerine çekmesidir ve en büyük azap ile cezalandırılmasıdır. Eğer böyle bir bütün insanları öldürmüş olsa; işte bu cezalar ile cezalandırılacaktır, bundan başka bir ceza olmayacaktır.

« وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا » **"Kim de herhangi bir canı kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur."** Yani kim herhangi bir kimseyi ölümüne sebep olabilecek durumlardan, örneğin öldürülmekten, boğulmaktan, yanmaktan, yıkıntı altında kalıp ölecek olan birini göçük altından ve benzeri durumlardan kurtarırsa, adeta bütün insan ları kurtarmış gibidir.

Dikkat edilirse, sadece bir kimseyi haksız olarak öldürmeyi, bütün insanları öldürme olarak ayette gösterilmiştir. Nitekim birini ölümden kurtarmak da bütün insanları kurtarmak olarak değerlendirilmiştir. Bu bir tür uyarı ile teşviki beraber içeren bir hüküm ve ifadedir. Çünkü her hangi bir kişi haksız yere birilerini öldürmeye kalkıştığında, bunun tıpkı bütün insanları öldürmek anlamında büyük bir günah olduğunu düşününce, bu kadar ağır olan bir vebalin altına girmek istemez. Çünkü bu, gerçekten onun gözünde çok büyük bir cinayet olduğu anlamına gelecek ve bundan böyle işleyeceği cinayetten geri duracaktır, işlemeyecektir.

Nitekim herhangi bir kimseyi ölümden kurtarmanın adeta bütün insanları kurtarmış olmak manasında bir mükafat ve sevap kazanabileceğini düşünen bir kimse de, böyle bir kişiyi kurtarmak için elinden geldiğince çalışır ve gayret sarf eder.

« وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ » **"Peygamberlerimiz apaçık deliller getirdiler."** Burada geçen, « رُسُلُنَا » "peygamberlerimiz" kelimesini kıraat imamlarından Ebu Amr, *"Rusluna"* olarak okumuştur.

« ثُمَّ اِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ » **"Ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.**

❁ ❁ ❁

33. — 37. ÂYETLER

إِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوٓا أَوْ يُصَلَّبُوٓا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوٓا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾

Meali

33. Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde *(hak)* düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya *(acımadan)* öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da bu-

lundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.

34. Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

35. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.

36. Şüphe yok ki kâfir olanlar, yer yüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler onlardan asla kabul edilmez; onlar için acı bir azap vardır.

37. Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azap vardır.

Tefsiri

٣٣- ﴿إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِى الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوٓا أَوْ يُصَلَّبُوٓا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ۚ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

33 – Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) **düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya** (acımadan) **öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.**

«إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِى الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوٓا» **"Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde** (hak) **düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya** (acımadan) **öldürülmeleri"** Ayette **"Allah'a savaş açanlar"** diye geçen ifade, *"Allah'ın veli/ dost kullarına savaş açanlar"* manasınadır. Nitekim bir kudsi hadiste yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kim benim bir dostumu, veli kulumu hafife alırsa/düşmanlık ederse, bana/Allah'a karşı açıkça savaş ilan etmiş olur."[17]

[17] Bak. İbn Mace; Fiten,3989

« فَسَادًا » "fesad" kelimesi, bozgunculuk yaparak, düzeni bozarak manasına dır. Bu kelimenin mefulü leh/nesne için olması da caizdir. Yani, bozgunculuk için, düzeni sarsmak için, demektir. « جَزَاءُ » *"Ceza"* kelimesinin haberi, « أَنْ يُقَتَّلُوا » "öldürülmeleri" kelimesiyle buna atfedilenlerdir. Bu kelimenin şeddeli olarak gelmiş olması, bir olaydan sonra diğer birine geçerse manasını ifade içindir.

Dolayısıyla, « أَنْ يُقَتَّلُوا » kavlinin manası, eğer bir tek kimseyi öldürmüş, işlenen suç tek bir suç ise, bu kimse idam edilmeksizin/asılmadan sadece öldürülecektir.

« أَوْ يُصَلَّبُوا » **"Ya asılmaları,"** yani eğer hem adam öldür-müş ve hem mal almışlarsa, bunlar önce öldürülecekler, sonra da bu haliyle asılacaklardır.

« أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلاَفٍ » **"Yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi,"** Eğer sadece mal almışlar ve mala zarar vermişlerse, bunların da cezası budur.

« مِنْ خِلاَفٍ » kelimesi, « أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ » ifadesinden haldir. Yani muhtelif olarak değişik olarak demektir. Örneğin sağ eli ve sol ayağı bileklerinden itibaren veya aynı şekilde sol eli ve sağ ayağı bileklerinden itibaren kesilecektir.

«أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ» **"Yahutta bulundukları yerden sürülmeleridir."** Eğer aşırı manada bir tehdit ve terör oluşturmamışlarsa, halkı ileri derecede tedirgin etmemişlerse bu takdirde hapsedileceklerdir.

« ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ » **"Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır."** İşte bu ayette ele alınan cezalar, onların dünyadaki horlanmaları ve aşağılanmalarıdır. Ahirette ise...

٣٤- ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

34 - Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

« إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

"Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." Çünkü tevbe etmeleri halinde Allah onların tevbelerini kabul eder ve onlara azap etmeksizin merhametiyle muamele eder.

٣٥- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوٓا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

35 - Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya yol arayın ve Allah yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ » **« Ey iman edenler! Allah'tan korkun »** Allah'ın kullarına eza etmekten sakının.

« وَابْتَغُوٓا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ » **"O'na yaklaşmaya yol arayın"** Ayette geçen, « الْوَسِيلَةَ » "vesile" kelimesiyle işaret olunan şey, kendisiyle Allah'a yaklaşma imkanı kazanılan her amel demektir. Yani yakınlık kazandıran herhangi bir şey, ibadet, bir hizmet/iş veya daha başka şeyler. Vesile kelimesi burada, ister Allah'a itaat türünden olsun, ister günahlardan ve kötülüklerden uzaklaşma, terketme türünden olsun; kendisiyle Allah'a yaklaşma imkanı kazanılan her şeye istiare olarak *"Vesile"* denilmektedir.

« وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ » **"Ve Allah yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz."**

٣٦- ﴿ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴾

36 - Şüphe yok ki kâfir olanlar, yeryüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler, onlardan asla kabul

edilmez; onlar için acı bir azap vardır.

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ» **"Şüphe yok ki kâfir olanlar, yeryüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da"** Her türden mal varlıkları bulunsa ve hepsini de harcasalar;

«لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ» **"Kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler, onlardan asla kabul edilmez"** Yani canlarını kurtarmak için fidye/kurtarmalık olarak ortaya koyup verseler de kurtulamayacaklardır.

Ayetteki, « لَوْ » edatı ve onunla aynı hükme tabi olanlar, « إِنَّ » edatının haberidirler. Bir de, « لِيَفْتَدُوا بِهِ » "onu fidye verseler" ifadesindeki zamir müfret/tekil olarak gelmiş ve fakat iki şey zikredilmiştir. Bunun sebebi de, « بِهِ » kelimesindeki zamirin işaret ismi yerinde değerlendirilmesindendir. Sanki burada, « لِيَفْتَدُوا بِذَلِكَ » *"Liyeftedu bizalike"* denilir gibidir. Yani, *"Bu varlıklarını fidye olarak verseler"* demektir.

« وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ » **"Onlar için acı bir azap vardır."** Herhangi bir şekilde o azaptan kurtulma yolu bulamayacaklardır.

٣٧- ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾

37 – Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azap vardır.

« يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ » **"Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azap vardır."** Azapları orada daimidir.

38. — 44. ÂYETLER

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ ۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِن بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۜ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ ۜ وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يَآ أَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۚ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ۜ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ ۚ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۜ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ۜ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ ۜ فَإِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ

وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ
وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَٓا
أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّٓا أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ
يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَٓاءَ
فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا
وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

Meali

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

39. Kim *(bu)* haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse, şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

40. Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir; dilediğine azap eder ve dilediğini bağışlar. Allah her şeye hakkıyle kadirdir.

41. Ey Resûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyle "inandık" diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar*(ın hali)* seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler ve sana gelmeyen *(bazı)* kimselere kulak verirler; kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler.

"Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!" derler. Allah bir kimseyi şaşkınlığa *(fitneye)* düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik vardır ve ahirette onla ra mahsus/özgü büyük bir azap vardır.

42. Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, araların da adaletle hükmet. Allah âdil olanları sever.

43. İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.

44. Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini *(Allah'a)* vermiş peygamberler onunla Yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de *(onunla hükmederlerdi).* Hepsi ona *(hak olduğuna)* şahitlerdi. Şu halde *(Ey Yahudiler ve hakim ler!)*, İnsanlardan korkmayın, benden korkun. Ayetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği *(hükümler)* ile hükmetmez se, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.

Tefsiri

٣٨- ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَٓاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

38 – Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

« وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ » **"Hırsızlık eden erkek ve kadının,"** Bu kelimelerin her ikisi de mübteda olarak merfudurlar/ötrelidir. Haberi de mahzuftur/gizlidir.

Takdiri de şöyledir: 've' size okunan/açıklanan şeye göre, *'hırsızlık eden erkek ile hırsızlık eden kadına gelince',*

Veya, « فَاقْطَعُوٓا أَيْدِيَهُمَا » ifadesi bunun haberidir.

« فَاقْطَعُوٓا أَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ » **"Yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin."** Ayette geçen, « أَيْدِيَهُمَا » *"elleri"* ifadesinden kasıt, *"İki elleri"* demektir. Bundan maksat da, her ikisinin de sağ elleri demektir. Çünkü Abdullah İbn Mesud'un kıraati buna delildir.

« فَاقْطَعُوٓا » kelimesinin başına «فَ» harfinin gelmiş olması da, her ikisinede şart manasını kazandırmak içindir. Çünkü mana şöyledir: « وَالَّذِى سَرَقَ وَالَّتِى سَرَقَتْ » yani Hırsızlık eden erkek ile hırsızlık eden kadına gelince, her ikisinin de ellerini kesin. demektir. Çünkü ismi mevsul yani ilgi zamiri şart manasını kapsar.

Ayette hırsızlık meselesinde önce erkeğe ve ondan sonra da kadına yer verilmiş olmasının sebebi, kadınlara göre erkeklerin bu gibi işlerde daha cüretkar davranmaları, onlardan önce buna girişmeye cesaretlerinin olmasındandır. Bu işe daha çok erkekler kalkışırlar.

Oysa zina fiilini işlemede ise ayette öncelik kadınlara verilmiştir. Çünkü zina arzusu şehevi istekten, aşırı seks ihtiyacını duymaktan ileri gelir, bu ise, kadınlarda daha çoktur.

Hırsızlık suçu sebebiyle elin kesilmesine gelince, bunun hırsızlığın işlenmesinde alet görevini yapmasındandır. Ancak zina aletinin kesilmemesine gelince, neslin ve üremenin önüne geçilmemesi içindir.

Ayette geçen, « جَزَآءً بِمَا كَسَبَا » ifadesi mefulü lehtir. « نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ » *"Allah tarafından konulan kesin ve caydırıcı ceza"* demektir. Bu aynı zamanda, « جَزَآءً » kelimesinden de bedeldir.

« وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **"Allah izzet ve hikmet sahibidir"** Allah'ın verdiği hüküm konusunda, itiraz söz konusu değildir. Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerinin kesilmesindeki hükmünde de mutlak manada hikmet sahibidir.

٣٩- ﴿ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

39 – Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ"

"Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." Yani suçunu bağışlar ve rahmetiyle ona muamelede bulunur.

٤٠- ﴿ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

40 – Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir; dilediğine azap eder ve dilediğini bağışlar. Allah her şeye hakkıyla kadirdir/gücü yetendir.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ « يَشَاءُ » وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **"Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir; dilediğine azap eder ve dilediğini bağışlar. Allah her şeye hakkıyla kadirdir/gücü yetendir."**

Bu ayette, azaplandırma ya da cezalandırma işi, mağfiret etmeye takdim olunmuş, öncelik cezaya verilmiştir. Çünkü hırsızlık fiiline ayette öncelik verildiğinden, cezası da öncelikli olarak açıklanmıştır ve bundan sonra tevbe etme fiiline yer verilmiştir.

٤١- ﴿ يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ

يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

41. Ey Resûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla "inandık" diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) **seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler, ve sana gelmeyen** (bazı) **kimselere kulak verirler; kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler. "Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!" derler. Allah bir kimseyi şaşkınlığa** (fitneye) **düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik vardır ve ahirette onlara mahsus/özgü büyük bir azap vardır.**

« يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ » **"Ey Resûl! Kalpleri iman etmediği halde"** Yani münafıkların küfürde yarışmalarını önemseme, onların bu davranışlarına aldırma. Kısaca onların İslam'ın başına örmek istedikleri tuzağı açık olarak görmen, müşriklerle dostluk kurarak dirsek temasında olmaları seni üzmesin. Çünkü onların hile ve tuzaklarına karşı sana Ben yardım edeceğim, onların kötülükleri karşısında senin yanında Ben olacağım ve onlara karşı Ben sana yeterim.

Örneğin bir şeyin hızlı yayılmasını ifade için, « أَسْرَعَ فِيهِ الشَّيْبُ » yani, *"Onda yaşlılık/saç beyazlaması hemen yayılıverdi"* demektir ki birden bire yaşlanıverdi manasına gelir. Nitekim münafıkların arasında küfrün hemen yaygınlaşması da bu anlamdadır. Kısaca müşrikler bit yolunu buldukları an, hemen fırsatı değerlendirip o tarafa geçiverirler. Bu, onların ayrılmaz ve belirgin özelliğidir.

« مِنَ الَّذِينَ قَالُوا اٰمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ » **"Ağızlarıyla "inandık" diyen kimselerden"** Ayetteki, « مِنَ الَّذِينَ قَالُوا » ifadesi « الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ » ifadesini açıklamaktadır.

« آمَنَّا » kelimesi de, « قَالُوا » fiilinin kelimesinin mefulüdür/nesnesidir.

« بِأَفْوَاهِهِمْ » sözcüğü, « قَالُوا » fiiline müteallikti̇r/bağlıdır. Yani, *"Onlar ağızlarıyla biz inandık, dediler"* demektir.

« وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ » ifadesi hal olarak mahallen mansubtur/fethalıdır.

« وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ »
"Ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) seni üzmesin."

Ayetin bu kısmında yer alan, « وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا » ifadesi, « مِنَ الَّذِينَ قَالُوا» ifadesi üzerine matuf bulunmaktadır. Yani Münafıklarla Yahudilerden...demektir. « سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ » ifadesi, muzmar yani zamir olan bir mübtedanın haberi olarak merfu/ötreli kılınmıştır.

Yani bu, « هُمْ سَمَّاعُونَ » demektir. Buradaki zamir ise hem münafıklara ve hem Yahudilere racidir.

Veya, « سَمَّاعُونَ » kavli mübtedadır, haberi de « وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا » kavlidir.

İşte bu değerlendirmeye göre, « قُلُوبُهُمْ » kelimesi üzerinde durulur vakfedilir. Eğer ilk değerlendirme dikkate alınırsa bu takdirde de, « هَادُوا » kelimesi üzerinde vakfedilir/durulur.

« سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ » **"Onlar durmadan yalana kulak verirler."** Yalanlara kelimesine gelince, *"Seni dinleyip yalanlamak, senden işittiklerine eklemeler ve çıkarmalar yaparak değiştirip karşı tarafa farklı şeyler ulaştırmak gayretini güderler, gerçekleri değiştirirler, tersyüz ederek topluma yayma gayreti içine girerler."*

« سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ». **"Ve sana gelmeyen** (bazı) **kimselere kulak."** Yani Yahudiler adına hareket eden ve sana gelmeyen diğer kibir ve gurur sahibi Yahudiler için casuslu etmek maksadıyla gelip seni dinleyenler ve senden öğrendiklerini düşmanların olan Yahudilere götürüp ulaştıran ve pek çok yalan uyduran Yahudilerden.. demektir

« يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِه » **"Kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler."**

Yani o kelimeyi ortadan kaldırırlar. Allah'ın onu koyduğu yerden başka bir yere ve şeye meylettirirler, yorumlarlar. Kısaca o kelime veya hüküm yerinde iken, onu olmaması gereken yerde göstererek ihmal ederler, geçersiz ve anlamsız hale getirirler.

« يُحَرِّفُونَ » kelimesi, tıpkı, « لَمْ يَأْتُوكَ » ifadesinde olduğu gibi, « لِقَوْمٍ» kelimesinin sıfatıdır veya mahzuf bir mübtedanın haberidir. Yani, « هُمْ يُحَرِّفُونَ» demektir. Zamir de, « الْكَلِمَ » lafzına racidir.

« يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ » **"Eğer size şu verilirse hemen alın."** Yani yerinden kaldırılan ve değiştirilen hüküm verilirse, o muharref/tahrif edilmiş olanı alın.

« يَقُولُونَ » ifadesi de tıpkı « يُحَرِّفُونَ » kelimesi gibidir. Bunun aynı zaman da, « يُحَرِّفُونَ » kelimesindeki, zamirden hal olması da caizdir. « فَخُذُوهُ » yani bilin ki hak olan odur, onunla amel edin.

« وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا » **"O verilmezse sakının! derler."** Şayet Muhammed bizim istediğimiz fetvayı vermeyecek olursa, siz onu da, fetvasını da bırakın, o batıldır, ondan uzak durun, diye direktif verirler.

Anlatıldığına göre Hayber'de ileri gelenlerden birini oğlu, yine ileri gelen birisinin kızıyla zina fiilini işler. Her ikisi de evlidirler. Tevrat'a yer alan hüküm gereği ikisinin de recmedilmesi, taşa tutularak öldürülmesi gerekmektedir. Her ikisinin de soylu ailelerden olmaları sebebiyle recmedilmelerini istemediler. Bu konuda Rasulullah (s)'a birkaç

kişi gönderip kendisinden fetva almak, bunun hükmünün ne ol-ması gerektiğini sormak üzere gönderdiler. Gönderirken de adamlarına şöyle bir uyarıda bulundular: *"Eğer Muhammed size bunlar için celde sopa vurulması ve yüzlerinin siyaha boyanmaları emrini, hükmü-nü/cezasını verirse, o hükmü kabul edin, eğer recmedilmeleri gerekir, diye bir hüküm verirse bunu kabul etmeyin."* Rasulullah (s) da bu kimse-lere recm cezasının uygulanacağı emrini verince, bu emri uygulamaktan kaçındılar ve kabul etmediler.

« وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا » *"Allah küfürleri ve haktan yan çizmeleri yüzünden, kimin şaşırmasını/ yoldan çıkmasını – sapmasını- dilemiş ise, artık sen onun lehine olarak Allah'ın iradesine karşı asla hiçbir şey yapamazsın."* Ayetin, *"Allah kimim sapmasını diler-se"* cümlesi, *"Allah imanı murad eder ve fakat küfrü dilemez"* diyen görüşün aleyhinde bir açık delildir.

Ayetin devamındaki kısmında, *"... bir şey yapamazsın"* diye buyu rulmasıyla Hz. Muhammed'in kesinlikle bunların inanmayacaklarından umudunu kesmesi gerçeğine işaret ediyor.

« اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ » *"İşte bu sapıklar, Allah'ın, kalplerini -küfürden- temizlemek istemediği kimselerdir."* Çünkü Allah, bunların küfür yolunu seçtiklerini biliyor. İşte ayetin bu kısmı da farklı görüşte olanlara karşı bizim lehimizde bir delildir.

« لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ » *"Bunlar için bu dünyada -münafıklar için rüsvaylık ve Yahudiler için de zelil olmak, aşağılanmak ve- rezillik vardır ve ahirette/öteki dünyada da en büyük ve en şiddetli bir azap vardır."*

Yani ebedi olarak/sonsuza kadar cehennem ateşinde kalacaklardır.

٤٢- ﴿ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَاِنْ جَٓاؤُ۫كَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾

42 – Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler. Sana

gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah âdil olanları sever.

« سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ » **"Hep yalana kulak verir."** Bu ifade tekit amacıyla tekrarlanmıştır. Yani bu, « هُمْ سَمَّاعُونَ » *demektir.* Nitekim bundan sonra gelen şu cümle de böyledir:

« أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ » **"Durmadan haram yerler."** Yani kazanılması ve elde olunması helal olmayan her şeyi, her yoldan alır yerler. Ayette geçen, *"el-Süht"* kelimesi, bu da, *"Sehatehu"* kökünden alınmadır ve bir şeyi kökünden kazımak manasına gelir. Çünkü bu, bereketi bütünüyle ortadan kaldırıyor, yok ediyor. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur.

"Hüküm açısından rüşvet de böyledir."[18]

Yahudiler hükümleri değiştirmek, haramı helal kılmak için rüşvet alırlardı.

Kıraat imamlarından İbn Kesir, Ebu Amr, Eshel İbn Muhammed, Yakup İbn İshak ve Ali Kisai, *"es-Süht"* kelimesini, *"essühutu"* olarak okumuşlardır.

« فَإِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ » **"Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir."** Bir yoruma göre Allah Rasulü (s.a.v) bu konuda muhayyer bırakılmıştı. Yani kitap ehlinin kendisini hakem kabul etmeleri hainde, Rasulullah aralarında hüküm verme veya vermeme konusunda serbest bırakılmıştı. Yine bir yoruma göre bu muhayyerlik durumu sonradan yürürlükten kaldırılmıştır/nesh olunmuştur. Çünkü Allah, **"Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet"** diye buyurmuştur.[19]

« وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا » **"Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler."** Sana zarar verebilecek bir güçleri asla olmayacaktır. Çünkü Allah seni, sana düşman olan insan-lardan koruyacaktır.

---

[18] Bak Süyuti, el-Dürrü'l-Mensur,3/81
[19] Maide,49

« وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ » **"Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah adil olanları sever."**

٤٣- ﴿وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ﴾

43 – İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.

« وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ » **"İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar."**

Yahudilerin Rasulullah'a ve ona indirilen Kitab'a iman etmedikleri halde, kendisini hakem tayin etmelerinden duyulan şaşkınlık ve hayret dile getiriliyor. Kaldı ki onların aradıkları hüküm inandıklarını ileri sürdükleri kitaplarında zaten gerçek anlamıyla yer almaktadır.

« فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ » ifadesi, « التَّوْرٰيةُ » lafzından haldir ve mübtedadır. Haberi ise, « وَعِنْدَهُمُ » ifadesidir.

« ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ » **Sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar?"** Ayetin bu kısmı, « يُحَكِّمُونَكَ » kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Yani mana şöyledir: " *Seni hakem tayin etmelerinden sonra onların kitaplarına uygun olarak hükmetmen üzerine bu hükümden yüz çeviriyorlar ve hükme razı olmuyorlar.*"

« وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ » **"Onlar inanmış kimseler değildirler."** Yahudiler iddialarında ileri sürdükleri gibi esasen iman etmiş değiller.

٤٤- ﴿إِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ

أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿

44. Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) **vermiş peygamberler onunla Yahudile re hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'mı korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de** (onunla hükmederlerdi). **Hepsi ona** (hak olduğuna) **şahitlerdi. Şu halde** (Ey yahudiler ve hakimler!) **İnsanlardan korkmayın, benden korkun. Ayet lerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği** (hükümler) **ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.**

« إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ » **"Biz, içinde doğruyu rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik."**

« يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا » **"Kendilerini** (Allaha) vermiş peygamberler onunla, Allah'ın Tevrat'ta yer alan hükümlerine boyun eğerlerdi. Aslında bu, peygamberleri, övgü yollu bir ifadedir. Bununla, o hükümleri uygulayan peygamberler açısından Yahudilere bir tarizdir, bir yergidir. Çünkü Yahudi toplumu, bütün peygamberlerin dini olan İslam dininden uzak idiler.

« لِلَّذِينَ هَادُوا » küfür yoluna sapanlar hakkında... demektir. Burada, « لِلَّذِينَ » lafzında yer alan "Lam" harfi, « يَحْكُمُ » kelimesine müteallıktir/bağlıdır.

« وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ » cümlesi de, « النَّبِيُّونَ » üzerine matufturlar. Bu, zahitler ve alimler/bilginler demektir.

« وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ» **"Allah'ın kitabını korumaları kendilerinden istendiği gibi Rablerine teslim olmuş zahidler ve bilginler de** (onunla hükmederlerdi)."

Burada, « بِمَا اسْتُحْفِظُوا » kelimesinin, « يَحْكُمُ بِهَا » ifadesinden bedel olması da caizdir, denilmiştir. « مِنْ كِتَابِ اللهِ » yani kitabın açıklanmasında, hükümlerinin anlatımında, demektir.

« اسْتُحْفِظُوا » fiilindeki zamir de, peygamberlere, Rabbanilere ve Ahbara/alimlere hepsine birden racidir/yöneliktir.. Aslında Kitabın korunmasının istenmesi Allah tarafındandır. Allah bunlara kitabı ve hükümlerini korumakla görevlendirmiş, onlara bu sorumluluğu vermiştir. Ya da bu, sadece Rabbanilerle Ahbara/alimlere racidir/yöneliktir. Bu durumda koruma talebi peygamberlerden gelmiş olabilir.

«وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ» **"Hepsi ona** (hak olduğuna) **şahitlerdi."** Kitabın içindeki hükümlerin değiştirilmemesi için üzerinde gözeticiler idiler.

« فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ » **"Şu halde** (Ey Yahudiler ve hakimler!) **insanlardan korkmayın."** Bununla idarecilerin verecekleri hükümlerin de Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmamaları, hiçbir güçten çekinmemeleri emrediliyor. Başka etkenlerle hüküm vermeleri yasaklanıyor. Zalim bir hükümdar ya da siste min korkusundan veya bir kimsenin kendilerine ezada bulunmalarından korkarak adaleti terketmemeleri, istenilenin aksine davranmamaları emrediliyor.

« وَاخْشَوْنِ » **"Benden korkun."** Benim emrime karşı koymaktan benden korkun.

Kıraat imamlarından Sehl İbn Muhammed, « وَاخْشَوْنِ » kelimesini hem vakf / duruş halinde ve hem vasl / geçiş halinde, « ى » harfiyle «وَاخْشَوْنِي» olarak okumuşlardır. Ancak Ebu Amr vasl halinde Sehl İbn Muhammed'e muvafakat etmiştir.

« وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا » **"Ayetlerimizi az bir bedel karşılığında satmayın."** Ayetlerimi ve koyduğum hükümleri, rüşvet karşılığın da, makam ve mansıp için, halkın hoşuna gitmek, olurlarını almak için değiştirmeyin.

«وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ» **"Kim Allah'ın indirdiği** (hükümler) **ile hükmetmezse işte onlar kafirlerin ta kendileridir."**

İbn Abbas (r.a) diyor ki: *"Kim koyduğum hükümleri inkâr ve reddetmek suretiyle uygulamaz ve onlarla hükmetmezse, o kimse kâfirdir. Eğer inkâra kalkışmaksızın uygulamıyorsa, o hükümlerle hükmetmiyorsa, o kimse kâfir değil, fakat fasık ve zalim bir kimsedir."*

İbn Mesud (r.a) ise şöyle diyor: *"Bu hüküm genel bir hüküm olup hem Yahudiler ve hem onlar dışında kalan diğer insanların tamamını yani Müslümanları da kapsar."*

❁ ❁ ❁

45. — 50. ÂYETLER

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾ وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ
ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ
يَبْغُونَۜ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

Meali

45. Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, burna burun, kulağa kulak, dişe diş *(karşılık ve cezadır)*. Yaralar da kısastır *(Her yaralama misli ile cezalandırılır)*. Kim bunu *(kısası)* bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.

46. Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nûr bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.

47. İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği *(hükümler)* ile hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıklardır.

48. Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı *(Kur'an'ı)* gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma. *(Ey ümmetler!)* Her birinize bir şerîat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiğinde *(yol ve şerîatlerde)* sizi denemek için *(böyle yaptı)*. Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri*(n gerçek tarafını)* O haber verecektir.

49. *(Sana şu talîmatı verdik)*: Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer *(hükümden)* yüz çevirirlerse bil ki *(bununla)* Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına belâ etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır.

50. Yoksa onlar *(İslâm öncesi)* cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?

Tefsiri

٤٥- ﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

45 – Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, burna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). **Yaralar da kısastır** (Her yaralama misli ile cezalandırılır). **Kim bunu** (kısası) **bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.**

« وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا » **"Tevrat'ta onlara şöyle yazdık."** Biz, Yahudiler için Tevrat'a şu hükümleri uygulamalarını farz kılıp kendilerine emrettik.

« أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ » **"Cana can, göze göz."** Yani biri herhangi bir kimseyi haksız yere öldürürse, o da onun yerine öldürülecektir. Aynı şekilde biri, bir başkasının gözünü çıkarmış veya gözüne herhangi bir zarar vermiş ise, o çıkaran ya da zarar veren aynı şekilde cezalandırılacaktır.

« وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ » **"Burna burun, kulağa kulak, dişe diş** (karşılık ve cezadır.)"

« وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ » **"Yaralar da kısastır** (her yaralama misli ile cezalandırılır.) Yani kısas hükmünü getirdik. Karşıya yapılan ne ise, berikisine de aynı şeyin yapılması veya uygulanması demektir.

Mana olarak şöyledir: *"Kısas yapılması mümkün olanlarında kısas yapılır. Eğer kısas imkanı olmazsa bu takdirde adil ve uygun bir karşılık ceza ne ise o ceza uygulanır.*

İbn Abbas'tan rivayete göre demiş ki: *"Önceleri, eğer bir kadın erkekler tarafından öldürülmüş ise, bundan dolayı erkeklere kısas yapılmazdı/öldürülmezdi."*

İşte bunun üzerine, « أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ » ayeti inmiştir. Buna göre bir Müslüman eğer bir zimmiyi/ gayri müslim, azınlıktan birini haksız olarak öldürmüşse, o da bu sebeple öldürülür; eğer bir erkek bir kadını haksız yere öldürmüşse bu kimse de ceza olarak o kadın için öldürülür. Şayet hür olan bir kimse bir köleyi aynı şekilde öldürmüşse o kimse de bu sebepten öldürülür.

Kıraat imamlarından Nafi, Asım ve Hamza hepsini birbiri üzerine atfederek/yükleyerek mansub/fethalı olarak okumuşlardır. Atıf için de gerekçe olarak, « أَنَّ » edatının amel ettiği esası göstermişlerdir. Kıraat imamlarından Ali Kisai de, bunları, « أَنَّ النَّفْسَ » "kişi" kelimesinin mahalline atfederek merfu/ötreli olarak okumuştur. Bu durumda manası şöyle olmaktadır: *"Biz, Tevrat'ta onlar için yazdık."*

Burada, « النَّفْسَ بِالنَّفْسِ » Ve devamı ifadeler, « كَتَبْنَا » "yazdık" fiilinin, « قُلْنَا » manasında bunların mefulü/nesnesi olması sebebiyledir. Yani, « كَتَبْنَا » fiilinden sonra gelen cümle, nasıl ki, « قُلْنَا » "söyledik" filinin mefulü olabiliyorsa aynı şekilde bu fiilin de yani, «كَتَبْنَا » fiilinin de mefulü durumundadır. Adı geçen kıraat imamları dışında kalanlar ise tümünü mansub/fethalı olarak okumuşlardır ve, « الْجُرُوحَ » "yaralar" lafzını ise merfu/ötreli olarak okumuşlardır.

Yine ayette geçen ve kulak manasına gelen, « الْأُذُنَ » kelimesini Kur'an'ın her yerinde İmam Nafi *"Zal"* harfinin sükunu ile, « الْأُذْنُ » olarak okumuştur. Bu imamın dışında kalanlar ise zal « ذ » harfinin zammesi/ötresiyle, « الْأُذُنَ » olarak okumuşlardır. Her iki okuyuş ya da kullanılış tarzı dilde tıpkı, *"el-Süht ve el-Sühutu"* gibidir ve caizdir.

« فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ » **"Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffaret olur."** Yani kısas hakkını kullanmaktan vazgeçen kimsenin bu iyiliğine karşılık bir kefaret olur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir kan bedelini veya bundan daha aşağı olan bir hakkını karşı tarafa bağışlarsa bu, tıpkı annesinden doğduğu günden itibaren onun için bir kefaret olur." [20]

« وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ » **"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir"** Yani söz konusu hükümlerden geri durursa, tanımazsa...

٤٦ - ﴿وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ﴾

46 – Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygam berlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nûr bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.

« وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ» **"Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygam berlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik."**

« قَفَّيْتُهُ الشَّيْءَ بِشَيْءٍ » cümlesinin manası, *"Ben onu, o kimsenin ya da şeyin izi sıra, hemen ardından yaptım, ettim"* demektir. Yani sanki o kimseyi hemen onun ensesine dayamak, hemen ardından göndermek, izlemek demektir. Çünkü bir şeye tabi olmaya, izlemeye « قَفَّاهُ – يَقْفُوهُ »

[20] Bak, Süyuti, el_Dürrü'l-Mensur, 3/92

kelimesi genelde kullanılır. « عَلَى اٰثَارِهِمْ » Emirlerine bağlı olarak kendilerini Allah'a teslim eden peygamberlerin peşi sıra demektir.

« مُصَدِّقًا » "doğrulayıcı" kelimesi, « بِعِيسَى » kavlinden/isminden haldir.

« وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ »
"Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nûr bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik." Yani biz kendisinde insanları sapıklıktan hidayete, cehalet körlüğün den İslam ve ilim aydınlığına çıkarak hükümleri sabit manada içeren ve kendisinden önceki Tevrat'ı da doğrulayan İncil'i verdik, demektir.

« مُصَدِّقًا » kelimesi, taallukta/bağlı bulunduğu sabit olan şey yani « ثَابِتَةً» kavline kısaca İncil üzerine matuf olunarak mansub kılınmıştır. « فِيهِ» ise onun « ثَابِتَةً » *"Sabiten"* kavlinin yerine kaim olmuştur. « هُدًى وَنُورٌ » kelimeleri de yine onun yerine yani *"Sabiten"* kavlinin yerine kaim olan, « فِيهِ » ile merfu kılınmıştır.

« وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ » **"Ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik."**

« وَهُدًى وَمَوْعِظَةً » lafızları hal olarak mansub/fethalı kılınmışlardır. Yani bu, « هَادِيًا وَ وَاعِظًا » demektir. Bundan ise ancak mealde belirtildiği gibi sakınanlar faydalanırlar.

٤٧ - ﴿وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

47 – İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği (hükümler) **ile hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâ-**

sıklardır.

« وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ » **"İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği** (hükümler) **ile hükmetsinler."** Biz onlara, *"O kitabın gerektirdiği şekilde onunla hükmedin"* dedik.

« وَلْيَحْكُمْ » "hükmetsinler" lafzındaki Lam harfi emir lamıdır. Esasen bu harfin esreli olarak yani, *"Liyahküm"* tarzında okunması icabeder. Ancak lam harfinin sakin kılınma nedeni, önce fetha, sonra kesre ve en sonunda yine fetha olması bakımlarından sakil düştüğü, okuyuşta bir zorluğa neden olduğu içindir. Yani « وَلِيَحْكُمْ » olarak okunsaydı, önce «و» harfi fetha harekelidir, bunun arkasından gelen Lam harfi kesre harekeli ve bundan sonra gelen « ى » Ye harfi ise fetha harekeli olacaktı. Bu ise bir çıkış, bir iniş ve tekrar çıkış gibi bir zorlamaya neden olmaktadır. İşte bu açıdan, « وَلْيَحْكُمْ » olarak lam harfinin sükunu ile okunmaktadır.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, bu lam harfini *"Key"* edatının lamı olarak kabul ettiklerinden ötürü, Lamın kesri ve mim harfini de fethayla okumuşlardır.

Yani bu, « وَقَفَّيْنَا لِيُؤْمِنُوا وَلِيَحْكُمَ » demektir ki, *"İman etmeleri ve hükmetmeleri için biz onların izi sıra gönderdik"* manasınadır.

« وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ » **"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar, fasıklardır."** Allah'a itaat etmeyi bırakıp karşı çıkan ve isyan edenlerdir.

Şeyh Ebu Mansur Maturidi (v.333/944) şöyle diyor: *"Burada geçen ve "Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse,..."* mealindeki her üç ayet de inkar manasınadır. Çünkü inkar halinde kişi hem kafir, hem zalim ve hem fasık olur. Zira mutlak manada fasık ve mutlak anlamda zalim bizzat kafirin kendisidir Dolayısıyla, *"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmese,..."* mealindeki ayetle şu mana dile getiriliyor: *'O, Allah'ın nimetlerini inkar ettiğinden, nankörlükte bulunduğundan kafir, hükümlerini uygulamadığından zalim ve eylemiyle de fasık olmuş olur.'*

٤٨ - ﴿وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾

48 – Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) **gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma.** (Ey ümmetler!) **Her birinize bir şerîat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiğinde** (yol ve şerîatlerde) **sizi denemek için** (böyle yaptı). **Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri(n gerçek tarafını) O haber verecektir.**

« وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ » **"Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı** (Kur'an'ı) **gönderdik."** Mealde de belirttiğimiz gibi ayette geçen kitaptan kasıt Kur'an-ı Kerim'dir.

« الْكِتَابَ » lafzının başında yer alan harf-i tarif, ahd içindir. Yani muayyen, belirli bir kitap demek olup, bu ise Kur'an-ı Kerim'dir.

« بِالْحَقِّ » kelimesi ise, hak/gerçek nedeniyle, onun sabit ve hak bir kitap olduğu gerçeğinin kanıtlanmış olması sebebiyle, doğruyu yanlıştan ayırd eden bir kitap olması bakımından gibi manalara gelir.

« مُصَدِّقًا » lafzı, « الْكِتَابَ » lafzından haldir. « لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ » indirilme ve gönderilme bakımından sana gelen vahiyden/Kur'an'dan önce gelen kitaplar demektir. Çünkü bir şeyden önce olan herhangi bir olaya, o onun elleri arasında demektir ki, tabir olarak bu ifade ile anlatılmaktadır. Çünkü müteahhir/sonradan olan ise, bir şeyin ardından veya gerisinden

gelen demektir. Dolayısıyla bunlara takaddüm eden şey demek, onun önde olan, öncesinde gelen veya elleri arasında olan manalarınadır.

« مِنَ الْكِتَابِ » ifadesi indirilmiş olan tüm semavi ya da ilahi kitaplar demektir. Çünkü Kur'an, Allah tarafından gönderilmiş olan bütün kitapları doğrulayan bir kitaptır.

Buradaki, « الْكِتَابِ » lafzının başında yer alan harf-i tarif ise, cins manasınadır, yani bütün ilahi veya semavi kitaplar demektir. *"Önceki kitapları doğrulayan"* cümlesinden amaç da, tevhid yani Allah'ın birliği ve ibadet itibariyle demektir. Nitekim bu gerçeği anlatma açısından bir başka yerde Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"Ey Muhammed! Senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki ona şöyle vahyetmiş olmayalım: "Allah'tan başka ibadet olunmaya layık hak bir mabud yoktur, yalnızca Allah olarak Ben varım. O halde bana ibadetle kulluk edin.""[21]

« وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ » ifadesi, onun üzerinde şahit olarak demektir. Çünkü Kur'an onların doğruluğunu ve Allah tarafından gönderildiklerinin sabit ve gerçek olduğunu bildiriyor.

« فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ » **"Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet."** Kur'an'da olan hükümlerle hüküm ver.

« وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ » **"Sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma."** Yani kitap ehlinin sözlerine dayanarak veya kanarak, onların söylediklerini gerçek kabul ederek, tahrif ettikleri ve değiştirdikleri hükümlerine bakarak hüküm vermeye kalkışma, manasında bu, bir yasaklamadır.

Çünkü, « وَلَا تَتَّبِعْ » emri, inhiraf etme, yan çizme, yanlışa sapma manasını da içermektedir. İşte bunun içindir ki bu, « عَمَّا » lafzında yer alan, *"An"* cer edatıyla müteaddi/geçişli kılınmıştır. Sanki burada, *"Kitap ehlinin özellikle Yahudilerin heva, istek ve arzularına boyun eğerek*

---

[21] Enbiya,25

sana gelmiş olan haktan/Kur'an hükümlerinden inhiraf etme, yan çizme" denilmektedir. Ya da bu, *"Sana gelen...,den dönerek.."* takdirin dedir.

« لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا » **"(Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik."** Ayette geçen, « شِرْعَةً » kelimesi, şeriat yani ilahi anayasa, kanun demektir.

İşte ayetin bu kısmına dayanılarak kimi müctehidler, *"Doğrusu bizden önceki toplumlarda geçerli olan şeriat, bizim için geçerli değildir, bizi bağlamaz"* demişlerdir.

Yüce Allah, Hz. Musa'ya Tevrat'ı, bundan sonra da Hz, İsa'ya İncil'i indirdiğinden söz etmektedir. Bunlardan sonra Hz. Muhammed Mus tafa (s.a.v)'ya Kur'an-ı Kerim'i indirdiğini bildiriyor. Dolayısıyla gelen bu kitabın sadece dinlenilmesi için değil, aksine bununla hükmedilmesini, uygulamaları bu hükümlere göre yapmasını da açıklıyor.

Nitekim ilk ayette **"Onunla Allah'a teslim olmuş peygamberler hükmederler"** buyurulmuş, bundan sonra gelen ikinci ayette ise, **"Kendilerine İncil gönderilenler de onunla hükmetsinler"** diye bildirilmiş ve bu ayette ise yani söz konusu sıralamaya göre burada da, *"Onların aralarında Allah'ın indirdiği Kur'an ile hükmet"* buyurulmuştur.

« وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً » **"Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı."** Yani bir tek şeriatın uygulaması üzerinde anlaşmış olan tek bir cemaat yapardı.

« وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا اٰتٰيكُمْ » **"Fakat size verdiğinde** (yol ve şeriatlerde) **sizi denemek için** (böyle yaptı)."

Yani size verdiği muhtelif/farklı şeriatlerle sizi imtihana çekilen kimselere uygulanan muameleyi uyguladı. Böylece her bir ümmet de hikmet gereği onlara göre kulluk görevlerini yerine getirdiler.

« فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ » **"Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın."** O hayır işlerinde acele ediniz, henüz ölüm gelip siz yakalamazdan önce ve onları kaçırmazdan evvel o hizmetlerde onlara yarışın. Burada geçen hayırlardan murat, yüce Allah'ın emretmiş olduğu her husus ve hüküm demektir.

« إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا » **"Hepinizin dönüşü Allah'adır."**

Burada, « إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ » cümlesi, hayırlarda yarış yapma gereğini dile getirme bakımından talil/sebep ya da illet manasınadır ve yeni bir cümle/istinaf cümlesidir. « جَمِيعًا » lafzı mecrur olan zamirden haldir. Amil ise muzaf/tamlanan olan mastardır. Çünkü bu, *"Siz O'na döndürüleceksiniz"* takdirindedir.

« فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ » **"Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri** (n gerçek tarafını) **o haber verecektir."** Bununla birlikte şüpheye düşmeyeceğiniz bir şekilde, haklı ile haksız olanınız, gerektiği gibi amel edeninizle, amel bakımından ifrata/aşırıya kaçanınız arasında ayırdedici, ceza size bir bir haber verilecektir.

٤٩ - ﴿وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ﴾

49 – (Sana şu talîmatı verdik)**: Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer** (hükümden) **yüz çevirirlerse bil ki** (bununla) **Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına belâ etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır.**

« وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ » (Sana şu talîmatı verdik): **Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet."**

Bu ayetin, « وَاَنِ احْكُمْ » ifadesi, « بِالْحَقِّ » kelimesi üzerine matuf/yüklenmiş bulunmaktadır.

Yani bu, « وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَبِاَنِ احْكُمْ » demektir ki manası: *"Ey Peygamber! Sana hakikatleri içeren Kitabı/Kur'an-ı indir-*

dik ve onların aralarında Allah'ın indirdiği vahiyle hüküm ver" demektir.

« وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ»

"Ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et."

« اَنْ يَفْتِنُوكَ » yani seni çevirmelerine, uzaklaştırmalarına fırsat verme, demek olup kelime mefulü lehtir. Yani, *"Sen yanlışa yönlendirme, seni uzaklaştırma endişesi nedeniyle"* demektir. Ayette kendisi en güvenilir peygamber olduğu halde Rasulullah'ın burada uyarılmasının sebebi, kavminin bu gibi şeylere meylini tamamen ortadan kaldırmak ve kesin bir hüküm olduğu gerçeğini bildirmek içindir.

« فَاِنْ تَوَلَّوْا » **"Eğer** (hükümden) **yüz çevirirlerse"** Allah'ın hükmünden başka hükümler isterlerse,

« فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ » **"Bil ki** (bununla) **Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına belâ etmek ister."**

Burada, « بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ » ifadesi, « ذٰلِكَ » işaret isminin yerinde değerlendirilmiştir. Ayetteki müphemlik yani suçun veya günahın açıklanmayıp üstü kapalı olarak anlatılması, « تَوَلَّوْا »'nin yani Allah'ın hükmünden yüz çevirmelerinin asla sözle anlatılamayacak manada büyük bir günah ve vebal olduğunu açıklamak manasınadır. Burada günahın büyüklüğüne işaret vardır. Çünkü kimi günahlar vardır ki insanı helak edicidir. Peki o halde bir kimse ya tamamını inkar ederse durumu veya günahı nasıldır acaba?!

« وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ » **"İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır."** Allah'ın emrini uygulamaktan uzaktırlar ve uygulamamaları sebebiyle de Allah'a itaatin dışına çıkmışlardır, hakkı inkar etmişlerdir.

٥٠ – ﴿اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾

50 – Yoksa onlar (İslâm öncesi) **cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?**

« أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ » **"Yoksa onlar** (İslâm öncesi) **cahiliye idaresini mi arıyorlar?"**

Ayette geçen, « يَبْغُونَ » kelimesi; istiyorlar, talebediyorlar demektir. Kıraat imamlarından İbn Amir, bu kelimeyi « ت » harfiyle, « تَبْغُونَ » olarak okumuştur. Bu ayette söz konusu edilen ve seslenilen toplum iki Yahudi kabilesi olan Benu Kureyza ile Benu Nadr Yahudileridir. Çünkü Kureyza oğulları Yahudileri kendilerinin Nadr oğulları Yahudilerinden daha üstün olduklarını ileri sürüyorlardı. Yani Kureyza Yahudileri eğer bizden birini öldürürlerse, üstünlüğümüz bakımından bizim de onların yerine en az iki kimseyi öldürmemiz gerekir diyorlar ve bunu savunuyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v) onlara şöyle buyurdu:

"Öldürülenlere karşılık öldürülecek olanlar eşit olacaklardır."[22]

Ancak Nadr oğulları Yahudileri bu hükme karşı, biz buna rıza göster meyiz, diyerek karşı çıktılar. İşte bu olay üzerine bu ayet nazil olmuştur.

Tavus (v.106/724)'a, bir kimsenin çocuklarından birin diğerlerinden üstün kabul ederek farklı davranması ile alakalı olarak soru yöneltitiğinde, Tavus onlara bu ayeti okumuştur.

« أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ » ifadesi, « يَبْغُونَ » kelimesiyle nasb kılınmıştır.

« وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ » **"İyi anlayan bir topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?"**

Burada, « وَمَنْ أَحْسَنُ » mübteda ve haberidir ve olumsuzluk yani ret manasında bir soru tarzıdır. Yani, « لَا أَحَدَ أَحْسَنُ » *"Allah'tan daha güzel hüküm koyacak biri asla yoktur"* demektir.

[22] İbn Hacer diyor ki; bu rivayet İbn Ebu Şeybe, Şa'bi yolundan yapılmıştır. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/641

« حُكْمًا » temyizdir. « لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ » "iyi anlayan bir toplum için" ifadesindeki Lam harfi tıpkı, (12,Yusuf,23) ayetindeki, « هَيْتَ لَكَ » ifadesi gibi beyan yani açıklama içindir. Yani burada konu edilen hitap ya da sesleniş, demektir. Buradaki istifham yani soru ise, « لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ » ifadesi içindir. Çünkü bunlardır ki şu gerçeği açık seçik görenlerdir Bunlar; Allah'tan daha adil olan bir kimsenin asla olmayacağını, O'ndan daha güzel, daha iyi ve üstün hüküm koyanın olmayacağını bilen ve kesin inananlardır.

Ebu Ali Hasan İbn Ahmed (288-377/900-987) ise, « لِقَوْمٍ » "toplum için" kelimesinin manası, « عِنْدَ قَوْمٍ » demektir, demiştir. Çünkü ister Lam harfi olsun, ister « عِنْدَ » kelimesi olsun mana bakımından birbirine yakındırlar.

❁ ❁ ❁

51. — 53. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَۢ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ ف۪يهِمْ يَقُولُونَ نَخْشٰٓى اَنْ تُص۪يبَنَا دَٓائِرَةٌۜ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِه۪ فَيُصْبِحُوا عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِم۪ينَۜ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْۜ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٥٣﴾

Meali

51. Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.

52. Kalblerinde hastalık bulunanların: "Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır.

53. (O zaman) iman edenler: "Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?" diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kaybedenlerden olmuşlardır.

Tefsiri

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayetin nüzül/iniş nedeni, din düşmanlarına dostluk beslemenin, onlara sır vermenin, onları devlet idare sinde etkin makamlara getirmenin yasaklığını bildirmek içindir. İşte bunun için Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

٥١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَاتَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

51 - Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). **İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَاتَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى أَوْلِيَاءَ » **"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin."**

Yani kendilerine yardım edeceğiniz ve aynı zamanda yardım ve des teklerini bekleyeceğiniz, sizin üzerinizde söz sahibi olabilecek bir konum da onları dost edinmeyin, kardeşlik muamelesi yapmayın, mü'minlerle olan ilişkilerinizde olduğu gibi onlarla ilişkide bulunmayın.

Yüce Allah bundan sonra neden ötürü bunların dost edinilemeyeceklerini, İslam devleti içerisinde görev verilemeyeceğini de şu gerekçe ile açıklıyor:

« بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ » **"Zira onlar birbirinin dostudurlar** (birbirinin tarafını tutarlar)" Çünkü hepsi de müminlerin düşmanıdırlar. İşte burada her tür küfrün tek bir millet/güç olduklarına ve İslama karşı birlikte hareket ettiklerinde bu, bir delildir.

« وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ » **"İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır."**

Onlardan bir topluluktur ve hüküm itibariyle de tıpkı onların hükmüne tabidirler. İşte burada Allah tarafından din ayrılığı olan ve Müslümanlara karşı bir kin ve düşmanlık içinde bulunanlardan uzak durulması, ilişki kurulmaması anlamında çok, hem de pek çok şiddetli bir uyardır, bunun gerekli/vacip olduğu gerçeğidir.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ » **"Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez."**

Kafirlere destek çıkarak, Müslümanların ve devletinin sırlarını onlara aktararak kendilerine zulmedenleri ya da yazık edenleri doğru yola yöneltmez.

٥٢- ﴿ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللّٰهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَى مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴾

52 – Kalblerinde hastalık bulunanların: "Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır.

« فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ » **"Kalblerinde hastalık bulunanların: "Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün."**

Ayetteki « يُسَارِعُونَ » "koşuyorlar" kelimesi, « فَتَرَى » kelimesiyle kasdolunan mana baş gözü ise hal olması muhtemeldir. ya da kalp gözüyle görme ihtimali karşısında ikinci meful/nesne de olabilir. « فِيهِمْ » Yani Müslümanların aleyhinde olabilecek şekilde onlara yardımda bulunmak ve onları dost edinerek velayet yetkisini onlara vermek,

manasındadır. « يَقُولُونَ » "söylüyorlar" yani, *"Münafıklar içlerinde gizledikleri kötü niyetleri yüzünden ..."* cümlesi itibariye bu münafıklar kendi kendilerine şöyle derler:

« نَخْشَى اَنْ تُصِيبَنَا دَٓائِرَةٌ » **"Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz"** *"Kafirlerin Muhammed'e/İslam'a üstünlük kazanmaları ve devleti ellerine geçirmeleri durumunda başımıza bir felaketin gelmesinden korkup endişe etmekteyiz."* Yani hali hazırdaki durumlarının aksine durumun Müslümanlar aleyhine değişmesinden korkmaktayız.

«فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ» **"Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de."** Yani düşmanlarına karşı Allah Rasulü (s.a.v)'e bir zafer ve Müslümanlara bir üstünlük veya Hz. Peygamber (s)'e, münafıkların içlerinde gizledikleri kötü niyetlerini açığa vurma ya da onları öldürme ile emrolunabilir.

« فَيُصْبِحُوا عَلَى مَٓا اَسَرُّوا فِٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ » **"Onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır."**

Ayetteki, « نَادِمِينَ » "pişman olanlar" kelimesi, « فَيُصْبِحُوا » "olacaklar" kelimesinin haberidir.

٥٣- ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِرِينَ﴾

53 – (O zaman) **iman edenler: "Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?" diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kaybedenlerden olmuşlardır.**

« وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا » "(O zaman) **iman edenler:**" Kıraat imamlarından Basra'lı Ebu Amr ve Yakub, « يَقُولُ » kelimesini, « اَنْ يَأْتِيَ » kelimesi üzerine matuf sayarak, « اَنْ يَقُولَ » olarak nasb ile okumuşlardır. İbn Amir, İbn Kesir, Nafi ve Ebu Cafer ise, « يَقُولُ » olarak ayette

görüldüğü gibi okumuşlardır. Bunlar bu lafzı, bir söyleyenin: *"Bu durum da müminler ne dediler"* diye söylediği ifadenin bir cevabı olarak değerlendirmişlerdir. İşte bunu üzerine de şöyle denmiştir: "Müminler dediler ki:

«أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ» **"Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?" diyeceklerdir.** Yani söz konusu münafıklar sizin için çok ağır yeminler ederek, sizinle birlikte hareket edeceklerini, kafirlere karşı sizin yanınızda kalıp sizi destekleyeceklerini söyleyenler bunlar mı?

«جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ» cümlesi hal olarak takdir olunan bir mastardır. Yani, *"Yeminlerini pekiştirmede oldukça gayretli gözükenler"* demektir.

« حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ » **"Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de."** Sırf gösteriş için, desinler için yaptıkları güzel davranışları boşa gitmiştir. Çünkü onlar bunları işlerken inanarak ve itikadederek işlemiyorlardı. İşte bu ifade yüce Allah'ın sözleriyle, bunların işledikleri amellerin boşa gittiğini gösteren ve tanıklık eden bir ifade, aynı zamanda bu kimselerin kötü durumlarını açıklayan bir hayret/şaşkınlık ifadesidir.

« فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ » **"Kaybedenlerden olmuşlardır."** Yani bu dünyada da öteki dünyada da yardımı elden kaçırdıklarından ötürü kendileri için ebedi bir azap ve cezalandırma olacaktır.

❁ ❁ ❁

54. — 60. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ د۪ينِه۪ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِر۪ينَۘ يُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٥٤﴾ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ۟ ﴿٥٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ

الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

Meali

54. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir.

55. Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.

56. Kim Allah'ı, Resûlünü ve imân edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz.

58. Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünemeyen bir toplum olmalarındandır.

59. (Onlara) şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz.

60. De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah'ın lânetlediği ve gazap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tâğuta tapanlar çıkardığı kimseler. İşte bunlar, yeri (durumu) daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.

Tefsiri

٥٤ - ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ د۪ين۪هِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِر۪ينَۘ يُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴾

54 - Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) **Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü** (şefkatli), **kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir.** (Bunlar) **Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir.**

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ د۪ين۪هِ » **"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse"** Kim kendi hak dini olan İslam'dan daha önce üzerinde bulunduğu küfür sistemlerine geri, dönerse...

Kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer ve İbn Amir "يَرْتَدَّ" lafzını iki dal harfiyle, « يَرْتَدِدْ » olarak okumuşlardır.

« فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓ » **"Allah, sevdiği ve kendisini seven."** Allahı seven bir başka toplumu yakın bir gelecekte getirecektir/geçirecektir. Allah, bu toplumun amellerinden ve yaptıklarından memnun ve hoşnut kalacak, bu amellerinden ötürü de onları övecektir. Bunlar da Allah'a itaat edecekler, O'nun rızasını kazanmayı her şeye tercih edeceklerdir.

Ayetin bu kısmı, Hz. Peygamber (s.a.v)'in peygamberliği yani nübüvveti için bir delildir. Çünkü, Resulullah henüz meydana gelmemiş olan ve sonradan meydana çıkacak bir gerçeği onlara bildirmektedir. Aynı zamanda bu ayet, Hz. Ebu Bekir'in halifeliğinin isbatı ya da kanıtlanması için de bir delildir. Çünkü o mürtedlerle yani dinden dönenlerle cihada/savaşa girerek bu üstün görevi yerine getirmiştir. Bu arada hem

Hz. Ebu Bekir'in ve hem Hz. Ömer'in -Allah her ikisinden de razı olsun- halifeliklerinin meşruluğuna da delildir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bu toplumun kimlerden olacağı sorulunca, Hz. Selman (v.36/656)'ın omuzuna vurarak, "İşte bu ve bunun toplumundan olanlardır. Şayet iman Süreyya yıldızına asılı bulunmuş olsa yani ulaşılması o kadar güç olsa da, mutlaka Farsoğullarından bir takım kimseler ona ulaşıp o imanı elde edeceklerdir."[23]

Burada ceza/cevaptan şart manasını içeren isme raci/ilgili olan şey mahzuftur/gizlidir. Bunun manası ise şöyledir: *"Yakın bir gelecekte Allah onların yerine bir toplum getirecektir/geçirecektir."*

« أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ » **"Mü'minlere karşı alçak gönüllü** (şefkatli)." *"Bu toplum mümin kardeşlerine karşı alçak gönüllü,"* Burada geçen, « أَذِلَّةٍ » kelimesi, *"Zelil"* kelimesinin çoğuludur. Ancak *"Zelul"* kelimesine gelince bu, *"Zülul"* kelimesinin çoğuludur. Fakat bu kelimenin *"el-Züll/Zill"* kökünden geldiğini ileri sürenler -ki bu suubet yani güçlük ve sıkıntı manasınadır- yanılmaktadırlar. Çünkü, *"Zelulen"* kelimesi, *"Ezille"* şeklinde çoğul yapılamaz.

Cevheri (v.400/1009) diyor ki, *"el-Züll"* kelimesi mana itibariyle, *"el-İzz"* kelimesinin zıddı/karşıtıdır. Örneğin, « رَجُلٌ ذَلِيلٌ » demek, *"şefkate açıkça muhtaç olan adam"* demektir. Aynı şekilde, « قَوْمٌ أَذِلَّاءُ وَأَذِلَّةٌ» de, *"Şefkat ve korunmaya muhtaç toplum, zelil olmuş toplum"* manasınadır. *"el-Zillu"* kelimesi, yumuşaklık anlamında zal harfinin kesriyle zorluk ve sertlik manasına gelen Suubet kelimesinin zıddıdır. Örneğin, *"Dabbetun Zelulun"* korunmaya muhtaç bir hayvan ve « دَابَّةٌ ذُلُلٌ» korunmaya muhtaç hayvanlar gibi.

[23] İbn Hacer bu konuda şöyle diyor: *"O ve onlar yani Selman ve kavmi"* ifadesi Cuma namazıyla ilgili ayette varit olmuştur. Bu, üzerinde *Buhari* ile *Müslim*'imin ittifak ettikleri bir husustur. Bir de Kıtal ayetiyle ilgili olarak gelmiştir. Bak. *Tirmizi.* Yine bak, *Haşiyetu'l-Keşşaf; 1/646)*

Ayette, « لِلْمُؤْمِنِينَ » denmeyip de, « عَلَى الْمُؤْمِنِينَ » denmiş olması, *"el-Züll"* kelimesinin acıma ve şefkat manasını içermesi sebebiyledir. Sanki şöyle denilmektedir: *"müminlere karşı şefkat göstererek, acıyarak ve alçak gönüllülük ederek."*

« أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ » **"Kâfirlere karşı onurlu ve zorlu."** Yani onlara karşı sert ve katıdırlar. Çünkü, « العز » sert ve katı arazi, toprak manasınadır. Yani yeni gelen toplum müminlere karşı tavır ve hareketleri adeta baba ile çocuğu arasındaki münasebet veya efendisiyle yanında bulunan kölesi/çalışanı arasındaki ilişki gibidir. Fakat kafirler karşısındaki tavır ve davranışları da tıpkı avı karşısındaki yırtıcı bir canavarın durumu gibidir.

« يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » "(Bunlar) **Allah yolunda cihad ederler** Kafirlerle savaşırlar.

Bu tıpkı, « يُحِبُّهُمْ » « أَذِلَّةٍ » ve « أَعِزَّةٍ » lafızları gibi, « بِقَوْمٍ » kavlinin sıfatıdır.

« وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ » **"Ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar** (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar)." Bu kısmın başında yer alan «وَ » harfinin hal olma ihtimali de bulunmaktadır. Yani, "Onlar cihadedip savá şırlar. Fakat bunların cihad ederken durumları münafıkların durumlarına benzemez, onlarınkine muhaliftir. Çünkü münafıklar Yahudileri veli edinerek onlarla birlik hareket ederler. Eğer müminlere ait ordu içerisin de bulunur ve onlarla savaşa çıkarlarsa, kendi adlarına yetki verdikleri Yahudi dostlarından korkarlar. İşte bu açıdan münafıklar, bu hareketleri sebebiyle Yahudi dostlarından gelecek olan sitem ve kınamalarını bildiklerinden harekete geçmezler.

Müminlere gelince, bunların cihadları Allah içindir, Bu itibarla kınama ve sitem kimden ve nereden gelirse gelsin hiçbir zaman itibar etmezler ve bundan dolayı da korkmazlar."

Bir de söz konusu vav harfinin atıf/bağ edatı olması ihtimali de bulunmaktadır. Yani bunların özelliklerinden biri de, *"Allah yolunda ci-*

had etmeleridir. Çünkü onlar dinlerinde metanet ve salabet sahibidirler, dönek değiller. Eğer dinleriyle ilgili bir işe girişirlerse, kendilerini herhangi bir kınayıcının kınaması engelleyemez, görevinden vazgeçiremez."

« لَوْمَةَ » kelimesi, *"Levm"* kelimesinin ismi merresidir veya mastar binai merresidir. Gerek mastar binai merrede olsun, gerekse nekre olmak ta olsun iki kere mübalağa/aşırılık manası vardır. Yani "Onlar, asla bir şeyden korkmadıkları gibi kötüleyenlerin bir kötülemesine aldırış etmezler" demektir.

« ذٰلِكَ » **"Bu"** Burada bu işaret ismiyle söz konusu toplumun yukarıda geçen sevgi ya da mahabbet, müminlere karşı şefkatli, kafirlere karşı zorlu ve onurlu olma, Allah yolunda savaşma/cihad, kimsenin kınamasından korkmama gibi özelliklerine işaret olunmaktadır. Yani işte bu özellikler;

« فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ » **"Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lüt-fudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir."** Ehil kimselerin kimler olduğunu bilendir.

Yüce Allah kendilerine karşı düşmanlık göstermemiz ve yetki verip dost edinmememizin gerektiği gerçeğini açıklamanın hemen ardından de kendilerini veli/dost edinmemiz gerekenleri açıklamaktadır. İşte şimdi açıklamasını okuyacağımız ayette bu gerçek şöyle anlatılmaktadır:

٥٥- ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾

55 – Sizin dostunuz (veliniz) **ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.**

« إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا » **"Sizin dostunuz** (veliniz) **ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir."**

Bu ayetin başında yer alan, « إِنَّمَا » lafzı, dostluk verilmesi, dayanılıp güvenilmesi hususunun ya da aidiyetin bu ayette sayılanlar olduğu gerçeğini bildirmektedir. Gerçi ayette veli/dost edinilmesi gerekenlerin çoğul olmalarına rağmen, « وَلِيُّ » kelimesinin tekil olarak gelmesi, şu noktaya ve gerçeğe dikkat çekmek ve uyarıda bulunmak içindir: Asıl velayet, yetki ve güç sadece ve sadece Allah'ındır. Bu itibarla asl olana uyulmak suretiyle diğerlerine yani Allah Rasulü ile müminlere de velayet yetki-sinin verilmesi gereği vurgulanıyor. Eğer böyle denmeyip de, *"Sizin velileriniz Allah'tır, Resulüdür ve müminlerdir"* denseydi bu takdirde ifa dede veya anlatımda bu hususta asıl olan kimdir, buna bağlı olarak tabi olanlar kimlerdir konusu anlaşılamazdı, bir karmaşa olurdu.

« الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ » **"Onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar."** Bu cümle, « الَّذِينَ اٰمَنُوا »-cümlesinden bedel olarak merfudur/ötrelidir veya, « هُمْ الَّذِينَ » olarak merfudur, yahut da medih/övgü üzere mansubtur/fethalıdır.

« وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ » **"Zekâtı verirler."** Burada, « وَهُمْ رَاكِعُونَ » ifadesindeki vav harfi hal vavıdır. Bu durumda manası: *"Onlar zekatı, namazlarında rüku halinde de olsalar bile verirler."*

Rivayete göre bu ayetin nüzul sebebi Hz. Ali'nin bir tavrıdır. Kendisi namaz kılarken rükuda bulunduğu bir sırada bir isteyici, ihtiyaç sahibi biri gelip kendisinden bir yardım isteğinde bulunur. Oda serçe parmağında bulunan ve parmağına bol gelen yüzüğünü çıkarıp ona attı. Ancak bunu parmağından gayet kolaylıkla çıkardığı için namazını bozan bir fiil halinde olmamıştır.

Her ne kadar ayetin nüzul sebebi bir tek kimse ise de bu «وَيُؤْتُونَ» "verirler" ifadesinin çoğul olarak gelmiş olması, halkı da tıpkı Hz. Ali gibi davranışta bulunmaya ve yardıma teşvik edip, onların da tıpkı onun gibi sevap almalarını sağlamak içindir.

Bu ayet aynı zaman kişi namaz kılarken bile olsa, bu halde de sadaka verilebileceğinin caiz olduğunun delilidir. Çünkü namaz içinde namaz ile alakası olmayan şey ile az bir uğraş namazı bozmaz.

٥٦- ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

56 - Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) **üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.**

« وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا » **"Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse"** veli/dost edinirse veya veli/dost olursa;

« فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ » **"(Bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.."**

Burada zamir kullanması icabederken bunu yerine bizzat sözkonusu edilen ve zahir diye ifade olunan, « حِزْبَ اللّٰهِ » ifadesi getirilmiştir. Yani, « فَإِنَّهُمْ هُمُ الْغَالِبُونَ » *"mutlaka onlardır üstün gelenler"* demektir.

Yahut ayetteki, *"Hizbullah'tan"* murat, Allah Rasulü Hz. Muhammed (s.a.v.) ile müminlerdir. Yani *"Kim onları veli/dost edinirse, kesinlikle Allah'ın taraftarı, askeri olma görevini üstlenmiştir ve yenilemeyecek olanlarla kendilerine destek çıkmıştır"* demektir.

« حِزْبَ » kelimesi aslında, kendilerine sıkıntı veren ve başlarına gelen bir kötülük, musibet nedeniyle o iş için toplumun bir araya gelip birlikte hareket etmeleri demektir.

Rivayete göre Rifaa İbn Zeyd ile Süveyd İbn Haris sözde müslüman olduklarını açıklamışlar. Fakat daha sonra münafıklık etmeye başladılar. Fakat Müslümanlar arasında da onların ikisini seven bazı kimseler bulunuyorlardı. İşte bu gelecek ayetin nüzul sebebi budur.

٥٧- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

57 – Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenler den, dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz.

«يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» **"Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden, dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin."** Yani onlar sizin dininizi eğlence ve oyun haline getirilerken sizin onları dost ve sırdaş kabul etmeniz doğru olmaz, yakışık almaz. Aksine buna verilecek karşılık, onlara buğzetmek, kin gütmek ve onlarla her türlü bağı kesmek olmalıdır.

« مِنَ الَّذِينَ » ifadesindeki « مِنَ » edatı beyan/açık lama içindir. « الْكُفَّارَ» lafzından kasıt da müşriklerdir. Bu da, mansub olan « الَّذِينَ » lafzı üzerine matuf/ilgili bulunmaktadır.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, Yakub ve Ali Kisai, « الْكُفَّارَ » lafzını mecrur olan « الَّذِينَ » lafzı üzerine matuf sayarak kesreli olarak okumuşlardır. Yani, *"sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlarla müşrik ve kafirlerden..."* demektir.

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » **"Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz."** Çünkü gerçek manada iman, insanı din düşmanlarına velayet yetkisi verip dost edinmekten uzak tutar.

٥٨- ﴿وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ﴾

58 – Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünemeyen bir toplum olmalarındandır.

« وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ »

"Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünemeyen bir toplum olmalarındandır."

Çünkü bu inançsızların ezanı ve namazı, diğer emir ve yasak-ları oyun, eğlence ve alay konusu etmelerinin sebebi, esasen beyinsiz ve cahil takımının yapacağı şeylerdir. İşte bunlar da onlardandır. Sanki akılsız ve beyinsizdirler.

İşte bu ayet, ezanın Kur'an nassıyla da sabit olduğunu gösteren bir delil ve kanıttır, yoksa yalnızca uykuda görülen bir rüya bunun tek delili değildir.

٥٩– ﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴾

59 – (Onlara) **şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz.**

« قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ » "(Onlara) **şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz."**

Yani siz bizi ayıplayıp bizde kusur buluyorsunuz. Bizden de sadece biz Allah'a ve Allah tarafından indirilen tüm kitaplara iman ettiğimizden dolayı hoşlanmıyorsunuz.

« وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ » ifadesi de mecrur üzerine matuf bulunmakta dır. Yani: *"Sizin bizden hoşlanmamanızın sebebi bizim Allah'a ve Allah*

tarafından indirilenlere inanmış olmamızdandır. Oysaki çoğunuz yoldan çıkmış fasıklarsınız" demektir.

Mana şöyledir: *"Sizin bizi bırakıp geri durmanız, bize karşı olmanızın sebebi, bizim bir tek Allah'a iman etmiş olmamızdan, O'nun gönderdiği peygamberlerinin doğruluğunu kabul etmiş olmamızdandır. Sizin fasıklığınız ise, bu konuda bize muhalefet ettiğinizden, bize karşı çıkışınızdandır."* Ayrıca vav harfinin « مع » "birlikte, beraber" manasına gelmesi de caizdir." Yani: *"Sizin bizden hoşlanmama nedeniniz, bizim Allah'a iman etmiş olmamızdandır. Kaldı ki, bununla beraber sizler yoldan çıkmış fasıklarsınız."*

٦٠- ﴿قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ﴾

60 – De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah'ın lânetlediği ve gazap ettiği, aralarından may munlar, domuzlar ve tâğuta tapanlar çıkardığı kimseler. İşte bunlar, yeri (durumu) **daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.**

« قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ » **"De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi?"**

« مَثُوبَةً » esasen sevap manasınadır ve temyiz olarak mansubtur/fethalıdır. Gerçi bu kelime her ne kadar ihsan manasında buna ait bir kelime ise de burada *"cezalandır"* yerinde kullanılmıştır.

Bu tıpkı, (3, Al-i İmran,21) ayetindeki, « فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ » ayetine benzer. Yani, **"Onlara acıklı bir azabı müjdele!"** demektir. Bu aslında tıpkı Türkçe'miz deki şu ifadeye, *"Gülsün bakalım, son gülen iyi güler"* gibi. Esasen tehdit ve cezalandırmayı içeren bir ifadedir. İşte burada durum aynıdır. Çünkü Yahudiler, *"Müslümanların cezalandırılmayı hak ettiklerini"* ileri sürmekteydiler. Bu açıdan onlara şöyle denildi:

« مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ » **"Allah'ın lanetlediği."** Sizin ileri sürdüğünüz ve Müslümanların göreceğini söylediğiniz azaptan ve cezadan daha şiddetlisini sizler göreceksiniz. « ذَلِكَ » işaret ismi daha önce geçen hususlara yani imana işaret etmektedir. Yani, bizden hoşlanmayıp bizim inancımız sebebiyle göreceğimizi ileri sürdüğünüz cezadan çok daha kötüsünü siz göreceksiniz.

Burada mutlaka bundan önce veya, « مَنْ » kelimesinden önce bir muzafın hazfı (tamlananın kaldırılması) bulunmaktadır. Bunun takdiri de şöyledir: *"Bu iman ehli olanlardan daha kötü ve ağır bir ceza göreceklerdir."* Ve ya, *" Allah'ın kendilerine lanet ettiği kimselerin üzerinde bulundukları dindekiler..."*

« وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ » **"Ve gazap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tâğuta tapanlar çıkardığı kimseler."** Bunların gençleri maymunlara, ileri yaştakileri de domuzlara dönüştürülmüşlerdir.

Bir de, « وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ » Buzağıya tapanlar, şeytana tapanlar diye de yorumlanmıştır. Çünkü Yahudilerin buzağıya tapmaları da şeytanın bunu onlara süslü ve iyi göstermesinden ileri gelmiştir. Dolayısıyla bu, bir bakıma şeytana tapınmadır. Bu aynı zamanda, « مَنْ » kelimesinin sıla sı üzerine atfolunmuştur. Adeta "ve tağuta tapanların..." denilir gibidir.

Kıraat imamlarından Hamza, bu cümleyi, *"Ve Abudattağuti"* okumuş ve bunu mübalağa/abartı bildiren bir isim olarak konulduğunu değerlendirmiştir. Örneğin, « رَجُلٌ حَاذِرٌ » çok sakınan ve « رَجُلٌ فَطِنٌ » oldukça anlayışlı ve zeki olan ifadeleri gibidir. Söz konusu bu ifadeler aşırı sakınan ve anlayışlı olanlar için kullanılan mübalağa/abartı isimlerdir.

Bu, « الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ » kelimeleri üzerine matuf/bağlı bulunmaktadır.

« أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا » **"İşte bunlar, yeri** (durumu) **daha kötü olan"**

« شَرٌّ مَكَانًا » ifadesinde şerlilikleri yani kötülükleri mekan/yer olarak değerlendirilmiştir. Bu ise bunu hak eden kimseler için mübalağa anla-mında zikretmiştir.

« وَأَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ » **"Ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır."** İnsanı cennete ulaştıracak olan normal yoldan çıkanlardır.

❁ ❁ ❁

61. — 65. ÂYETLER

وَإِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا
بِهٖۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ
يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ
الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ وَقَالَتِ
الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌۜ غُلَّتْ اَيْد۪يهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُواۢ بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۜ وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا
اللّٰهُۙ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًاۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٦٤﴾
وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَ
لَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿٦٥﴾

Meali

61. Yanınıza inkârla girip yine inkârla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.

62. Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yemede yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür!

63. Din adamları ve âlimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya! İşledikleri *(fiiller)* ne kötüdür!

64. Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır *(sıkdır)*, dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah'ın elleri açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar *(sürecek)* düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa *(fitneyi uyandırmışlarsa)* Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.

65. Eğer ehl-i kitap iman edip *(kötülüklerden)* sakınsalardı, herhalükarda *(geçmiş)* kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık.

Tefsiri

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayetin nüzul/iniş sebebi bir takım bozuk niyetli Yahudiler hakkındadır. Çünkü bunlar Resulullah (s)'ın yanına gelirken sırf münafıklıkları ve iki yüzlülükleri sebebiyle sözde Müslüman olduklarını söylemişlerdir. Oysa günümüzde de olduğu gibi bunlar özde kâfir idiler.

٦١- ﴿وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ﴾

61 - Yanınıza inkârla girip yine inkârla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.

« وَإِذَا جَآؤُكُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ » **"Yanınıza inkârla girip yine inkârla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler."** « بِالْكُفْرِ » lafzının başında bulunan (ب) harfi haldir. Yani: *"Onlar bu zura kafirler olarak girdiler ve yine kafirler olarak çıktılar."* Bu, *"küfre bulaşarak ve küfrü hiç bırakmayarak"* takdirinde dir/anlamındadır.

Nitekim, « وَقَدْ دَخَلُوا » ifadesi de böyledir.

« وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ » Yani; onlar kesinlikle girdikleri gibi çıkıp gitmişlerdir. İşte bu bakımdan bu lafzın başına « قَدْ » kelimesi gelmiştir. Dolayısıyla bu, hal olmaktan mazi/geçmiş zaman "ol" fiil olmaya daha yakındır. Bu, aynı zamanda, « قَالُوٓا اٰمَنَّا » ifadesine mütealliktir/bağlıdır. Yani: *"Onlar böyle inandıklarını söylüyorlar ama onlar aslında kafir kimselerdir."*

« وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ » **"Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir."**

٦٢- ﴿وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

62 – Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yeme de yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür!

« وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ » **"Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yeme de yarıştıklarını görürsün."**

Ya da, *"günah işlemede"* ifadesi, kendileriyle ilgili olarak kişisel hata ve yanlış yapmaları, günah işlemeleri, demektir. *"Düşmanlık sürdürmede"* ifadesi de kendileri dışındaki insanlara haksızlık yapmaları, zulme kalkışmaları ve işlemeleri manasınadır. *"Bir şeyde koşuşturmak"* demek, o şeyi hemen acil olarak, fırsatı kaçırmadan işlemek, demektir.

« السُّحْتَ » haram manasınadır.

« لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Yaptıkları ne kadar kötüdür."** Yapmakta oldukları davranışlar gerçekten ne kadar kötüdür.

٦٣- ﴿لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾

63 – Din adamları ve âlimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya! İşledikleri (fiiller) **ne kötüdür!**

« لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ » **"Din adamları ve âlimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya!"**

Ayette geçen, « لَوْلَا » « هَلَّا » anlamında teşvik manasını ifade eder.

« لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ » **"İşledikleri (fiiller) ne kötüdür."**

İşte işin bu noktasında ilim sahipleri yerilmiş bulunmaktadır. Birincisi herkes için hüküm içermektedir.

İbn Abbas (r.a) der ki: *"Bu Kur'an'da yer alan ayetlerin içinde en ağır hüküm içeren bir ayettir. Çünkü münkerden ve yasaklardan insanları menetme ve uzaklaştırma görevlerini yerine getirmeyenleri, tehdit bakımından münker olan ve işlenmemesi gereken bir fiili işleyenlerle tehdit bakımından aynı kefeye koymaktadır."*

٦٤- ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ

الْمُفْسِدِينَ ﴾

64 – Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır (sıkıdır), **dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah'ın elleri açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar** (sürecek) **düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa** (fitneyi uyandırmışlarsa) **Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.**

« وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ » **"Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır** (sıkıdır), **dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah'ın elleri açıktır."**

Rivayete göre, Yahudiler -Allah onlara lanet etsin, belalarını versin, iki yakalarını bir araya getirmesin- Allah Rasulü Hz. Muhammed (s)'i yalanladıklarında, yüce Allah onlara verdiği bol imkanları kıstı, oysa daha önce mal varlıkları bakımından çok zengindiler. İşte artık eskisi gibi mal ve servet edinemeyince gelirleri azalınca Finhas adındaki Yahudi şöyle demeye başladı: *"Allah'ın eli bağlıdır, sıkı ve cimridir."* Bu Yahudinin böyle konuşması üzerine diğer Yahudiler de bu söylenen sözden hoşnutluk duydular ve onlar da bu noktada onun görüşlerine ortak oldular.

"Elin bağlı ve açık olması" ifadesi, mecazi bir ifadedir. Birincisi cimrilik manasına, ikincisi de cömertlik anlamınadır. Nitekim yüce Allah'ın şu ayeti de bu manayı ifade etmektedir. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Elini boynuna bağlayan gibi tamamen yardımdan elini kesme/cimri olma; İnfak konusunda israf derecesinde de elini açık tutma. Sonra hem Allah tarafından ve hem insanlar tarafından kınanır bir duruma gelirsin."[24]

Ancak buradaki ifade ya da anlatımla elin varlığının isbatı veya kanıtlanması, bağlı ve açık oluşu manası kasdolunmamaktadır. Burada

[24] İsra, 29

mecazi bir mana vardır. İşte böyle bir kasıt olmadığı içindir ki, örneğin herhangi bir kralın bir kimseye bir şey vermede veya menetmede elini kullanmaksızın işaret ederek de yerine getirebilir, böylece de kullanabilir. Bu itibarla asıl kasıt el demek değildir. Örneğin; ta omuzuna dek kolu kesik olan bir kimse herhangi birine fazlasıyla yardımda bulunmuş olsa, bu kolsuz kimse için de onun bu yardımı sebebiyle, *"başkalarına yardım da bulunmakta adamın eli ne kadar da açıktır"* denir. Oysa adamın eli değil kolu tamamen kesiktir. Demek ki burada kasdolunan mana cömertliktir. Mecazi manada kullanılmıştır. Bazan da "el" manasında kullanılması doğru olmayacak bir manada da kullanılır.

Örneğin: « بَسَطَ الْبَأْسَ كَفَّيْهِ فِى صَدْرِى » İki avucunun sıkılığını benim göğsümde yaydı/açtı, demektir. Dikkat edilirse bir çok manalara gelen ve Maani ilmiyle ilgili olan bir kelime olan « بَأْسَ » kelimesi iki avuca izafe edilmiştir/bağlanmıştır. Dolayısıyla Beyan ilminden haberi olmayan bir kimse bu gibi ayetleri tevil etmede veya yorumlamada şaşırır kalır.

« غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ » "Elleri bağlansın" ifadesiyle Yahudi ve benzerlerine bedduada bulunulmaktadır. İşte bunun içindir ki Yahudi toplumu insanlar içerisinde en fazla cimri olanlardır. Ya da cehennemde elleri bağlanacaktır, dolayısıyla sanki elleri şimdiden bağlı gibidir.

Bir de ayette « يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ » ifadesinde "Allah'ın eli..." "يَدُ" kelimesi, müfret yani tekil olarak geldiği halde « بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ » kavlinde "yed/el" kelimesinin ikil olarak « يَدَاهُ » şeklinde "iki eli" diye gelmiş olması ise, Yahudilerin söylediklerini ve inkarlarını reddetmek anlamındadır ve bu ifade bu manasıyla daha çok bir cömertlik manasını içermektedir. Bir de yüce Rabbimizin sonsuz manada cömert olduğunu ve asla cimri olmadığını kanıtlamak maksadıyladır. Bilindiği gibi çok cömertliğin sembolü ve anlatımı olarak kişinin verdiğini iki eliyle vermesidir. Bu bakımdan söz konusu ifade mecazidir.

« يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ » **"Dilediği gibi verir."** Burada yüce Allah'ın sahavet yani cömertlikte tek olduğu gerçeği tekit ile pekiştirilmektedir.

Bir de ayet, Allah eğer bir şeyi veri yorsa, onu ancak bir hikmet gereği olarak verir, başka değil.

« وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا » **"Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır."**

Yani sırf hasetleri/kıskançlığı yüzünden Kur'an'ın inmesine karşı hep inkar yolunu tutmuşlardır. Allah'ın ayetlerini inkar etmişlerdir ve bu onların sürekli olan bir özelliğidir. Bu ifade, fiilin sebebe izafe edilmesine/bağlanmasına benzer. Tıpkı şu ayette yer aldığı gibi:

فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلَى رِجْسِهِمْ

"Münafıklara/manen kalp rahatsızlığı bulunanlara gelince, üzerlerine inen her Kur'an suresi, nifaklarına nifak, şüphe ve küfür ekler."[25]

« وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ اِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ » **"Aralarına, kıyamete kadar** *(sürecek)* **düşmanlık ve kin soktuk."**

"Biz ta kıyamete kadar Yahudilerle Hıristiyanlar arasında sürüp gidecek olan bir kin ve düşmanlık soktuk." Aralarında hiçbir zaman bir anlaşma sağlanamaz, hep tartışma içindedirler. Kalpleri ise ayrı ayrıdır, aralarında içten gelen bir bağları da yoktur. Bu bakımdan aralarında herhangi bir ittifak ve bir dayanışma sağlanma sözkonusu olmaz.

« كُلَّمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ » **"Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa** (fitneyi uyandırmışlarsa) **Allah onu söndürmüştür."**

Ne zaman herhangi bir müminle savaşmak isteseler, mutlak olarak yenilir ve kahr olur giderler. Hiçbir vakit Allah tarafından onlar için bir zafer ve başarı olmayacaktır. İslam geldiği sırada Yahudiler, Mecusilerin yönetimi altında idiler.

Bir yoruma göre de, ne zamanki bu Yahudiler Allah Rasulüne karşı savaşmaya kalkışmışlarsa, yüce Rasulünü onlara karşı üstün kılmış ve ona zafer vermiştir.

[25] Tevbe,125

Katade (60-117/679-735) şöyle diyor: *"Hangi beldede/ülkede bir Yahudiyle karşılaşırsan, mutlaka o kimseyi o bölge halkı içerisinde insan ların en aşağılık karakterli kimseleri olarak bulursun."*

« وَيَسْعَوْنَ فِى الْأَرْضِ فَسَادًا » **"Onlar yeryüzünde boz gunculuğa koşarlar."** İslamı ve Müslümanları ortadan kaldırma ve Hz. Peygamber (s)'in sıfatlarıyla ilgili kitaplarında yer alan bilgileri imha yoluna giderler ve hep bunun gayreti içindedirler.

« وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ » **"Allah ise bozguncuları sevmez."**

٦٥- ﴿وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾

65 - Eğer ehl-i kitap iman edip (kötülüklerden) **sakınsalardı, herhalde her durumda** (geçmiş) **kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık.**

« وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا » **"Eğer ehl-i kitap iman edip"** Allah tarafından getirdiklerine ve bununla birlikte onlar hakkında orada açıkladığımız kötülüklerine bakıp iman etselerdi, «وَاتَّقَوْا» **"(kötülükler-den) sakınsalardı"** imanlarını Allah'ın emir ve yasaklarına bağlılıkla güçlendirip sakınsalardı,

« لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ » **"Her durumda** (geçmiş) **kötülüklerini örter."** O günahları yüzünden onları hesaba çekmez. « وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ » **"Ve onları nimeti bol cennetlere sokardık."**

❁ ❁ ❁

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ الَّذِينَ هَادُوا وَ الصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ

اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

Meali

66. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni *(Kur'an'ı)* doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi *(yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı)*. -Onlardan aşırılığa kaçmayan *(iktisatlı, mutedil)* bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür!

67. Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.

68. "Ey Kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirile ni hakkıyla uygulamadıkça, *(doğru)* bir şey *(yol)* üzerinde değilsinizdir" de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme.

69. İman edenler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe *(gerçekten)* inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir.

70. Andolsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini *(ilâhî hükümleri)* getirdi ise; bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.

71. Bir belâ olmayacak zannettiler de kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yaptıklarını görmektedir.

Tefsiri

٦٦- ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ

لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴾

66 – Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur'an'ı) **doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi** (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı). **- Onlardan aşırılığa kaçmayan** (iktisatlı, mutedil) **bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür!**

« وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ » **"Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni** (Kur'an'ı) **doğru dürüst uygulasalardı."**

Yani; Tevrat ile İncil'in hükümlerini, bunlarda öngörülen hadleri uygulasalardı, bu ikisinde yer alan Allah Rasulü'nün özelliklerine bakarak iman etmiş olsalardı,

« وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ » **"Ve Rablerinden onlara indirileni** (Kur'an'ı) **doğru dürüst uygulasalardı."** Allah tarafından indirilmiş olan bütün kitapların içerdiği hükümleri uygulasalardı... Çünkü onlar bütün bu kitaplara iman etmekle mükelleftirler/yükümlüdürler. Sanki burada o kitaplarda bunlara indirilmiş gibi değerlendiriliyor ki, bu da hepsine iman ile mükellefiyetten ileri gelmektedir. Haliyle bu arada kitap ehli ve diğer insanlar elbette Kur'an'a iman etmek ve ahkâmını da uygulamakla mükelleftirler.

« لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ » **"Şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi** (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı)."

Aslında bu ifade, Allah'ın emirlerinin uygulanması halinde, uygulayanların büyük bir refah ve bolluk içinde olabileceklerini dile getiriyor.

Örneğin, *"Filan kimse tepeden tırnağa nimet içindedir"* denilince nasıl ki bu cümleden o kimsenin refah ve huzur içerisinde büyük imkanlara sahip bulunduğu dile getiriliyorsa; işte burada da denmek istenen şey aynen bunun gibidir.

Kaldı ki bu ayet aynı zamanda Allah'a itaat etmenin aynı zamanda o kimselerin rızıklarının ya da imkanlarının da bollaşacağının bir delili ve kanıtıdır. Nitekim bu, yüce Rabbimizin şu ayetlerinde yer alan gerçeklere benzemektedir:

"Eğer kendilerine elçiler gönderdiğimiz ülkelerin insanları/halkı Allah'a ve elçilerine iman etmiş olsalardı, küfür ve çirkinliklerden sakınıp uzak durarak emir ve yasakları uygulasalardı; biz mutlaka gökten yağmurla bolluk ve bereket indirir, yeraltı ve yer üstü zenginliklerinin her çeşidini ortaya çıkararak refahlarını sağlardık."[26]

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kim Allah'ın emirlerine bağlı kalıp yasakladıklarından da uzak durmak suretiyle Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ve kolaylık sağlar ve onun hiç hayal edip beklemediği yerlerden rızık verir."[27]

Yüce Mevla buyuruyor:

"Onlara dedim ki: Rabbinizden küfür ve şirkinizden dolayı mağfiret/af dileyin. Çünkü Allah tevbe edenlerin günahlarını pek çok mağfiret edendir. Mağfiret dileyin ki üzerinize gökten bol bol yağmur/bereket indirsin. Ve mallarınızı, oğullarınızı/çocuklarınızı çoğaltsın ve sizin için bahçeler ihsan etsin, sizin için nehirler akıtsın."[28]

Yüce yaratanımız yine buyuruyor:

"Eğer doğru yol olan İslam üzere olup iman etmiş olsalardı, mutlaka kendilerine bol su verirdik, çünkü su her bereketin kaynağıdır." [29]

« مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ » **"Onlardan aşırılığa kaçmayan** (iktisatlı, mutedil) **bir zümre vardır."** Yani onların içinde Allah Rasulüne düşmanlık beslemeyen ve orta yolu tutan bir takım kimseler de vardır ki, bunların inanmış bir gurup olduğu da ifade olunmaktadır. Bu kimseler

---

[26] A' raf,96
[27] Talak,1-2
[28] Nuh, 10-12
[29] Cin, 16

Abdullah İbn Selam ve onunla beraber hareket eden arkadaşları ile Hıristiyanlardan da 48 kişi idiler.

« وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ » **"Fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür."** Aslında ayetin bu kısmında hayret ve şaşkınlık uyandıran bir mana yatmaktadır. Sanki burada şöyle denilir gibidir: *"Onlardan çoğunun sergiledikleri bu davranışları gerçekten ne kötü bir davranıştır."* Bu davranışı sergileyenler Yahudi Ka'b İbn Eşref ile arkadaşları ve ayrıca bunlarla beraber başkalarıdır, denmiştir.

٦٧- ﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴾

67 – Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.

« يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ » **"Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et."** Sana indirilenin tamamını tebliğ et. Sana her ne indirilmiş ise bunun tebliği konusunda hiçbir kimsenin görüşünü ve emrini bekle-meksizin ve herhangi bir kimseden sana bir kötülük geleceğinden korkmaksızın tebliğ et, anlat ve aktar.

« وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ » **"Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."** Bu takdirde sana verilmiş olan risalet/peygamberlik görevine ilişkin sorumluluğunu yerine getirmemiş ve tebliğde bulunmamış olursun. Bunlardan hiçbirini de yerine getirmemiş durumda kalırsın. Çünkü bir kısmını anlatmak, bir kısmın da ertelemek gibi bir durum burada söz konusu olamaz. Şuna öncelik vereyim de, şu kalsın denilemez. İlahi hükümlerin tümü mana ve önem bakımından aynıdır. Eğer sen bunlardan bir kısmını yerine getirmezsen, bu durumda sana gelen vahyin tamamına ait görevini yerine getirmemiş, gaflete düşmüş olursun. Bu durum tıpkı, Allah'tan gelenlerin bir kısmına inanıp bir kısmını da inkar etmeye benzer ki, bu durumda olan kimseler bu halleriyle gelen vahyin tümüne iman etmemiş gibidirler. Dolayısıyla

vahyin bir kısmını tebliğ edip bir kısmını etmemek bununla aynı anlamı taşır. Çünkü bu, tek bir hitabın ve emrin içerisinde sayıldığından bu itibarla bir tek hüküm olarak kabul edilmektedir. Tek bir şey ise, tamamen tebliğ edilmedikçe tebliğ edilmiş sayılmaz, nitekim bir kısmına iman eden de mümin sayılmaz.

Ancak şeriat esaslarını çağ dışılıkla değerlendirip reddeden inkarcılar/mülhidler, dinden dönen mürtedler -Allah onların iki yakasını bir araya getirmesin, onlara lanet etsin- ; *"Bu, anlamsız bir sözden ibarettir"* demektedirler. Gerekçe olarak da şöyle diyorlar: *"Bu, senin köle-ne/çocuğuna veya işçine; 'İşte senin yiyeceğin, bunu ye! Eğer yemezsen yediğinle kal"* demeye benzer.

Bizim bunlara cevabımız şudur: Bu, geleceğe yönelik olarak risalet/peygamberlik görevine ilişkin risalete bağlı risaleti tebliğ emridir. Yani; Rabbinden sana indirilen şeyi gelecekte tebliğ et, eğer bunu yapmazsan yani gelecekte risaleti/mesajı tebliğ etmez/duyurmazsan, bu takdirde sen risalet işini temelden tebliğ etmemiş, hiç duyurmamış gibi olursun. Ya da; Rabbinden şu anda sana indirileni tebliğ et/duyur. Fazlaca bir kuvveti ve imkanı elde edeyim de öyle yapayım diye bekleme. Eğer tebliğ etmezsen bu takdirde bu görevi hiç yapmamışsındır, demektir. Yahut da; Bunu, hiçbir kimseden ve güçten korkmaksızın tebliğ buyur. Eğer bu özellikte ve manada tebliğde bulunmazsan, sanki sen risaleti tebliğ görevini hiç yerine getirmemiş olursun.

Kıraat imamlarından Medine okulu mensubu Nafi ve Ebu Cafer, Şam okulundan İbn Amir ve Ebu Bekir Şube, « رِسَالَتَهُ » kelimesini çoğul olarak, « رِسَالَاتِهِ » tarzında okumuşlardır.

Daha sonra yüce Allah tebliğ konusunda Rasulüne cesaret vermek üzere şöyle buyuruyor:

« وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ » **"Allah seni insanlardan koruyacaktır."** Seni öldürmelerine fırsat ve imkan vermeyecektir, himaye edecektir. Hiç biri buna asla güç yetiremeyeceklerdir. Gerçi Uhut savaşında mübarek yüzü yaralanmış ve azı dişi kırılmış ise de bütün bunlara rağmen onu öldürmeye muvaffak olamamışlardır. Ya da bu ayet, Resulullah (s.a.v.)'ın başına gelenler gelmiş olduktan sonra nazil olmuştur. Ayette geçen,

"Nas/İnsanlar" ifadesinden kasıt kafirlerdir. Çünkü ayetin bundan sonra gelen kısmı bunların kafirler olduğunu göstermektedir.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ » **"Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez."** Yani seni öldürmek ve ortadan kaldırmak için kurmaya çalıştıkları tuzaklarına asla ve hiçbir zaman imkan ve fırsat vermeyecektir.

٦٨- ﴿قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

68 - "Ey Kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça, (doğru) **bir şey** (yol) **üzerinde değilsinizdir" de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme.**

« قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ » **"Ey Kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça,** (doğru) **bir şey** (yol) **üzerinde değilsinizdir" de.** Yani; sizin için din sayılacak ve kabul edilecek bir şey üzerinde değilsiniz ki, ona bir isim verilmiş olsun, Çünkü sizin üzerinde bulunduğunuz şey batıldır.

« وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا » **"Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır."** Küfür ve azgınlıklarının artmasının Kur'an'a izafe edilmesi, Kur'an'a bağlanması, buna sebebiyet vermesi ve Kur'an ahkamından hoşnut kalmamaları bakımındandır.

« فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ » **"Kâfirler topluluğuna üzülme."** Onlar için kendini harabetme. Çünkü bundan dolayı meydana gelecek olan zarar onları bulacaktır, seni değil.

٦٩- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

69 – İman edenler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) **inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir.**

« إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا » **"İman edenler ile"** Burada bunlardan kasdın münafıklar olduğuna Rabbimizin şu ayeti gösterilmektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey peygamber! Gerçekleri inkar ederek küfür yolunda yarışanlar seni üzmesin. Ki onlar, kalpleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyla, 'inandık' diyen münafıklarla,..."[30]

"وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى" *"Yahudiler, Sabiiler ve Hıristiyanlardan"* İmam Siybeveyh (v.180/796) diyor ki: "Basra ulemasının tamamı, « وَالصَّابِؤُنَ » kelimesini mübteda kabul ederek merfu/ötreli okumuşlardır. Haberi ise mahzuftur/gizlidir. Burada bu kelimeyi tehirden maksat bunun, «اِنَّ» edatının ismi ve haberi mesabesinde/konumunda kabul edilmiş olmasındandır. Sanki burada şöyle denilir gibidir: *"Şüphesiz dilden iman edenler, Yahudiler ve Hıristiyanlardan"*

« مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ » **"Allah'a ve ahiret gününe** (gerçekten) **inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir."**

Nitekim Sabiiler de aynen böyledir. Yani *"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ederse onlara korku yoktur"* demektir. Burada bunu takdim etmiş ve haberi de hazfetmiştir. Bu tıpkı şairin şu beyti gibidir:

فمن يكُ امسى بالمدينة رَحْلُه فانّى وَقيّا ربّها لَغَريبٌ

Kimin göçü Medine'de geceleyip kaldıysa

[30] Maide,41

Bilsin ki ben ve Kayyar burada kimsesiziz

Yani burada şair şunu demek istiyor: *"Doğrusu ben kimsesizim, nitekim Kayyar da öyle."* Burada, «لَغَرِيبٌ» kelimesini başındaki lam harfi bunun « اَنْ » edatının haberi olduğunu göstermektedir. Ancak bunun « اَنْ » edatının ve isminin mahalli üzerine atfıyla merfu olması sözkonusu değildir. Çünkü bu, haberden soyutlanmadıkça sahih olmaz.

Bu bakımdan da, «اَنَّ زَيْدًا وَ عَمْرٌو مُنْطَلِقَانَ» *"Zeyd ve Amr, ayrılandırlar."* diyemezsin.

Ancak, « اَنَّ زَيْدًا مُنْطَلِقَانَ وَ عَمْرٌو » *"Zeyd ve Amr ayrıldılar"* şeklinde olursa caiz/doğru olur.

« وَ الصَّابِؤُنَ » kelimesi mahzuf olan haberiyle birlikte bir cümle üzerine atfolunan/bağlanan bir ifadedir. Dolayısıyla, « اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا » ifadesinin sonuna kadar olan haliyle iraptan mahalli yoktur. Nitekim bunun üzerine atfolunan cümlenin de iraptan mahalli olmadığı gibi.

Burada takdimin yani buna öncelik verilmesinin faydasına gelince; Sabiilerin sapıklık ve azgınlık bakımından adı geçen sapık Yahudi ve Hıristiyanlardan daha ileride ve çok açık olduğu halde, eğer bunlar da doğru bir şekilde iman edecek olurlarsa Allah tarafından bunların da tevbelerini kabul olunabileceğini göstermek içindir. Evet böylesi sapıkların günahlarının, iman etmeleri ve tevbe etmeleri durumunda bağışlanacağına göre, durumları bunlar gibi aşırı olmayan kimselerin günahlarının bağışlanamayacağını zannedebilir misin?

« مَنْ اٰمَنَ » *"İman eden kimse"* ifadesi mübteda olarak mahallen merfudur/ötrelidir. Bunun haberi ise, « فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ » *"Onların üzerine korku yoktur"* cümlesidir. Kelimenin başındaki «فَ» harfi ise, mübtedaya şart manasını kazandırmak içindir. Ayrıca cümle nasıl ki, «اَنْ » edatının haberiyse, « اَنْ » edatının ismine raci/bağlı olan kelime de mah

zuftur ve: « مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ » *"Onlardan iman eden kimse"* takdirindedir/manasındadır.

٧٠- ﴿لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَاَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى اَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ﴾

70– Andolsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini (ilâhî hükümleri) **getirdi ise bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.**

« لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَاَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا » **"Andolsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik."**

« كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى اَنْفُسُهُمْ » **Ne zaman bir peygamber onlara nefisle-rinin arzu etmediğini** (ilâhî hükümleri) **getirdi ise"**

Burada, « كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ » ifadesi bir şart cümlesi olup, «رُسُلًا» kelimesine sıfat olarak gelmiştir. Burada buna raci/bağlı olan zamir ise mahzuftur/gizlidir.

Yani bu, « رَسُولٌ مِنْهُمْ » *"Onlardan elçiler"* takdirindedir. « بِمَا لَا تَهْوَى اَنْفُسُهُمْ » Yani arzu ve isteklerine uymayan, getirilen yükümlülüklerin ağırlığı nedeniyle bunu heva ve heveslerine yedirmeyen, şehevi isteklerine aykırı gelen şeriat ile amel etmeleri emri... Burada şartın cevabı mahzuftur/kaldırılmıştır. Çünkü bundan sonra gelen cümle zaten buna delalet etmektedir.

« فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ » **"Bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler."** Burada adeta şöyle denilir gibidir: *"Ne zamanki kendilerine bir peygamber geldiyse karşısına dikildiler, düşmanlık edip onunla savaşa kalkıştılar."*

Buradaki, « فَرِيقًا كَذَّبُوا » ifadesi herhangi bir sorana verilen yeni bir cevaptır. Sanki biri şöyle der gibi: *"Onlar peygamberlerine karşı neler yaptılar?"*

Ayrıca burada, « يَقْتُلُونَ » *"Öldürürler"* kelimesi muzari/geçmiş zaman olarak zikredilmiş olmakla birlikte bu, mazi halin/geçmiş zamanın hikayesidir. Yani geçmişe ait bir durumu şimdi olmuş gibi bir fiil ile aktarmasıdır ki, öldürme olayının çok iğrenç ve asla kabul edilemeyecek bir şey olduğunu göstermek ve aynı zamanda peygamber-leri öldürmenin Yahudilere ait adeta olağan bir şey olduğu konusunda buna dikkat çekmek ve uyarmak içindir.

Yine ayette geçen her iki, « وَفَرِيقًا » *"bir kısmı"* kelimesi, « كَذَّبُوا » ve « يَقْتُلُونَ » fiillerinin mefulleri/nesneleri olarak mansub kılınmışlardır.

Bir yoruma göre peygamberleri yalanlama özelliği, Yahudilerle Hıristiyanlar arasında ortak olan bir özelliktir. Fakat peygamberleri öldürme özelliği sadece Yahudilere ait bir iğrençliktir. Çünkü Yahudiler hem Hz. Zekeriya ve hem Hz. Yahya'yı öldürmüşlerdir.

٧١- ﴿وَحَسِبُوٓا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾

71 – Bir belâ olmayacak zannettiler de kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yaptıklarını görmektedir.

« وَحَسِبُوٓا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ » **"Bir belâ olmayacak zannettiler de"**

Kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Ebu Amr « اَلَّا تَكُونَ » kavlini, *"Ella Tekuunü"* olarak okumuşlardır. Bunun nedeni de, « اَنْ » edatını sakile şeddeli halden muhaffefeye/şeddesiz duruma geldiğini kabul ettikleri içindir. Bunun aslı, « اَنَّهُ لَا تَكُونَ » olup, dolayısıyla, « اَنْ » edatı şeddeli halden şeddesiz hale getirildi ve şan/dikkat zamiri de hazfedildi/ kaldırıl

dı. Bundan ötürü de onların Gönüllerindeki güçlü olan zanları da bilgi mesabesinde değerlendirildi.

Yani burada, « وَحَسِبُوٓا » ilim/bilgi anlamında değerlendirildi. Çünkü bundan ötürü, « حَسِبَ — حُسْبَا » kelimesi tahkik veya muhakkak/kesinlik manasında olan, « اَنْ » edatının başına gelmiştir.

« فِتْنَةٌ » bela, imtihan ve azap manasınadır. Yani; *"İsrailoğulları peygamberleri öldürmekle ve elçileri yalanlamakla Allah tarafından başlarına bir azabın ve felaketin gelmeyeceğini sandılar."*

« اَنْ » ve-veya « اَنْ » edatının sılasının/ilgi veya yan cümleciğinin kapsadığı Müsned ve Müsnedun ileyh « حَسِبَ » fiilinin iki mefulü/nesnesi yerine geçmiştir. Burada, « اَنْ » ve/veya « اَنْ » diye ayırd etmemizin sebebi iki kıraat esas alındığından dolayıdır. Bir kıraate göre, « اَنْ » mastar ve nasb edatıdır, diğer bir kıraate göre ise, « اَنْ » şeddeli halden hafife/şeddesiz duruma dönüştürülmüştür.

« فَعَمُوا وَصَمُّوا » **"Kör ve sağır kesildiler."** Gördükleriyle ve işittikleriyle amel etmediler. Ya da doğruyu görmekten kör, öğüt dinlemekten de sağır oldular.

« ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ » **"Sonra Allah tevbelerini kabul etti."** Onlara tevbe etmeyi nasibetti.

« ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ » **"Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu."** Bu, zamirden bedeldir. Burada zamirden kasıt « وَ » harfidir. Yani külden bedeli ba'zdır.[31] Ya da mahzuf/kaldırılmış bir mübtedanın haberidir. Yani, « اُولٰئِكَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ » *"İşte onlardan bir çoğu"* demektir.

« وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ » **"Allah onların yaptıklarını görmekte dir."**

Bu itibarla da onları amellerine göre cezalandıracaktır.

[31] Çoğunluğu kastedilerek bir kısmına işaret etmek.

72. — 77. ÂYETLER

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۜ وَقَالَ
الْمَسِيحُ يَا بَنٖٓى إِسْرَٓائِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّٖى وَرَبَّكُمْ ۜ إِنَّهُ مَنْ
يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُ ۜ وَمَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ
ثَلٰثَةٍ ۢ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ إِلَّٓا اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۜ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ
لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ اَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى
اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ
إِلَّا رَسُولٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۜ وَاُمُّهُ صِدّٖيقَةٌ ۜ كَانَا
يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى
يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا ۜ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا
تَغْلُوا فٖى دٖينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ
قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثٖيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبٖيلِ ﴿٧٧﴾

Meali

72. Andolsun ki, "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh: "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah, ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur" demişti.

73. Andolsun ki, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir İlah yoktur. Eğer söyleye geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir.

74. Hâla Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanmayı dilemeyecekler mi? Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

75. Meryem oğlu Mesîh, ancak bir resûldür. Ondan önce de *(birçok)* resûller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara delilleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl *(haktan)* yüz çeviriyorlar.

76. De ki: "Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz?" Hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır.

77. De ki: "Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."

Tefsiri

٧٢- ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَيهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾

72 - Andolsun ki, "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh: "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a

ortak koşarsa, muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur" demişti.

« لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِى إِسْرَٓائِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ » **"Andolsun ki, "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh: "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz."** Ayete dikkat edilecek olunursa Hz. İsa kendisiyle kavmi arasında kul olma bakımından bir farkının olmadığını belirtmektedir. Bunu da hıristiyanlar aleyhinde bir hüccet/kanıt olsun diye demektedir.

« إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » **"Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah, ona cenneti haram kılar."** Çünkü cennet tevhid ehlinin yurdudur. Yani, Allah muvahhid olamayanı cennete girmeyi haram kılmış ve onu oradan menetmiştir.

« وَمَأْوٰيهُ النَّارُ » **"Artık onun yeri ateştir."** Dönüş yeri ateştir.

« وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ » **"Ve zalimler için yardımcılar yoktur" demişti.** Ayetin bu kısmı ya yüce Allah'ın kelamındandır veya Hz. İsa'ya ait sözdür.

٧٣- ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ إِلَّٓا اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

73 – Andolsun ki, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur. Eğer söyleye geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir.

« لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ » **"Andolsun ki, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır."** Yani Allah üç ilahtan üçüncüsüdür. Burada işin biraz anlaşılamaz gibi gözüken tarafı şudur.

Yüce Allah bundan önceki ayette, **"Andolsun ki, Allah Meryem oğlu Mesih İsa'dır, diyenler kafir olmuşlardır."**[32] diye geçen bu ifade ile bu ayette geçen, **"Andolsun ki, Allah baba, oğul ve Ruhu'l-Kudüs'ten oluşan üçten biridir, diyenler de kafir olmuşlardır"** ifadesidir. Çünkü birinde öyle, birinde de böyle denmektedir. Bu nasıl anlaşılmalı?

Bunun cevabı şöyledir: *Bazı Hıristiyanlar, İsa Mesih bizzat Allah'ın kendisidir. Bazan Allah bir şahsın bünyesinde tecelli eder/ortaya çıkar. İşte bu zamanda da Hz, İsa'nın şahsında tecelli edip ortaya çıkmıştır. Bunun içindir ki, Hz. İsa'nın şahsında Allah'tan başka hiçbir kuvvetin güç yetiremeyeceği şeyler meydana gelmiştir. Bu da onun Allah olduğunun delilidir, diyorlar.*

Bazı Hıristiyanlar da üç ilah olduğuna inanıyorlar Allah, Meryem ve Hz. İsa'yı da birer ilah olarak kabul ediyorlar. Hz. İsa'ya da Allah'ın Meryem'den olan çocuğudur, diyorlar.

« وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّآ اِلٰهٌ وَاحِدٌ » **"Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir İlah yoktur."** Burada geçen, « مِنْ » edatı istiğrak içindir. Yani, *"Varlık dünyasında kesinlikle vahdaniyet sıfatıyla nitelenen bir başka ilah yoktur, bir tek ilah olarak Allah vardır. Kesinlikle ikinci bir ilah sözkonusu değildir. Var olan yalnızca eşi ve ortağı olmayan yüce Allah'tır"* demektir.

« وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ » **"Eğer söyleye geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir."** Ayetin bu cümlesi içerisinde yer alan, « مِنْ» edatı ise beyan/açıklama içindir.

Bu tıpkı « فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ » *"Pis putlardan kaçının."*[33] ayetinde yer alan, « مِنْ » edatı gibidir.

---

[32] Maide,72
[33] Hac, 30

Burada, « لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا » *"Kafir olanlara isabet edecektir."* diye açıkça kafirler olarak belirtildi. Bunun yerine, « وَلَيَمَسَّنَّهُمْ » *"Onlara mutlaka dokunacaktır"* diye zamir zikredilmedi/söylenmedi. Çünkü zamir yerine bizzat o zamirden kasd olunan ismin kendisinin zikredilmiş/söylenmiş olması, onlar aleyhine kafirliklerine olan tanıklığın tekrar edilmesi maksadıyladır.

Veya « مِنْ » edatı burada teb'iz yani bir kısmı, bazıları manasını içeren bir edattır. Yani: *"Bunların içinden kafir olarak kalanlardan bazısına acıklı bir azap dokunacaktır"* demektir. Çünkü bunların bir çoğu Hıristiyanlıktan dönüp tevbe etmişlerdir.

« عَذَابٌ اَلِيمٌ » Bir tür çok şiddetli acı veren azap demektir.

٧٤- ﴿اَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

74– Hâlâ Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanmayı dilemeyec ekler mi? Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

« اَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ » **"Hâlâ Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanmayı dilemeyec ekler mi?"**

Bunların kafir oldukları gerçeği bu tanıklıktan sonra tekrar tekrar dile getirildiği halde hala tevbe etmeyecekler mi? İşte bu ağır tehdit, bunların halen üzerinde bulundukları küfür nedeniyledir. Aynı zamanda burada bu kimselerin küfürde ısrar etmelerine da hayretle karşılanmaktadır.

« وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir."**

Allah, tevbe etmeleri halinde bunları da, başkalarını da mağfiret eder/bağışlar.

٧٥- ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنَّى

﴿ يُؤْفَكُونَ

75 - Meryem oğlu Mesîh ancak bir resûldür/elçidir. Ondan önce de (birçok) **resûller/elçiler gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara delilleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl** (haktan) **yüz çeviriyorlar.**

"مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ" **"Meryem oğlu Mesîh ancak bir resûldür/elçidir."** Böylece burada Hz. İsa'nın ilah olmadığı gerçeği dile getiriliyor ve buna dikkat çekiliyor.

«قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ» **"Ondan önce de** (birçok) **resûller/elçiler gelip geçmiştir."**

Bu cümle bundan önce geçen, «رَسُولٌ» "elçi" kelimesinin sıfatıdır. Yani; "O/İsa (a.s) kendisinden önce gelip geçmiş olan elçilerden o da bir elçidir, başka değil. Onun anadan doğma körleri, alaca hastalığına yakalanmış olanları iyileştirmesi, ölüleri diriltmiş olması, onun elinde olan bir şey değildir. Çünkü o bir ilah değildir. Aksine Hz. İsa'nın eliyle anadan doğma körleri ve alaca hastalığına yakalananları iyileştiren, ölüleri dirilten bizzat yüce Allah'tır. Nitekim Allah, Hz. Musa'nın asasına can/hayat vermiş ve Hz. Musa'nın elinde o, hareket eden, hızlıca koşan bir yılan oluvermişti. Dolayısıyla Hz. İsa'nın bir erkek olmadan yani babasız olarak sadece Meryem'den doğmuş olması, yüce Allah'ın tıpkı Hz. Adem'i hiçbir erkek ve kadın olmaksızın yani anne ve baba söz konusu olmaksızın yaratması gibi bir yaratmadır.

« وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ » **"Anası da çok doğru bir kadındır."** Onun annesi de yine tıpkı peygamberleri tasdik edip onlara iman eden kimi kadınlar gibidir. Hz. Meryem'e, *"Sıddika"* adının verilmiş olması, yüce Allah'ın şu ayetine göredir:

"Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti/doğruladı."[34]

Daha sonra yüce Allah, hem Hz. Meryem'e ve hem de Hz. İsa'ya nisbet edilen ilahlık vasfını onlardan şu ifadesiyle uzaklaştırmaktadır:

---

[34] Tahrim,12

« كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ » **"Her ikisi de yemek yerlerdi."** Çünkü yemek yemek suretiyle gıda almak gereğini duyan, buna bağlı olarak yediklerini hazmetmesi ve bunları dışarı atması ihtiyacında olan bir varlık sadece, etten, kemikten, damar ve sinirlerden ve bunun gibi şeylerden oluşan tıpkı diğer cisimler gibi oluşmuş/yaratılmış olan bir cisimdir.

« اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ » **"Bak, onlara delilleri nasıl açıklıyoruz.** Yani onların batıl sözlerini gösteren delilleri içeren alametleri nasıl da gösteriyoruz.

« ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ » **Sonra bak nasıl** *(haktan)* **yüz çeviriyorlar**

Bütün bu açıklamalardan sonra hakkı dinlemekten ve üzerinde düşünmekten nasıl da dönüyorlar. Bu ifade ile yüce Allah, bu kimselerin Rab/Mabud ile kul arasında nasıl da bir fark görmediklerini hayretlerle gözlerimiz önüne sermektedir.

٧٦- ﴿ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾

76 – De ki: "Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır."

« قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا » **"De ki: "Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz?"**Ayette, *"zarar ve yarar vermeyen"* ifadesinden kasıt Hz.İsa'dır. Zaten mealde de buna işaret edilmiştir. Yani, tıpkı yüce Allah'ın başınıza verdiği bela, felaket, mal ve can bakımından musibetleri vererek zarar verdiği gibi; Hz. İsa bunları verme gücüne asla sahip değildir. Yine yüce Allah'ın verdiği beden sağlığı, bol imkanlar, refah türünden yarar sağlayan şeyleri verdiği gibi Hz. İsa bunları veremez ve sağlamaz. Buna gücü yetmez. Çünkü beşerin yani insanların güç yetirebildiği zarar ve yarar verme durumları da yine yüce Allah'ın yaratmasıyla olmaktadır. Durum böyle olunca bu demektir ki aslında insanın bir şeye gücü yetmez.

İşte bu gerçekler şu konuda kesin delildir. Hz İsa'nın emri/işi veya durumu Rab olmaya aykırıdır. Çünkü Allah onu ne zarar ve ne de yarar verebilecek bir güce sahip kılmaksızın yaratmıştır. Yani, yüce Allah Hz. İsa'ya bu manada bir gücü vermemiştir ki Rab olabilsin!? Rab olmanın özelliği, her şeye gücü yeten olmasıdır. Takdir edilen hiçbir şey asla O'nun kudreti dışında olmaz.

« وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » **"Hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır."**

Bu cümle, « أَتَعْبُدُونَ » kelimesine mütealliktir/ilgilidir. Yani: *"Siz Allah'a ortak mı koşuyorsunuz, O'ndan korkmuyor musunuz? Oysa O söylediklerinizi işiten ve neye inandığınızı da bilendir."*

٧٧- ﴿قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ﴾

77 – De ki: "Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."

« قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ » **"De ki: "Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın."**

Ayette geçen, *"Ğuluvv"* kelimesi, haddi aşmak, taşkınlık etmek demektir. Hıristiyanların hadlerini aşmaları veya taşkınlıkları, Hz. İsa'ya layık olmadığı bir makama yüceltip onun ilahlığını savunmalarıdır. Yahudilerin hadlerini aşmaları ise, Hz. İsa'nın peygamberliğe layık biri olmadığını söyleyip reddetmeleridir.

Ayette geçen, « غَيْرَ الْحَقِّ » ifadesi, mahzuf/kaldırılmış bir mastarın sıfatıdır. Yani, *"Haksız yere bir taşkınlık edip haddi aşmak"* demektir. Yani batıl manada bir taşkınlığa ve haddi aşmaya kalkışmayın, demektir.

« وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ » **"Daha önceden sapan."** Yani sizden önce geçen selefleriniz ve Hz. Muhammed (s.a.v) peygam-

ber olarak gönderilmezden önceki önderlerinizin hem kendileri sapmışlar…

« وَأَضَلُّوا كَثِيرًا » **"Ve birçoklarını saptıran."** Onlardan tarafa çıkan bir çoklarını da saptıran.

« وَضَلُّوا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ » **"Ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın."**

❁ ❁ ❁

78. — 82. ÂYETLER

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

Meali

78. İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır.

79. Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!

80. Onlardan çoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için *(ahiret hayatları için)* önceden hazırladığı şey ne kötüdür! Allah onlara gazabetmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar.

81. Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı onları *(müşrikleri)* dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.

82. İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz hıristiyanlarız" diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.

Tefsiri

٧٨- ﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾

78 – İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır.

« لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ »
"İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir."

Anlatıldığına göre Eyle halkı cumartesi günü yasağını tanımayıp hadlerini/sınırları aşmaları üzerine Hz. Davud onlara şöyle beddua etmiştir: *"Allah'ım! Onları lanetleyip rahmetinden uzaklaştır ve onları yasaklara uymayan toplumlar için bir mucize, bir örnek kıl."* İşte bu beddua üzerine yüce Allah onları maymunlara dönüştürmüştür.

Nitekim Hz. İsa'nın ashabı/arkadaşları da gökten gelen sofra mucizesini inkar etmeleri üzerine Hz. İsa da onlara şöyle bedduada bulunmuştur: *"Allah'ım! Gökten gelen bu sofradan yedikten sonra küfre saplananları, daha sonra bir başka kimsede, alemde/dünyada benzeri görülemeyecek şekilde bir azap ile cezalandır. Tıpkı cumartesi yasağını hiçe*

sayanları lanetleyip rahmetinden kovduğun gibi bunları da rahmetinden kovarak lanetle." İşte bunun üzerine onlar da domuzlara dönüştürüldüler. Sayıları ise beşbin kişiydi.

« ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ » **"Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır."** Yani onların lanetlenme nedeni isyan etmiş olmaları ve haddi/sınırı aşmalarıdır.

Daha sonra onların bu isyana kalkışmaları ve hadlerini/sınırlarını aşmaları şu ayetle açıklanmaktadır:

٧٩- ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

79– Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!

« كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ » **"Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı."**

Biri ötekisini işlediği kötü fiilden, iğrenç davranışlarından menetmiyordu. Burada ayette, *"kötülüğün ya da münkerin"* kelimesinin, *"işledikleri"* ifadesiyle nitelenmesinin manası şudur: Çünkü, bir fiil işlendikten sonra nehyetmek ya da yasaklamak esas itibariyle yasaklama anlamını taşımaz. Kötü bir fiilin yasaklanması demek, henüz o işlenmeden önüne geçilmesi ve yasaklan-ması demektir. İşte burada esas üzerin de durulan nokta işledikleri kötülüğü hemen her zaman tekrarladıkları halde, hep işleyip durdukları halde veya benzer bir kötülüğü işledikleri ya da işlemeyi istedikleri bir kötülüğü yapmaya kalkıştıkları halde bundan birbirlerini menetmemeleri demektir. Yahut bundan maksat, işledikleri bir kötülükten menetmiyorlar, aksine onu işlemekte ısrar ediyorlar, demektir.

Örneğin bir kimse bir şeyden kaçındığı, uzak durduğu ve terkettiği zaman, onun için, *"Bu işten vazgeçti, ondan uzak durdu, artık ona son verdi"* derler.

Daha sonra onların bu davranışlarından hayretle şu şekilde söz edilmekte ve durum yeminli bir ifade ile tekit edilerek aktarılmaktadır. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

« لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ » **"Andolsun yaptıkları ne kötüdür!"** İşte bu ayet, aynı zamanda kötülük olan yani Kur'an ifadesiyle münker denilen bir yanlıştan ve fiilden insanları menetme görevini terketmek büyük günahlardan olduğunun bir delilidir. Yazıklar olsun bu görevlerinden kaçan Müslümanlara!

٨٠- ﴿ تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴾

80 – Onlardan çoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için (ahiret hayatları için) **önceden hazırladığı şey ne kötüdür! Allah onlara gazabetmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar!**

« تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا » **"Onlardan çoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün."** Burada kendilerinden söz edilen kimseler kitap ehlinden münafık olanlardır. Çünkü bu münafık kitap ehli müşriklerle dostluk kuruyorlar ve Müslümanlara karşı onlarla güçbirliği yaparak velayet yetkisini veriyorlar. Onların saflarında samimiyetle yer alıyorlar.

« لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ » **"Nefislerinin onlar için** (ahiret hayatları için) **önceden hazırladığı şey ne kötüdür! Allah onlara gazabetmiştir."** Kendi gelecekleri için öne sürdükleri şey gerçekten ne büyük bir kötülüktür. Bundan dolayı Allah kendilerine gazabetmiş, Allah'ın hışmına uğramışlardır. Yani, bu fiilleri Allah'ın gazabını ve hışmını muciptir/gerektirir.

« وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ » **"Ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar."**

٨١- ﴿ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴾

81 – Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman et

miş olsalardı, onları (müşrikleri) **dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.**

« وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا اُنْزِلَ إِلَيْهِ » **"Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman et miş olsalardı..."**

« مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ » **"Onları** (müşrikleri) **dost edinmezlerdi."**

Yani Allah'a ortak koşanlara velayet yetkisi vermez, onlarla birlikte hareket etmezlerdi. Çünkü müşriklerle dost olmak, onları veli edinmek bizzat kendilerinin münafık olduklarının kesin delili ve kanıtıdır.

« وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ » **"Fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır."** Yani, küfürlerinde ve nifaklarında hep ısrarlıdırlar, ısrarcı olmuşlardır.

Yahut bunun manası şöyledir: *Eğer sözkonusu bu Yahudiler, Allah'a, Musa'ya ve ona indirilen Tevrat'a gerçekten iman etmiş olsalardı, nasıl ki Müslümanlar müşrikleri dost ve veli/dost edinmemişlerse, bunlar da kesinlikle müşrikleri dost edinmez ve onların yanında yer alarak, veli kabul etmezlerdi. Fakat onlardan bir çoğu dinlerini terketmiş, dinden çıkmış kimselerdir. Esasen onların bu manada bir dinleri de zaten yoktur."*

٨٢- ﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾

82 – İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın. Onlar için de iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hıristiyanlarız" diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.

« لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا »
"İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın."

Burada, « الْيَهُودَ » *"Yahudiler"* kelimesi, « لَتَجِدَنَّ » *"Bulacaksın"* kelimesinin ikinci mefulüdür/nesnesidir. « عَدَاوَةً » *"Düşman"* kelimesi de temyizdir.

« وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا » *"Şirk koşanlar"* ifadesi de bunun üzerine atf olunmuştur.

« وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا اِنَّا نَصَارٰى » **"Onlar için de iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hıristiyanlarız" diyenleri bulacaksın."**

Cer edatı olan "Lam" harfi, « عَدَاوَةً » ile « مَوَدَّةً » "sevgi" kelimelerine taallukta/ilgili bulunmaktadır. Ayette Yahudiler katı yüreklilikle, Hıristiyanlar ise yumuşak kalplilikle tanıtılmaktadır. Müminler olan düşmanlıkları bakımından en şiddetlileri Yahudiler gösterilmiş ve bunlar müşriklerle aynı derece ve yakınlıkta değerlendirilmiştir. Bir de düşmanlıkta sıra bakımından ayette Yahudi toplumuna öncelik verilmiş olması, müşriklerin ikinci sırada yer almasının nedeni, Yahudilerin müşriklere göre bu tür düşmanlıklarda daha çok kıdem ve önceliğe sahip olmalarını göstermek ve buna dikkat çekmek içindir. Hıristiyanların daha ılımlı oluşlarının sebebi de şöyle açıklanmaktadır:

« ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ » **"Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar."**

Ayette geçen, « قِسِّيسِينَ » lafzından kasıt alimler, bilgin keşişler demektir. « رُهْبَانًا » "râhipler" ise kendilerini ibadete vermiş kimseler, zahitler manasınadır.

« وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ » ifadesiyle de Hıristiyanların yumuşak kalpliliklerinin sebebine ve müminlere sevgi besleme bakımından olan

yakınlıklarına işaret olunmaktadır. Çünkü bunların içlerinde gerçekten din konusunda ve gerçekleri dile getirmede ilim adamları var olduğu gibi, yine içlerinde kendilerini Allah için ibadete adamış ihlas sahibi kimseler de bulunmaktadır. Bu bakımdan kendileri tevazu, alçak gönüllü oldukları gibi, kimseyi ezmeyen hak taraftarı kimselerdi. Oysa Yahudiler tamamen bunun aksi karaktere sahip katı yürekli ve acımasız, zalim, kafir ve fasık bit toplumdurlar.

Bu ayet ayrıca şu gerçeğin de kanıtı ve delilidir: İlim her şeyden çok daha yararlıdır. İnsanı daha çok hayra ve iyiliğe yönelten bir terazidir. Evet bu bilgi özelliği bir keşişte de olsa durum böyledir ve eğer rahiplerde de olsa ahiret alametini, özelliğini kazandırmaktadır. Yani, ahireti için kendini Allah'a adamanın bir özelliği olmaktadır. Durum bir Hıristiyanda da olsa onun kibir ve gururdan beri ve uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

❁ ❁ ❁

83 . — 92. ÂYETLER

وَإِذَا سَمِعُوا مَآ أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ
الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّۚ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ
وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ
بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَاۜ
وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ
أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا
تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَآ أَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي
أَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ
عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ
أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍۜ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ
أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّمَا

الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ
بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ
ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى
رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

Meali

83. Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten hak olduğunu bildiklerinden dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: "Rabbimiz! İman ettik, bizi *(hakka)* şahit olanlarla beraber yaz."

84. "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe iman etmeyelim?"

85. Söyledikleri *(bu)* sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İyi hareket edenlerin mükâfatı işte budur.

86. İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliklerdir.

87. Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri *(siz kendinize)* haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.

88. Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yeyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun.

89. Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta

hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyun *(onlara riayet edin).* Allah size âyetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!

90. Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar *(putlar)*, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.

91. Şeytan, içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık *(bunlardan)* vazgeçtiniz değil mi?

92. Allah'a itaat edin, Resûle de itaat edin ve *(kötülüklerden)* sakının. Eğer *(itaatten)* yüz çevirirseniz bilin ki Resûlümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.

Tefsiri

٨٣- ﴿وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾

83 – Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: "Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz."

« وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ » **"Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün."**

Dikkat edilirse Hıristiyanlar bu ayette yumuşak kalplilikle nitelenmekte ve Kur'an'ı dinledikleri zaman ağladıkları belirtilmektedir.

Nitekim Necaşi'den rivayet olunduğuna göre, Cafer İbn Ebu Talip başkanlığında Habeşistan'a hicret eden Müslümanlarla onları oradan almak üzere şikayete gelen müşrikler, Necaşi'nin huzurunda bir arada toplandıkları vakit, Müslüman muhacirler ona Kur'an'dan ayetler okumuş-

lardı. Bunun üzerine Necaşi onlara: *"Sizin kitabınızda Meryem ile ilgili bir şeyler var mı?"* diye sorar. Cafer İbn Ebu Talip de ona: *"Evet, Kur'an'da Meryem'in adıyla bir sure bulunmaktadır"* diye cevap vermiş ve o sureyi, **"İşte bu özelliklerle tanıtılan Meryem oğlu İsa budur. O Hıristiyanların onu tanıttıkları gibi değildir."** *(19, Meryem,34)* ayetine kadar okumuştu. Aynı şekilde Taha suresinden de, **"Habibim! Musa'nın kavmiyle ve Firavun ila ilgili haberi sana ulaştı mı?"** *(20, Taha,9)* ayetine kadar olan kısmı okumuştu. İşte bunları dinleyen Necaşi ağlamaya başlamıştı. Nitekim onun kavminden yetmiş kişilik bir heyet olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'e geldiklerinde, kendilerine Yasin suresi okunmuş ve bunu dinledikleri zaman ağlamaya başlamışlardı. Gözlerinden yaşlar boşanmıştı.

Çünkü, « تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ » gözlerinden yaşlar boşanıncaya kadar gözleri yaş ile dolmak, demektir. Çünkü taşmak demek, kabın veya bir başka şeyin çevresindekilerin de farkına varabilecekleri şeklide dolması veya taşması demektir.

Ayette taşmak manasına gelen, « فيض » kelimesi esas itibariyle dolmak/imtila manasının yerinde kullanılan bir kelimedir. Yahut da burada ağlama konusu biraz mübalağalı bir şekilde veya abartılı olarak onların durumları anlatılmak istenmiştir. Sanki bizzat gözleri kendiliğin den boşanır anlamı yatmaktadır. Yani ağlama sebebiyle gözleri dolu dolu olup akmaya başladı, gözleri doluydu, demektir.

« مِمَّا عَرَفُوا » ifadesindeki, « مِنْ » edatı başlangıç noktasını tesbit/iptidai gaye içindir. Yani göz yaşı damlasının başladığı an, aktığı ilk an, demek olup; bu da esasen gördükleri gerçeklerin kendilerine yabancı olmadığını, onları önceden de bilip tanıdıkları gerçeğinden doğmuştur. Yani ağlama nedenleri bunun içindir.

"مِنَ الْحَقِّ" "Haktan" ifadesindeki « مِنْ » edatı mevsulü/ilgi zamirini açıklamak için olup, bu da, « مِمَّا عَرَفُوا » *"tanıdıkları"* kelimesidir. Ya da bu « مِنْ » edatı bazısını, bir kısmını manasında teb'iz içindir. Dolayısıyla bu, *"hakkın/gerçeğin bir kısmını tanımaları..."* halinde eğer

ağlamışlarsa, acaba tamamını öğrenmiş ve Kur'an'ı okumuş olsalardı, Sünneti de kavrayabilselerdi acaba ne yaparlardı, demektir.

« يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ » **"Derler ki: "Rabbimiz! İman ettik, bizi *(hakka)* şahit olanlarla beraber yaz."**

Burada geçen, « يَقُولُونَ » kelimesi, « عَرَفُوا » fiilindeki failin zamirinden haldir. Burada, « آمَنَّا » *"iman etti"* fiilinden kasıt, imanın oluşması ve dine girmeleri manası dile getirilmektedir.

« فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ » *"Bizi şahit olanlarla beraber yaz"* ifadesinden murat, kıya met gününde diğer ümmetlerin üzerinde şahitlik yapacak olan Muham med (s.a.v)'in ümmetiyle birlikte biz yaz, bizi de onların arasına kat, demektir. Çünkü yüce Allah Şöyle buyurmaktadır:

"İşte böylece insanlara karşı şahit olmanız..."[35]

Evet Hıristiyanlar daha önce Hz. Peygamberin ümmetinin diğer ümmetler üzerinde şahitlik edeceklerini İncil'de gördüklerinden ötürü, işte böyle yakarmışlardı.

٨٤- ﴿وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ﴾

84 – "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe iman etmeyelim?"

« وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ » **"Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe iman etmeyelim?"**

Burada, « وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ » "Allah'a ve bize gelen gerçeğe iman etmeyelim" cümlesiyle imansızlığın kötülüğü ve bundan uzak kalışın yanlışlığı anlamında inkarı içeren bir sorgulama bulunmaktadır. Çün-

[35] Bakara,143

kü hem iman etmenin gereği olan şeyleri isteyeceksin, hem de imansızlığı benimseyeceksin, işte bu olmaz. İman etmenini gereği Allah'tan nimet beklentisi içinde olarak kendilerinin salihlerle beraber kılınması arzu ve isteğidir.

Bir yoruma göre peygamberimize gelen bu heyet kendi toplumlarına döndüklerinde, onlari kınayarak işte bu sözlerle onlara cevap vermişlerdir.

« مَا لَنَا » ifadesi mübteda ve haberdir. « لَا نُؤْمِنُ » kelimesi haldir. Yani iman etmeksizin, mümin olmayarak demektir.

Bu adeta, « مَالَكَ قَائِمًا » *"Neden kalkmayasın."* cümlesi gibidir.

« وَمَا جَآءَنَا » ifadesi, « وَبِمَا جَائَنَا » takdirindedir. « مِنَ الْحَقِّ » kelimesinden kasıt da Hz. Muhammed (s.a.v) ile Kur'an kasd olunmaktadır.

« وَنَطْمَعُ » *"Umuyoruz"* kelimesi, « نُؤْمِنُ » *"iman ediyoruz"* fiilindeki zamirden haldir. Bu ise, « وَنَحْنُ نَطْمَعُ » *"Bizler umuyoruz"* takdirindedir. *"Salih kavimden"* kasıt ise peygamberler ve müminlerdir.

٨٥- ﴿ فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴾

85 – Söyledikleri (bu) **sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İyi hareket edenlerin mükâfatı işte budur.**

" فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ" **"Söyledikleri (bu) sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İyi hareket edenlerin mükâfatı işte budur."**

Bu ayet, ikrarda bulunmanın imana dahil olduğunun delilidir. Nitekim müctehid imamların/fakihlerin görüşleri de böyledir.

Ancak Kerramiye mezhebi mensupları, « بِمَا قَالُوا » yani, *"söyledik leri"* kelimesine takılarak mücerret/yalnız sözle *"iman ettik"* ifadesine takılarak, bunun iman olacağını savundular. Ancak siyak itibariyle yani mananın geliş akışına bakılınca, gözlerden yaşların boşanması ve devamında ihsanda bulunulması manaları onların bu düşüncelerini ortadan kaldırıyor ve yanlışlıklarını sergiliyor. Hiç mücerret ifadeyle yani sadece sözle, *"Ben inandım"* demenin gerçek manada iman olduğu nasıl söylenebilir ki!? Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"İnsanlardan öyleleri de vardır ki, iman etmedikleri halde, 'Allah'a ve ahiret gününe iman ettik' derler."[36]

İşte bu ayet, sadece sözde, *"Biz Allah'a iman ettik"* demenin anlam sız olduğunu, bir gerçeği ifade etmediğini ortaya koymaktadır. Çünkü bu ifadede kalb ile tasdik yani gönülden ve içten iman yoktur.

Marifet ehli/uzağı görenler şöyle demektedirler: *"Gelen bu heyetin ifadelerinden üç şey anlaşılmaktadır; cefaya ağlamaları, verilen şeyler sebebiyle dua etmeleri ve Allah'ın kazasına/hükmüne rıza göstermeleridir. Kim marifet iddiasında ise ve fakat sayılan bu üç şeyden kendilerinde bir eser yoksa, o kimse davasında dürüst ve samimi değildir."*

٨٦- ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ﴾

86 – İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliklerdir.

"وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ" **"İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliklerdir."**

İşte bu ayet, düşmanlar ile alakalı olup onların durumlarını *reddediyor* ve cezalandırma ile ilgili durumlarını bildiriyor. İlk ayet ise Allah'ın veli kullarının isteklerinin kabulünün bir delilidir ve onların nasıl mükafat gördüklerini anlatıyor. Sonraki ayet bazı sahabiler -Allah onlardan razı olsun- hakkında nazil olmuştur. Çünkü bu sahabiler dünya ile alakalarını keseceklerine ve bir ruhban hayatı yaşayacaklarına, kaba ve sert giysi giyeceklerine, gecelerini ibadetle, gündüzlerini de oruçlu olarak geçire-

[36] Bakara, 8

ceklerine, yeryüzünde seyahat edeceklerine/bir yerde yerleşik hayat geçirmeyeceklerine, vatan edinmeyeceklerine, kendilerini hadımlaştıracaklarına, et ve iç yağı yemeyeceklerine, kadınlarla bağlarını keseceklerine ve koku sürünmeyeceklerine dair yemin etmişlerdi.

٨٧- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدٖينَ ﴾

87 – Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (kendinize) **haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.**

"يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا" **"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri** (kendinize) **haram kılmayın ve sınırı aşmayın."** Yani temiz olanını ve helal olandan hoşunuza gideni yeyin. « لَا تُحَرِّمُوا » kelimesinin manası, yani helal olan bir şeyi tıpkı haram imiş gibi kendinizi ondan menetmeyin, uzak tutmayın. Ya da; *"Biz bunu kendi kendimize haram kıldık/ya-sakladık"* demeyin. Yani helal olan bir şeyi yememe konusundaki abartıyı belirtmek, helalden uzak durmak, terket mek anlamında böyle bir ifade kullanmayın, manasınadır.

Rivayete göre Rasulullah (s.a.v) et olarak tavuk eti ve pelte paluze yerlerdi. Rasullah (s.a.v) tatlı ve balı çok severdi ve: **"Mümin tatlıdır, tatlıyı sever"** buyurmuşlardır.[37]

Hasan Basri (v110/728)'den anlatıldığına göre, kendisi bir yemeğe davet edilmiş, yanında da Ferkad el-Sebehi (v.131/748) ve arkadaşları bulunuyormuş.Hepsi de sofraya otururlar. Sofrada da yağlı tavuk etinden yapılmış türlü yemekler, pelte/paluze ve daha başka yiyecekler de bulunuyormuş. Ancak Ferkad sofraya oturmayıp bir kenara çekilir. Hasan Basri: "Yoksa Ferkad oruçlu mu," diye sorar. Kendisine: "Hayır, oruçlu

---

[37] Hafız İbn Hacer Askalani, bu hadisi Deylemi, "el-Firdevs" eserinde Hz. Ali'den rivayet etmiştir, diyor. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;1/671)

değil, fakat o bu şekil'de çeşitli yiyeceklerin bol olarak bulunduğu sofralar dan hoşlanmaz" derler.

Bu cevap üzerine Hasan Basri Ferkad'e dönerek: *"Sen, arı salyasının/balın buğday özüyle karıştırılarak halis tereyağından yapılmış olan bir tatlıyı bir Müslümanın ayıpladığını, bunda kusur bulduğunu gördün mü hiç?"* diye karşılık verir.

Yine Hasan Basri'ye dayandırılarak rivayet olunmaktadır. Kendisine filan kişi pelte/paluze yememektedir, denilmiş. Hasan Basri de: "Peki ya o soğuk su içiyor mu?" diye sormuş, çevresindekiler de: *"Evet"* demişler. Bunun üzerine Hasan Basri: *"Gerçekten o adam cahilin biriymiş. Çünkü o kimsenin soğuk su içmesi sebebiyle Allah'ın onun üzerindeki nimet hakkı, Paluze/pelte yediği zamanki nimet hakkından daha büyüktür"* demiş.

« وَلَا تَعْتَدُوا » Yani, bir şeyi helal veya haram kılmada Allah'ın sizin için çizdiği sınırı aşmayın veya sizin için helal kılınan sınırı aşıp haram sınıra girmeyin, demektir. Yahut da, helal ve temiz şeyleri yemekte israfa ve savurganlığa kaçmayın, manasınadır.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ » **"Allah sınırı aşanları sevmez."**

٨٨- ﴿وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ﴾

88 – Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yeyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun.

« وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ »
"Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yeyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun."

Burada, « حَلَالًا طَيِّبًا » "helal temiz" ifadesi, « مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ » "Allahın size rızık olarak verdiklerinden" ifadesinden haldir.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ» "Allahtan korkun" emrolundukları şeyi tavsiye etme bakımından bir tekit ve pekiştirme ifadesidir.

Bunu da, «الَّذِى اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ» "iman etmiş olduğunuz" cümlesiyle daha fazla tekit etmiş olmaktadır. Çünkü iman, emredilen ve nehy edilen şeyler bakımından sakınmayı ve Allah'tan korkmayı/takvayı gerektirir.

٨٩- ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِى اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا اَيْمَانَكُمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

89–Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riayet edin). **Allah size âyetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!**

«لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِى اَيْمَانِكُمْ» **"Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz."**

Yeminlerde lağv «اللَّغْوِ» demek, her hangi bir niyet olmasızın ağız dan öylesine çıkıveren ve bundan dolayı de bir hüküm terettüp etmeyen, ceza gerektirmeyen yemin demektir. Örneğin, bir konuda onun şöyle veya böyle olduğunu zannederek, öyledir diye yemin etmesidir. Oysa durum dediği gibi değildir. Bilindiği gibi helal ve temiz olan bir şeyin haram olduğuna ilişkin adam öyle zannederek ve bunun bir kurbet/Allah'a yakınlık olduğunu düşünerek yemin etmiştir. Ancak bu ayetin gelmesi üzerine, üzülerek *"O halde bizim daha önce yaptığımız yeminlerin du-*

rumu nedir?" diye konuşurlar. İşte ayet bu durumu açıklamak üzere nazil olmuştur/indirilmiştir.

İmam Şafii merhuma göre böyle bir yemin, herhangi bir kasıt ve niyet olmaksızın ağızdan çıkan yemindir.

« وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ » **"Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar."** Yani pekiştirerek ve bile bile, üzerine basa basa yemin etmeniz durumunda... Kıraat imamlarından Hafs dışında kalan Kufe okulu imamları; Hamza, Kisai ve Asım, « عَقَّدْتُمْ » kelimeşini şeddesiz olarak, « عَقَدْتُمْ » şeklinde okumuşlardır.

Akd ve akid: Nikahlanmaya ya da cinsel ilişkiye karar vermek, gayret göstermek demektir. Şimdi böyle bir şey ise geçmiş için düşünülemez. Bu düşünce ve karar geleceğe yönelik olur. Yani Ben bundan önce geçen ongün öncesi için karar vereceğim denemez, Çünkü o zaten geçmiştir ve geçen bir zaman için de böyle yemin edilmez.

Ğamus denilen ve yanlış olduğu, yalan olduğu kesin olarak bilinen bir mesele üzerinde edilen yemin için keffaret yoktur.

İmam Şafii (Rh)'ye göre, asıl niyet veya kasıt kalb ile olanıdır. Dolayısıyla Ğamus denilen ve yalan olduğu kesin olarak bilinen bir şeyde yemin etmek böyledir. Burada da üzerinde durulan da budur. Dolayısıyla böyle bir yemin eden kimse bunu kesin akdetmiş. Kendini bununla bağlı duruma getirmiş demektir. İşte böyle bir yeminde keffaret/ceza meşrudur. Bunun manası şöyledir: *"Fakat Allah sizi kesin manada bağlayıcı olarak ettiğiniz yemininizi bozmanız halinde sizi hesaba çeker, sorumlu tutar."* Burada muaheze zamanı yani sorumlu tutulma vakti hazfedilmiş/belirtilmemiştir. Çünkü bu zaman zaten o kimseler tarafından bilinmektedir. Yahut, *"Kesin olarak yemin edip verdiğiniz sözden/yeminden dönmeniz halinde"* demektir. Muzaf/tamlanan burada hazfolunmuştur/kaldırılmıştır..

« كَفَّارَتُهُ » **"Bununda keffareti"** *Bu,* « فَكَفَّارَتُ نَكْسِهِ » demektir ki, yeminini bozması, tutmaması demektir. Ya da, *"kesin bağlayıcılıkla yaptığınız yeminlerin keffareti"* demektir.

Keffaret: Öyle bir fiildir ki, yerine getirilmesi halinde, günahların silinmesine sebep olana veya yarayan şeydir. Yani hataları ve günahı örter, kapatır, demektir.

« إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ » **"Ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek."**

Yani onları sabah ve akşam yedirmektir. Bu arada onlara yedirilecek şeyi temlik olarak yani onlara tamamen mülk olarak bağışlamak da mümkündür. Bu ise yedirilecek olan on kimseye verilecek şey buğday ise, yarım sa/ölçek, arpa veya hurma verilecekse birer sa/ ölçek olarak verilmelidir. İmam Şafii merhuma göre bu her bir fakir için bir Müddür.[38]

« مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ » Yani buğdaydan olmak üzere sabah ve akşam olmak üzere ailenize yedirdiğinizin orta halli/normal olanından yedirin demektir. Durumu iyi olan kimse katıkla birlikte günde üçer defa, durumu iyi olmayan ise buğdaydan veya arpadan olmak üzere günde bir defa yedirir.

« أَوْ كِسْوَتُهُمْ » **"Yahut onları giydirmek."** Bu cümle, « إِطْعَامُ » kelimesi üzerine veya « مِنْ أَوْسَطِ » "orta halli" ifadesinin mahalli üzerine atfolunmuştur. Bunun şekli ise şöyledir:

« أَوْسَطِ » ifadesi, « إِطْعَامُ » kelimesinden bedeldir. Zaten bedel ise cümleden kasdolunan yani beklenen şeydir. Giydirilecek elbise ise, kişinin avret yerlerini örtecek olandır.

Abdullah İbn Ömer ise bunun, İzar/peştamal ya da örtü, veya Kamis/gömlek (veya uzun elbise, fistan ya da ceket), Yahut da Rida/Bol dış elbise veya üstlüktür, diyor.

« أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ » **"Yahut da bir köle azat etmektir."** Burada nassın/ayetin mutlak olması itibariyle özgürlüğüne kavuşturulacak olan kölenin mümin veya kafir olması farketmez, önemli olan bir kölenin özgürlüğe kavuşmasıdır.

---

[38] Bir sa' 2751 gr dır. Müdd: Bu da 675 gr dır. Çeviren.)

Ancak İmam Şafii merhum, öldürmenin keffaretine/cezasına benze terek yani mutlak olanı/geneli mukayyede olana/özele kıyaslayarak özgürlüğe kavuşturulacak olan kölenin mümin olmasını şart koşmaktadır.

Ayette yer alan, « أَوْ » yani *"veya"* edatının manası, her üç keffaretten birinin gerekli/vacip olduğunu bildirmekle birlikte burada bu üçten birini yerine getirmede muhayyer olduğunu/tercih edebileceğini bildirmek içindir.

« فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ » **"Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır."** Übeyy İbn Ka'b ve İbn Abbas'ın kıraatine göre üç gün peş peşe, ara vermeksizin oruç tutacaktır.

« ذٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ » **"Yemin edip bozduğunuz takdir de yeminlerinizin kefâreti işte budur."**

Yani yemininizi bozduğunuz takdirde cezası yukarıda sayılanlardan biridir. Ayette, *"Yemininizi bozduğunuz/haleftüm"* kelimesine yer verilmemiştir. Çünkü zaten mananın gelişi itibariyle bu, anlaşılmaktadır ve salt yemin etmekle keffaret gerekmez, Keffaretin gerekmesi için edilen yeminin bozulması gerekir. İşte bunun içindir ki, yemin bozulmadan keffaret caiz değildir.

« وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ » **"Yeminlerinizi koruyun."** *(onlara riayet edin).* O yeminlerinizi iyi koruyun, eğer yemininizi bozmanızda bir hayır ve iyilik beklenmiyorsa, sakın yemininizi bozmayın. Ya da aslında hiç gereksiz yere yemin etmeyin, olur olmaz yemin etmekten uzak durun, demektir.

« كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ » **"Allah size âyetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz."** Bu sayede sıkıntı ve zorluklardan kolaylığa çıkasınız. Ya da size bu zorluklardan çıkışı kolaylaştırmış olsun.

٩٠- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

90 – Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), **fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ » **"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar** (putlar), **fal ve şans okları."**

Ayette geçen, « الْمَيْسِرُ » kelimesi kumar ve şans oyunları manasınadır. « وَالْأَنْصَابُ » tapınılmak maksadıyla dikilen putlar manasınadır. Çünkü bu putlar kendilerine tapılısın, saygı gösterilsin diye dikilmektedir.[39]

« وَالْأَزْلَامُ » Fal okları demektir. Gelecekten haber vermek için baş vurulan yol ve yöntemler manasınadır. Bu itibarla bu ifadenin içerisinde aynı zamanda bütün medyumlar, falcılar, cinim var veya ben cinlerden huddam/hizmetçiler bulundurmaktayım diyenlerin tümü bu hükme tabidir. İşte konu bu yönden değerlendirilmelidir. Çünkü bütün bunlar akideyi yani inancı sarsan şeylerdir.

« رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ » **"Birer şeytan işi pisliktir."** Necistir, pis ve iğrendiricidir. Bu şeyler şeytana hamledildiğin den ötürü böyle denmiştir. Yani sanki bu bizzat şeytanın işi ve fiili imiş gibi sunulmuştur.

« فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ » **"Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."**

Burada, « فَاجْتَنِبُوهُ » kelimesindeki zamir, « رِجْسٌ » "pislik" kelimesine veya « عَمَلِ الشَّيْطَانِ » "şeytan işi" ifadesine ya da yukarıda söz konusu edilen şeylerin hepsine yahut da mahzuf/gizlenmiş olan muzafa/tamlanana racidir/yöneliktir. Adeta şöyle denilir gibidir: *"ancak şarap/sarhoşluk veren şeylerin ve kumarın/şans oyunlarının alınıp içilmesi*

[39] Dolayısıyla bu anlamda dikilen her manadaki heykeller, büstler ve özgürlük anıtları adıyla dikilen anıtlar, ilahlaştırılan her manadaki sistem, kurtarıcı olarak ve insan düşüncesinin ürünü olarak kurtuluş reçetesi adıyla sunulan her rejim, adı ne olursa olsun puttur, putlaştırılmış şeylerdir ve şirktir. Kaçınılması ve reddi gerekir. (Çeviren)

ve kullanılması.."

İşte bunun içindir ki bunlar, *"Rics"* kelimesiyle yani murdar, iğrenç, tiksindirici vb. gibi bir ifadeyle nitelenmiş oldu.

« لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ » *"Kurtuluşa eresiniz"* ifadesi, bir çok yönlerden içki ve kumar denilen şans oyunlarının haramlığını pekiştirmektedir. Çün kü dikkat edilirse cümle, « إِنَّمَا » ile başlamaktadır. Bunun her ikisi de yani şarap ve sarhoşluk veren maddelerle her manadaki kumar, putlara tapmakla aynı değerde tutulduğundan onunla birlikte zikredilmişlerdir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Şarap/içki içen puta tapanın ta kendisidir/kendisi gibidir."[40]

Yüce Allah bunun her ikisini de şeytan işi murdar ve iğrenç şeylerden olarak göstermiştir. Çünkü şeytandan insana yalnızca ve sırf kö tülük gelir. Dolayısıyla bundan sakınılmak emredilmiş ve bu sakınma işi de kurtuluş olarak değerlendirilmiştir. Mademki bundan sakınmak ger-çekten bir kurtuluş ise, bu takdirde bunu işlemek de zarardır, ziyandır ve hüsrandır.

٩١- ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾

91 – Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) **vazgeçtiniz değil mi?**

" إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ" **"Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namaz dan alıkoymak ister."**

Bu ayette bu iki şeyden doğacak olan kötülüklerden söz edilmektedir. Bunlar ise, karşılıklı düşmanlık, kin, nefret ve buğzetmek gibi şeylerdir. Sarhoşlar ile kumarbazların arasında her zaman bu sayılanlar mevcuttur. Buna bağlı olarak bu iki şey bu kimseleri ya bağımlılarını Allah'ı anmaktan, emirlerini yerine getirmekten, yasaklarından kaçınmaktan hep

[40] Bezzar rivayet etmiştir. Nitekim *Keşfu'l-Estar* eserinde "2925" de böyledir.

uzak tutar. Aynı zamanda namaz vakitlerine riayetten de alıkoyar. Özellikle Allah'ın anma ile beraber namaz ibadetine yer verilmesinin sebebi, namazın derecesinin fazlalığı ve önemi, sebebiyledir. Sanki burada özellikle şöyle denilir gibi bir mana vardır: **"Özellikle de namazdan.."**

Çünkü bilhassa ilk ayette tapınılmak maksadıyla dikilen putlar ile fal okları arasında bu ikisinin zikredilmesinden sonra, sonraki ayette ise bu ikisini ayrıca özel olarak zikretmiş olması şu açıdandır. Asıl burada muhatap iman edenlerdir yani müminlerdir. Burada öncelikle müminlerin içki ve kumardan el etek çekmeleri ve uzak durmaları kesin olarak istenmektedir. İçki içmemeleri ve kumar oynamamaları istenmekte, bunlardan mênolunmaktalar. Bu arada putlardan ve fal oklarından söz edilmiş olması, sırf içki ve kumarın haramlığını veya yasaklığını tekit ve pekiştirmek içindir. Bir de bütün bu fiillerin müşriklerin ve din düşmanların amelleri olduğu gerçeğini açıklamak ve ortaya koymak içindir.

Burada adeta puta tapanlarla içki içenlerin ve kumarbazların yaptıkları iş bakımından aralarında hiçbir farkın bulunmadığını, hepsinin de günah bakımından aynı olduklarını bildirmek istiyor gibidir. Daha sonra içki ve kumarı ayrıca söz konusu etmesi ise, burada asıl üzerinde durulmak istenen şeyin bu ikisi olduğu gerçeğine dikkat çekmek içindir.

« فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ » **"Artık** (bunlardan) **vazgeçtiniz değil mi?"**

Doğrusu böyle bir ifade, direk olarak yapılacak olan bir nehiyden veya yasaklamadan çok daha etkin bir ifadedir. Burada adeta şöyle denilir gibidir:

"Size bu ikisi hakkında, onlardan uzak durmanız, yaklaşmamanız hakkında türlü yasaklar okundu ve söylendi. Bütün bu yasaklayıcı nedenlere ve sebep olduğu kötülüklere bakarak artık vazgeçtiniz değil mi? Yoksa siz bütün bu anlatılanlardan kendinize hiç mi bir ders çıkarıp öğüt almadınız ve hala aynen eski yolda mı devam üzeresiniz?!"

٩٢- ﴿وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا
أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾

92 - Allah'a itaat edin, Resûle de itaat edin ve (kötülüklerden) **sakının. Eğer** (itaatten) **yüz çevirirseniz bilin ki Resûlümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.**

« وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا » **"Allah'a itaat edin, Resûle de itaat edin ve (kötülüklerden) sakının."** Hep tetikte olun, sakının ve huşu içerisinde en derin bağlılıkla bağlanın, Çünkü müminler yasaklananlardan sakınmaları halinde, uzak durmaları durumunda bu, onları her kötülükten sakınmalarına sebep olur ve her manadaki iyiliği yapmalarını da sağlar.

« فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ » **"Eğer** (itaatten) **yüz çevirirseniz."** Yani sakınılması gereken şeylere dikkat ederek gerekeni yapmazsanız,

« فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ » **"Bilin ki Resûlümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir."**

Şu gerçeği çok iyi bilin ki, siz Allah Rasulünden yüz çevirmekle, ona sırtınızı dönmekle asla kendisine zarar veremeyeceksiniz. Çünkü onun tek görevi, kendisine bildirilen ayetleri apaçık birr şekilde anlatmak aktarmak ve tebliğ etmekten ibarettir. Onun sizi mükellef tutması, sorumlu kılması halinde ona sırt dönmeniz, yüz çevirmeniz durumunda sadece ve sadece sizin bundan zarar göreceksiniz.

❁ ❁ ❁

93. — 95. ÂYETLER

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا
إِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ
اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا ط وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدِيكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ ج فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ
ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ
وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ط وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ
النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ
طَعَامُ مَسَاكِينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهِ ط عَفَا
اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ط وَاللّٰهُ عَزِيزٌ
ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

Meali

93. İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde *(haram kılınmadan önce)* tattıklarından dolayı günah yoktur. *(Önemli olan inandıktan sonra iman ve iyi amelde sebattır).* Allah iyi ve güzel yapanları sever.

94. Ey iman edenler! Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avlanma ile *(onu yasak ederek)* dener ki, gizlide *(kimsenin görmediği yerde, gerçekten)* kendisinden kimin korktuğu ortaya çıksın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için acı bir azap vardır.

95. Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi *(ona)* cezadır. *(Buna)* Kâ be'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder *(öldürülen avın dengini takdir eder).* Yahut *(avlanmanın cezası)*, fakirleri doyurmaktan ibaret bir kefârettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki *(yasak av yapan)* işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.

Tefsiri

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayetin nüzul/iniş sebebi, henüz içki ve kumar yasağı gelmezden önce içki içen ve kumar oynayanların daha yasaklama emri gelmeden önce öldükleri için bu gibi Müslümanların durumları nicedir? Diye sahabenin merak etmeleri üzerine işte bu ayet inmiştir.

٩٣- ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

93 - İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) **tattıklarından dolayı günah yoktur.** (Önemli olan inandıktan sonra iman ve iyi amelde sebattır). **Allah iyi ve güzel yapanları sever.**

« لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا » **"İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler**

yaptıkları." "فِيمَا طَعِمُوٓا" "Tattıklarından" ifadesi, yani içki ve kumar haram kılınmazdan önce içtikleri şarap/içki ve kumar yoluyla elde edip yedikleri mallar, demektir.

« إِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ » **"Sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri."**

« ثُمَّ اتَّقَوْا وَ اٰمَنُوا » **"Sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını."**

« ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا » **"Ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde** (haram kılınmadan önce) **tattıklarından dolayı günah yoktur."**

Yahut birinci, « اتَّقَوْا » yani sakınsınlar ile kasıt, şirk koşmaktan uzak dursunlar, demektir. İkinci « اتَّقَوْا » yani sakınsınlar, kavlinden kasıt ile de, haram kılınan her şeyden sakınıp uzak kalmaları istenmektedir ve üçüncü « اتَّقَوْا » yani sakınsınlar, kelimesinden kasıt ile de, tüm şüpheli olan şeylerden sakınılması emredilmektedir.

« وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ » *"Çünkü Allah, ihsan sahibi kullarından memnun kalarak onları sever."*

Hudeybiye yılında Müslümanlar ihramlı bir halde iken yüce Allah kendilerini bir av imtihanıyla karşı karşıya getirmişti. O kadar çok av hayvanı vardı ki, hepsi de gözlerinin önünde, ellerini uzatsalar, hemen avlayabilecekleri bir durumda idiler. Çünkü konaklamış bulundukları yerde bile neredeyse aralarında bu av hayvanları dolaşıp duruyordu. İsteseler hem elleriyle ve hem de mızraklarıyla onları avlayıp yakalayabilecek imkanları vardı. İşte cezalı bir duruma düşmemeleri için aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet bunun üzerine nazil olmuştur. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

٩٤- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾

94 – Ey iman edenler! Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avlanma ile (onu yasak ederek) **dener ki gizlide** (kimsenin görmediği yerde, gerçekten) **kendisinden kimin korktuğu ortaya çıksın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için acı bir azap vardır.**

« يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدٖيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ » **"Ey iman edenler! Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avlanma ile** (onu yasak ederek) **dener ki gizlide** (kimsenin görmediği yerde, gerçekten) **kendisinden kimin korktuğu ortaya çıksın."**

Ayette geçen, « لَيَبْلُوَنَّكُمْ » kelimesinin manası, ihtibardır, yani denemek, imtihan etmek, sınamak manalarınadır. Esasen burada geçen, *"Allah'ın denemesi"* ibaresinden maksat, Allah'ın bilmemesi ya da Allah'ın -hâşâ- bilmediği bir şeyi bilmek demek olmayıp, kulu ile alakalı olan ve bildiği bir şeyi kuluna bildirmek ve ortaya koymak içindir. Ayette geçen, « مِنْ » edatı teb'iz içindir yani, bir kısmı, bazısı manasınadır. Çünkü bütün avlar yasak kapsamı içinde değildir. Ya da bu edatı bir cinsi/türü açıklamak içindir.

« لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ » **"Açıktan korkanlar nasıl biliniyor ise gizli de kimin kendisinden korktuğunu böylece ortaya koymuş olsun."** cümlesiyle Allah, bu gibi durumlarda da fiilen kimin kendisinden korktuğunu ve böylece kimin var olan şeyi avlamaktan kaçınıp, çekindiğini belirlemek ve insanlar tarafından da bunun bilinmesi için yapmaktadır. Nitekim yüce Allah, henüz o av olayı ortada yok iken ve böyle bir durum söz konusu değilken de zaten onun halini biliyor ve olması halinde de kulunun hangi durumu sergileyeceğini bildiğinden ameline göre onu ödüllendiriyor. Yani kulunun ne yapacağını zaten Allah biliyor ve bildiğine göre de, bunu böylece cezalandırayım veya ödüllendireyim demiyor. Yüce Allah burada bizzat onun amelini ve fiilini görerek gerekeni yapıyor, bilgisine göre değil...

« فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلٖيمٌ » **"Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için acı bir azap vardır."** Yüce Allah, « بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ »

cümlesiyle *"avdan bir şeyle"* demek suretiyle azlık ifade eden bir mana ile aktarması, bunun büyük fitnelerden biri olmadığını bildirmek maksadına yöneliktir.

«تَنَالُهُ» *"Uzandığı"* kelimesiyse, «بِشَيْءٍ» *"şey"* kelimesinin sıfatıdır.

٩٥- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِه۪ۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾

• **95 – Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi** (ona) **cezadır.** (Buna) **Kâbe'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder** (öldürülen avın dengini takdir eder). **Yahut** (avlanmanın cezası), **fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffârettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki** (yasak av yapan) **işinin ceza-sını tatmış olsun. Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işler-se Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.**

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ » **"Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin."** Yani avlanacak hayvanı öldürmeyin. Çünkü öldürme olayı haliyle avlanan av üzerinde gerçekleşir.

« وَاَنْتُمْ حُرُمٌ » *"Ve siz ihramlı iken"*, Burada, « حُرُمٌ » kelimesi, « الْحَرَامِ » kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, *"Redh" ve "Redah"* kelimeleri gibi.

Bu, « تَقْتُلُوا » fiilindeki failin zamirinden hal olarak mahallen mansubtur/fethalıdır.

« وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا » **"İçinizden kim onu kasten öldürürse,"**

Burada, « مُتَعَمِّدًا » kelimesi, failin zamirinden haldir. Yani, *"İhramlı olduğunu bilerek, hatırlayarak"* demektir. Yani öldürülmesi kendisine haram olan bir şeyi ihramlı olduğunu bilerek veya hatırlayarak öldürürse, manasınadır. Eğer ihramlı olduğunu unutarak avı öldürürse veya bir şeyi av değil zannıyla avlar da sonradan av olduğunu öğrenirse bu takdirde hatalı sayılır.

Her ne kadar ihram yasakları ister bilerek, ister yanlılıkla işlenmiş olsun, aralarında bir fark söz konusu olmamakla birlikte, ayette, *"Kasden yani bilerek öldürme"* şartının yer almış olması, ayetin özellikle kasıtlı olarak avlananlara dikkat çekmesi sebebiyledir. Yoksa hatalı olanlar muaftır manasında değildirler.

Rivayet olunduğuna göre Hudeybiye Umresi sırasında karşılarına vahşi bir merkep çıkar. Ebu'l Yüsr üzerine atılır ve onu öldürür. Bu olay üzerine kendisine: *"Sen ihramlı olduğun halde avı öldürdün"* dediler. İşte ayet bunun üzerine nazil olmuştur. Çünkü asıl sebep olayı yapanın o işi kasden yani bilerek yapmış olmasıdır. Yanlışlıkla avlanmak ise buna bağlı olarak değerlendirilmiştir. Yani yanlışlıkla avlanmak bile bu durumda büyük bir günah iken acaba bilerek avı öldürmek ne kadar ağır bir vebali gerektirir, demektir.

İmam Zühri (v.124/741) ise, Kur'an'da gelen hüküm kasden olan ile alakalıdır. Hata ile ilgili hüküm ise Sünnet ile varid olmuştur/konulmuştur, diyor.

« فَجَزَآءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ » **"Öldürdüğü hayvanın dengi** (ona) **cezadır."** Bu, kıraat imamlarından Hamza, Kisai ve Asım'ın kıraatlerine göre böyledir. Yani; *"Bu kimsenin cezası, öldürdüğü ava denk bir ceza olmalıdır/olacaktır."* Bu ise öldürdüğü avın değeri/kıymetidir. Avlandığı yerin durumuna göre değerlendirilir, kıymet biçilir. Eğer avlanan hayvanın değeri oradaki rayiç bedele göre bir hedy/kurban fiyatı tutarında ise bu takdirde dilerse o değerdeki bir hedyi/kurbanı kesip kurban eder, dilerse onun tutarı kadar yiyecek maddesi satın alıp bundan her bir yoksula buğdaydan yarım sa' (1375.5 gr) veya diğer şeylerden birer sa' (2751 gr) verir. Bunlar arasında kişi muhayyerdir, dilediğini yerine getirebilir. Eğer dilerse her bir yoksula vermesi gerekenin yerine birer gün oruç tutar.

İmam Muhammed (v.189/804) ile İmam Şafii'ye göre, öldürülen avın misli demek, söz konusu deve, sığır ve koyundan dengi demektir. Eğer sözkonusu edilen dengi hayvanlar bulunamazsa, uygulama biraz öncesinde anlatıldığı şekilde yapılır.

Yukarıda adları geçen kıraat imamları dışındakiler ise yani Ebu Amr, İbn Amir, İbn Kesir ve Nafi bunu izafetle yani isim tamlaması olarak, « فَجَزَآءُ مِثْلِ » olarak okumuşlardır. Bunun aslı ise, « فَجَزَآءُ مِثْلِ مَا قَتَلَ» demektir. Yani; *"öldürdüğü avın değeri kadar kendisine ceza takdiri gerekir."* Daha sonra bu izafe/tamlama yapılmıştır.

Örneğin, « عَجِبْتُ مِنْ ضَرْبِ زَيْدًا ثُمَّ مِنْ ضَرْبِ زَيْدٍ » *gibi.*

« مِنَ النَّعَمِ » "hayvandan" kelimesi, « قتل » "öldürdü" fiilindeki zamirden haldir. Çünkü öldürülen hayvan, bu haliyle söz konusu hayvanlardan yani deve, sığır ve koyun gibi kabul edilmektedir. Ya da bu, « مِنَ النَّعَمِ » kelimesi, « جَزَآءٌ » "cezası" kelimesinin sıfatıdır.

« يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ » "(Buna) **Kâ be'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder** (öldürülen avın dengini takdir eder)."

İki adil ve Müslüman hakem olacaktır. Buradan delil olarak, misil den kastın, avın değeri/ederi olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir şeyin kıymetini, ederini veya değerini tesbit etmek demek, müşahede olunan yani görülebilen veya değeri zaten ortada ve belli olan şeylerin dışında bir değerlendirmeye ve içtihada bağlı olan şey demektir.

Çünkü Kitap, Sünnet ve İcma'a göre mutlak olan bir şeyin misli demek, suret/şekil ve mana ile kayıtlı bulunmaktadır, ya da sadece mana ile kayıtlı olur ve fakat suret/şekil ile kayıtlı olmayabilir yahut da mana olmaksızın sadece ve sadece suret/şekil ile kayıtlı bulunabilir.

Kıymet veya değer/eder meselesine gelince bu, icma ile suret/şekil itibariyle bir misli olmayan şey demektir. İcma itibariyle bir misli olmayanın ise kıymetten başka da murad olunacak bir şeyi değerlendirilmesi kalmayan demektir. Çünkü müşterek olan şeylerde umum luk/genellik

yoktur.

Eğer, « مِنَ النَّعَمِ » ifadesinin, misl manasındaki tefsiri "kıymet/değer veya eder" olarak yanlış bir yorumdur, diye karşı çıkacak olursan, benim buna diyeceğim şudur:

"Kıymeti gerekli kılan kimseler, bununla dilerlerse bir hedy/kurban, dilerse yiyecek maddesi satın alabilirler veya oruç tutabilirler. Tıpkı yüce Allah'ın ayette muhayyer kıldığı/dilediğini seçebildikleri gibi bu durumdakiler bunlardan birini yerine getirmelerinde muhayyer kılınırlar.

Kaldı ki, « النَّعَمِ » kelimesinde sözkonusu muhayyerlik şekillerinden birinde kıymet yani değer itibariyle satılacak hedyin açıklanması hususu yer almaktadır. Çünkü avın değer tesbitini yapan veya yaptıran kimse, onu değer itibariyle hedy yani kurbanlık olarak satın alır ve hediye eder. Böylece öldürülen hayvanı bu şekilde misliyle veya dengiyle değerlendirmiş olur. Çünkü ayette sözkonusu muhayyerlik olayı dilerse hedyi kurban eder, dilerse onun değeriyle yiyecek alıp yoksullara keffaret olarak dağıtır, dilerse bunu tutmakla yükümlü olacağı oruç ile karşılar. Çünkü bunlardan birini yapmakta serbesttir, muhayyerdir. Ancak durum/değer tesbiti yapıldıktan sonra bu tesbit ölçüsünde üç şeyden hangisi tercih olunmalıdır, meselesinde biraz farklı görüşler bulunmaktadır.

Eğer dengini kastedip buna hüküm verirse hiç muhayyerliğe pay bırakmaksızın bunu gerekli/vacip kabul ederse, bunu yerine getirmekle yükümlü olur. Eğer avlanan hayvan benzeri ya da dengi olmayan türden biri ise, bu takdirde buna değer tesbiti yapılır. Yapılan değer tesbitinden sonra o kimse artık dilerse bunun kıymetini öder, dilerse oruç tutar, bu ikisi arasında muhayyerdir. Ancak böyle bir yargıya varmak ayetin ruhuna ve ayette ifade olunan gerçeğe uzaktır. Ayetin şu hükmünü görmezlikten mi geliyorsun? Bak yüce Allah şöyle buyurmuyor mu:

« أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا » "**Yahut** (avlanmanın cezası), **fakirleri doyurmaktan ibaret bir kefârettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır.**"

Şimdi bu üç ceza arasındaki muhayyerlik nasıl olacaktır? Bunun yolu ancak bunların değerlerinin tesbitiyle mümkün olabilir, başka değil.

Ayette yer alan, « هَدْيًا » "kurban" kelimesi, «بِهِ » kelimesindeki "He" zamirinden haldir. Yani, "*Hedy/kurban olması halinde hükmedecektir*" demektir.

« بَالِغَ الْكَعْبَةِ » ifadesi de, « هَدْيًا » kelimesinin sıfatıdır. Çünkü bunun izafeti hakiki/gerçek olmayan bir izafet ya da tamlamadır. "*Kabe'ye ulaştırılmak üzere*" ifadesinden kasıt da, Harem'de kesilmek üzere demektir. Fakat bunun kıymetini sadaka olarak dağıtma konusuna gelince, dilediğin yerde tasadduk edebilirsin. Ancak İmam Şafiiye göre -Allah rahmet eylesin- bu da Harem sınırları içerisinde tasadduk olunacaktır.

« أَوْ كَفَّارَةٌ » ifadesi, « فَجَزَآءٌ » kelimesi üzerine matuf bulunmaktadır. « طَعَامُ» kelimesi ise, « كَفَّارَةٌ » kelimesinden bedeldir. Yahut mahzuf/kaldırılmış, gizli bir mübtedanın haberidir. Bu da, « هِيَ طَعَامٌ » "*O bir yiyecektir*" demektir. Yahut da bu, izafet/tamlama olarak, « كَفَّارَةُ طَعَامٍ » demektir. Medine ve Şam kıraat okulu imamları yani Nafi, Ebu Cafer ve İbn Amir burada görüldüğü gibi izafetle/tamlama şekliyle okumuşlardır. Bu izafet ise muzafın/tamlananın açıklanması içindir. Adeta, « كَفَّارَةٌ مِنْ طَعَامٍ» "Yemekten bir keffaret" denir gibidir. Bu da adeta, « خَاتَمُ فِضَّةٍ » "gümüş yüzük" ifadesi gibi olup, aslında, « خَاتَمٌ مِنْ فِضَّةٍ » "gümüşten bir yüzük" demektir.

« أَوْ عَدْلُ » ifadesi aynı zamanda, « عِدْلُ » olarak kesre ile de okunmuştur.

İmam Ferra diyor ki: "Eğer üstün olarak, Adl şeklinde okunursa bu, kendi cinsinden olmayan bir şeye muadil ve denk manasınadır. Örneğin; yemek yedirilmesi veya oruç tutulması gibi. Eğer esreli olarak, İdl şeklinde okunursa bu, bizzat o şeyin kendi asıl cinsinden olan demektir.

Nitekim, « عَدْلاً الْحِمْلِ » *"Aynısını yüklenme"* ifadesi de bu manayadır. Örneğin; « عَدِى غُلاَمٍ عِدْلُ غُلاَمِكَ » denir ki bu kesre harekeli olarak, eğer köle aynı cinsten biri ise böyle denilir, bununla eğer ikisinin değer ve kıymet ölçüleri kasdolunmak isteniyorsa böyle denilir. Eğer cins itibariyle aynı değerde değilse bu defa fethalı olarak, « عَدْلُ غُلاَمِكَ » denir. « ذَلِكَ »"işaret ismiyle yiyeceğe işaret olunmaktadır. « صِيَامًا » ise temyizdir. Bu da adeta, « لِي مِثْلُهُ رَجُلاً » demek gibidir. Burada muhayyerlik öldürene aittir. Ancak İmam Muhammed'e göre -Allah rahmet eylesin- muhayyerlik iki hakeme aittir.

« لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ » **"Ta ki** (yasak av yapan) **işinin cezasını tatmış olsun."** Bu, « فَجَزَاءٌ » kelimesine müteallıktir/bağlıdır. Yani, *"Onun cezalanması veya ona keffaret gerekir ki, ihram saygınlığını hiçe sayarak çiğnediğinden dolayı, kötülüğünün sonucuna katlanmış olsun."*

« وَبَالَ » **Vebal:** Arzulanmayan, istenmeyen ve hoşlanılmayan bir şey demektir. Sonuç bakımından işlediği kötü bir fiil sebebiyle zararı gelip ağırlığı açısından kendisini bulan kimse demektir. Nitekim bir diğer ayette yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

« فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلاً » ***"Biz de onu/Firavun'a ağır ve çetin bir şekilde yakalayıp hesaba çekmiştik."***[41]

Dikkat edilirse *"Vebal, Vebiyl"* kelimeleri, ağır gelen, şiddetli olan, sıkıntı getiren manalarına gelmektedir. Zaten ayetlerde de bu noktaya dikkat çekilmiştir. Örneğin, « الطَّعَامُ الْوَبِيلُ » denilince mideye sıkın-tı veren, midede hazmı güçleştiren yemek, demektir.

« عَفَا اللّهُ عَمَّا سَلَفَ » **Allah geçmişi affetmiştir**

---

[41] Müzzemmil, 16

« وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ » **"Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır."** Yani haram kılındıktan sonra veya bu ihram içinde iken...

Aslında bu cümle mahzuf/kaldırılmış, gizli bir mübtedanın haberidir.

Bu, « فَهُوَ يَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ » takdirindedir.

« وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ » **"Allah daima galiptir, öç alandır."**

❁ ❁ ❁

96. — 100. ÂYETLER

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ
عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖى إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ
وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْىَ وَالْقَلَٓائِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا
فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ وَأَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾
اعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ؕ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى
الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ
لَا يَسْتَوِى الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۚ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا أُولِى الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

Meali

96. Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere *(faydalanmanız için)* deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

97. Allah, Kâbe'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hac kurbanını ve *(kurbanın boynuna asılan)* gerdanlıkları *(maddi ve manevi yönlerden)* insanların belini doğrultmaya sebep kıldı. Bu da Allah'ın, göklerde ve yer-

de ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu *(sizin de anlayıp)* bilmeniz içindir.

98. Biliniz ki, Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi sınırsızdır.

99. Resûle düşen *(vazife)*, ancak duyurmadır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.

100. De ki: "Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse *(yahut hoşuna gitse)* de *(bu böyledir)*." Öyleyse ey akıl sahipleri! Allah'tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.

Tefsiri

٩٦- ﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

96 - Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere (faydalanmanız için) **deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.**

« أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ » **"Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere** (faydalanmanız için) **deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı."**

Mana şöyledir: "Deniz canlılarından/hayvanlarından bütün avlananlarda yararlanmanız sizin için helal kılınmıştır. Bunlardan yenilenini yemeniz de sizin için helal kılınmıştır ki bu da balıktan başkası değildir.

«مَتَاعًا» kelimesi mefulü lehtir. Yani sizin kendisinden faydalanmanız için size helal kılınmıştır.

« وَلِلسَّيَّارَةِ » yolcular için de, demektir. Mana şöyle olmaktadır: "Deniz avı/hayvanları sizden yerleşik olanlarınız için taze bir yiyecek ol-

duğu gibi, sizden yolcu olanlarınız için de kurutularak ileride ve yolculuk esnasında azık kılmaları için helal ve faydalı kılınmıştır.

Nitekim Hz. Musa (as) da Hz. Hızır ile buluşmak üzere balı-ğı kurutup kendisi için azık edinmişti.

« وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا » **"İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı."**

Yani karada avlanan hayvan, demektir. Hatta bu tür hayvanlar zaman zaman yaşamlarını suda geçirmiş olsalar bile, karada avlanmaları haram kılınmıştır. Örneğin; kaz gibi. Çünkü bu hayvan suda yaşasa bile karada yuvalanıp yavrulamaktadır. Yani yumurta larını karada bırakmakta ve kuluçka dönemini karada geçirmektedir. Bu bakımdan bu hayvan deniz hayvanı değil, kara hayvanıdır. Deniz ise bu hayvanlar için sadece gıda toplamak için bir mera alanı kabilindendir. Nitekim deniz insanlar için de bir ticaret alanıdır.

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ » **"Huzuruna toplanacağınız Allah'-tan korkun."**

" Emir ve yasaklarına bağlı kalarak huzurunda toplanacağınız Allah'ın sizi hesaba çekip cezalandırmasından korkun."

Yani Harem sınırları içinde veya ihramlı iken avlanmaktan sakının, Allah'tan korkun. Çünkü sonuçta Onun huzurunda toplanacaksınız ve O sizi amellerinize göre ya cezalandıracak veya ödüllendirecektir.

٩٧- ﴿جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْىَ وَالْقَلَٓائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ﴾

97 – Allah, Kâbe'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) **gerdanlıkları** (maddi ve manevi yönlerden) **insanların belini doğrultmaya sebep kıldı. Bu da Allah'ın, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu** (sizin de anlayıp) **bilmeniz içindir.**

« جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ » **"Allah, Kâbe'yi, o saygıya lâyık evi."**

Buradaki, « الْبَيْتَ الْحَرَامَ » ifadesi ya bedel veya atfı beyandır.

« قِيَامًا » ise, ikinci mefuldür. « جَعَلَ » fiili sayyere manasında kıldı, demektir veya bu, **"Yarattı"** manasında, **"Halaka"** demektir.

« قِيَامًا » ise bu durumda haldir. «لِلنَّاسِ » insanlar için. Yani; dini görevlerini yerine getirmeleri bakımından onlar için yeniden hayata dönüş yeri kıldı, dünyalarına ve ahiretlerine yönelik amaçlarına ulaşabilmeleri için bir kalkınma yeri kıldı. Çünkü insanlar hac ve umreleriyle alakalı olarak olsun, değişik menfaatleri için olsun ancak bu yoldan eksikliklerini tamamlarlar. Bir yoruma göre eğer onlar bu umrelerini bir yıl terketmiş olsalardı, bekletilmezler ve ertelenmezlerdi.

« وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ » **"Haram ayı."** Özellikle burada sözkonusu edilen hac görevinin ifa veya eda edildiği ay olan Zilhicce ayıdır. Çünkü bu ay, öteki aylara göre bu özelliğiyle diğerlerinden farklılık ve değer kazanmaktadır. Zira bu, haccın ifa edildiği bir mevsimdir. Bunun da Allah katında bir değeri ve yeri bulunmaktadır.

Yahut bundan kasıt belli aylardır ve bu manada cins anlamına gelir. Bu aylar da Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır.

« وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ » **"Hac kurbanını ve** (kurbanın boynuna asılan) **gerdanlıkları** (maddi ve manevi yönlerden) **insanların belini doğrultmaya sebep kıldı.**"

Mekke'ye hediye olarak gönderilen hayvanlar içerisinde özellikle gerdanlıklı yani işaretlenmiş olanlara gelince, bunlar deve cinsinden olan kurbanlıklardır. Çünkü bunların diğerlerine göre sevabı daha fazladır ve bunlarla yapılan haccın değeri çok daha belirgindir.

« ذٰلِكَ » **"Bu da"** Bununla Beytullah'ın Allah tarafından kıyam yeri kılınmasına işaret olunduğu gibi aynı zamanda sözkonusu yasakların çiğnenmemesine, ihrama saygılı olunup avlanmamalarına ve benzeri hususlara işaret olunmaktadır.

« لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ » **"Bu da Allah'ın, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu** (sizin de anlayıp) **bilmeniz içindir."**

Yani yüce Allah sizin göklerde olsun yer de olsun ne türden bir maslahatınız varsa bütün bunları bildiğini bilmeniz için yapmaktadır. Nasıl bilmemiş olsun ki O her şeyi en iyi bilendir.

٩٨- ﴿ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

98 – Biliniz ki, Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi sınırsızdır.

« اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Biliniz ki, Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi sınırsızdır."**

٩٩- ﴿ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴾

99 – Resûle düşen (vazife), **ancak duyurmadır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.**

« مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ » **"Resûle düşen** (vazife), **ancak duyurmadır."** Bu hüküm, Allah tarafından emredilen şeyin mutlak manada yerine getirilmesi gereğinin olduğunu kesin bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Farzların önemini vurgulamaktadır. Çünkü, Allah Rasulü üzerine düşen tebliğ işini görev olarak yerine getirmiştir. Size gösterilmesi gereken hücceti ya da kanıtı ortaya koymuş, size de sadece itaat etmek kalmıştır. Artık bundan böyle gerisingeri adım atmaya, küfürde ısrara bir mazeretiniz kalmamıştır.

« وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ » **"Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir."**

Dolayısıyla Allah'a karşı nifakınızı da vifakınızı da yani münafıklık ederek karşı olduğunuzu da, uyum sağlayarak iman ettiğinizi de bilir.

١٠٠- ﴿ قُلْ لَا يَسْتَوِى الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِى الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

100 – De ki: "Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse (yahut hoşuna gitse) **de** (bu böyledir)." **Öyleyse ey akıl sahipleri! Allah'tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.**

« قُلْ لَا يَسْتَوِى الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ » **"De ki: "Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir."** Yüce onların açığa vurduklarını da, gizlediklerini de bildiğini insanlara haber verince, buna bağlı olarak bu kimselerin pis ve murdar olanlarıyla temiz ve mümin olanlarının eşit olmadıklarını da zikretmiş oldu. Aksine onların durumlarını birbirinden ayırdetti. Dolayısıyla habis, olanını yani murdar denilen kafiri küfründen dolayı cezalandıracak, temiz olan kimseyi yani Müslümanı da imanı sebebiyle ödüllendirecektir.

« وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِى الْاَلْبَابِ » **"Pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse** (yahut hoşuna gitse) **de (bu böyledir)." Öyleyse ey akıl sahipleri."**

Pis, murdar ve haram olan şeyler çok olsalar bile, kafirler sayıca ve güç bakımından üstün olsalar da, siz azlığına bakmaksızın helal olanını, müminlerin sayılarını azlığına önem vermeksizin bunları kafirlere tercih edin.

Bir diğer yoruma göre bu ayette yer alan hüküm genel bir mana ifade eder yani ammdır. Dolayısıyla helal olanın her çeşidini ve haramın da her türünü, salih amellerin her çeşidini kapsadığı gibi kötü olanların da her türünü de içermektedir. İnsanlar arasında iyi ve dürüst olanlarıyla art niyetli olan İslâm düşmanlarını da içermektedir.

« لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ » **"Allah'tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz."**

101. — 105. ÂYETLER

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لاَ تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَآءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ
تَسُؤْكُمْ ۚ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ۜ عَفَا
اللّٰهُ عَنْهَا ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ
ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ
وَلاَ سَآئِبَةٍ وَلاَ وَصِيلَةٍ وَلاَ حَامٍ ۙ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ۜ وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
تَعَالَوْا إِلٰى مَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۜ أَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ
﴿١٠٤﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ۚ لاَ يَضُرُّكُمْ مَنْ
ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۜ إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

Meali

101. Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyle ri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır.

(Açıklanmadığına göre) Allah onları affetmiştir. *(Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın).* Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir.

102. Sizden önce de bir toplum onları sormuş, sonra da bunları inkâr eder olmuştu.

103. Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şey *(meşru)* kılmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz.

104. Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin" denildiği vakit, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz *(yol)* bize yeter" derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?

105. Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir.

Tefsiri

İslamiyetin ilk zamanlarında bazı kimseler imtihan ve deneme kasdıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir takım şeyler soruyorlardı. İşte aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet bununla ilgili olarak nazil olmuştur/inmiştir.

١٠١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

101 – Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır. (Açıklanmadığına göre) **Allah onları affetmiştir.** (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). **Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir.**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ » **"Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sorma-**

yın."

Halil b. Ahmed (100-175/718-791), Siybeveyh (v.180/796) gibi imamlar ve Basra ulemasının cumhuru demişler ki; « أَشْيَاءَ » "şeyler" kelimesinin aslı iki hemzelidir ve bunun aslı, « شَيْئَاءَ » dir. Ve aralarında da bir elif harfi vardır. Bu da « شَيْءٌ » lafzından alınmak suretiyle esasen « فَعْلَاءَ » kalıbındadır.

Bunun ikinci hemzesi te'nis yani müenneslik/dişilik içindir. İşte bu bakımdan, **"Hamrae"** kelimesi gibi, bu da munsarif olmamıştır. Lafız itibariyle de kelime müfret yani tekildir. Fakat mana itibariyle çoğuldur. Ancak tek kelimede iki hemze birleşince okuyuşta sıkıntı ve zorluk çıkardığından, bu durumda ilk hemze -ki bu aynı zamanda kelimenin lamel fiilidir- başa alındı/buna öncelik verildi. Böylece **"Şın"** harfinden önce getirildi. Dolayısıyla bunu vezni ya da kalıbı yani, « أَشْيَاءَ » kelimesinin kalıbı **"Lef'au"** olmuş oldu.

Şart cümlesi ile buna atfedilen cümle ki bu,

« إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ »

cümlesidir ve bu, « أَشْيَاءَ » kelimesinin sıfatıdır.

« وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ » **"Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır."** Yani vahiy sırasında ve henüz Rasulullah (s.a.v) aranızda bulunduğu müddet içerisinde sizin zorunuza giden ve ağrınıza gelen bu ağır sorumlulukları, sizi tasalandıran, size zor gelen, sizin yapmanız gerektiği emri verilen şeylerle ifrata kaçarak kendi kendinizi Allah'ın gazabıyla karşı karşıya bırakmış olduğunuz hususları sorarsanız, size cevap verilecektir.

«عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا» "(Açıklanmadığına göre) **Allah onları affetmiştir."**

Allah sizin sorduklarınızın geçmişle ilgili hususları bağışlamıştır. Artık bundan böyle benzeri şeylere ve sorulara yönelmeyin.

« وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ » **"Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir."**

Allah sizi uyarmadığı müddetçe cezalandırmaz, ancak uyarıdan sonra sizi cezalandırır.

١٠٢- ﴿ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴾

102 – Sizden önce de bir toplum onları sormuş, sonra da bunları inkâr eder olmuştu.

« قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ » **"Sizden önce de bir toplum onları sormuş."**

Burada, « سَاَلَهَا » "onları sordu" kelimesinde yer alan zamir/adıl, bundan önce geçen, « اَشْيَاءَ » kelimesine raci/yönelik değil ki, "عَنْ" edatıyla müteaddi/geçişli hale gelmiş olsun. Aksine bu, « لَا تَسْاَلُوا » ifadesinin kapsam olarak içerisinde yer alan isteğe, sorulan şeye meseleye racidir/yöneliktir. Yani bu, « قَدْ سَاَلَهَا هٰذِهِ الْمَسْئَلَةَ » takdirindedir.

« ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ » **"Sonra da bunları inkâr eder olmuştu."** Bu sebepten ötürü kafir oldular. Nitekim bu tür durumlar İsrailoğullarında örneği görülmüş olan şeylerdi.

١٠٣- ﴿ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾

103 – Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şey (meşru) **kıl mamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz.**

Şimdi burada söz konusu edilen bu hayvanları açıklayalım:

Bahira: Bir dişi deve beş defa doğurur ve beşinci doğurduğu yavru su erkek olursa, devenin kulağını yarar, artık o devenin sırtına binmez ve

onu kesmezlerdi. Su içmek üzere bir suyun başına gider veya otlamak üzere bir meraya girerse ona dokunmazlar ve onu oradan kovmazlardı. Hayvanın bir tür dokunulmazlığı vardır.

Saibe: Cahiliye dönemi müşriklerin tanrıları için serbest olarak salı verdikleri dişi devedir. Bu da tıpkı Bahira adını verdikleri devenin sahip olduğu haklara sahip bulunuyordu. Yani içmek üzere gittiği suyun başından uzaklaştırılmaz, otlamak üzere girdiği meradan çıkarılıp kovulmazdı.

Nitekim cahiliye dönemi Arapları bazan; *"Eğer şu yolculuğumdan sağ-salim dönersem veya şu hastalıktan şifa bulursam, benim bu dişi devem saibe olsun"* diye de bir tür adak adarlardı.

Vasile: Bu da yedi defa doğuran koyun demektir. Eğer bu koyun ye dinci doğumda erkek yavru doğurursa, bunu sadece erkekler yerlerdi. Şayet yedinci yavru dişi olarak doğmuşsa, bu defa o koyun tekrar sürüsünün arasına bırakılırdı. Eğer erkek ve dişi olarak karışlık doğum yapmışsa yine koyunu salıverirler ve *"dişiyi erkek kardeşine bağladı"* derler di. Vasıle demek zaten bağlamak birleştirmek, ayırmamak demektir.

Ham: Sulbünden on batın doğan erkek devenin adıdır. Böyle bir deve hakkında, *"Bu deve bundan böyle sırtını binilmeye haram kılmıştır"* diyerek ona ne binerler ve ne de sırtına yük yüklerlerdi. Bu da yine serbest dolaşır, istediği yerden su içer, istediği meradan otlardı, kimse buna mani olmazdı.

İşte yüce Allah'ın hal olan dininde bu türden meşru kılınmış bir şey asla yoktu. (Çeviren)

« مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ » **"Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şey (meşru) kılmamıştır.**"

Cahiliye döneminde bir deve eğer beş defa doğurursa ve beşinci doğumda da erkek yavru doğuracak olursa, bu devenin kulağını yararlar ve böylece işaret koyarlardı. Artık işaretli olan bu deveye bundan böyle binilmez, yemek için özel olarak kesilmez, herhangi bir kimsenin suyunun başına veya merasına geldiğinde oradan kovulup uzaklaştırılmazdı. İşte bu türden olan bir deveye HAM adını verirlerdi.

Eğer biri *"gittiğim bu yolculuktan sağ-salim döner veya yakalandığım bir hastalıktan kurtulursam, benim bu devem Saibe olsun"* diye söylerse ve dediği gibi durum gerçekleşirse artık söz konusu deve SAİ

BE adıyla tıpkı bir öncesi gibi serbest bırakılırdı ve onun da aynen Bahira gibi dokunulmazlığı vardı. Serbest dolaşmaya sahip ve fakat hiçbir şeyin yararlanılması doğru değil, yasak ve haram kabul edilirdi.

Nitekim bir kimse kölesini serbest bırakıp ona özgürlük verince, bunun için, *"O köle Saibedir"* derdi. Böylece köle ile sahibi arasında ne akile bakımından ve ne de miras yönünden hiçbir bağları kalmazdı.

Eğer bir koyun yedi defa doğurursa ve doğurduğu yedinci yavru erkek olursa, bunun etinden sadece erkekler yerlerdi, kadınlar yemezdi,·onlara haram kılınmıştı. Eğer yedinci yavru dişi olursa, koyunu tekrar sürünün arasına salıverirlerdi, bunu yemezlerdi. Eğer bu koyun yedinci doğumda biri erkek ve biri dişi olmak üzere iki yavru doğurursa, yine buna da dokunmayıp sürüye bırakırlardı ve: *"Erkek yavru dişi kardeşine kavuştu"* diyerek dokunmazlardı. İşte buna da, Vasile denirdi. Çünkü Vasiyle demek ulaşmak manasında Vasile demektir.

Eğer bir erkek devenin sulbünden on yavru meydana gelirse, bunun için de cahiliye dönemi arapları, "Artık bu erkek deve sırtını korudu" yani artık yük taşımaktan kurtuldu, derlerdi. Üzerine binilmez ve buna yük taşıtılmazdı. Bu da istediği sulaklardan su içer, dilediği merada yayılıp otlanırdı. Bunun da dokunulmazlığı vardı.

« مَا جَعَلَ » demek, meşru kılmadı, böyle bir şeyi emretmedi demektir.

« وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا » **"Fakat kâfirler, yalan yere."** Haram olmayan şeyleri haram kılarak

"يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ" **"Allah'a iftira etmektedirler."** Bu haram kılınma işini Allah'a nisbet ederek yalan uydurup iftira ediyorlar.

"وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ" **"Ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz."** Yani Allah'ın bunları haram kılmadığından habersizdirler ki bunlar da çoğunlukla halkın sıradan gelenleridirler.

١٠٤ - ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا اَوَلَوْ كَانَ اٰبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾

104 – Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin" denildiği vakit, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) **bize yeter" derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?**

« وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ » **"Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin" denildiği vakit."**Yani burada söz konusu edilen ve haram olmadıkları belirtilen şeyler hakkında Allah'ın ve Rasulü'nün hükmüne gelin denilince,

« قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا » **"Babalarımızı üzerinde bulduğumuz** (yol) **bize yeter" derler."**

Bizim başka şeylere, dine falan ihtiyacımız yok, bizden öncekilerin uygulama ve sistemleri ne idiyse biz de onu uygulayacağız. Bizin için kafi olanı budur.

« حَسْبُنَا » "bize yeter" kelimesi mübtedadır. Haberi de, « مَا وَجَدْنَا » ifadesidir. Buradaki, « مَا » edatı ise, « الَّذِى » manasınadır.

« اَوَلَوْ كَانَ اٰبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ » *"Allah da: 'Atalarının batıl inanç sistemleri üzerinde kalacaklar ha öyle mi? Ya ataları hiçbir şey bilmiyorlar ve hak yol üzere değillerse de mi?' diye buyurur."* Yani eğer uyulacak kimse bilgin ve gerçeği bilen, doğruyu gerçek manada gösteren biri ise uyulur. Ona uymak ise ancak hüccet ile, kanıtla gerçekleşebilir, başka değil.

١٠٥ - ﴿يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

105 – Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir.

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ » **"Ey iman edenler! Siz kendinize bakın."**

Ayetteki, « أَنْفُسَكُمْ » "kendiniz" ifadesi, « عَلَيْكُمْ » ile mansub kılınmıştır. Bu ise isim fiillerdendir. Yani, *"Öncelikli olarak kendinizi, nefislerinizi ıslah edin, düzeltin"* demektir. « عَلَيْكُمْ » ifadesine yer alan, *"Kef" ile "mim"* harfleri cer yerinde gelmişlerdir, yani mecrurdurlar. Çünkü isim fiilin ken disi car ve mecrurdur yoksa tek başına cer edatı olan, « عَلَى » değildir.

« لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ » **"Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez."**

Burada, « لَا يَضُرُّكُمْ » ifadesi istisna olarak merfudur/ötreli veya emrin cevabı olarak meczum/sakin kılınmıştır. Ancak kelimedeki « ر » harfinin zammeli/ötreli olarak gelmiş olması, «ضَ» harfinin zammeli/ötreli olmasındandır.

Müslümanlar, inatları yüzünden kafirlikte ısrar edip kalanlara karşı, Müslüman olmamaları sebebiyle onların hallerine üzülüyorlardı. Onların da kendileri gibi Müslüman olmalarını temenni ediyorlardı. Bundan dolayı Müslümanlara; « عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ » *"Siz kendinize bakın, o inatçı kafirlere üzülmeyin, çünkü siz onları düzeltmekle yükümlü kılınmış değilsiniz"* denilmiş oldu. Çünkü siz hidayette, hak din üzere olduktan sonra, onların sizin hak olan dininizden sapmış olmalarının size bir zararı dokunmaz.

Yoksa bu ayetten sakın şöyle yanlış bir mana çıkarılmasın. Siz kendinize bakın da, emri bil maruf ve nehyi anilmünker (iyiliği emretmek, kötülüğü menetmek) denilen Allah'ın emir ve yasaklarını içeren hüküm-

lerini tebliğ etmeyin, bu görevinizi bırakın, değildir. Çünkü bir Müslüman eğer gücü olduğu halde bu iki görevini ihmal ederse bu, caiz değildir.

« إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **"Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir."** Yani amel lerinize göre size gerekeni yapacaktır.

❁ ❁ ❁

106. — 108. ÂYETLER

يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ
أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ ط
تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا
نَشْتَرِى بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى لا وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ إِنَّٓا
إِذًا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلٰٓى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّٓا إِثْمًا
فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَانِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا ز إِنَّٓا
إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ أَدْنٰٓى أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى
وَجْهِهَٓا أَوْ يَخَافُوٓا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ ط وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاسْمَعُوا ط وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ع ﴿١٠٨﴾

Meali

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi *(şahit olsun)*. Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alı-

kor, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akraba *(menfaatine)* de olsa; Allah *(için yaptığımız)* şahitliği gizlemeyeceğiz, *(aksini yaparsak)* bu takdirde biz elbette günahkârlardan oluruz" diye Allah üzerine yemin ettirirsiniz.

107. Bu şahitlerin *(sonradan yalan söyleyerek)* bir günah kazandıkları anlaşılırsa, *(şahitlerin)* haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan *(mirasçılardan)* iki kişi onların yerini alır ve "Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha gerçektir ve biz *(kimsenin hakkına)* tecavüz etmedik, aksi takdirde biz, elbette zalimlerden oluruz" diye Allah'a yemin ederler.

108. Bu *(usul)*, şahitliği gerektiği şekilde yapmaya, yahut yeminlerinden sonra, yeminlerin *(mirasçılar tarafından)* reddedilmesinden korkmalarına *(çekinmelerine çare olarak)* daha uygundur. Allah'tan korkun ve *(O'nu)* dinleyin. Allah, yoldan çıkmışlar topluluğuna rehberlik etmez.

Tefsiri

Rivayete göre muhacirlerden olan Amr İbn As (43/663)'ın mevlası/azatlı kölesi Budeyl İbn Mariye iki hıristiyan olan Adiyy İbn Beda ile Temim-i Dari -kendisi o sırada henüz Müslüman olmamıştı- Şam'a gider. Ancak Budeyl yolda hastalanır. Bunun üzerine bir mektup/vasiyet yazar, bu mektubun da yanında nesi var nesi yoksa, onları belirtir ve mektubunu eşyasının arasına atarak bir yerinde gizler. Ancak bundan her iki arkadaşına da söz etmez. Sadece onlara, ölümü halinde eşyasını ailesine vermelerini vasiyet eder. Bu arada Budeyl vefat eder. İki arkadaşı, eşyasının karıştırırlar ve eşyanın arasında içinde gümüş saklı bir çömlek/kap bulurlar ve bu çömleği/kabı alırlar. Ancak Budeyl'in ailesi, getirilen eşya arasında saklı olan mektubu bulurlar ve gidip o iki yol arkadaşından bu gümüş kabı isterler. Ancak her ikisi de bunu inkar ederler. Sonunda durumu Rasulullah (s.a.v.)'a, intikal ettirirler. İşte bu ayet bu olay üzerine nazil olmuştur/inmiştir.

١٠٦- ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى

الْأَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرٖي بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّا اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمٖينَ ﴾

106 – Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi (şahit olsun). **Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıkor, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akraba** (menfaatine) **de olsa; Allah** (için yaptığımız) **şahitliği gizlemeyeceğiz,** (aksini yaparsak) **bu takdirde biz elbette günahkârlardan oluruz" diye Allah üzerine yemin ettirirsiniz.**

«يَا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حٖينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةُ الْمَوْتِ» **"Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi** (şahit olsun)." Ayetteki, « اثْنَانِ » "iki kişi" kelimesi mübtedanın haberi olması itibariyle merfudur/ötrelidir. Burada mübteda olan kelime de, « شَهَادَةُ » "şahitlik" kelimesidir. Yani bunun takdiri şöyledir: *"Aranızdaki şahitlik iki kimsenin şahitliği olacaktır."*

Ya da bu, « شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ » "aranızda şahitlik" ifadesinin failidir. Yani: *"Bu konuda size farz olan şey, iki kimsenin buna şahitlik etmesidir"* demektir. Yine bura da, « شَهَادَةُ » kelimesinin « بَيْنَ » kelimesine izafe olunması/tamlanması irap ve nahiv açısından konunun daha geniş olarak değerlendirilmesindendir. Çünkü buna mastar izafe olunmuştur.

« اِذَا حَضَرَ » "zamanında" ifadesi « شَهَادَةُ » kelimesinin zarfıdır.

« حِينَ الْوَصِيَّةِ » "vasiyet esnasında" kavli de, bundan bedeldir. Bunun ayrıca bundan bedel olarak kabul edilmesine gelince bu, vasiyetin vacip olmasından ileri gelmektedir. Çünkü ölüm belirtilerinin varlığı veya ölümün gelmesi gayet olağan şeylerdendir.

« حِينَ الْوَصِيَّةِ » "vasiyet esnasında" ifadesi de bundan bedeldir. Dolayısıyla vasiyetin vacip oluşuna da delalet etmektedir. Eğer bu, kişinin ihtiyarı/tercihi olmaksızın sözkonusu olsaydı bu takdirde kesinlikle imtihandan söz edilmezdi, yani imtihan bu durumda düşerdi ya kalkardı. Bu, mutlak manada vucubiyete yani farziyete dönüşürdü.

« حُضُورُ الْمَوْتِ » *"Huzurul mevt"* demek, ölümün gelip dayanması, artık ölüm emarelerinin kendini göstermesi demektir, ecelin sona erdiğinin emarelerinin görülmesi manasınadır.

« ذَوَا عَدْلٍ » ifadesi, « اثْنَانِ » kelimesinin sıfatıdır. « مِنْكُمْ » "sizden" akrabanız veya yakınlarınız, akrabanızdan olanlar demektir. Çünkü ölünün yakın akrabası ya da yakınları başkalarına göre onun durumunu daha iyi bilirler.

« أَوْ آخَرَانِ » "Veya diğerleri" ifadesi, « اثْنَانِ » kelimesi üzerine atfolunmuştur/yüklenmiştir.

« مِنْ غَيْرِكُمْ » Akrabalarınız dışında olanlar, yabancılar demektir.

« إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ » cümlesi, yolculukta iseniz manasınadır.

« أَنْتُمْ » "siz" zamiri, zahirin açıkladığı bir fiilin failidir. Onu açıklayan/tefsir eden ise, "فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ" cümlesidir.

Diğer bir yoruma göre, « مِنْكُمْ » kelimesinden maksat akrabası değil de, Müslümanlardan demektir. « مِنْ غَيْرِكُمْ » ise zimmet ehli olan azınlıklardan demektir. Yine bir yoruma göre bu, mensuhtur, yani bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Çünkü zimmi olan bir gayri Müslimin Müslümanlara şahitlik etmesi caiz değildir. Bunun İslamın ilk zamanlarında

caiz olarak görülme nedeni o zaman Müslümanların sayıca oldukça az olmalarından idi.

« تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِى بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ » **"Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıkor, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akraba** (menfaatine) **de olsa; Allah** (için yaptığımız) **şahitliği gizlemeyeceğiz,** (aksini yaparsak) **bu takdirde biz elbette günahkârlardan oluruz" diye Allah üzerine yemin ettirirsiniz."**

Burada geçen, « تَحْبِسُونَهُمَا » ifadesi, O ikisini, yemin verdirmek için, durdurun, bekletin, tutuklayın, alıkoyun gibi manalara gelir. Bu cüm le ya yeni bir cümledir. Veya, « أَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ » ifadesinin sıfatıdır. Yani; *"Sizden olmayan diğer ikisini tutuklayarak, bekleterek,.."* demektir.

« إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ » cümlesi de sıfat ile mevsuf arasında itiraz/parantez cümlesidir. « مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ » yani namazdan sonra cümlesinden kasıt, ikindi namazından sonra demektir. Çünkü bu vakit insanların toplanıp bir araya geldikleri vakittir.

Hasan Basri'den gelen rivayete göre bu vakit ikindi namazından sonra olacağı gibi öğle namazından sonra da olabilir. Çünkü Hicaz halkı genelde hükümet ve idari işlere bu iki vakitte sonuca bağlarlardı.

Çünkü Budeyl olayıyla ilgili olarak gelen hadiste denilmektedir ki: "Ayet nazil olunca, Rasulullah (s.a.v) ikindi namazını kıldırdı ve zanlı olan Adiyy ile Temim'i çağırttı, her ikisinden de Minberin hemen yanında yemin etmelerini istedi. Her ikisi de yemin ettiler. Daha sonra söz konusu kap Mekke'de bulundu. Mekke'de kabı ellerinde bulunduranlar dediler ki, biz bunu Temim ile Adiyy'den satın aldık.[42]

[42] Bak. Tirmizi,3059. Tirmizi, hadsi Hasen Ğariptir, demiştir

« فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ » her ikisine de Allah adına yemin verdirmek, demektir. « إِنِ ارْتَبْتُمْ » Eğer onların güvenilirliğinden şüphe ederseniz, anlamındadır. Bu cümle aynı zamanda, « فَيُقْسِمَانِ » ifadesiyle cevabı arasında bir itiraz/parantez cümlesidir. Bu da, « لَا نَشْتَرِي » "satın almayacağız" ifadesidir. Şartın cevabı ise mahzuf/gizli bulunmaktadır. Benim bundan kastım ise cümlenin manasıdır. Bunun takdiri de şöyledir: *"Eğer -o ikisi hakkında- şüphe ederseniz"* bu durum da her ikisine de Allah adına yemin verdirin.

Çünkü, « بِهِ » ile, *"Allah adıyla"* veya *"Yemin ile"* manası kastolunmaktadır. « ثَمَنًا » dünyalık men faat, çıkar demektir. « وَلَوْ كَانَ » Yani adına veya hakkında kendisi için yemin edilen kimse demektir.

« ذَا قُرْبٰى » en yakın akraba demektir. Yani: *"Biz dünyalık çıkar için yalan söylemek suretiyle Allah adına yemin etmeyiz. Hatta kendisi hakkında yemin edeceğimiz kimse bizim en yakınımız olsa da böyle bir şey yapmayız"* demektir.

« وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ » Yani; Allah'ın korunmasını, yerine getirilmesini emrettiği ve saygı gösterilmesini istediği şahitliği saklayıp gizlemeyiz.

« إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ » Eğer burada bununla kasdolunan iki şahit ise, şahitlere yemin verdirilmesi nesh olunmuş yani yürürlükten kaldırılmıştır. Eğer burada söz konusu edilen iki vasi ise bu ikisine yemin verdirilmesi nesh edilmemiştir.

١٠٧ - ﴿ فَإِنْ عُثِرَ عَلٰى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

107 – Bu şahitlerin (sonradan yalan söyleyerek) **bir günah ka-**

zandıkları anlaşılırsa, (şahitlerin) **haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan** (mirasçılardan) **iki kişi onların yerini alır ve "Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha gerçektir ve biz** (kimsenin hakkına) **tecavüz etmedik, aksi takdirde biz, elbette zalimlerden oluruz" diye Allah'a yemin ederler.**

« فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا » **"Bu şahitlerin** (sonradan yalan söyleyerek) **bir günah kazandıkları anlaşılırsa,"** Yani günahı gerektiren bir fiil işlediklerine muttali olunur, öğrenilirse yani: *"O ikisi gerçekten günah işleyenlerdendir"* denilecek bir durumu gerekli kılarsa,

« فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ» "(Şahitlerin) **haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan** (mirasçılardan) **iki kişi onların yerini alır ve."**

Çünkü, « مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ » cümlesi, günah işlemeye hak kazanmış olan, günahkar duruma düşmüş olan demektir. Bunun manası da: *"Aleyhlerinde cinayet veya suç işlenmiş olan"* demek olup bunlar da ölünün ailesi ve yakınlarıdırlar.

Nitekim Budeyl olayında, onunla yol arkadaşlığı yapan iki kişinin ihanetleri ortaya çıkınca, bu defa Budeyl'in varislerinden iki kişi, söz konusu gümüş kabın kendi adamlarına ait olduğuna ilişkin olarak yemin etmişlerdi. Dolayısıyla iki akrabasının ölen yakınları hakkında şahitlikte bulunmaları, yakını olmayan iki yol arkadaşının yapacakları yemin ve şahitlikten daha geçerlidir ve akrabası buna daha layıktırlar.

« الْأَوْلَيَانِ » "iki yakın kul/dost" demek, akrabalıkları sebebiyle bu ikisinin şahitliği daha gerçekçidir ve onlar buna daha layıktırlar ya da onu tanımaya daha çok hak sahi bidirler.

« الْأَوْلَيَانِ » kelimesinin merfu olması ise, «هُمَا» zamirinin takdiriyledir. Sanki burada şöyle sorulur gibidir: *"O ikisi kimdir?"* Buna cevap olarak da, « الْأَوْلَيَانِ » dır, demektir. Yahut bu, « يَقُومَانِ » "yerine geçen ikisi" kelimesinin zamirinden veya, « فَاٰخَرَانِ » kelimesinden bedeldir.

Kıraat imamlarından Hafs, « اسْتَحَقَّ » kelimesini aynen « اسْتَحَقَّ » olarak okumuştur. Yani mirasçılar arasında ölene daha yakın, onlar arasında şahitlik etmeye daha layık olanlar vardır ki, işte bunlar arasından şahitlik etmeleri için iki kimseyi ayırmalılar ve bunlar vasıtasıyla da yalancıların yalanlarını ortaya sermeliler.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ebu Bekir Şube, « الأَوْلَيَانِ » kelimesini çoğul olarak, « الأَوَّلِينَ » tarzında okumuşlardır. Böyle okumalarının sebebi ise, « الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ » "Onlardan daha çok hakkı olanlar" sıfatı olarak değerlendirmelerinden dolayıdır. Ya da bu, medih üzere mansubtur. « الأَوَّلِينَ » diye isimlendirilmiş olmaları, çünkü, « شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ» "Aranızda şahitlik" kavlinde öncelikli olarak kendilerinden söz edilmiş olmaları nedeniyledir.

« لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا » **"Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha gerçektir ve biz** (kimsenin hakkına) **tecavüz etmedik."** Yani: *"Yemin olsun ki bizim yemin etmemiz, bu iki hain vasinin yemin etmelerinden daha gerçektir ve daha doğru olarak kabul görecektir."*

« وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ » **"Aksi takdirde biz, elbette zalimlerden oluruz" diye Allah'a yemin ederler."** Eğer ettiğimiz/edeceğimiz yeminlerimizde biz de hakkı çiğnersek, haksızlığa kaçarsak, yalan yere yemin etmemiz halinde biz de mutlak manada zalimlerden olmuş oluruz.

١٠٨ – ﴿ذٰلِكَ أَدْنٰى أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

108 – Bu (usul), **şahitliği gerektiği şekilde yapmaya, yahut yeminlerinden sonra, yeminlerin** (mirasçılar tarafından) **reddedilmesinden korkmalarına** (çekinmelerine çare olarak) **daha uygundur. Allah'tan korkun ve** (O'nu) **dinleyin. Allah, yoldan çıkmışlar toplulu-**

ğuna rehberlik etmez.

« ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَا » **"Bu** (usul), **şahitliği gerektiği şekilde yapmaya, yahut yeminlerinden sonra."** Burada geçen, « اَدْنٰى » daha yakın, daha yerinde ve uygulama bakımından çok iyi manalarına gelir. Dolayısıyla: « اَدْنٰى اَنْ يَأْتُوا » *"Yani; "Bu gibi olayların olması halinde şahitlik etmelerine uygulama açısından daha yerinde bir uygulamadır"* demektir. « عَلٰى وَجْهِهَا » yani, şahitliği üzer lerine aldıkları gibi hıyanet etmeksizin yerine getirmek, demektir.

« اَوْ يَخَافُوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ » **"Yeminlerin** (mirasçılar tarafından) **reddedilmesinden korkmalarına** (çekinmelerine çare olarak) **daha uygundur."**

Yani kendilerinden başka yemin edecek olanların ortaya çıkmasıyla ve bunlara verilecek yemin ile, yalan söyledikleri ve yalan yere yemin ettikleri gerçeği anlaşılınca, rezil olmaktan korkacaklar, böyle bir durumun olmaması için de bu gibi durumlardan kaçınacaklardır

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Allah'tan korkun."**

« وَاسْمَعُوا » Yani kabul etmek kasdıyla dinleyip kulak verin.

« وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ » **"Allah'tan korkun ve** (O'nu) **dinleyin. Allah, yoldan çıkmışlar topluluğuna rehberlik etmez."** Yani, itaatsızlık edenler...

Eğer ayette geçen, « اَوْ » "veya" kelimesinin manası burada nedir? diye sorarsan, buna diyeceğim şudur:

Bunun manası; *"Ya Allah için veya bunu bir ar kabul edip yeminlerinin reddi halinde toplum arasında rezil olmamak için gerçek manada ve doğru bir şekilde şahitlik görevini yerine getirmek"* demektir.

Nitekim, *"Yemin etmek iddia sahibine düşer"* diyenlerin dayandıkları delil işte bu ayettir, diyorlar.

Burada bunun cevabı şöyledir: *Mirasçılar iki Hıristiyan kişiye karşı davada bulunmaktadırlar. Çünkü iddiaya göre bu ikisi de ihanette bulunmuşlardır. Dolayısıyla ikisine de yemin verdirilmiş ve onlar da yemin etmişlerdir. Ancak her ikisinin de yalan söyledikleri sonradan ortaya çıkınca, gizledikleri o şeyi bu defa satın aldıklarını ileri sürmeye başladılar. Ancak varisler onların bu iddialarını reddedip kabul etmediler. İşte bunun üzerine sözkonusu iki Hıristiyanın adı geçen kabı satın almadıklarını ileri sürerek bunu üzerine varisler yemin ettiler.*

❀ ❀ ❀

109. — 115. ÂYETLER

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ ۜ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا ۜ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَت۪ي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۚ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَ ۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطّ۪ينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْن۪ي فَتَنْفُخُ ف۪يهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْن۪ي وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْن۪ي ۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْن۪ي ۚ وَاِذْ كَفَفْتُ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّ۪نَ اَنْ اٰمِنُوا ب۪ي وَبِرَسُول۪ي ۚ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا ع۪يسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَط۪يعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ ۜ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُر۪يدُ اَنْ نَاْكُلَ

مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا
مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ
عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا
وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ إِنِّي
مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ
عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

Meali

109. Allah'ın peygamberleri toplayıp da: "Size ne cevap verildi" dediği gün, "Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak sensin" diyeceklerdir.

110. Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene *(verdiğim)* nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh *(Cebrail)* ile desteklemiştim; *(bu sayede)* sen beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı *(okuyup yazmayı)*, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölüleri benim iznimle *(hayata)* çıkarıyordun. Hani İsrailoğullarını *(seni öldürmekten)* engellemiştim; kendilerine apaçık deliller *(mucizeler)* getirdiğin zaman içlerinden inkâr edenler, "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi.

111. Hani havârîlere: "Bana ve peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar (da), "İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler *(Müslümanlar)* olduğumuza sen de şahit ol" demişlerdi.

112. Hani havârîler: "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O, "İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun" cevabını vermişti.

113. Onlar: "Ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain/tatmin olsun, bize doğru söylediğini *(kesin olarak)* bilelim ve ona gözleriyle görmüş şahitler olalım istiyoruz" demişlerdi.

114. Meryem oğlu İsa şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir âyet *(mucize)* olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısısın."

115. Allah da şöyle buyurdu: "Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, kâinatta hiç bir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim!"

Tefsiri

١٠٩-﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾

109 – Allah'ın peygamberleri toplayıp da "Size ne cevap verildi" dediği gün, "Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak sensin" diyeceklerdir.

« يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ » **"Allah'ın peygamberleri toplayıp da "Size ne cevap verildi" dediği gün."**

Ayetin başında yer alan, « يَوْمَ » "gün" kelimesi ya « اذْكُرُوا » veya, «احْضُرُوا » fiiliyle mansub/fethalı kılınmıştır. Yani: *"Siz ümmetlerinizi iman etmeye davet ettiğiniz zaman, bu davetinize karşılık ümmetleriniz ne tür bir cevap verdiler?"* Esasen böyle bir soru ya da sorgulama tarzı peygamberleri inkara kalkışanlar için bir uyarı ve kötülemedir, bir derstir.

« مَاذَا » "ne" ise, « أُجِبْتُمْ » "size cevap verildi" ifadesiyle mansub/fethalı kılınmıştır. Yani şu manada mastar olan bir kelimenin mansub/fethalı kılınmasıdır: *"Nasıl bir cevap ile karşılandınız?"*

« قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ » **"Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak sensin" diyeceklerdir.**"

Bunun delili ise yine bu surede biraz sonra göreceğimiz, Maide, 117. ayeti olan, « كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ » *"Onlar üzerinde gözetleyici yal nız Sen oldun"* cümlesidir.

Yahut peygamber o ifadelerini bir edebin gereği olarak öyle söyleyeceklerdir. Yani, *"Senin ilmin yanında bizim ilmimizin ve bilgimizin sözü mü olur? Bizim ilmimiz bir hiç mesabesindedir/bunùnladır"* demektir. Sanki burada, *"Biz hiçbir ilme sahip değiliz"* der gibiler.

١١٠- ﴿إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾

110 – Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) **nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh** (Cebrail) **ile desteklemiştim;** (bu sayede) **sen beşikte iken de ergenlik çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı** (okuyup yazmayı), **hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o, bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölüleri benim iznimle** (hayata) **çıkarıyordun. Hani İsrailoğullarını** (seni öldürmekten) **engellemiştim; kendileri ne apaçık delilller** (mucizeler) **getirdiğin zaman içlerinden inkâr eden-**

ler, "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi.

« إِذْ قَالَ اللّٰهُ » **"İşte o zaman Allah, şöyle diyecek:"** « إِذْ قَالَ اللّٰهُ » ifadesi, "يَوْمَ يَجْمَعُ" "topladığı gün" ifadesinden bedeldir.

« يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ » **"Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene** (verdiğim) **nimetimi hatırla!** Çünkü anneni temize çıkarmış, ve onu, dünya kadınları arasında onlara üstün kılarak seçkin hale getirdim.

« إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ » **"Hani seni mukaddes ruh *(Cebrail)* ile desteklemiştim."** Takviye etmiştim.

Burada, «إِذْ أَيَّدْتُكَ » "seni desteklemiştim" ifadesi üzerinde amil etkisi yapan kelime, « نِعْمَتِي » "nimetim" kelimesidir. Ayette sözkonusu edilen Ruhu'l-Kudüs ise mealde de belirttiğimiz gibi Cebrail (as)'dir. Yüce Allah Hz. İsa'yı Cebrail (as) ile destekledi ki, kavmine karşı kesin kanıtı veya hücceti ortaya koymuş olsun. Ya da kendisiyle dini hayata kavuşturduğu kelam/söz ile onu İsa'yı takviye etti. Hz. İsa'yı bu şekilde kutsallığa izafe etmesinin sebebi, Hz. İsa'yı her tür günahtan temizleme ve arındırma sebebi olmasındandır. Bunun da delili veya kanıtı:

« تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً » "(Bu sayede) **sen beşikte iken de ergenlik çağında da insanlarla konuşuyordun."** Kavlidir.

Burada, «تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ » cümlesi haldir. Yani, sen henüz bir bebek iken bir mucize olarak onlarla konuştun, demektir. « وَكَهْلاً » yani, yetişkin iken tebliğ de bulunarak..

« وَإِذْ عَلَّمْتُكَ » "sana öğretmiştim" ifadesi, « إِذْ أَيَّدْتُكَ » ifadesi üzerine matuf bulunmaktadır.

Nitekim bunun benzeri olan « وَإِذْ تَخْلُقُ » "yapmıştın" «وَإِذْ تُخْرِجُ » "çıkarmıştın" « وَإِذْ كَفَفْتُ » ve « وَإِذْ أَوْحَيْتُ » ifadeleri de aynen bunu

üzerine matuf bulunmaktadırlar.

« وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ » **"Sana kitabı** (okuyup yazmayı), **hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim."**

« وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي » **"Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o bir kuş oluyordu."**

« فِيهَا » "Ona" lafzındaki zamir, *"Kef"* harfine racidir/yöneliktir. Çünkü bu, Hz. İsa (a.s.)'nın meydana getirdiği ve üflediği « كَهَيْئَةِ » şekil/suret kelimesinin sıfatıdır. Yoksa Hz. İsa'ya izafe edilen suret veya şekle raci değildir. Çünkü asıl yaratan İsa değil, yüce Allah'tır.

Nitekim, « فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي » "Benim iznimle kuş oldu" ifadesin de yer alan zamir de aynen böyledir.

« وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي » **"Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun."** Bu ibare de, « تَخْلُقُ » kelimesi üzerine matuf/bağlı bulunmaktadır.

« وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِإِذْنِي » **"Ölüleri benim iznimle** ***(hayata)*** **çıkarıyordun."** Rivayete göre Hz. İsa, Hz. Nuh'un oğlu Sam'ı mezarından kaldırıp diriltmiş, bundan başka iki adam ile bir kadını ve bir cariyeyi ya da kızı da diriltmişti.

« وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَآئِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ » **"Hani İsrail oğullarını** (seni öldürmekten) **engellemiştim."** Burada, « إِذْ جِئْتَهُمْ » ifadesi, « كَفَفْتُ » "engelledim" fiilinin zarfıdır.

« إِذْ جِئْتَهُمْ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ » **"Kendilerine apaçık delililer** (mucizeler) **getirdiğin zaman içlerinden inkâr edenler, "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi.** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali, « سِحْرٌ » "sihir" kelimesini « سَاحِرٌ »

"sihirbaz" olarak okumuşlardır.

١١١ - ﴿وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ﴾

111 – Hani havârîlere: "Bana ve peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar (da), **"İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler** (Müslümanlar) **olduğumuza sen de şahit ol" demişlerdi.**

« وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي » **"Hani havârîlere: "Bana ve peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim."**

« قَالُوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ » **"Onlar** (da), **"İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler** (Müslümanlar) **olduğumuza sen de şahit ol" demişlerdi."**

Yani; bizim ihlas sahibi Müslümanlar olduğumu-za sen de tanıklık et Rabbimiz, demektir. Bu, Yüzünü Allah'a teslim etmekten/kendini bütünüyle Allah'a adamaktan alınan bir ifadedir" ki bu manada zaten ayet de bulunmaktadır.

١١٢ - ﴿إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

112 – Hani havârîler: "Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O: "İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun" cevabını vermişti.

« إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ » **"Hani havârîler: "Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi."**

Ayette « عِيسَى » kelimesinin mansub/meftuh olması, bunun harekesinin, «ابْنَ» kelimesinin harekesine tabi olması nedeniyledir.

Örneğin; « يَا زَيْدُ ابْنَ عَمْرٍو » *"Ey Amr'ın oğlu Zeyd"* gibi. " هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ" ifadesi, *"Bunu yapabilir mi?"* demektir veya: *"Eğer kendisinden bir istekte bulunsan Rabbin dediğini yapar mı?"* manasınadır. Arapça'da, « اِسْتَطَاعَ » ve « اَطَاعَ » kelimeleri tıpkı, « اِسْتَجَابَ » *ve* «اَجَابَ » kelimelerinde olduğu gibi aynı anlama gelirler.

Kıraat imamlarından Ali Kisai, « هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ » ifadesi, « هَلْ تَسْتَطِيعُ رَبَّكَ » olarak okumuştur. Yani: *"Sen Rabbinden isteyebilir misin? sorabilir misin?"* demektir. Burada muzaf/tamlama hazfolunmuştur/kaldırılmıştır.

Mana ise şöyledir: *"Herhangi bir engelleyici durum, bir çekinecek hal olmaksızın sen bu istediğimizi Rabbinden isteyebilir misin?"*

Kıraat imamlarından Mekke ve Basra okulları imamları, « يُنَزِّلَ » "indirme" kelimesini, « يُنْزِلَ » olarak okumuşlardır.

« مَائِدَةً » kelimesi üzerinde yemeklerin konduğu sofra veya büyük sini demektir. İşte üzerine yemeklerin konması halinde bu sini değil artık sofra/Maide adını alır. Kelime bir şeyi vermek manasında uzatmak demektir. Sanki bu, kendilerine gelenlere uzatılan şey demek gibidir.

«قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » **"O: "İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun" cevabını vermişti."**

Yani, size gösterilen bütün bu mucizelerden sonra tekrar yeni yeni şeyler istemeye kalkışmayın. Çünkü gerçekten iman veya inanmak Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmeyi ve buna bağlı olarak Allah'tan korkmayı gerektirir.

١١٣- ﴿قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾

113 – Onlar: "Ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain/tatmin olsun, bize doğru söylediğini (kesin olarak) **bilelim ve ona gözleriyle görmüş şahitler olalım istiyoruz" demişlerdi.**

« قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا » **"Onlar: "Ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain/tatmin olsun."** Daha kesin ve yakiyn anlamında inancımız armış olsun. Bu, tıpkı Hz. İbrahim'in şu ifadesine benzemektedir: **"Ancak kalbim huzur bulsun istedim."**[43]

« وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا » **"Bize doğru söylediğini *(kesin olarak)* bilelim."** Yani delile dayalı olarak gerçeği gördüğümüz gibi çıplak gözlerimizle de açık ve seçik olarak görmek suretiyle gerçeği öğrenelim, bilelim

« وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ » **"Ve ona gözleriyle görmüş şahitler olalım istiyoruz" demişlerdi."**

Bizden sonra geleceklere çıplak gözle gördüklerimizi onlara da aktaralım.

Hz. İsa, Havarilerin bu isteklerinin bir inattan kaynaklanmadığını ve fakat sadece daha fazla öğrenmek ve bilgi sahibi olmak, kalben huzur bulmak esasına dayandığını anlayınca;

١١٤- ﴿قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾

114 – Meryem oğlu İsa şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir âyet (mucize) **olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısısın."**

« قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا » **"Meryem oğlu İsa şöyle dedi:**

[43] Bakara,260

"Ey Rabbimiz!" Esasen, « اَللّٰهُمَّ » kelimesi, « يَا اَللّٰهُ » "Ey Allah!" demektir. Fakat burada, «يَا » ünlemi hazfedilip kaldırılmış ve bunun yerine bir *"mim"* harfi getirilerek, « اَللّٰهُمَّ » "Allah'ım" denilmiştir. « رَبَّنَا » "Rabbimiz" ise ikinci bir sesleniş, ünleyiş ifadesidir.

« اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ » **"Bize gökten bir sofra indir ki."**

"تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ" **"Bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir âyet** (mucize) **olsun."**

Yani; o sofranın indiği gün bizim için mutlu bir bayram günü olsun. Rivayete göre bu günün Pazar günü olduğu ileri sürülmüştür. İşte bunun için Hıristiyanlar Pazar günün bayram/tatil günü kabul etmektedirler. Ya da burada, *"Bayram"* ifadesinden kasıt, onlara ait mutluluk ve sevinç günü demektir. Bunun için buna *"Bayram günü"* diye ad verilmiştir.

Mana şöyledir: *"Bizim için sevinç ve mutluluk olmuş olsun."*

« لِأَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا » ifadesi, amilin tekrarıyla « لَنَا » kelimesinden bedeldir.

Yani: *"Bizim zamanımızda olan dindaşlarımız için ve bir de bizden sonra gelecek olanlar için..."* Ya da, "Nasıl ki bundan ilk insanlar yemişlerse sonuncuları da bundan yesinler" demektir. Veya *"Bizden önce geçenler ve onlara uyanlar da..."*

« وَاٰيَةً مِنْكَ » ifadesi, Senden benim peygamberliğime bir ayet deli le olsun, demektir. Daha sonra bu ifadesini şöyle pekiştirdi:

« وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ » **"Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısısın."** Senden istediğimizi bize ver, çünkü sen verenlerin en hayırlısısın.

١١٥- ﴿قَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنّ۪ي أُعَذِّبُهُ عَذَاباً لَا أُعَذِّبُهُ أَحَداً مِنَ الْعَالَم۪ينَ﴾

115 - Allah da şöyle buyurdu: "Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, kâinatta hiç bir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim!

« قَالَ اللّٰهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ » **"Allah da şöyle buyurdu:"** Medine ve Şam okulları kıraat imamlarıyla Asım, ayette görüldüğü gibi, « مُنَزِّلُهَا » kelimesini şeddeli olarak okumuşlardır. Yüce Allah burada sofrayı indireceğini vaat buyuruyor ve fakat hemen bunu ardından şu şartı ileri sürüyor:

« فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ »
"Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, kâinatta hiç bir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim!"

Burada geçen, « عَذَابًا » "azab" kelimesi tıpkı Selam kelimesini teslim manasına geldiği gibi, bu da bu şekilde tazib/azablandırma manasınadır.

« لَا أُعَذِّبُهُ » ifadesindeki zamir, mastara racidir/mastar içindir. Eğer azap ile, azap olunacak şey kasdolunsaydı, kesinlikle bundan kaçış olmazdı.

Hasan Basri'nin görüşüne göre aslında bu sofra indirilmedi. Eğer böy le bir sofra indirilmiş olsaydı bu, ta kıyamet gününe dek bir bayram olurdu.

Vehb İbn Münebbih (v.114/732)'e göre bu sofra melekler tarafından tersyüz edilmiş şekilde taşınarak getirildi ve üzerinde et dışında her çeşit yiyecek bulunuyordu.

Bir diğer yoruma göre onlar gelen sofrada her çeşit yiyeceği buldular. Bir diğer yoruma göre de o sofra, onlar her nerede olsalar sabah ve akşam üzerlerine inerdi.

❁ ❁ ❁

116. — 120. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ط قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ط إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ط تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَا أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ط إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِى بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ج وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ ج فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ط وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ج وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ط لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ط رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ط وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

Meali

116. Allah: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye sen mi dedin" diye buyurduğu zaman o: "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimde kini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin.

117. Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: "Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin" dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.

118. Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin" dedi.

119. (Bu konuşmadan sonra) Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.

120. Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır, O, her şeye hakkıyla kadirdir.

Tefsiri

١١٦- ﴿وَإِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾

116 – Allah: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye sen mi dedin," diye buyurduğu zaman o: "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek

bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin.

« وَإِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلٰهَيْنِ

مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **"Allah: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye sen mi dedin," diye buyurduğu zaman."** Cumhurun görüşüne göre bu soru kıyamet gününde olacaktır. Çünkü ayetin siyakı/gelişli-akışı ve sibakı/ öncesi bunu göstermektedir.

Ayetin sibakı/öncesi ise, bu surenin 109. ayeti olan,

« يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ » *"Allah, resulleri topladığı zaman"* cümlesidir. Bir yoruma göre de, Allah bu hitabı, Hz. İsa'yi göğe yükselttiği zaman söylemiştir. Bunun delili ise, « إذْ » lafzıdır.

« قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ » **"O: "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz."** Senin bir ortağın olmandan seni tenzih ederim. Böyle bir şey söylemem benim için yakışık almaz. Söylememem gereken bir şeyi söylemek benim için layık değildir.

« إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ » **"Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin."** Eğer benim geçmişte böyle bir şey dediğim doğru ise, sen mutlaka onu bilirdin. Bunun manası şu demektir. Yani sen gerçeği bileceğin için benim herhangi bir mazeret üretmeme gerek yoktur. Çünkü benim bunu söylemediğimi sen de biliyorsun. Eğer söylemiş olsaydım sen onu mutlaka bilirdin. Çünkü:

« تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ » **"Sen benim içimde kini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem."** Bir şeyin nefsi demek kendisi, zatı ve hüviyeti demektir.

Mana şöyledir: *"Sen benim bildiklerimi bilirsin ama ben, senin bildiklerini bilemem."*

« إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ » **"Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin."**

Bu, her iki cümleyi de birlik te takviye etmektedir. Çünkü insanın içinde gizli olan şeyler de gayp olan şeyler cümlesindendir. Dolayısıyla bütün gayıpları/gizli olanları bilen bir zatın ilmine, asla kimsenin ilmi yetişemez.

١١٧- ﴿ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴾

117 – Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.

« مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ » **"Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim."** Yani sen bana onlara neyi emretmemi söylemiş isen ben de onları kendilerine emrettim. Sonra da emredilen şeyin ne olduğunu da şöyle açıklamaktadır:

« أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ » **"Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim."** Ayette geçen, « أَنْ » lafzı, mü- fessire yani açılayıcı mahiyette olan, « أَيْ » (Ey) "yani" manasınadır.

« وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ » **"İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim."**

« فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ » **"Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun."**

« وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ » **"Sen her şeyi hakkıyla görensin."** Benim söz ve fiilimi de onların söz ve fiillerini de murakabe eden/gözetleyen sen idin.

١١٨ - ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

118 – Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). **Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin" dedi.**

« إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ » **"Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır** (dilediğini yaparsın). **Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin" dedi.**

Zeccac (v.316/928) şöyle diyor: "Hz. İsa (as)'nın ilmi, kavminden kimlerin iman ettikleri ve kimlerin de küfür üzere kaldıkları bilgisinden ibaret bulunuyordu. İşte bu cümleden olarak, *"eğer onlara sapıklıkları sebebiyle azabedersen"* yani onların küfürleri sebebiyle kendilerine azap edecek olursan, *"şüphesiz onlar senin- ayetlerini inkar edip peygamberlerini de yalanladıklarını bildiğin- kullarındır. Sahibi olman bakımından onlara dilediğini yaparsın., bu, adaletinin gereğidir."* Çünkü onlar kendilerine bütün hüccetler ya da kanıtlar gösterildikten ve bunun doğal sonucu olarak iman etmeleri gerekli/vacip olduktan sonra küfürde ısrar etmişlerdir. *"Eğer onları bağışlarsan. Şüphesiz sen buna da kadirsin. Ve işlediklerinde de hikmet sahibisin."* Yani onların arasından kendilerinden küfrü çıkarıp aldığın ve inanmalarını sağladığın kimseleri bağışlarsan bu, senin fazlın ve ihsanın sebebiyledir. Çünkü Sen güçlüsün. Kimse seni dilediğini yapmaktan engellemez, çünkü işlediklerinde hikmet sahibisin. Ya da *"Azizun"* demek, güçlüdür, sevap vermeye kadirdir, demektir *"ve işlediklerinde de hikmet sahibisin"* demek de, kimseyi karşılıksız bırakmazsın, ancak bir hikmet veya doğruluktan ötürü gerekeni yaparsın, demektir.

١١٩ - ﴿ قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

119 – (Bu konuşmadan sonra) **Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.**

« قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ » "(Bu konuşmadan sonra) **Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür.**"

Burada, « يَوْمُ » "gün" kelimesi « هٰذَا » "bu" kelimesinin haberi olması itibariyle bu kelimenin ref'i/ötreli ve izafetiyle okunmaktadır. Yani yüce Allah şöyle buyuracaktır: *"İşte bu gün, dünya ve ahirette doğruluklarını üzerinde devam eden doğru olan kimselere fayda vereceği gündür."*

Cümle mübteda ve haberiyle beraber meful/ötreli olarak mahallen mansubtur/fethalıdır. Örneğin: « قَالَ زَيْدٌ عَمْرٌو مُنْطَلِقٌ » gibi.

Kıraat imamlarından Nafi ise, bunu zarf olarak nasb ile, « يَوْمَ » diye okumuştur. Yani, yüce Allah bunu; dürüst olanlara dürüstlüklerinin fayda sağlayacağı günde söyleyecektir ki bu gün de kıyamet günüdür.

« لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ » "**Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır.**" Bol bol mükafat verilmesiyle...

« ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ » "**İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.**" Çünkü dünyadaki kurtuluşun aksine bu kurtuluş bakidir/sonsuzdur. Oysa dünyadaki değildir.

١٢٠- ﴿ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

120– Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allahın dır, O, her şeye hakkıyle kadirdir.

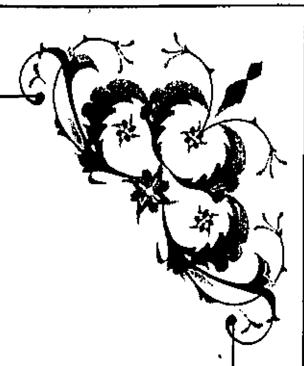
« لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ » **"Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır."** Yüce Allah Hıris-tiyanların, Allah ile birlikte başka bir ilah da vardır, demelerinden yüce zatını tazim/yüceltiyor ile tenzih ediyor.

« وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » **"O, her şeye hakkıyla kadirdir."** Yani, dilerse engeller, dilerse verir, dilerse yaratır ve dilerse yok eder.

Allah'tan bizi rızasına muvaffak kılmasını dileriz. Cennetiyle müjdelenip kurtuluşa erenlerden kılmasını isteriz.

Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Ehl-i Beytine ve ashabına salât ve selâm olsun.

❁ ❁ ❁

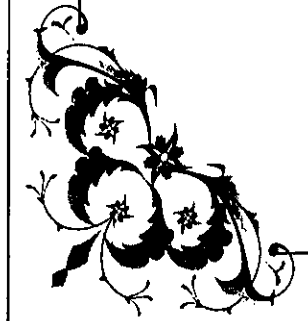
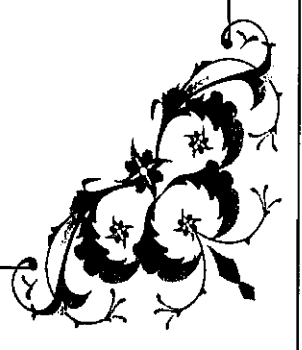

Sûre -6

EN'AM SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
165 âyetten müteşekkildir.

Cüz -7

بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذٖى خَلَقَكُمْ
مِنْ طٖينٍ ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ
﴿٢﴾ وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْاَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ
وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ وَمَا تَأْتٖيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا
كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضٖينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ
فَسَوْفَ يَأْتٖيهِمْ اَنْبٰؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾

Meali:

1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a aittir. Bunca ayet ve delillerden sonra bir de kâfirler kalkmışlar, bir takım varlıkları putlar edinerek Rablerine denk tutuyorlar.

2. Sizi bir çamurdan yaratan, sonra size bir ecel, bir ömür süresi tayin eden O'dur. Bir de Onun katında muayyen bir kıyamet günü vardır. Sonra bir de tutup hala şüphe ediyorsunuz.

3. Göklerde de yerde de yegâne gerçek ilah Allah'tır. O sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da. O, hayır ve şer olarak ne kazanacağınızı da bilir.

4. Böyle iken, Rablerinin ayetlerinden kâfirlere bir ayet gelmeye dursun, mutlaka o ayetlerden yüz çevirirler.

5. Gerçekten onlar, hakikat kendilerine gelince onu yalanladılar. Ancak alay ettikleri şeyin haberlerini, onunla alay etmenin ne demek olduğunu öğrenecekler.

Tefsiri

١ – ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾

1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a aittir. Bunca ayet ve delillerden sonra bir de kâfirler kalkmışlar, bir takım varlıkları putlar edinerek Rablerine denk tutuyorlar.

İlk ayetin başında yer alan, **"Hamd, yalnızca Allah'a aittir."** İfadesi, yüce Allah'ın bundan müstağni olmasına, ihtiyacı olmamasına rağmen zikredilmiş olması, sırf bunu hem lafız ve hem mana bakımından öğretmek içindir. Çünkü bu, *"Siz O'na hamdetmeseniz de hamd ve övgü yine de ve her şeye rağmen Allah'ın hakkıdır."* demektir.

« خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ » **"Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır."** Ayette, "Gök" kelimesinin tekil olarak değil de çoğul olarak, "gökler/semavat" şeklinde gelmiş olması, göklerin üst üste tabakalar halinde olduğu gerçeğine işaret içindir. Oysaki yerin tekil olarak, "ard" diye gelmiş olması, her ne kadar yerlerin sayıları da yedi ise de, yer, gök gibi üst üste gelmiş tabakalar halinde değildir. Yerin bu yedi yer hali birbirini izleyen tabakalar şeklindedir.

«وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ» **"Karanlıkları ve aydınlığı var eden."** diye geçen ayette yer alan, **"var eden"** kelimenin arapçası "وَجَعَلَ" dir. Bu kelime kimi zaman bir mef'ul alır. Böyle bir meful alabilmesi de kelimenin, **"Ahdese"** manasında yani **" yaratmak, meydana getirmek, icadetmek vb. gibi"** bir manada olması veya, «اَنْشَأَ» Anlamında yani, **"kurmak, tesis etmek, yetiştirmek, yaratmak"** olması halinde söz konusu olabilir. Bu ilk ayette geçen, « وَجَعَلَ » kelimesi burada tek mef'ul

alır.

Şayet, « وَجَعَلَ » kelimesi ya da sözcüğü, « سَيَّارَة » **"başka bir"** konusu « جَعَلَ » kelimesi bu doğrultuda olmak üzere iki mef'ul almış **"durumuna dönüştürmek"** anlamında kullanılırsa bu takdirde iki mef'ul/nesne ya da tümleç alır. Nitekim aşağıda ki ayette öyle geçiyor:

"Onlar, Rahman olan Allah'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar."[1]

Ayette görüldüğü üzere erkeklik ve dişilikleri olmayan Allah'ın masum nuranî varlıklarını dişi sayıyorlar.

Bu ayette aynı zamanda Nur ve Zulmet tanrıları diye kadim iki tanrı inancının da ret edildiğine de işaret vardır.

« نُورَ » Kelimesinin ayette müfret olarak gelmiş olması ayette **cins** murat olunmasından ötürüdür, Çünkü farklı aydınlıklar yoktur. Aydınlık, bu manada tektir. Oysa zulmet ise değişiktir, farklı farklı karanlıklar vardır. Bu bakımdan **zulmet** kelimesi çoğul şeklinde **zulumat** olarak gelmiştir. Çünkü her şeyin zulmeti/karanlığı o şeyin farklılığına bağlıdır. Örneğin gecenin karanlığı/denizin zulmeti, karanlık olan bir yerin zulmeti hep birbirlerinden ayrı ve farklı karanlıklardır, birinin zulmeti ya da karanlığı diğerine asla uymaz ve benzemez. Oysaki Nur bir tek özellik gösterir, zulmetlerin farklı karakterleri gibi herhangi bir farklılık göstermez.

Diğer taraftan ayette görüldüğü üzere « نُورَ » kelimesinden önce **Zulumat** ifadesi yer almıştır. Bunun gerekçesini de Rasulullah (s)'ın aşağıya aldığımız şu hadisinde görüyoruz:

"Allah, yaratıklarını zulmet içinde yarattı. Daha sonra Allah, kendi nurundan bir nur/ışık serpti. İşte bu nur ya da aydınlık kime isabet etmiş ise, o, hidayeti bulmuştur. Kime de isabet etmemiş ise o da sapıtmıştır." [2]

Bütün bu açıklamalardan sonra, " **Bir de kafirler kalkmışlar, bir**

[1] Zuhruf,19

[2] Tirmizi, İman,18/2780. Ahmed bin Hanbel, Müsned;2/176, 197

takım varlıkları putlar edinerek Rablerine denk tutuyorlar."

Örneğin, arapça olarak, « عَدَلْتُهُ بِذَا » diye söylediğin zaman, bununla, *"Onu bununla denk ve eş tuttum."* Demiş olursun. Çünkü Araplar bu manada putlarını ve putlaştırdıkları şeyleri Rablerine denk ve eşit tutuyorlardı.

Ayette yer alan, « بِرَبِّهِمْ » deki, « بِ » cer edatı "kâfirler" ifadesinin değil, "Denk" tutma ifadesinin ilgi cümleciğidir. Veya "**...bir de kafirler Rablerinden yüz çevirirler."** Olarak mana verilmesi durumunda ayette yer alan, "bi" cer edatı küfr kelimesinin ilgi cümleciği olur.

Bu takdirde, « يَعْدِلُونَ » fiilinin ilgi cümleciği mahzuf olan, "anhu O'ndan" ilgi cümleciği olmuş olur. Buna göre de, *"Bir de kafirler,.."* cümlesi, ayetin baş tarafında yer alan, « اَلْحَمْدُ لِلّهِ » Hamd Allah'a aittir" cümlesine atfedilmiş olur. Yani, *"Yüce Allah yaratmış olduğu varlıklar açısından hamd olunmaya, övülmeye layıktır. Övgü ancak Allah'ın hakkıdır."* Demektir. Çünkü yüce Allah, her ne yaratmış ise bir nimet olarak yaratmıştır. Bir de Allah'tan yüz çeviren kâfirler, bununla da kalmayarak kalkıp Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankörlükte bulunuyorlar.

Ya da bu, « خَلَقَ السَّمٰوَاتِ » *"Göklerin yaratılması"* ifadesi üzerine matuftur. Buna göre mana: *"Yüce Allah'ın kendisinden başka hiçbir varlığın güç yetiremeyeceği, kadir olamayacağı bu şeyleri yarattı."* Bir de bu kâfirler, Allah tarafından yaratılmış bulunan bu varlıkları tutup Allah'a denk tutuyorlar, putlar ediniyorlar. Oysaki o kâfirler bu yaratılan varlıkların hiç birisini hiçbir zaman ve asla yaratabilecek bir güç ve kudrete sahip değiller.

Ayette yer alan, «ثُمَّ» edatı, burada bir şeyi yapabilecek bir güce sahip olmadıkları gerçeğini dillendiriyor. Yani yüce Allah'ın kudretine ilişkin âyet ve deliller gayet açık bir şekilde ortada olduğu halde kafirlerin böyle bir gücünden asla söz edilemez. Çünkü bu manada bir kudretleri yoktur.

٢- ﴿هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى اَجَلاً وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ﴾

2- Sizi bir çamurdan yaratan, sonra size bir ecel, bir ömür süresi tayin eden O'dur. Bir de Onun katında muayyen bir kıyamet günü vardır. Sonra bir de tutup hala şüphe ediyorsunuz.

« هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ » **"Sizi bir çamurdan yaratan O'dur."**

Bu ayette yer alan, « مِنْ » cer edatı asıl ilk yaratılışa işaret içindir. Dolayısıyla bu, "sizin ilk yaratılışınızdır. Yani Hz. Adem'in yaratılışı çamurdandır, demektir."

Daha "**Sonra size bir ömür süresi tayin eden O'dur.**" Burada da insanın ömrünün bir gün biteceğine, bu dünya hayatındaki süresinin sona ereceğine işaret buyurmaktadır. "**Bir de O'nun katında muayyen bir ecel vardır.**" Kıyamet günü vardır.

Veya ilk " **yaratılış**", İnsanın yaratılması ile ölümü arasındaki döneme kadar olan devreye işaret olunmaktadır. İkinci kısımla da, ölüm ile tekrar dirilme anına kadar olan döneme işarettirki bu da **BERZAH**'tır.

Bir diğer yoruma göre ilki "**uyku**" demektir. İkincisi de, "**Ölüm**" demektir. Ya da ikincisi yani ölüm. İlk manaya göre olabilir. Bu ise, " O bilinen bir süredir" manasına gelir.

"**Muayyen bir ecel**" ifadesi arap dilbilgisi kurallarına göre, " Mübteda" dir. Bunu haberi de, « عِنْدَهُ » ifadesidir. Her ne kadar mübteda nekire ise de buna rağmen cümlenin başında yer almıştır. Kaldı ki haber de zarf olarak gelmiş bulunmaktadır. Oysa bu gibi bir durumda mübtedanın sonraya kalması kural gereğidir. Başta haberin yer alması gerekir. Çünkü sıfat ile hususiyet kazanmış olduğundan ötürü marifeye yaklaşmış bulunmaktadır.

Gerçi ayet mealini söz konusu özelliğe göre ele aldıkça ayet orijinalinde meal, "Muayyen bir ecel **O'nun katındadır.**" tarzındadır.

« ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ » **"Sonra bir de tutup hala şüphe ediyorsunuz."**

Şayet , "şüphe ediyorsunuz" kelimesi, "Mirye" kökünden türemiş ise,

« تَمْتَرُونَ » kelimesi yukarıdaki manayadır. Eğer, « تَمْتَرُونَ » kelimesi, "el-Mira" kökünden türeme ise bu takdirde ayetin meali şöyledir:

" **Sonra bir de tutup hala mücadele ediyorsunuz.**" Yani ayette, "**şüphe ediyorsunuz**" yerine, "**Mücadele ediyorsunuz**" manası yer alır.

Yine ayette yer alan, "Sümme" edatıyla şu gerçeğe işaret edilmekte dir:

"Yüce Allah'ın onlara hayat veren, onları öldüren, sonra tekrar diriltecek gerçeğini bilmelerine rağmen bu konuda şüpheye düşmeleri veya mücadeleye girişmeleri oldukça uzak bir ihtimaldir. Yani tüm gerçekleri bilmelerine rağmen şüpheye düşmeleri veya hak ile mücadeleye kalkışmaları inatlarının bir sonucudur."

٣- ﴿وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ﴾

3- Göklerde de yerde de yegâne gerçek ilah Allah'tır. O sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da. O, hayır ve şer olarak ne kazanacağınızı da bilir.

«وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْأَرْضِ» "**Göklerde de yerde de yegane gerçek ilah Allah'tır.**" Ayette yer alan, « وَهُوَ اللّٰهُ » "**O Allah'tır**" cümlesi, dilbilgisi açısından mübteda ve haberdir. "**Gökler ve yer**" ifadeleri ise, mana bakımından, "**Allah**" isminin manasıyla alakalıdırlar, ona bağlıdırlar. Sanki şöyle denilmek isteniyor: " **O Allah onun yani gökler ile yerin her ikisinde de hak ilahtır.**" Nitekim yüce Allah'ın şu ayeti bu gerçeğe gayet açık olarak değinmektedir:

" **Gökte de ilah, yerde de ilah sadece O'dur.**"[3]

Yani her ikisinde de bilinen ve tanınan Hak ilah sadece Allah'tır. Ya da O, kendisi için: "Allah her ikisinde,gökte ve yerde var olan zattır." Diye ifade olunan O gerçektir. Birinci görüşe göre, eğer lafız türetilmiş olarak kabul edilmesi baz alınarak : "O, her ikisinde de ilahtır." Diye yorumlanırken, ikinci görüşe göre yani Allah Lafzâ-ı Celali türetilmiş bir

---

[3] Zuhruf,84

isim değildir görüşü açısından, " O,her ikisinde de Allah'tır."

Kısaca bilindiği üzere Arap dil bilginleri arasında "ALLAH" Lafza-i Celali "İlah" lafzından türetilmiştir görüşünü savunanlar olduğu gibi, kimisi de bu, "ilah" lafzından türetilme değildir,

"Allah" İsm-i Celâli bu manada türetilmemiş/müştak olmayan bir özel isimdir. Görüşünü ileri sürmektedirler. Birinci görüşe göre Allah ismi Celili yerine ilah ismi de söylene bilir. İkincilerine göre bizzat Allah lafzının söylenmesi daha yerindedir.

« يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ » **"O, sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da."** Bu, dil bilgisi açısından haberden sonra bir haberdir. Ya da bu, ayette yer alan yeni bir cümledir bu durumda mana: " **O, sizin gizlinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da.**" Yani mealde görüldüğü gibi. Hayır ve şer olarak, **"Ne kazanacağınızı da bilir."** Buna göre ya sizi ödüllendirir veya yaptıklarınızdan ötürü sizi cezalandırır.

٤- ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾

4-"Böyle iken Rablerinin ayetlerinden kâfirlere bir ayet gelmeye dursun, mutlaka o ayetlerden yüz çevirirler."

Bu ayet içerisinde iki tane « مِنْ » cer edatı geçer. Bu edatlardan ilk cer edatı istiğrak için olup, söz konusu edilen şeylerin tamamını kapsar. İkinci cer edatı ise tab'iz içindir. Söz edilen şeylerin bazısını ya da bir kısmını kapsar. Dolayısıyla ayetin manası şöyle yorumlanır:

"Kâfirlere Rablerinden ne kadar ayet gelirse gelsin, bu kafirler mutlaka gelen bu ayetlerden kimisini veya bir kısmını ret ederek yüz çevirirler. Oysaki bu hususta onlar için farz olan inen ayetlere bakmaları ve bunlardan ders çıkarmalarıdır." Halbu ki onlar gelen ayetlere sırt çeviriyorlar, ders almaya bakmıyorlar. Çünkü sonları gereği gibi düşünmediklerinden ve bu açıdan bir korkuları olmadığından ibret nazarıyla ve ders almak amacıyla bakmıyorlar, bu gerçeklere sırt çeviriyorlar.

٥- ﴿فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ﴾

5- Gerçekten onlar, hakikat kendilerine gelince onu yalanladılar. Ancak alay ettikleri şeyin haberlerini, onunla alay etmenin ne demek olduğunu öğrenecekler.

« فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ » **"Gerçekten** (onlar,) **hakikat kendilerine gelince onu yalanladılar."** Bu ayette mahzuf bir ifadeye bir cevap yer almaktadır. Şöyle ki: "Eğer onlar ayetlerden yüz çeviriyorlarsa, **"Gerçekten onlar, hakikat kendilerine gelince onu yalanladılar."**

Yani, Kur'an kendilerine meydan okumak üzere gelince, onlar da bunun benzerini getirmekten acze düşmüşlerdir.

« فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ » **"Ancak alay ettikleri şeyin haberlerini, onunla alay etmenin ne demek olduğunu öğrenecekler."**

Alay ettikleri şey, Kur'an'ın kendisidir. Yani onun verdiği haberleri ve bununla ilgili durumları, alay ettikleri şeyin nasıl bir şey olduğunu pek yakın bir gelecekte öğrenecekler. Bunu da henüz dünya hayatında iken veya kıyamet gününde Allah'ın kendilerine göndereceği azap ile görüp öğrenecekler. Ya da İslamın üstünlük kazanmasıyla ve O'nun egemen olmasıyla herşeyi açık-seçik görecekler.

❁ ❁ ❁

6. – 13. ÂYETLER

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

Meali

6- Kendilerinden önce nice nesilleri ortadan kaldırdığımızı görmediler mi? Oysaki biz onlara, size vermediğimiz imkanları vermiştik; Gökten üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırmıştık ve ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık. Ancak Biz günahları yüzünden onları ortadan kaldırdık ve onların peşinden başka nesiller yarattık.

7-Eğer sana kağıt üzerine yazılı bir kitap indirmiş olsaydık, onlar da o kitaba elleriyle dokunmuş olsalardı, yine de bu inkarcılar: Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, derlerdi

8- "Peygambere, bizim de görebileceğimiz bir melek gönderilseydi ya!" dediler. Eğer Biz bir melek gönderseydik kesinlikle iş bitirilmiş olurdu da artık kendilerine göz açtırılmazdı.

9- Eğer peygamberi, Biz bir melek kılsaydık, muhakkak onu bir insan sûretine sokar ve onları düştükleri şüpheye yine de düşürmüş olurduk.

10- Aslında senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Ancak alay edenleri, alaya aldıkları şey onları her taraftan kuşatarak mahvetti.

11- De ki: "yeryüzünü gezip dolaşın, sonra da peygamberleri yalanlayanların sonlarının ne olduğunu görüp düşünün."

12- Göklerde ve yerde olanlar kimindir? diye sor onlara. De ki: "Allah'ındır." O, merhamet etmeyi kendi zatına has kıldı. O, hakkında hiçbir şüphe olmayan kıyamet gününde sizi kesinlikle toplayacaktır. Kendilerini ziyana sokanlar var ya işte onlar inanmazlar.

13- Gecenin ve gündüzün içinde yer alıp barınan her varlık O'nundur. O, Semi'dir; Alim'dir.

Tefsiri

٦- ﴿ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَآءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴾

6- Kendilerinden önce nice nesilleri ortadan kaldırdığımızı görmediler mi? Oysaki biz onlara, size vermediğimiz imkanları vermiştik; Gökten üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırmıştık ve ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık. Ancak Biz günahları yüzünden onları ortadan kaldırdık ve onların peşinden başka nesiller yarattık.

« اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ » **"Kendilerinden önce nice nesilleri ortadan kaldırdığımızı görmediler mi?"** *Yani söz konusu gerçeklere karşı çıkan o yalanlayanlar, kendilerinden önce yaşayıp bu dünyadan geçenleri ortadan yok edip kaldırdığımızı görmediler mi? Çünkü her çağda yaşayanların hayat sürelerinin bitiğini görmediler mi? Bilmiyorlar mı? Kaldı ki bu süre yetmiş ya da seksen yıldır. Dolayısıyla her yetmiş yıldan veya seksen yıldan sonra yepyeni bir nesil gelir ve gelen bu yeni neslin kendilerinden önce yaşayıp da bugün kendilerinden bir eser kalmayanlardan bir ders çıkarmayacaklar mı?*

« مَكَّنَّاهُمْ فِى الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ » **"Oysaki Biz onlara, size vermediğimiz imkanları vermiştik."** Ayette yer alan, « مَكَّنَّاهُمْ » ifadesi, cümledeki yeri ve konumu açısından, daha önce geçen, « مِنْ قَرْنٍ » ibaresinin sıfatı olarak gelmiştir. Dolayısıyla kelime sonraki ibare göz önünde tutulduğunda mana itibariyle çoğul olarak değerlendirilmiştir.

"Ülkelerde temkinleştirmek": demek, Onlara orada imkanlar sunularak, güvenli bir şekilde yaşamalarını sürdürme imkanını vermektir. Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır: "Ad, Semud ve başka kavimlere vücut, zenginlik ve dünyada farklı toplumlara karşı üstünlük verdiğimiz gibi Mekke halkına bu manada bir şey vermedik, onlar hemen her bakımdan üstün idiler. Fakat bu, onlara bir şey sağlamadı. Haktan sapmaları yüzünden onları helak ettik. Aklınızı başınıza devşirin siz de aynı son ile karşı karşıya gelmeyin.

« وَاَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا » **"Gökten üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırdık."** Ayette yer alan, « مِدْرَارًا » kelimesi, « السَّمَاءَ » kelimesinin halidir.

« وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ » **"Ve ayaklarının altından ır-**

maklar akıtmıştık." Yani Ağaçlarının, bağ ve bahçelerinin altlarından ırmaklar akıtmıştık. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: "Sizden önce geçen o toplumlar ırmaklar, meyveler arasında bolluk içinde bir hayat sürdürdüler. Bol ve bereketli yağmurlar altında bir hayat geçirdiler.

« فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ » **"Ancak Biz, günahları yüzünden onları ortadan kaldırdık."** Yani onların varlık sahibi olmaları, büyük imkânlara malik olmaları yine de onları helâk olmaktan kurtarmamıştır.

« وَاَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ » **" Ve onların peşinden başka nesiller yarattık."** Yani helak yoluyla ortadan kaldırılanların yerine, onların arkasından başka kavimler getirip yerleştirdik.

٧- ﴿وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾

7-Eğer sana kağıt üzerine yazılı bir kitap indirmiş olsaydık, onlar da o kitaba elleriyle dokunmuş olsalardı, yine de bu inkarcılar: Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, derlerdi

« وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ » **"Eğer sana kağıt üzerine yazılı bir kitap indirmiş olsaydık,"** yani Allah'ın kitabı ellerine yazılı bir halde geçmiş olsaydı ve,

« فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ » **"Onlar da o kitaba elleriyle dokunmuş olsalardı,"** Bu cümle esasen bir önceki cümleyi te'kit ve pekiştirmek için gelmiştir. İleride, **"Gözlerimiz boyandı."**[4] Dememeleri için bu konu pekiştirilerek ele alınmıştır. Bu körlükleri ileride aleyhlerine kanıt olsun için zikredilmiştir. Çünkü:

« لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ » **"Bu inkarcılar: Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir,"** derlerdi. Bunu da sırf inat olsun, Hak ve İslâm tüm gerçekliğiyle açık-seçik belirdikten sonra yalnızca inatları ve Hakka karşı katı tutum ve davranışları yüzünden karşı çıkarlar.

[4] Hicr,15

٨- ﴿وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ﴾

8- "Peygambere, bizim de görebileceğimiz bir melek gönderilseydi ya!" dediler. Eğer Biz bir melek gönderseydik kesinlikle iş bitirilmiş olurdu da artık kendilerine göz açtırılmazdı.

« وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ » **"Peygamber'e, bizim de görebileceğimiz bir melek gönderilseydi ya!" dediler."**

Yani Hz. Peygamber'e, bu zat size peygamber olarak gönderilmiştir, diye konuşup tanıklıkta bulunacak bir melek de peygamber'e gönderilseydi olmaz mıydı?

« وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْاَمْرُ » **"Eğer biz melek gönderseydik kesinlikle iş bitirilmiş olurdu."** Yani helak edilmeleri için haklarında kesin hüküm ve karar uygulanırdı. Böylece helak olurlardı.

« ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ » **"Artık kendilerine göz açtırılmazdı."** Meleğin gönderilmesinden sonra artık göz açıp kapayacakları bir zaman dilimi kadar olsun kendilerine hiçbir fırsat asla tanınmazdı. Çünkü bu kimseler bir meleği asli şekil ve hüviyetinde görmeleri halinde, görmüş oldukları varlığın dehşetinden ve korkusundan oldukları yerde canları çıkar, ölüp giderlerdi.

Ayette yer alan, « ثُمَّ » edatı, iki olay arasındaki, meleği görme ile helak oluş arasındaki süreyi, olayın meydana gelişiyle beklemenin söz konusu olamayacağı anı anlatmaktadır. Dolayısıyla olayın meydana gelmesinden sonra bir süre beklemenin söz konusu olmayacağını ve hatta meydana gelebilecek helak olayının asıl meleğin gönderilmesinden çok daha şiddetli olacağına işarettir. Çünkü bir şiddetin ansızın meydana gelmesi olayı bizzat şiddetin kendisinden çok daha ağır ve çekilmezdir.

٩- ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ﴾

9- Eğer peygamberi, Biz bir melek kılsaydık, muhakkak onu bir insan sûretine sokar ve onları düştükleri şüpheye yine de düşür-

müş olurduk.

« وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا » **"Eğer peygamberi bir melek kılsaydık,"** Yani onların istekleri doğrultusunda eğer Biz, peygamberi bir melek kılsaydık ya da bir meleği peygamber olarak kendilerine gönderseydik.

"Muhakkak onu bir insan şeklinde gönderirdik" Çünkü Mekke müşrikleri kimi zaman, Muhammed'e, onun peygamberliğini doğrulayan bir melek beraberinde gönderilseydi ya! Dedikleri gibi kimi zaman da, Bu Muhammed de tıpkı sizin gibi bir beşer, bir insandır diyorlardı. Eğer Rabbimiz dileseydi, kesinlikle meleklerini gönderirdi. Dolayısıyla ayete dönersek:

"Göndereceğimiz o meleği de kesinlikle bir suretinde gönderirdik." Nitekim kimi vakitler Cebrail (as), Hz. Peygamber'e vahiy getirirken veya gelirken genel olarak sahabeden Dihye'nin suretinde gelirdi. Çünkü Sahabe melekleri asli şeklinde ya da hüviyetinde görmeye dayanamaz, güç yetiremezlerdi.

"Ve onları düştükleri şüpheye yine düşürmüş olurduk." Yani onları öyle bir duruma getirirdik ki, yine de işin içinden çıkamazlardı. Ey Muhammed! Eğer meleğin de yolu tıpkı senin yolun gibi olacak idiyse, dolayısıyla onun işini, durum ve konumunu onlar için işin içinden çıkılmaz bir hale getirirdik. Çünkü bu kimseler meleği insan suretinde gördükleri zaman,

"Bu da bir insandır, bir melek değildir." diyeceklerdir.

١٠- ﴿وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ﴾

10- Aslında senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Ancak alay edenleri, alaya aldıkları şey onları her taraftan kuşatarak mahvetti.

Daha sonra yüce Allah Peygamberi Hz. Muhammed'i, kavminin kendisini alay ve eğlenceye almaları sebebiyle olan üzüntüsünü ve sıkıntısını gidermek için teselli maksadıyla şöyle buyuruyor:

« وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ »

يَسْتَهْزِؤُنَ » **"Aslında senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Ancak alay edenleri, alaya aldıkları şey onları her taraftan kuşatarak mahvetti."** Yani alaya aldıkları şey sebebiyle onlar ceza olarak her taraftan çepe çevre kuşatıldılar. Onları kuşatan şey de Hak'kın kendisidir. Çünkü peygamberi ve inananları alaya almaları sebebiyle helak edildiler. Ayette yer alan, « مِنْهُمْ » car ve mecruru bunun öncesinde yer alan, «سَخِرُوا » fiiline taalluk etmektedir.

Bu, tıpkı;[5] ayetinde yer alan, «فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ » ayeti gibidir. "Onlarla" zamiri/adılı peygamberlerle gider.

« وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ » ayetinde yer alan, «د» harfi, kurradan Ebu Amir ile Asım'a göre iki sakin, harfin yan yana gelmeleri sebebiyle meksur okunur. Ancak, diğer kıraat imamlarına göre ise, « اسْتُهْزِئَ » deki «ت » harfinin zammeli olması sebebiyle, «د» harfi de ötreli okunur. Yani, « وَلَقَدُ اسْتُهْزِئَ» olarak okunur.

١١- ﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴾

11- De ki: " Yer yüzünü gezip dolaşın, sonra da peygamberleri yalanlayanların sonlarının ne olduğunu görüp düşünün."

Ayette yer alan," « انْظُرُوا » diye bir kelime bulunmaktadır. Bunun, « فَانْظُرُوا » olarak gelmesiyle, « ثُمَّ انْظُرُوا » olarak gelmesi arasında ne gibi bir fark bulunmaktadır? « فَانْظُرُوا » daki bakış olayı, yer yüzünde dolaşmaya ibret alınması açısından sebep/ neden olmamaktadır.

« فَانْظُرُوا » denilince sanki, "Yer yüzünde ibret almak için gezip dolaşın, yoksa aymazların yer yüzünde dolaştıkları gibi gezip durmayın.

Ancak, **"Yer yüzünde gezip dolaşın, sonra da... ne olduğunu gö-**

---

[5] Tevbe,79

rün." Yani, « ثُمَّ انْظُرُوا » olarak gelmesinin anlamı, yeryüzünde ticaret ve başka amaçlarla gezip dolaşmanın mubah olduğunu ve bunun herhangi bir sakıncasının olmadığını anlatmak içindir. Bir de daha önce yok olup gidenlerin, helak olanların kalıntılarına, onlardan geriye kalmış kalan izlerine bakarak da bunlardan ders çıkarmanın gerekliliğine de işaret olunmaktadır. İşte işin bu noktasına ayette yer alan, « ثُمَّ » edatıyla dikkat çekilmiş bulunmaktadır. Çünkü bu edat, vacip olanla mubah olan arasındaki mesafeyi ve farklılığı belirtmek içindir.

١٢- ﴿قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ اَلَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

12- Göklerde ve yerde olanlar kimindir? diye sor onlara. De ki: "Allah'ındır." O, merhamet etmeyi kendi zatına has kıldı. O, hakkında hiçbir şüphe olmayan kıyamet gününde sizi kesinlikle toplayacaktır. Kendilerini ziyana sokanlar var ya işte onlar inanmazlar.

"Göklerde ve yerde olanlar kimindir? diye sor onlara." Ayette yer alan, « مَنْ » soru edatıdır. Bundan hemen sonra gelen, « ما » harfi burada « اَلَّذِى » anlamında ilgi zamiridir ve mübteda konumun da olduğundan mahallen merfudur. « لِمَنْ » ise mübtedanın haberidir.

"De ki: Allah'ındır." Bu, ifade inkarcıları kesin susturmak için verilen bir cevaptır ve onların da bildikleri gerçeği kesin ifade etmek içindir. Yani şöyle denilmek isteniyor:

O şeylerin hepsi Allah'ındır. Dolayısıyla bu hususta benimle sizin aranızda herhangi bir ihtilaf ya da tartışma da söz konusu değildir. Kaldı ki bu şeylerden hiç birisini Allah'tan başkasına izafe etmeniz de mümkün değildir ve siz O'ndan başkasına izafe etmeye de asla güç yetiremezsiniz.

"O merhamet etmeyi kendi zatına has kılmıştır." Burada "Has kılmak ve Yazmak" ifadeleri ayetin aslı olan, « كَتَبَ » fiilinden alın-

mıştır. Esasen bu fiil, « أَوْجَبَ » **"Vacip kıldı."** Demektir. Ancak bu ifadeyi zahiri manasıyla yüce Allah için vacip ya da farz kıldı olarak manalandırılması caiz değildir. Çünkü kul açısından bakıldığında hiçbir kul, yüce Allah için bir şeyi farz ya da vacip kılmaz, kılamaz. Kaldı ki yüce Allah için de böyle bir mecburiyet yoktur. Dolayısıyla bundan murat, yüce böyle bir şeyi kesin bir dil ile vaad buyurur. Kuşkusuz Allah her vadini de kesinlikle yerine getirir.

Ayette, "Nefs" ifadesinin yer alması da, bunun yalnızca kendisine ait ve has olduğunu bildirmek içindir. Dolayısıyla aracılara bırakmamaktadır, aracıları devreden çıkarmaktadır. Diğer taraftan ibret gözüyle olayları değerlendirmemesi, aymazlığı, hiçbir şeyi yaratma gücü bulunmayan varlıkları Allah'a ortak koşmaları sebebiyle de onları azabıyla korkutuyor. Bunun için şöyle buyuruyor: **"O, hakkında hiç şüphe olmayan kıyamet gününde sizi kesinlikle toplayacaktır."** Allah'a ortak koşmanız. yüzünden sizleri cezalandırmak için kıyamet gününde sizi toplayıp bir araya getirecektir. **"Kendilerini ziyana sokanlar var ya işte onlar inanmazlar."**

Ayette yer alan, **"Kendilerini ziyana sokanlar var ya,"** zemmi, kafirleri yerme olayını anlatan bu cümle mansup durumundadır. Yani burada asıl kasdolunanlar kendi istek ve arzularıyla küfrü seçenlerin, kendilerini ziyana sokanlardır. Dolayısıyla, **"Onlar inanmazlar."**

İmam Ahfeş diyor ki: Ayette yer alan, "Ellezine" ilgi zamiri, "Le Yecmeanneküm" 'deki, « كُمْ » zamirinden bedeldir. Yani yüce Allah, kendilerini ziyana sokan bu müşrikleri kesin olarak toplayıp huzura getirecektir.

Ancak burada geçerli olan görüş ilkidir yani "Ellezine" nin mansup oluşudur. Çünkü Dil Bilimcisi İmam Sibeveyh diyor ki: "Arapça da, (Merartu biyel miskin veya Merartu bikel miskin) diyerek "Miskin" kelimesini « ى » veya « ك » harfinden bedel imiş gibi değerlendirmek caiz olmaz. Çünkü her ikisinin de dilbilgisi bakımından apaçık olarak ortadadır. Bu itibarla bu ikisini bedel olarak veya tefsir olarak değerlendirmeye gerek yoktur.

١٣-﴿ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِى الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾

13-"Gecenin ve gündüzün içinde yer alıp barınan her varlık O'nundur."

Ayette yer alan, "O'nundur" ifadesi bundan önceki ayette yer alan, « لِلَّهِ » lafzı üzerine matuftur. Yine ayet içinde yer alan, « سَكَنَ » fiili, «سُكُونٌ » dan türemedir. Buna göre mana şöyledir: "Gece ve gündüz hareketsiz olanı da hareket halinde olanı da,.." Ya da, « سَكَنَ » fiili, « سُكْنٌ » kelimesinden türetilmedir, buna göre ise mana şöyle olmaktadır: "Gecenin ve gündüzün içinde yer alıp barınan,.." Dolayısıyla sadece iki zıddın birini zikretmek suretiyle diğerini zikretmeksizin bununla yetinilmiştir. Bu tıpkı[6] ayetindeki, **"Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler,"** Ayette yalnızca sıcaktan söz edilerek aynı zamanda soğuğa da işaret olunmaktadır. Yani, **"Sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler,.."** denmek istenmiştir.Zaten bu ibare itibariyle de böyle anlaşılmaktadır. Dolayısıyla konumuz ayette "sükun" yani hareketsiz olandan söz edilirken hareket halinde olanlara da zımnen işaret olunmaktadır. Zira hareketsizlik hali hareketlilik oranına göre daha çoktur. Bu ise müşrikler aleyhine hüccet olmak için zikredilmiştir. Çünkü müşrikler de her şeyin yaratanının ve tedvir edenin yüce Allah olduğunu inkar etmemektedirler.

« وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » **"O' Semi'dir, Alîm'dir."** Yüce Allah duyulacak her şeyi duyar ve her malumu da bilir. Dolayısıyla gecenin ve gündüzün içinde yer alan hiçbir şey Allah'a gizli değildir.

❁ ❁ ❁

[6] Nahl,81

14. 21. ÂYETLER

قُلْ أَغَيْرَ اللّٰهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۗ قُلْ إِنِّيَ أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ إِنِّيَ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۗ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۗ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۗ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ١٨ قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً ۗ قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ ۗ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً أُخْرٰى ۗ قُلْ لَا أَشْهَدُ ۚ قُلْ إِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۗ اَلَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ ۗ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

Meali

14. De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden, yediren ve fakat kendisi yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı dost edineyim? Yine de ki: Bana müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın müşriklerden olma! diye buyuruldu.

15. De ki: Eğer ben, Rabbime isyan edersem ileride geleceği kesin olan büyük bir günün azabından korkarım.

16. O gün her kim azap dışında tutulursa, kesinlikle Allah onu esirgemiştir. İşte apaçık kurtuluş ve gerçek mutluluk da budur.

17. Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır/ verirse... Aslında O her şeye kadir olduğu gibi buna da kesinlikle kadirdir.

18. O, kullarının her türlü tasarruf ve hükümranlığa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır..

19. De ki: Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür? De ki: Allah... Benimle sizin aranızda şahit olarak yeter. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve kendilerine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: Ben kesinlikle buna şahitlik etmem. Ve onlara şu gerçeği de hatırlat, de ki: O, ancak bir tek Allah'tır ve ben sizin ortak koştuğunuz tüm ilahlardan ve sistemlerden uzağım.

20. Bizim kendilerine kitap verdiklerimiz, o peygamberi kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendi kendilerini en büyük zarara uğratanlar var ya, aslında onlar iman etmezler.

21. Allah'a karşı yalan uydurandan veya O'nun ayetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Şu bir gerçektir ki, zalimler asla kurtulamayacaklardır.

Tefsiri

١٤- ﴿ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴾

14. De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden, yediren ve fakat kendisi yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı dost edineyim? Yine de ki: Bana müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın müşriklerden olma! diye buyuruldu.

"De ki: Allah'tan başkasını mı dost edineyim?" Yani yardımcı, zafere erdiren Allah'tan başkasını mı mabut edineyim?

Ayette yer alan, «وَلِيًّا» ikinci mef'uldür. İlk meful ise, « غَيْرَ » kelimesidir. İkisi de «اَتَّخِذُ» fiilinin mefuludur. Dikkat edilirse burada soru edatı olan "**hemze**", « اَتَّخِذُ » fiilinin tümleci olan « غَيْرَ » kelimesinin başına gelmiş olup bizzat fiilin kendisinin başına gelmemiştir. Çünkü burada özellikle dikkat çekilmesi geren nokta yadırganan husus, Allah'tan başkasının dost edinilmesidir. Yoksa soyut anlamda herhangi birilerini sevmek ve dost edinmek demek değildir. Yasaklanan şey her hangi bir varlığın ya da sistemin Allah ile denk tutulması meselesidir. Bu itibarla Velayet noktasında öncelik yüce Allah'ındır ve O'na verilmesi gerekir.

"Gökleri ve yeri yoktan var eden," Ayette yer alan, "Fatır" kelimesi, "Allah" İsmi Celalinin sıfatıdır ve bu bakımdan mecrur olarak gelmiştir. Fatır, gökler ile yeri hiçbir örneği yokken ilk icat eden,yaratan manasınadır. Nitekim Abdullah b. Abbas bu hususta der ki:

"Ben, (Fatır) kelimesinin ne manaya geldiğini,bir kuyu konusunda yanıbaşımda iki bedevinin tartışmalarını, davalarını dinleyene dek bilemiyordum. Konuyu çözebilmem için davalarını bana getiren iki bedeviden biri, « اَنَا فَطَرْتُهَا » dedi. Yani o kuyuyu ilk açan benim, demek istiyordu."

"Yediren ve fakat kendisi yedirilmeyen,..." Yani rızkı veren, rızıklandıran, yedirip içiren Allah'tır. Menfaatin ve faydanın her çeşidi

ancak O'nun katındandır. Allah için bundan yararlanma, faydalandırma caiz değildir. **"De ki: Bana, müslüman olanların ilki olmam emredildi."** Çünkü Peygamber (s) ümmetine göre İslam'ı ilk kabul edendir. Bunda öncelik onundur. Nitekim (Enam 163)'te şöyle buyurulmuştur:

"Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim." Bu ayet de tefsirini yapmakta olduğumuz ayeti aynı şekilde açıklamaktadır. **"Ve sakın müşriklerden olma! diye buyuruldu."** Bana, "sakın ortak koşanlardan olma, diye emir buyuruldu." Eğer ayetin bu bölümü lafız bakımından makabline matuf kılınırsa o takdirde de mana şöyle olurdu: **"Müşriklerden olmamam bana emrolundu."** Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: **"Ben İslam ve Müslüman olmakla emrolundum ve aynı zamanda da şirkten de men edildim."**

١٥- ﴿ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾

15-De ki: "Eğer ben, Rabbime isyan edersem ileride geleceği kesin olan büyük bir günün azabından korkarım."

Yani ben büyük bir günün azabından korkarım ki bu gün de kıyamet günüdür. Rabbime karşı gelir, isyana kalkışırsam, sonum budur benim.

"Eğer Rabbime isyan edersem" deki şart ifadesi Fail ile mef'ulu bih arasında yer almıştır. Cevabı ise mahzuftur. Kısaca şar cümlesi, أَخَافُ fiili ile, mefulun bih durumunda olan "Azab" kelimeleri arasında yer almıştır.

١٦- ﴿ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴾

16- O gün her kim azap dışında tutulursa, kesinlikle Allah onu esirgemiştir. İşte apaçık kurtuluş ve gerçek mutluluk da budur.

« مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ » **"O gün her kim azap dışında tutulursa, kesinlikle Allah onu esirgemiştir."** Allah o kimseyi rahmetine erdirmiştir ki bu, apaçık bir kurtulmuştur. Ayette yer alan, « مَنْ يُصْرَفْ» ı, Hamza, Ali ve Ebubekir « مَنْ يَصْرِفْ » olarak okumuşlardır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: "Allah kimi azabın dışında tutarsa" **" İşte apaçık kurtuluş ve gerçek mutluluk da budur."**

١٧- ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

17- Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır verirse... Aslında O her şeye kadir olduğu gibi buna da kesinlikle kadirdir.

"Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse," herhangi bir hastalık bir yoksulluk veya bu manada bir bela ve musibet verirse, **"Onu O'ndan başka giderecek yoktur."** Söz konusu musibetleri, O'ndan başkası kaldıramaz. Çünkü buna O'ndan başkası kadir değildir. **" Eğer sana bir hayır verirse,"** zenginlik, sıhhat ve afiyet verirse, her şeye kadir olduğu gibi, **"Aslında O buna da kesinlikle kadirdir."**

١٨- ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾

18- O, kullarının her türlü tasarruf ve hükümranlığa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır..

"O kullarının üzerinde her türlü tasarruf ve hükümranlığa sahiptir." Ayetin, "O, her türlü tasarruf ve hükümranlığa sahiptir. «وَهُوَ الْقَاهِرُ» mübteda ve haberdir. Galip gelen ve her şeye muktedir olandır. "Kullarının üzerinde" «فَوْقَ عِبَادِهِ» ise haberden sonra gelen bir başka haberdir. Yani yüce Allah kudretiyle onlara galebe çalan ve üstün gelendir.

Kahr: Başkasının isteyip amaçlamış olduğu şeyi, o kimse başarmadan muradını ve amacını engelleyen, başarma ve muradına erme fırsatını tanımayan, demektir.

Allah, dilediğini infaz etmede, yerine getirmede **"hüküm ve hikmet sahibidir."** Kulları arasında haksızlık edenleri de bilir. Çünkü O, **"her şeyden haberdardır."**

١٩- ﴿قُلْ اَىُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ إِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً

أُخْرٰىۜ قُلْ لَٓا اَشْهَدُۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّن۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۢ ﴾

19- De ki: "Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?"

Ayette yer alan, "Hangi şey"yani « أَيُّ شَيْءٍ » dilbilgisi bakımından mübtedadır. « أَكْبَرُ » ise mübtedanın haberidir. «شَهَادَةً» ise temyizdir. « أَيُّ » kelimesi ise kendisine izafe olunan bazı şeylerin murat olunduğu bir kelimedir. Eğer bu "eyyu" kelimesi bir soru edatı olarak değerlendirilirse, bu takdirde bunun cevabı, muzaf olduğu kelimenin adını almış olur.

"De ki Allah..." Bu ifade nahiv bakımından cevap konumundadır. Dolayısıyla mana şöyle oluyor: "Şahitlik bakımından Allah daha büyüktür." Burada ALLAH ism-i celali dilbilgisi açısından mübtedadır. Haberi ise mahzuftur. Bu ayette yer alan, "ŞEY" kelimesine dayanarak Yüce Allah'a ŞEY denilebileceğinin caiz olduğunu bir delil olarak görebilmekteyiz. Bunun caiz olmasının nedeni ise, "şey" kelimesinin mevcut olan varlıklara bir isim olarak kullanıldığı ve verildiği gerçeğindendir. Bundan hareketle ezeli ve ebedi olarak var olan Allah'a var olması sebebiyle "şey" denebilir. Çünkü "şey" kelimesi yok olan ya da var olmayan bir şeye ad olarak verilmez. Yani var olmayana "şey" denemez. Dolayısıyla Allah mevcuttur/vardır ve bu itibarla da "Şey"dir. Bu açıdan **"Yüce Allah Şeydir ve fakat eşya gibi değildir,"** diyebiliriz. Bunda bir sakınca da yoktur.

Bundan sonra, **"Benimle sizin aranızda şahit olarak,"** cümlesiyle giriş yapılıyor ki bu, **O "benimle sizin aranızda şahit olarak yeter"** anlamındadır. Diğer taraftan, **"Benimle sizin aranızda şahit olarak"** cümlesinin cevap olması da caizdir. Çünkü Peygamber ile inkârcılar arasında yüce Allah şahit olduğuna göre, artık peygambere yapılan bu şahitlikten daha büyük ve üstün bir başka şahitlik hiç olabilir mi? Elbetteki Allah'ın şahitliğinden daha üstün ve büyük bir şahitlik olmaz.

"Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve kendilerine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu." Yani ta kıyamete dek Kur'an her kime ulaşırsa, ulaşacağı herkesi uyarmam için gönderildi. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Kur'an'ın kendilerine ulaştığı herkes adeta Muhammed (s)'i

görmüş gibidir."[7]

Ayette yer alan, « مَنْ » kelimesi mahallen mansubtur. Çünkü «كُمْ» zamirine atfedilmiştir. Ayette söz konusu edilenler ise Mekke'liler dir. Buna ait zamir ise mahzuftur. Bu ise, «وَمَنْ بَلَغَ» « ه » takdirinde dir. «بَلَغَ» fiilinin faili Kur'an'ı işaret eden « ه » zamiridir.

"Yoksa siz Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz?" Burada yer alan soru inkarı ve inkarcıları susturmak anlamını içerir. **"De ki: Ben kesinlikle"** sizin şahitlikte bulunduğunuz gibi **"şahitlik etmem."** Ayette sık sık, "deki" ifadesinin tekrarlanması tekit ve pekiştirmek maksadıyladır. **"Ve onlara şu gerçeği de hatırlat de ki: O ancak bir tek Allah'tır."** Bu ayet içerisinde yer alan, « أَنَّمَا » daki «ما» dilbilgisi açısından, « أَنَّ » Harfine amel ettirmemektedir. « هُوَ » mübtedadır. « اللّٰهُ » ise haberdir. « وَاحِدٌ » ise sıfattır. Veya burada bu, « الَّذِينَ » manasında olup "İnne" harfinin etkisiyle mahallen mansuptur. « هُوَ » mübteda, « اللّٰهُ » haberidir. Cümle ise, « الَّذِينَ » nin ilgi cümleciğidir. « وَاحِدٌ » da « أَنَّ » nin haberidir. İşte dilbilgisi bakımından bu değerlendirme daha gerçekçidir.

"Ve ben sizin ortak koştuğunuz tüm ilâhlardan ve sistemlerden uzağım." Allah'a tüm ortak koştuklarınızdan beriyim.

٢٠- ﴿اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاۤءَهُمْۘ اَلَّذِينَ خَسِرُوۤا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

20- "Bizim kendilerine kitap verdiklerimiz," Yahudiler ve Hıristiyanlar ve bunlara verilen Tevrat ve İncil kast olunmaktadır. **"O peygamberi kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar."** Yahudiler osun, Hıristiyanlar olsun Allah Rasul'ü Hz. Muhammed (s)'i kendi öz çocuklarını nasıl tanıyorlarsa aynen o manada kesinlikle tanırlar. Onu

[7] Zemahşeri, Keşşaf; 2/11. Hadis Sait b. Cubeyr'e dayanan mevkuf bir hadistir

tüm yaşantısıyla olsun, Tevrat ve İncil'de anlatılan özellikleriyle olsun bilir ve tanırlar. Çünkü bunlar kendi öz yavrularını giysileriyle olsun, taşıdıkları karakterleriyle ve nitelikleriyle tanırlar. İşte peygamberi de böyle kesin tanırlar.

Burada bu özelliklerden söz edilmesinin nedeni, kendilerine kitap gönderilmiş bulunan Yahudi ve Hıristiyanların Allah Rasulünü kesin tanımakta oldukları gerçeğini Mekke halkına tanık göstermek içindir. Onun peygamberliğinin de gerçek olduğuna kanıt olsun içindir. Sonra ayet şöyle devam ediyor; " **Kendi kendilerini en büyük zarara uğratanlar var ya,**" Ki bunlar Allah'a ortak koşan müşriklerle inkarcı kitap ehli yani yahudi ve Hıristiyanlardır. "**Aslında onlar iman etmezler.**" Peygambere ve getirdiklerine inanmazlar.

٢١- ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ ۗ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾

21- "Allah'a yalan uydurandan veya O'nun ayetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir?" Ayette "**daha zalim kim olabilir?**" sorusu aslında reddi ve inkarı, olumsuzluğu içeren bir ifadedir. Yani böyle yapan kimseden kendi kendine zulmetmiş, yazık etmiş daha zalim biri olamaz. Çünkü bunlar Allah hakkında olmayacak şeyler uyduruyorlar, yakışık almayan vasıflarla niteliyorlar. Kur'an-ı Kerim'i ve mucizeleri inkar ediyor ve yalan sayıyorlar.

Zulüm: Yerine konması gereken bir şeyi olması gereken yere koymamaktır. Bunun en iğrenci ve kötüsü ise, mahluku ilah olarak tanımaktır.

"**Şu bir gerçektir ki, zalimler asla kurtulamayacaklardır.**" Çünkü bunlar batıl olan iki şeyi bünyelerinde inanç olarak barındırmaktadırlar:

a- Hakkında ellerinde bir kesin delil ve hüccetleri olmadığı halde Allah adına yalan şeyler uydurmaları,

b- Hüccet ve delillerle sabit olan gerçekleri yalanlamaları. Örneğin: Meleklerde erkeklik ve dişilik olmadığı gerçeğine rağmen, meleklere Allah'ın kızları olarak inanmaları ve kur'an ile mucizeleri sihir olarak değerlendirip kabullenmeleridir.

22. - 26. ÂYETLER

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ
رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ
وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ
يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ
وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

Meali

22. Gün gelecek onların hepsini bir araya toplayacağız; sonra da ortak koşanlara diyeceğiz ki: Nerede boş yere davalarını sürdürdüğünüz ortaklarınız?"

23. Sonra ortak koşanların ileri sürecekleri mazeretleri, "Rabbimiz Allah adına yemin ederiz ki, biz ortak koşanlardan olmadık!" demekten başka bir şey olmayacaktır.

24. Bak da hallerini gör, nasıl da kendi aleyhlerine yalan söylediler! İlah diye uydurdukları şeyler de kendilerinden nasıl uzaklaşıp gitmiştir.

25. Onların içinden senin okuduğun Kur'an'ı dinleyenler de vardır. Bununla birlikte Biz onların onu anlamalarına engel olmak için kalple-

rinin üstüne perdeler gerdik, kulaklarına da tam anlamıyla işitmemeleri için ağırlıklar koyduk. Onlar her çeşit açık belgeyi görseler bile yine de inanmazlar. Sırf seninle tartışmak maksadıyla sana gelen o inkarcılar; "Bu Kur'an'da anlatılanlar eski toplumların efsanelerinden başka bir şey değildir." derler.

26. Dahası bu inkarcılar, hem halkı Peygamber'e ve Kur'an'a inanmaktan vazgeçirmeye gayret gösterirler, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Oysa onlar farkında olmaksızın sadece kendilerini helâk ediyorlar.

Tefsiri

٢٢- ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾

22. Gün gelecek onların hepsini bir araya toplayacağız; sonra da ortak koşanlara diyeceğiz ki: Nerede boş yere davalarını sürdürdüğünüz ortaklarınız?"

"Gün gelecek onların hepsini bir araya toplayacağız." Ayette yer alan, « وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ » mef'uldür. Bu, "gün gelecek onların hepsini toplayacağımız günü hatırla." Takdirindedir. « جَمِيعًا » ise mef'ul zamirinden hal olarak gelmiştir. **"Sonra da"** Allah ile beraber başka şeyleri **"ortak koşanlara diyeceğiz ki:"** Allah'a ortaklar olarak koştuğunuz **"boş yere davalarını sürdürdüğünüz ilahlarınız nerede?"** Yani siz onları ilahlar ediniyordunuz. Burada iki mef'ul mahzuftur. Ayrıca, «نَحْشُرُ» ve « نَقُولُ » fiilleri kıraat imamlarından Yakub'a göre, "Ya" harfiyle, «يَحْشُرُ » ve « يَقُولُ » olarak da okunmuştur.

٢٣- ﴿ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّآ أَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾

23- "Sonra ortak koşanların ileri sürecekleri mazeretleri, Rabbiniz Allah adına yemin ederiz ki, biz ortak koşanlardan olmadık, demekten başka bir şey olmayacaktır."

Ayette yer alan, « تَكُنْ » fiili, Hamza ve Ali kıraatlerine göre "Ye" harfiyle, « يَكُنْ » olarak okunmaktadır.

Ayetin yorumu şöyle: "Tüm ömürlerini uğrunda tükettikleri küfürlerinin ve inkarlarının, yoluna baş koyarak verdikleri küfür savaşlarının sonu nihayet şöyle bitmiş olacaktır: "Sürdürdükleri davalarının inkar etmek, küfür ve inkarcılıkla bir bağlarının bulunmadığını savunmak, böylesi bir küfür inancı üzere bulunmadıklarını Allah adına yemin ederek kendilerini temize çıkarmaya çabalamak..." Ya da onların cevapları böyle demekten ibaret bulunacaktır.

Ayette, "fitne" tabiri yer almaktadır. Çünkü işleri yalan uydurmak ve akılları bulandırmak olduğundan, ayette böyle zikredilmiştir. Yine ayetteki "Fitne" kelimesi dilbilgisi kurallarına ve İbn Kesir'in, İbn Amir'in ve Hafs'ın kıraatine göredir. Dolayısıyla, « تَكُنْ » kelimesini, «ت » ile okuyan ve «فِتْنَتُ» kelimesini de merfu olarak okuyan bir kimse, bu takdirde , "Fitne" kelimesini, dilbilgisi bakımından « تَكُنْ » fiilinin ismi olarak kabul etmiş demektir. Budan sıra gelen, « أَنْ قَالُوا » ise dilbilgisi bakımından haber olur. Yani mana şöyle olmaktadır. "Onların fitneleri, mazeretleri ancak söyleyecekleri şu sözleri olacaktır..." Yine kıraat imamlarından söz konusu fiili yine «ت » ile « تَكُنْ » olarak okursa ve "Fitne" kelimesini de mansub olarak, « فِتْنَتَ » diye okursa yine anlattığımız hususa yorumlanmış olacaktır.

Ayette yer alan, « رَبِّنَا » ifadesi Hamza ve Ali kıraatlerine göre münada olarak mansuptur.Yani, « يَا رَبَّنَا » demektir. Bu ikisi dışındaki kıraatlere göre ise, Allah isminin sıfatı olması itibariyle esrelidir.

Yani, « رَبِّنَا » Rabbina" olarak okunur.

٢٤- ﴿ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴾

24- Bak da hallerini gör, nasıl da kendi aleyhlerine yalan söyle-

diler! İlah diye uydurdukları şeyler de kendilerinden nasıl uzaklaşıp gitmiştir.

"Ey Muhammed! " **Bak da hallerini gör,**" "Biz müşriklerden, ortak koşanlardan değiliz diyerek," " **nasıl da kendi aleyhlerine yalan söylediler!**" Ayetin yorumuyla ilgili olarak İmam Mücahid şöyle diyor:

"Kıyamet gününde yüce Allah insanları huzuruna toplayıp da müşrikler, Allah'ın rahmetinin genişliğini ve Allah Rasulünün müminlere şefaatini görmeleri üzerine, müşrikler birbirlerine şöyle seslenecekler: ***Gelin birlikte şirkimizi, Allah ortak koştuğumuzu gizleyelim de şu tevhit ehliyle birlikte ola ki biz de böylece kurtulma fırsatını elde ederiz.*** İşte tam böyle bir anda Rabbimiz onlara şöyle buyuracak: " **Boş yere davalarını sürdürdüğünüz ilahlarınız nerede?" (enam ,22)** Onlar da yalan yere yeminle şöyle diyecekler: "**Rabbimiz! Senin adına yemin ederiz ki biz müşriklerden olmadık." (enam 23)** Bundan böyle Allah, ağızlarını mühürleyecek bantlayacak ve kendi vucud organları kendileri aleyhine tanıklıkta bulunacaktır. "**İlah diye uydurdukları şeyler de ken dilerinden nasıl uzaklaşıp gitmiştir.** Şirkleri yüzünden Allah'ın geniş rahmetinden ve Rasulullah'ın şefaatinden mahrum kaldıkları gibi ayrıca boş yere davalarını sürdürdükleri ilâhları ve sistemleri de orada onları kendi başlarına yapayalnız bırakıvermiştir.

٢٥- ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾

25. Onların içinden senin okuduğun Kur'an'ı dinleyenler de vardır. Bununla birlikte Biz onların onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler gerdik, kulaklarına da tam anlamıyla işitmemeleri için ağırlıklar koyduk. Onlar her çeşit açık belgeyi görseler bile yine de inanmazlar. Sırf seninle tartışmak maksadıyla sana gelen o inkârcılar; "Bu Kur'an'da anlatılanlar eski toplumların efsanelerinden başka bir şey değildir." derler.

"**Onların içinden senin okuduğun Kur'an'ı dinleyenler de vardır.**" Anlatıldığına göre, Hz. Peygamber (s) Kur'an okurken, Ebu Süfyan b. Harb, Velid b. Muğire, Nadr b. Haris ve benzerleri toplanıp bir likte Rasulullah'ın okuduğunu dinlerlermiş. Toplanan bu kimseler Nadr

b. Haris'e, Muhammed ne diyor? diye sorarlar. O da : "Allah'a yemin ederim ki, ne dediğini anlayamıyorum. Sadece gördüğüm kadarıyla dilini hareket ettirip duruyor.Devamla; anladığım kadarıyla sizin geçmiş çağların efsanelerinden söz ettiğiniz gibi o da o çağlara ilişkin efsaneleri anlatıp duruyor, der." Buna karşılık Ebu Süfyan da: " Doğrusu benim anladığım ve gördüğüm kadarıyla o gerçekten hak üzeredir ve hakkı dile getiriyor." Der. Bunun üzerine Ebu Cehil: "Kesinlikle hakkı aktarıyor değildir." Karşılığını verince, işte bu ayet nazil oldu:

"Biz onların onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler gerdik, kulaklarına da tam anlamıyla işitmemeleri için ağırlıklar koyduk." Ayette yer alan « أَكِنَّةً » kelimesi "Kinan" kelimesinin çoğuludur. Bu da perde manasınadır. Kelime kalıp itibariyle de tıpkı, « أَذْنٍ » ve « ... » İNAN" kelimesi gibidir. Yine ayette yer alan "VAKR", duymaya engel olan kulaktaki bir rahatsızlık. Burada Vakr kelimesi mastar olduğu için tekil gelmiştir. Aynı zamanda kelime. "Ekinn" üzerine atfedilmiştir.

Diğer taraftan bu ayet biz ehli sünnet inancında olanların lehine ve Mutezile mezhebinin de aleyhine delildir. Çünkü Mutezile görüş ve itikat olarak şunu söylüyorlar: "Allah, ancak salahı ve hayrı işler." Bu inanca da **"Adalet"** adını veriyorlar.

"Onlar her çeşit açık belgeyi görseler bile yine de inanmazlar. Sırf seninle tartışmak maksadıyla sana gelen o inkarcılar; şöyle derler:"

Bu ayet içerisinde yer alan, «حَتَّى » edatından sonra birkaç cümlenin kendisinden sonra yer aldığı bir edattır. Bunlardan biri, "sana geldiklerinde,", birsi, "seninle tartışırlar" ve birisi de, "İnkarcılar şöyle derler" cümleleridir. Bu cümlelerden, « يُجَادِلُونَكَ » "Seninle tartışırlar" cümlesi Nahiv bakımından Hal konumundadır. Aynı zamanda, « حَتَّى » edatının cer edatı olması da caizdir.

Buna göre, "Sana geldiklerinde- «إِذَا جَاؤُكَ » cümlesi de mecrur konumunda olmuş olur. Dolayısıyla ayetin bu noktadaki manası da: "Geldik

leri vakitte" olur. "Seninle tartışırlar" « يُجَادِلُونَكَ » cümlesi de " hal" olur. Buna göre de, «يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا» onu açıklayan bir yorum olur.

Yani o kafirlerin ya da inkârcıların Allah'ın ayetlerini yalanlamaları sana ulaştığında bunlar seninle tartışırlar, mücadeleye girişirler ve nihayet derler ki: **"Bu Kur'an'da anlatılanlar eski toplumların efsanelerinden başka bir şey değildir."** Böylece Allah'ın kelâmı olan Kur'an'ı yalan sayarlar ve eskilerin efsaneleri ve masalları olarak değerlendirirler.

٢٦- ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾

26- Dahası bu inkarcılar, hem halkı Peygamber'e ve Kur'an'a inanmaktan vazgeçirmeye gayret gösterirler, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Oysa onlar farkında olmaksızın sadece kendilerini helâk ediyorlar.

« وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ » **"Dahası bu inkarcılar, hem halkı Peygamber'e ve Kur'an'a inanmaktan vazgeçirmeye gayret gösterirler."** Allah'a ortak koşanlar halkı Kur'an'dan, Allah Rasulünden ve ona uyanlarla bir arada bulunmaktan ve iman etmekten men ederler. **"Hem de kendileri ondan uzak dururlar."** Bizzat kendileri de Kur'an'dan, Allah Rasulünden, Ona uyanlardan ve iman etmekten kaçınırlar, uzak dururlar. Hem kendileri haktan saparlar ve hem başkalarını da saptırırlar.

« وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ » **"Oysa onlar farkında olmaksızın sadece kendilerini helâk ediyorlar."** Yani bu husustaki zarar ancak bu inkârcıların kendilerinedir. Bunlar her ne kadar Allah Rasulüne, mümin ve müslümanlara zarar verdiklerini zannetseler de sadece kendilerini aldatmış olurlar başka değil.

Diğer bir yorum göre burada söz konusu edilen kişi, Hz. Peygamberin amcası Ebu Talip'tir. Çünkü kendisi Kureyş'in Rasulullah'a zarar vermemeleri için, onu korumuş, himayesine almış ve fakat buna rağmen Peygamber'e iman etmekten geri durmuştur. Ancak bu sonuncu yorum pek yerinde kabul görmemiş, ilk yorum daha yerinde görülmüştür.

27. – 35. ÂYETLER

وَلَوْ تَرٰٓى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوٓا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى إِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْ ۖ قَالَ أَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۖ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا ۖ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِ ۖ حَتّٰٓى إِذَا جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا ۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْ ۙ أَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِى يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتّٰٓى أَتٰيهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ

نَبَإِئ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ
اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ
فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

Meali

27. Ateşin üstünde durdurulduklarında onların: "Ah ne olurdu, keşke dünyaya geri gönderilseydik de, bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık." Dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler!

28. Hayır! Daha önce gizli tuttukları şeylerin ortaya serilmesi dolayısıyladır. Şayet dünyaya geri gönderilseler bile yine kendilerine yasaklanan küfre kesin dönerlerdi. Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar.

29. Onlar, hayat ancak bizim bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir. Öldükten sonra da diriltilecek değiliz, demişlerdi.

30. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu tekrar dirilme olayı hak gerçek değil miymiş? diye soracak. Onlar da: Rabbimiz adına yemin ederiz ki, evet! diyecekler. Allah da. O halde inkâr ettiğinizden ötürü tadın azabı! diyecek.

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten kayba uğramışlardır. Kıyamet vakti apansız onları yakalayınca günah yüklerini sırtlarına yüklenerek şöyle diyecekler: " Dünyada işlediğimiz kötülükler sebebiyle yazıklar olsun bize! Aklınızı başınıza devşirin, yüklendikleri şey ne kötüdür.

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Korunup sakınanlar için ahiret yurdu muhakkak ki çok daha hayırlıdır. Hala akıl erdiremiyor musunuz?

33. Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmekte olduğunu kesinlikle biliyoruz. Doğrusu onlar seni yalanlamıyorlar, ancak o zalimler açık bir şekilde Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.

34. Andolsun ki senden önce nice peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler. Nihayet yardımımız onlara yetişti. Allah'ın hükümlerini değiştirebilecek hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Andolsun ki gönderilen elçilerin haberlerinin bir kısmı sana da gelmiştir.

35. Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır gelmiş ise, yerin dibine inebileceğin bir tünel veya göğe çıkabileceğin bir merdiven yapmaya gücün varsa bu takdirde onlara diledikleri mucizeyi getirebilirsin. Eğer Allah dileseydi, kesinlikle onları hidayet üzere toplayıp birleştirirdi. O halde sakın kendini bilmezlerden olma!

Tefsiri

٢٧- ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

27- Ateşin üstünde durdurulduklarında onların: "Ah ne olurdu, keşke dünyaya geri gönderilseydik de, bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık." Dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler!

« وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ » **"Ateşin üstünde durdurulduklarında onların:"** Burada cevap mahzuftur ve şöyledir: "Eğer sen onların o halini görebilseydin, doğrusu çok önemli ve büyük bir olayı görmüş olurdun. Çünkü onlar Sırat köprüsünde ateşin üstünde durdurulup haps edildiklerini veya kendilerine cehennem ateşini çıplak gözle görmeleri için bunun onlara gösterildiği anı görebilseydin, gerçekten büyük bir olay olduğunu görürdün."

« فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ » **"Ah ne olurdu, keşke dünyaya geri gönderilseydik de, bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık."** Yeniden iman etmeleri için dünyaya tekrar gönderilmelerini temenni edecekler. Ancak bu arzu ve isteklerinin kendilerine bir yararı olmayacaktır. Bu bakımdan da artık bundan böyle ayetleri yalanlamayacaklarını ve inanacaklarını söyleyerek bunun için vaadde bulunacaklardır. Fakat bunun da

kendilerine bir yararı olmayacaktır. Ayetten anladığımız kadarıyla sanki bu inkârcılar şöyle der gibiler: ***"Biz bundan böyle yalanlamayacağız ve iman edeceğiz."***

Ayette geçen, « وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ » Kıraat imamlarından Hamza ve Hafs'a göre temenninin cevabı anlamında maiyye vavı ile mansupturlar. Ayrıca «أنْ» edatının izmarı gizli «أنْ » ile de « وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ » meczumdur. Yani: « لَمْ نُكَذِّبْ وَ لَمْ نُؤْمِنْ » olur. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: "Eğer tekrar dünyaya döndürülürsek, yalan söylemeyeceğiz ve imân edeceğiz." Kıraat imamlarından İbn Amir de « نَكُونَ » fiilinin mansup okunacağı konusunda Hamza ile Hafs'a katılıyor.

٢٨- ﴿ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾

28-"Hayır! Daha önce gizli tuttukları şeylerin ortaya serilmesi dolayısıyladır." Hayır! Bu kimseler daha önce dünyada iken işledikleri kabahatlerinin ortaya çıkmış olması ve amel defterlerinin sayfalarının kendilerini rezil edecek hata, günah ve suçlarla dolu olması yüzünden öyle bahaneler ileri sürüp duruyorlar.

Ayetin başında yer alan, « بَلْ » kelimesi arzulanan şeyin olmayacağını, istenilenin aksinin gerçekleşeceğini bildiren bir kelimedir.

Ayette söz konusu edilenlerin münafıklar olduğu yorumu yapıldığı gibi yahudiler ve hıristiyanlar olduğu şeklinde de yorumlanmıştır. Her ikisi için de yapılan yorum uygundur. Çünkü münafık denilen iki yüzlü ler aslında içindeki kini ve düşmanlığı gizleyip açığa vurmamaktadırlar. Nitekim olan yahudiler ve hıristiyanlar da Hz. Peygamber (s)'in peygamberliğinin doğruluğu kendilerince ortaya çıkmış ve bilinmiş olmasına rağmen onlar da işin bu yönünü halktan gizli tutuyorlar

"Şayet dünyaya geri gönderilseler bile yine kendilerine yasakla nan küfre kesin dönerlerdi." Yani cehennem ateşinin nasıl bir şey olduğu gerçeğini görüp öğrendikten sonra tekrar dünyaya döndürülseler

bile kesin olarak kendileri için yasaklanan o küfre tekrar dönerlerdi. **"Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar."** Yani bizzat kendi adlarına verdikleri sözü tutmazlar. Çünkü yalancı ve vefasızdırlar.

٢٩- ﴿وَقَالُوٓا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾

29-Eğer onlar dünyaya döndürülselerdi, kesinlikle tekrar küfrü seçerler ve şöyle derlerdi: "Hayat ancak bizim bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir."

Ayetin başında yer alan, "وَقَالُوٓا" bir önceki ayette geçen, « لَعَادُوا » fiiline atfolunmuştur. Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır: " Daha önceleri henüz kıyameti görmeden önce ne diyorlar idiyse, yine aynı şekilde geri döndürülmelerinden sonra da küfürlerinde inatla ısrar edeceklerdi".

Veya «وَقَالُوٓا» kavli, « وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ » cümlesi üzerine matuftur: Dolayısıyla ayetin manası şöyle olmaktadır: " **Çünkü onlar gerçekten her şeyde ve konuda yalancıdırlar. Zira onlar şöyle söyleyip duranlardır: "Hayat ancak bizim bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir."**

Ayette yer alan, «هِيَ» zamiri hayattan kinayedir. Ya da kıssaya ait zamirdir. **"Öldükten sonra diriltilecek de değiliz, demişlerdi."**

٣٠- ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾

30- Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu tekrar dirilme olayı hak gerçek değil miymiş? diye soracak. Onlar da: Rabbimiz adına yemin ederiz ki, evet! diyecekler. Allah da. O halde inkâr ettiğinizden ötürü tadın azabı! diyecek.

"Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen!" Bu ifade aslında söz konusu inkârcıların ve münafıkların tutuklanmalarından dolayı ya da hapsedilmeleri sebebiyle mecaz bir ifade olup inkârcıları kötülemek, hadlerini bildirmek içindir. Bu, tıpkı bir suçlunun ya da caninin cezalandırılması için efendisinin huzurunda tutulup sorgulanması gibidir. Veya mana şöyle olabilir: Rablerini kendilerini cezalandıracağı yerde tutuklanırlar.

"Allah: Bu tekrar dirilme olayı gerçek değil miymiş? Diye soracak." Ayette yer alan, **"Kale diye soracak"** fiili,mukadder bir sorunun cevabı niteliğindedir. Sanki şöyle bir mukadder bir soru varmış gibi: ***"Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman, Rableri onlara ne buyurdu? Buna cevap olarak şöyle buyuruldu:"*** **"Bu tekrar dirilme olayı gerçek değil miymiş?"** Var olan şu gerçek olayla hak değil miymiş? Bu ifade esas itibariyle, söz konusu inkârcıların öldükten sonra dirilme olayını yalanlamaları sebebiyle bu kimseleri kınamak ve kötülemek içindir. Çünkü bu tür insanlar, öldükten sonra yeniden dirilme olayını duyduklarında, "Bu olay gerçek değildir" diyerek yalanlamışlardı.

"Onlar da: Rabbimiz adına yemin ederiz ki evet! diyecekler." Yani bu noktayı kesin bir dille ikrar edecekler ve ayrıca ettikleri yemin ile de bunu pekiştirecekler. **" Allah da: o halde inkar ettiğinizden ötürü tadın azabı! diyecek."**

٣١- ﴿ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ حَتّٰى إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴾

31-"Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçekten kayba uğramışlardır."

Yani ahiret yurduna gitmeyi ve buna bağlı gerçekleri yalan sayanlar veya gerçekten Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar manasınadır. Çünkü ölümden sonra yeniden dirilme hadisesini inkâr edenler, rü'yet yani Allah'ın huzuruna çıkıp orada hesap vermeyi de inkâr ediyor demektir. " **"Kıyamet vakti apansızın onları yakalayınca günah yüklerini sırtlarına yüklenerek şöyle diyecekler:"**

Ayette yer alan, « حَتّٰى » edatı, « كَذَّبُوا » fiiliyle bağlantılı olup « خَسِرَ » fiiliyle ilgisi yoktur.Çünkü bu fiilin bir gayesi yoktur.

Kıyamet vaktinin süresinin ertelenmiş olması, kıyamet sonrası hayatın ebediliği karşısında adeta bir anlık ya da bir saatlik bir süre gibi gelir. Yine ayette yer alan, « بَغْتَةً » kelimesi, ya hal olarak veya masdar olarak mansup kılınmıştır. Bu, herhangi bir kimsenin vaktini bilemediği

bir şeyin kendisine hiç ummadığı bir sırada apansızın çıkıp gelmesi veya ortaya çıkmasıdır.

"Dünyada işlediğimiz kötülükler sebebiyle yazıklar olsun bize!" Burada başlarına ansızın gelen kıyamet hadisesi yüzünden pişmanlıklarını dile getiriyorlar ve yazıklar olsun bize, biz ne yaptık, o değerli zamanımızı ve varlığımızı neye harcadık? Neredesiniz o imkânlar! Gelin imdadımıza yetişin! Diye hayıflanıyorlar. Çünkü biz dünyada hayli kötülük işledik, hatalı davrandık, kıyameti inkâr ettik. Onunla ilgili konularda kusurlu hareket ettik, ona iman etme konusunda da kusur işledik.

"Günah yüklerini sırtlarına yüklenerek," Ayette özellikle, "sırt" diye zikredilmesinin nedeni, nasıl ki insanını hayatını kazanması elleriyle olmakta ise, ağır yüklerin taşınması da sırt iledir. Aslında bu, mecâzi manada bir ifade olup, kişinin işlediği hatalarının her zaman yüzüne vurulacağı ve yüzünün kızarmasıdır. Nitekim şöyle anlatılır; Kâfir bir kimse kabrinden kalkıp doğrulduğunda kendisini suratı oldukça çirkin, iğrenç kokulu bir şey kendisini karşılayacak ve ona: " Ben senin işlediğin kötü amelinim, doğrusu sen dünyada uzun bir süre benim sırtımda taşındın durdun. Bugün ise artık ben senin sırtına bineceğim." Diyecektir. **"Aklınızı başınıza devşirin, yüklendikleri şey ne kötüdür."** Taşımakta oldukları günah yükü ne kötüdür.

Ayette geçen, « عَلَي » *"Dikkat edin, uyanın, aklınızı başınıza devşirin"* manalarını ifade eden bu kelime, bundan sonra ki ayette anlatılacak şeyin önemine dikkatimizi çekmek içindir.

٣٢- ﴿وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ﴾

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Korunup sakınanlar için ahiret yurdu muhakkak ki çok daha hayırlıdır. Hala akıl erdiremiyor musunuz?

"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir."

Bu ifade onların, **"Hayat ancak bizim bu dünyadaki hayatımız dan ibarettir."** **(Enam ,29)** sözlerine bir cevaptır. Ayette geçen, « لَعِبٌ »

kelimesi faydalı olanı bırakıp faydasız olanı almak demektir. « وَلَهْوٌ » ise ciddi ve önemli olan şeyden önemsiz ve basit olan eğlenmeye yönelmektir. Nitekim denilmiştir ki: Dünya hayatına ilişkin iş ve ameller sadece oyun ve eğlenceden ibaret bulunmaktadır. Çünkü ahiret hayatına ilişkin yapılan iş ve hizmetler bir çok büyük faydalar sağladıkları halde, dünya hayatını ilgilendiren iş ve hizmetlerin neticesinde herhangi bir menfaat ya da yarar yoktur.

"Korunup sakınanlar için ahiret yurdu muhakkak ki çok daha hayırlıdır." Ayetin bu bölümü, korunup sakınan yani takva sahibi olan kimselerin bu manadaki amelleri dışındaki tüm ameller oyun ve eğlenceden ibarettir, önemli değildir.

« وَلَلدَّارُ » burada mübtedadır. « الْآخِرَةُ » ise bunun sıfatıdır. İzafetle yani isim tamlaması olarak kıraat imamlarından İbn Âmir, " « وَلَدَارُ الْآخِرَةِ» olarak okumuştur ki bunun manası şöyle olur: " **Ahiret yurdunun zamanı..."** Çünkü herhangi bir şey kendi sıfatına muzaf olamaz. Her iki kıraate tekniğine göre mübtedanın haberi, « خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ » cümlesidir. " **Hâlâ akıl erdirmiyor musunuz?"** Burada, « أَفَلَا تَعْقِلُونَ» Nafi' el- Medeni', Cafer el- Medenî ve Hafs'a göre, « ت » harfiyle, «تَعْقِلُونَ » " olarak okunur.

٣٣- ﴿ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴾

33- Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmekte olduğunu kesinlikle biliyoruz. Doğrusu onlar seni yalanlamıyorlar, ancak o zalimler açık bir şekilde Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.

Ebu Cehil, "Ey Muhammed! Aslında biz seni yalanlıyor değiliz. Çünkü sen aramızda doğru konuşan biri olarak tanınırsın. Ancak bizim yalanladığımız şey, senin bize getirip haber verdiğin şeydir" demişti. İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur:

"Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmekte olduğunu

kesinlikle biliyoruz. Doğrusu onlar seni yalanlamıyorlar." Yani onlar yalanı sana nisbet etmiyorlar. " **Ancak o zalimler açık bir şekilde Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar."** Bu durumda ayetin manası şöyle oluyor: "Senin yalanlanmış olman aslında Allah'ı yalanlamaya varan bir husustur. Çünkü sen, Allah tarafından mucizelerle desteklenen ve doğrulanıp tasdik olunan peygamberisin. Onlar hakikatte seni yalanlıyor değiller. Aslında onlar sadece böylece yüce Allah'ı yalanlamış oluyorlar. Çünkü peygamberin yalanlanması demek, ona gönderilen şeyin yalanlanması demektir."

« إِنَّهُ » daki zamir dikkat çekmek içindir/zamiri şandır. « لَا يُكَذِّبُونَكَ» fiili Nafi ve Ali el-Kisai'ye göre şeddesiz olarak Ekzebeni/if'al babından « يُكْذِبُونَكَ » okunur. Bu da, birini yalancı olarak bulmak" demektir. **"Ancak o zalimler"** denilerek açık bir şekilde yalanlayanlardan söz edilmiş ve, **"Ancak onlar"** diye zamir getirilmemiştir. Bu takdirde, " Onlar inkârları sebebiyle zulmettiler ve haksızlıkta bulundular."

« بِاٰيَاتِ » deki « بِ » harfi ya, « يَجْحَدُونَ » fiiline veya tıpkı, (Araf ,103'te) « فَظَلَمُوا بِهَا » Ayetinde yer aldığı gibi burada da, « الظَّالِمِينَ » ye müteallıktir.

٣٤- ﴿وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُوذُوا حَتّٰى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَاِ۬ى الْمُرْسَلِينَ﴾

34. Andolsun ki senden önce nice peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabr ettiler. Nihayet yardımımız onlara yetişti. Allah'ın hükümlerini değiştirebilecek hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Andolsun ki gönderilen elçilerin haberlerinin bir kısmı sana da gelmiştir.

"Andolsunki senden önce nice peygamberler de yalanlanmıştı." Burada Rasulullah (s) üzülmesin diye teselli ediliyor. Çünkü yüce Allah'ın, **"onlar seni yalanlamıyorlar"** sözü, aslında müşriklerin Rasu-

lullah'ı yalanladıklarını kabul etmeyen bir ifade değildir. Bu tıpkı senin kendi çocuğuna ya da yanında çalışanına birileri tarafından aşağılandığı zaman söylediğin, " Aslıda onlar seni değil beni aşağılıyorlar." İfadesine benzer bir ifade gibidir. **"Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler."** Sabır: Kişinin sıkıntılara ve ezalara rağmen pes etmeyip dayanma gücünü göstermesidir. Çünkü peygamber, kavimlerine getirdikleri hakikatlere rağmen hem yalanlandılar ve hem bu uğurda dayanılamayacak işkence ve eziyetlere maruz bırakıldılar. **" Nihayet yardımımız onlara yetişti. Allah'ın hükümlerini değiştirebilecek hiçbir güç ve kuvvetleri yoktur."** Çünkü yüce Allah'ın verdiği sözler var ki, O asla bunlardan geri dönmez. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir. Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır." (Saffat, 171-172) Ve bir başka ayet. Rabbimiz buyuruyor ki: **" Şüphesiz peygamberlerimize... Kesinlikle yardım ederiz." (Mü'min, 51) " Andolsun ki, gönderilen elçilerin haberlernin bir kısmı sana da gelmiştir."** Daha önce gelmiş olan peygamberlere ait haberler kıssalar ve onların kendi dönemlerindeki müşrikler karşısında gösterdikleri sabır ve dayanma güçlerine ilişkin bilgilerin kimisi sana da iletildi.

İmam Ahfeş, ayette yer alan, « مِنْ » cer edatını zaid olarak değerlendirir ve " Nebeu'l-Mürselin"i de fail kabul eder. Ancak hocası İmam Sîbeveyh bunu caiz görmez.

٣٥- ﴿وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِى الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِى السَّمَآءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ ۜ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴾

35. Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır gelmiş ise, yerin dibine inebileceğin bir tünel veya göğe çıkabileceğin bir merdiven yapmaya gücün varsa bu takdirde onlara diledikleri mucizeyi getirebilirsin. Eğer Allah dileseydi, kesinlikle onları hidayet üzere toplayıp birleştirirdi. O halde sakın kendini bilmezlerden olma!

Ancak Hz. Peygamber (s)'e kavminin inkârcılığı ağır geliyor, bu iş onun zoruna gidiyordu. Ondan yüz çevirmelerine üzülüyordu. İstiyordu

ki mucizeler gönderilsin de kavmi iman etsin. İşte şimdi tefsirini yapacağımız ayet bununla ilgili olarak nazil olmuştur. Rabbimiz şöyle buyuruyor: " **Eğer onların"** İslâm'dan **"yüz çevirmeleri sana ağır gelmiş ise,"** zoruna gidiyorsa, **"yerin dibine inebileceğin bir tünel"**, Yani tüm katmanlarına ulaşıp kavminin iman etmeleri için, o derinliklerde bulabileceğin bir mucize " **veya göğe çıkabileceğin bir merdiven varsa,"** bu sayede bir mucize temin edebileceksen, " **bu takdirde onlara dilediğin mucizeyi getirebilirsin."** O takdirde hemen bir mucize getir getirebilirsen.

"Hemen ayet getir" ifadesi ayetteki, « إِنِ اسْتَطَعْتَ » Fiilinin cevabıdır. Ayrıca, « إِنِ اسْتَطَعْتَ » fiili ve cevabı ikisi birlikte, « وَإِنْ كَانَ كَبُرَ » cümlesinin cevabıdırlar.

Bu durumda mana şöyle olur: Aslıda senin bana gücün yetmez.

Burada anlatılmak istenen gerçek şudur: Rasulullah (s)'ın kavminin iman etmelerini ne denli bir aşırı istekle arzuluyor olduğunu dile getiriyor. Eğer Rasulullah'ın ta yerin derinliklerinden onların inanmaları için mucizeler bulup getirebilme gücü ve imkânı olsaydı veya gökleri yukarılarından böyle bir mucize getirebilme imkanına sahip olabilseydi bunu mutlaka yapardı. Çünkü hep onların iman etmelerini umut edip durmuştu.

"Eğer Allah dileseydi, kesinlikle onları hidayet üzere toplayıp birleştirirdi." Eğer iman etmeleri mümkün olabilseydi, yüce Allah. Onları hidayeti tercih edebilecek bir duruma getirirdi. Ancak Allah, onların iman etme yerine küfrü ve inkârcılığı seçtiklerini bildiğinden, onların hidayet üzere toplanmalarını bu manada dilememiştir. Nitekim bunu böyle olduğunu İmam Muhammed Mansur Maturidî de böyle zikretmiştir. **"O halde sakın, kendini bilmezlerden olma!"** Yani bu gerçekleri bilmeyen cahillerden ve kendini bilmeyenlerden olma.

❁ ❁ ❁

36. – 41. ÂYETLER

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ إِلَيْهِ
يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۜ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ
قَادِرٌ عَلٰى أَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ
دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ ۜ
مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾
وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ۜ مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ
وَمَنْ يَشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ
أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللّٰهِ
تَدْعُونَ ۚ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا
تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾

Meâli

36. Ancak içtenlikle dinleyenler daveti kabul ederler. Ölülere gelin ce, Allah onları diriltecek, Sonra da O'nun huzuruna çıkarılacaklardır.

37. O'na Rabbinden bir mucize indirilemez miydi? Dediler. De k Şüphesiz Allah, onların istedikleri herhangi bir mucizeyi indirmeye ka dirdir. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

38. Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçb kuş yoktur ki sizin gibi bir toplum oluşturmamış olsunlar. Biz o Kitapt hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra onlar toplanıp Rablerinin huzurun getirileceklerdir.

39. Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu şaşırtır, dilediğini de dosdoğru yola sokar.

40. De ki: Söyleyin bakalım, eğer size Allah'ın azabı gelir veya kıyamet size gelip çatıverirse, Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız? Eğer doğru iseniz söyleyin gerçeği.

41. Hayır! Yalnızca Allah'a yalvarırsınız. O da dilerse kaldırılmasını dilediğiniz belayı kaldırır. Siz de kendisine ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.

Tefsiri

٣٦- ﴿ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴾

36. Ancak içtenlikle dinleyenler daveti kabul ederler. Ölülere gelince, Allah onları diriltecek, Sonra da O'nun huzuruna çıkarılacaklardır.

Diğer taraftan yüce Allah, Hz. Peygamberin kavminin hidayeti için hırslı bir şekilde istekli olduğunu ve fakat kavminin onu dinlemek ve duymak istememeleri bakımından bunu onlar için bir yarar sağlamayacağını ve onların tıpkı ölüler gibi olduğunu bildirerek şöyle buyuruyor:

"**Ancak içtenlikle dinleyenler daveti kabul ederler.**" Yani senin davetine gerçekten duyabilenler, kulak verenler cevap verip katılırlar. Candan o daveti benimsemiş olanlar dinlerler. "**Ölülere gelince, Allah onları diriltecek, sonra da O'nun huzuruna çıkarılacaklardır.**" İşte ancak o zaman duyabilirler. Fakat bundan önce duyup dinlemeyeceklerdir. Ayette yer, "ölüler" nahiv bakımından mübtedadır. Burada ölülerden kasıt da kâfirlerdir, inkârcılardır.

٣٧- ﴿وَقَالُوا لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ﴾

37- O'na Rabbinden bir mucize indirilemez miydi? Dediler. De ki: Şüphesiz Allah, onların istedikleri herhangi bir mucizeyi indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

« لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ » **" O'na Rabbinden bir mucize indirilemez miydi?"** Örneğin safa tepesini altına dönüştürülmeyi, Mekke topraklarının genişletilmesini ve bu topraklar arasından ırmakların akıtılmasını istediğimiz gibi bu türden bir mucize indirilemez miydi peygamber'e?

« قُلْ إِنَّ اللهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ » **"De ki: Şüphesiz Allah,"** onların arzuladıkları gibi **" herhangi bir mucizeyi indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bunu bilmezler."** Kuşkusuz Allah onların istediği mucizeleri indirmeye elbette kadirdir. Ya da bu türden mucize isteyenler, eğer istedikleri mucize kendilerine gösterilmiş olsaydı bununla birlikte başlarına ne türden bir belânın geleceğini bilmezler.

٣٨- ﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلاَ طَآئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾

38. Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki sizin gibi bir toplum oluşturmamış olsunlar. Biz o Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra onlar toplanıp Rablerinin huzuruna getirileceklerdir.

« وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلاَ طَآئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ » **"Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi bir toplum oluşturmamış olsunlar.** Ayette yer alan « دَآبَّة » hareket eden tüm canlılara verilen genel bir isimdir, hem erkek ve hem dişi tüm varlıklar için kullanılır.

« فِى الْأَرْضِ » Dabbe kelimesinin sıfatı olup cer yerinde gelmiştir. Ayette uçma olayının "iki kanadıyla uçan" olarak iki ile kayıtlanmış olması, mecâzi bir mananın çıkarılmasının önüne geçmek içindir. Çünkü kimi zaman uçma imkânı olamayan varlıklar için, o varlığın aşırı hızlı olması sebebiyle "uçtu" denilebilmektedir.

"Sizin gibi bir toplum oluşturmamış olsunlar." İfadesinin anlamı şu demektir. Siz nasıl yaratılmış iseniz, öyle ölecekseniz ve öyle diriltilecekseniz. Diğer canlılar da bu manada sizin gibidir. Her varlık bizim gibi onların ihtiyaçlarını düzene koyacak bir müdebbire, ihtiyaçları karşılayacak olana muhtaçdırlar.

« مَا فَرَّطْنَا فِى الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ » **"O Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."** Burada "Kitap'tan" kasıt Levh-i Mahfuz olabilir. Bu durum da, "Biz, yazmamız gereken her şeyi oraya kaydettik, hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sabit ve var olması istenen her şeyi orada tesbit ettik." Ya da burada "Kitap'tan" kasıt Kur'an olabilir. **"Hiçbir şeyi,"** İhtiyaç duyulan her şeyi... İbare, işaret, delalet ve iktiza olarak kulluk bakımından bizi ilgilendiren her şey tesbit olunmuştur.

Şimdi bu tabirleri tek tek açıklayalım, biz bununla ilgili açıklamayı Seyyid Şerif Cürcani'nin *"Ta'rifat"* adlı eserinden aktaracağız. Şöyle ki:

a- İbare: Kısaca ibare diye verdiğimiz bu ifade aslında nassın ibaresi anlamında, "İbaretu'n-Nass" demektir. Bu, *"Kendisi için kelam manevi bir nazım olup İBARE, diye isimlendirilmiştir. Çünkü hüküm çıkarmak veya delili göstermek isteyen kimse, nazımdan yani eldeki ibare den manaya, mütekellim olayı anlatan, gündeme getiren ise manadan nazma geçer. Dolayısıyla işte bu, kulluk yapabilme yeri olmuş olur. Eğer böyle bir durumda gelen kelamın gereği doğrultusunda emir ya da nehiy olsun, bununla amel edilmesi halinde bu, Nassın ibaresiyle İstidlal sunma adını alır.*

b- İşaret: Bizzat siganın/kipin kendisinden mana anlaşıldığından artık ayrıca onunla ilgili olarak bir sözün/ifadenin sevkine ihtiyaç duyulmayan demektir. Bir de "İşaretu'n-Nass" vardır ki bu, bizzat kelamın/ifade ya da cümlenin kendisinden lügat açısından sabit olan şey ile amel etmek demektir. Fakat bununla beraber esasen o cümle ya da nazım bizzat istenilen konu için varit olmamış ve o şey de kast olunmamıştır. Örneğin:(Bakara/233) "Annelerin yiyecek ve giyeceklerini örfe uygun bir

şekilde hazırlamak çocuk babasına aittir."

Şimdi bu ayete baktığımız zaman ayet sadece nafakanın kim tarafından ödenmesi gerektiğini isbat içindir. Ancak bununla birlikte işaret yoluyla nesebin babalara ait olduğunu da öğrenmiş bulunmaktayız.

c- Delâlet: Bilinmesi gerekli olan bir şeyin öğrenilebilmesi için mutlaka onunla alakalı bir başka şeyinde bilinip öğrenilmesi gereklidir. Bu iki şeyden ilkine, "ed-Dall" denir. İkincisine de, "el-Medlul" demektir.

Usul âlimlerinin terimleriyle bu şu demektir: Bir lafzın bir manaya delaleti, beş yoldan biriyledir. Şöyle ki: Ya ibare yoluyla ya işaret yoluyla, ya delalet yoluyla, ya iktiza yoluyla veya o şeyin tesbiti yoluyla olabilir. Metin yoluyla elde olunan bir hüküm, ya bizzat metnin kendisiyle sabit bulunur ya sabit olmayabilir.

Birincisi yani metnin kendisiyle sabit olan hüküm bu maksatla gelmiş ise işte buna İbare veya ibare yoluyla delalet denir. Şayet böyle değilse yani doğrudan ya da direkt olarak o şeye işaret etmeyip dolaylı bir şekilde yol gösteriyorsa buna da İşaret veya işaret yoluyla delalet denir.

İkincisine gelince, eğer hüküm, dil açısından lafızdan hemen anlaşılıyorsa işte buna Delalet yoluyla delalet denir. Eğer hüküm şeriat yoluyla anlaşılan bir şey ise buna da, İktiza veya dal bil iktiza denir. Nassın olaya ibare yoluyla delaleti, nassın manasının ictihadi yol ile değil de dil açısından sabit olmasına bağlıdır.

"Dil açısından sabit olmak" demek, söz konusu dili bilen her kes o dilde söylenen kelimeyi duyar duymaz onun'a ne denmek istendiğini hemen anlaması, o hususta düşünmeye hiç yer olmadığının bilinmesidir. Örneğin: **"Onlara** (ana ve babaya) **öf bile deme!"** (İsra/23) ayetinde görüldüğü gibi. Bu ayete baktığımızda eğer ana ve babaya öf bile denmeyecekse, herhangi bir içtihada yer kalmaksızın ana ve babayı dövmenin, onlara ezada bulunmanın haram olduğunu hemen anlar.

İKTİZAU'N-NASS: Kendisinden önce bir şart olmaksızın geçmek sizin amel etmeyen nass'dır. Çünkü bu, nassın kapsam olarak sahih bir şekilde içine aldığı şeyi gerektiren bir nass'dır. Eğer bu, doğru olmazsa bu takdirde nassa muzaf olamaz. Dolayısıyla durumun öngördüğü şekilde sanki hüküm tıpkı nass ile sabit imiş gibi değerlendirilir.

Örneğin: Bir kimsenin bir başkasına şu atını bin dolar karşılığında benim için meraya salıver, dese, o kişi de buna bağlı olarak atı meraya salsa, aslında atın meraya salıverilmesi, bin doları verendir, asıl sahibi değildir. Çünkü bu tıpkı şunun gibi bir işlemdir: Şu atını bin dolar karşılı ğında bana sat ve sonra adıma vekil olarak bu atı meraya Salıver (Çeviren)

"Sonra onlar toplanıp Rablerinin huzuruna getirileceklerdir." Yani her varlık ve hareket her canlı ve uçan her kuş yüce Allah'ın huzuruna getirilecek ve böylece birbirlerinden hakkı olanlar haklarını orada alacaklardır. Nitekim rivayete göre, "Boynuzsuz olan koyun boynuzlu olandan hakkını alacak ve sonra Allah onlara: "Toprak olun!" emrini verecek ve hepsi toprak olacaklar.

Diğer taraftan yüce Allah bu ayetinde, "Dabbe" kelimesiyle, "Tâir" kelimesini tekil olarak zikrederken, "Ümem" kelimesini çoğul olarak zikretmiştir. Bunun nedeni diğer iki kelimenin çoğul manasında tüm canlıları ve kuş türlerini kapsamalarından dolayıdır.

٣٩- ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَإِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

39. Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu şaşırtır, dilediğini de dosdoğru yola sokar.

Yüce Allah Rububiyetine şahit olarak yarattığı varlıkları ve kudretine işaret eden eserleri zikrettikten sonra, azametine dayanarak şöyle buyuruyor: **"Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış"** uyarıcı sözlere kulak asmayan " **sağır ve"** Hakkı söylemeyen, konuşmayan "**dilsizlerdir.**" Cehalet karanlığında şaşkın vaziyette, küfür içinde dolanıp durular ve gerçekleri düşünmekten de gafil bulunuyorlar. " « صُمٌّ وَبُكْمٌ» **sağır ve dilsiz"** bu cümle « الَّذِينَ » ilgi zamirinin haberidirler. Ancak iki kelimenin arasına « وَ » "**ve**" edatının girmiş olması buna mani değildir. « فِي الظُّلُمَاتِ » de başka bir haberdir. Rabbim bundan sonra dilediğini yapabilir olduğunu bildirmek için şöyle buyuruyor: **"Allah kimi dilerse onu şaşırtır,"** Allah kimin dalaletini, sapkınlığını dilerse onu şaşırtır. **"dilediğini de dosdoğru yola sokar."** Bu ayetle, yüce

Allah'ın kullara ait fiilleri, işleri yarattığına ve kötülükleri muradettiğine delil olarak işaret ettiği gibi, aynı şekilde mutlaka kulları için iyilik ve hayırlarına olanı yaratır görüşünü de nefyediyor olduğuna da bir delildir.

٤٠- ﴿ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَيكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾

40. De ki: Söyleyin bakalım, eğer size Allah'ın azabı gelir veya kıyamet size gelip çatıverirse, Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız? Eğer doğru iseniz söyleyin gerçeği.

« قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَيكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ » **"De ki. Söyleyin bakalım, eğer size Allah'ın azabı gelir veya kıyamet gelip size çatıverirse,"** Kimi yardımınıza çağıracaksınız? Daha sonra yüce Allah şu kavliyle onları susturarak buyuruyor ki:

« أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ » **" Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız?"**

Adetiniz gereği size bir sıkıntı ve zarar isabet ettiğinde tanrılarınızı mı yardıma çağıracaksınız? Yoksa onları bırakıp Allah'ı mı? Eğer putların ilahlar oldukları iddianızda **"doğru iseniz söyleyin gerçeği."** Ve sizi kurtarmaları için çağırın onları?

« قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ » **"Kul ere eytukum"** burada yer alan ikinci hemzeyi yumuşatarak belli-belirsiz bir şekilde Kıraat İmamlarından Nafî ile Ebu Cafer'in kıraatine göre okunabileceği gibi, kıraat imamlarından Ali el-Kisaî'ye göre de ikinci hemzeyi hazfederek de okunabilir.

Buna göre mana şöyle olur: " İşin, olayların sizin ileri sürdüğünüz gibi geliştiğini mi bilmektesiniz öyle mi? O halde yanınızda ne türden ve ne kadar bilginiz varsa bana bildirin bakalım! Ayette yer alan ikinci zamirin iraptan mahalli yoktur. "Ta" harfi ise failin zamiridir. Haber dileğinin mutaallakı açık olarak zikredilmemiştir ve bu, « أَرَأَيْتَكُمْ » takdirindedir.

٤١- ﴿ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴾

41. Hayır! Yalnızca Allah'a yalvarırsınız. O da dilerse kaldırılmasını dilediğiniz belayı kaldırır. Siz de kendisine ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.

« بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ » **"Hayır! Yalnızca Allah'a yalvarırsınız."** Hayır hayır hiçbir puta ve putlaştırdıklarınızı yardıma çağıracak değilsiniz. Bilakis yalnızca Allah'a dua edip yakaracaksınız.

« فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ » **"O da dilerse kaldırılmasını dilediğiniz belâyı kaldırır."** Kaldırılmasını istediğiniz felaketi ve belâyı, şayet Allah size lütfetmek isterse sizden onu önler, kaldırır.

« وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ » **"Siz de kendisine ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz."** Yani öyle sıkıntılı bir durumda hiç putlarınızı aklınıza getirmediğiniz gibi onları terk edersiniz, hatta hatırlamazsınız bile. Çünkü artık böyle bir musibet anında zihinleriniz, bir tek olan Rabbiniz Allah'tan başkasını düşünemez. Çünkü söz konusu felaketi ve musibeti sizden kaldıracak sadece O'dur başkası değil.

Ayrıca istihbarın, « أَغَيْرَ اللهِ تَدْعُونَ » **"Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız?"** kavline mutaallik olması da caizdir. Bu takdirde sanki şöyle denilir gibidir.

« أَرَأَيْتَكُمْ أَغَيْرَ اللهِ تَدْعُونَ إِنْ أَتَيكُمْ عَذَابُ اللهِ » **"Eğer Allahı'n azabı size gelip çatarsa Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız?"**

❁ ❁ ❁

42. – 51. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَٓا إِلٰٓى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ
لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَٓا إِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا
نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ۗ حَتّٰٓى إِذَا
فَرِحُوا بِمَٓا أُوتُٓوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ
دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۗ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ
مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهٖ ۗ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ
هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً أَوْ
جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ
إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ لَٓا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا
أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ ۚ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحٰى

إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

Meali

42- Andolsun ki, senden önce de bir takım ümmetlere rasûller göndermiştik, yalvarıp yakarsınlar diye o ümmetleri darlık ve sıkıntıya sokmuştuk.

43- Hiç olmazsa azabımız kendilerine gelince boyun eğselerdi ya! Fakat ne gezer! Onların kalpleri taş kesilmiş ve şeytan da yapmış oldukları şeyleri kendilerine süslü ve cazip göstermişti.

44- Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, kendilerine her şeyin kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen imkânlar yüzünden şımardıklarında ansızın kendilerini yakaladık.

45- Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki, böylece zulmedenlerin kökü kurutuldu.

46- De ki: "Söyleyin bakalım: Eğer Allah kulaklarınızı sağır ve gözlerinizi kör ederse, kalplerinizin üstüne bir de mühür vursa, bunları size Allah'tan başka hangi ilâh geri verebilir!" Bak nasıl değişik değişik deliller açıklıyoruz. Böyle olduğu halde, onlar yine de yüz çeviriyorlar.

47- De ki: Söyler misiniz bana; eğer Allah'ın azabı ansızın veya göz göre göre size gelirse, zalim toplumdan başkası mı helâk olacak?

48- Biz peygamberleri ancak müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndeririz. O halde kim iman eder, kendini ve amelini düzeltirse onlara hiçbir vakit korku yoktur ve onlar üzüntü de çekmeyecekler.

49- Ayetlerimizi yalan sayanlara gelince, isyan edip yoldan çıkmaları yüzünden azaba uğrayacaklardır.

50- De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem.Size, ben bir meleğim de demiyorum. Bana ne vahy ediliyorsa, ben ancak ona uyarım. De ki: kör ile gören hiçbir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?

51- Rabbinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'an ile uyar. Onlar için Rablerinden başka ne bir dostları vardır ne de bir aracı vardır. Böylece umulur ki şirk ve masiyetten sakınırlar.

Tefsiri

٤٢- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ﴾

42- Andolsun ki, senden önce de bir takım ümmetlere rasûller göndermiştik, yalvarıp yakarsınlar diye o ümmetleri darlık ve sıkıntıya sokmuştuk.

« وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ » **"Andolsun ki, senden önce de bir takım ümmetlere peygamberler göndermiştik."** Burada mef'ul mahzuftur. "Peygamberler" mahzuf olan mef'uldur. Ancak O ümmetler ya da milletler gönderilen peygamberleri yalanladılar. "Yalvarıp yakarsınlar diye o ümmetleri darlık ve sıkıntıya sokmuştuk." Darlıktan kasıt kıtlık ve açlık olabilir. Sıkıntıdan kast da, hastalık, ölümler ve mallarının yok olması olabilir. Böyle bir durumla karşı karşıya gelmeliler ki, Rablerine yakarsınlar, günahlarından ve yaptıklarından pişmanlık duyup hakka yönelsinler. Çünkü genelde insanlar sıkıntı, şiddet ve zorluklarla karşı karşıya kaldıkları zaman Allah'ı hatırlayıp huzurunda diz çökmeye ve yakarmaya başlarlar.

٤٣- ﴿فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

43- Hiç olmazsa azabımız kendilerine gelince boyun eğselerdi ya! Fakat ne gezer! Onların kalpleri taş kesilmiş ve şeytan da yapmış oldukları şeyleri kendilerine süslü ve cazip göstermişti.

"Hiç olmazsa azabımız kendilerine gelince boyun eğselerdi ya!" Yani tevbe edip böylece yalvarıp yakaramazlar mıydı? Bu şu anlama gelmektedir: Yalvarıp yakarmaları gerekirken onlar bunu yapmadılar. Sanki burada şöyle bir incelik var gibi:

"Yalvarıp yakarmadılar da, bunun için azabımız kendilerine gelip çattı." Bu ayette, « فَلَوْلَا إِذْ جَاءَ » İfadesinin getirilmiş olması, onların şu durumlarını ortaya sermek içindir; Yalvarıp yakarışı terk sebebinin inatlarından başka bir mazeretlerinin olmadığını açık olarak ortaya koymak içindir. **"Fakat ne gezer! Onların kalpleri taş kesilmiş"** karşı karşıya kaldıkları sıkıntı, darlık ve belalardan ders alıp yaptıkları kötülüklerinden vazgeçmediler **"ve şeytan da yapmış oldukları şeyleri kendilerine süslü ve cazip gösterdi."** Şeytanın allayıp pullayarak kendilerine sunduğu işleri ve amelleri yapageldiler, işledikleriyle adeta kendilerinden geçmişler ve yaptıklarını iyi ve hoş şeyler olarak görüyorlardı.

٤٤- ﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴾

44- Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, kendilerine her şeyin kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen imkânlar yüzünden şımardıklarında ansızın kendilerini yakaladık.

« فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ » **"Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında,"** Yani darlı ve sıkıntıyı unuttuklarında, bundan kendileri için bir ders ve öğüt almadılar, kötülüklerini hep sürdürüp durdular. İşte bunun üzerine,

« فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ » **"kendilerine her şeyin kapılarını açtık."** Sıhhat, afiyet ve bolluk verdik, çeşit çeşit nimetlere boğduk.

« فَتَحْنَا » "açtık" anlamındaki bu kelime kıraat imam-larından Şam'lı İbn Amir'e göre şeddeli olarak, « فَتَّحْنَا » okunuyor. Bu durumda da mana belirttiğimiz gibi oluyor. **"Sonunda kendilerine verilen imkan lar yüzünden şımardıklarında,"** yani bereket, bolluk ve her çeşit nimetin verilmesiyle hadlerini aşmaları yüzünden, **" ansızın kendilerini yakaladık. Bir anda onlar büsbütün ümitlerini kaybediverdiler."** Her şeylerini yitirdiler, hasret ve pişmanlık içinde kala kaldılar.

٤٥- ﴿ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

45- Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki, böylece zulmedenlerin kökü kurutuldu.

« وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » **"Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki,"** Bu ifade ile yüce Rabbimiz, zalimlerin helâk edilerek ortadan kaldırılmasıyla kendisine hamd edilmesinin vacip ve gerekli olduğunu bildiriyor. Çünkü Allah'a hamdetmek nimetlerin en yücesidir ve yapılan taksimatın en muazzamıdır. Ya da mana şöyledir: Allah'a hamdetmeyip de helak olanların durumlarını göz önüne getirin böylece Allah'a hamdedin! **"böylece zulmedenlerin kökü kurutuldu."** Yani bir tek fertleri bile yer yüzünde bırakılmamak kaydıyla kökleri kurutuldu, hepsi de helak edildi.

٤٦- ﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴾

46- Daha sonra Rabbimiz kudretini ve vahdaniyetini göstermek için şöyle buyuruyor: **"De ki: Söyleyin bakalım: Eğer Allah kulaklarınızı sağır ve gözlerinizi kör ederse,"** İşitme özelliğinizi ve görme hassenizi yok ederse, **"Kalplerinizin üstüne bir de mühür vursa,"** akıllarınızı kaybettirip, doğru ile yanlışı birbirinden ayırdedemez hale getirirse, **"bunları size, Allah'tan başka hangi ilah geri verebilir!?"** Allah'ın alıp da üstünü mühürledikleri şeyleri size hangi ilah verebilir? **"bak, nasıl değişik değişik deliller açıklıyoruz. Böyle olduğu halde, onlar yine de yüz çeviriyorlar."** Kendilerine ayet ve mucizeleri çeşit çeşit göstermemize rağmen, tüm deliller ortada olduğu halde yine de bunlardan yüz çeviriyorlar.

Ayette geçen, « مَنْ » edatı mübteda olarak merfudur. « إِلَهٌ » da haberidir. « غَيْرُ » ile « يَأْتِيكُمْ » her ikisi de « إِلَهٌ » kelimesinin sıfatıdırlar. Cümle ise, « أَرَأَيْتُمْ » fiilinin iki mefulü yerindedirler. Şart cümlesinin cevabı ise mahzuftur.

٤٧- ﴿ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴾

47- De ki: Söyler misiniz bana; eğer Allah'ın azabı ansızın veya göz göre göre size gelirse, zalim toplumdan başkası mı helâk olacak?

"De ki: Söyler misiniz bana; eğer Allah'ın azabı ansızın" azabın hiçbir emaresi ve belirtisi olmaksızın **"veya göz göre göre size gelirse,"** azap belirtileri ortaya çıkarsa, Hasan Basrî'ye göre gece veya gündüz belirirse, **"Zalim toplumdan başkası mı helak olacak?"** Yani Allah'ın halis kulları hiçbir zaman azaplandırma ile veya Allah'ın gazabına uğrayarak helâk olacak değiller. Ancak kendilerine kıyan ve yazık eden zalimler azap ve cezalandırılmaları sonucu helak olacaklardır. Çünkü onlar Rablerini inkâr etmişlerdir.

٤٨- ﴿ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾

48- Biz peygamberleri ancak müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndeririz. O halde kim iman eder, kendini ve amelini düzeltirse onlara hiçbir vakit korku yoktur ve onlar üzüntü de çekmeyecekler.

« وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ » **"Biz peygamberleri ancak müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndeririz."** Mü'min ve kâfirleri cennetle müjdeleyici ve cehennemle korkutarak. Yoksa apaçık delil ve kesin burhanlarla, delillerle durumları meydana çıktıktan sonra onlara ayetler gösterilmesi için o peygamberleri göndermeyiz.

« فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ » **"O halde kim iman eder, kendisini ve amelini düzeltirse,"** imanı üzere devamlılık gösterirse,

« فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ » **"Onlara hiçbir vakit korku yoktur ve onlar üzüntü de çekmeyecekler."** Yedi kıraat imamlarından sayılmayan Yakup ayette geçen, « خَوْفٌ » kelimesini, « خَوْفَ » olarak okumaktadır.

٤٩ - ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾

49- Ayetlerimizi yalan sayanlara gelince, isyan edip yoldan çıkmaları yüzünden azaba uğrayacaklardır.

« وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ » **"Ayetlerimizi yalan sayanlara gelince, isyan edip yoldan çıkmaları yüzünden azaba uğrayacaklardır."** Dikkat edilecek olursa ayette, azabın dokundurulacağından, azaba uğramalarından söz edilirken sanki bu yalanlayıcılar hayatta imişcesine onlara istenildiği şekilde acılar çektirileceği belirtiliyor. Çünkü isyan etmişler, küfre saparak ve inkârcılı-ğı kabullenerek Allah'a itaatten dışarı çıkmışlardır.

٥٠ - ﴿قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنّٖي مَلَكٌۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصٖيرُۜ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ﴾

50- De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Bana ne vahyediliyorsa, ben ancak ona uyarım. De ki: kör ile gören hiçbir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?

« قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ » **" De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum."** O hazinelerin insanlar ve diğer yaratıklar arasında paylaşımı, rızklarının dağıtılması benim elimde ve bana ait olduğunu söylüyor değilim.Böyle bir iddiam yok benim.

« وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ » **"Gaybı da bilmem."** Bu cümle, yani orijinal ifadesiyle, « وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ » cümlesi, « عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ » **"Allah'ın hazineleri yanımdadır."** Cümlesinin mahalline atfolunmak suretiyle mahallen mansuptur. Çünkü bu, sanki "söylenmiş bir ifade" niteliğindedir ve sanki şöyle der gibidir: " Ben size şu sözü demiyorum ve şu sözü de söylüyor değilim":

« وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنّٖي مَلَكٌ » **"Size ben bir meleğim de demi-**

yorum." Ben hiçbir akıl sahibinin hiçbir zaman kabullenemeyeceği bir beşerin ya da insanın Allah'ı hazinelerine sahip bulunduğu, gaybı bildiği veya meleklik iddiasına kalkması manasında bir iddianın sahibi değilim. Böyle akıl dışı bir şeyi savunmuyorum. Ancak menim ileri sürüp davasını sürdürdüğüm şey, bir çok beşer için var olan şeyi savunuyorum ki bu da nübüvvet olayıdır.

« إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَىَّ » **" Bana ne vahyediliyorsa, ben ancak ona uyarım."** Size neleri haber olarak bildirmiş isem, ancak Allah'ın bana indirdiğidir, başka değil.

« قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ » **" De ki: kör ile gören hiç bir olur mu?"** Sapıtan ve saptıranla, hidayette olan ve hidayete erdiren hiçbir olurlar mı? Ya da kendilerine vahyedilenlere uyanlar ile uymayanlar bir olurlar mı? Ya da istikamette olduğunu yani peygamberlik iddiasın da bulunduğunu ileri süren aynı olur mu? Ancak işin muhal yani olamaz olanı ise ilahlık davasıdır. Bu, hiçbir kimse için asla söz konusu değildir.

« أَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ » **"Hiç düşünmüyor musunuz?"** Yani tıpkı körler gibi yolunu şaşıranlardan olmayın. Ya da: **"Şunu iyice bilin ki, benim şu iddia ettiğim şey, bir beşere ya da insana yakışmayacak veya olma yacak bir iddia değildir."** Yahut: **"Bilmelisiniz ki, bana vahyedilen şeye tabi olunması, benim için mutlak ve kesin manada gerekli olan şeydir. Ben kesinlikle buna bağlıyım."**

٥١- ﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

51-Rabbinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'an ile uyar. Onlar için Rablerinden başka ne bir dostları vardır ne de bir aracı vardır. Böylece umulur ki şirk ve masiyetten sakınırlar.

« وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ » **" Rabbinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'an ile uyar."** Kendine vahyedilenle uyar. Ki, onlar öldükten sonra dirileceklerine inanan ve bunu kesin kabul eden müslümanlardır. Ancak böyle olmakla birlikte o müslümanlar amel konusunda ihmalkâr hareket ediyorlar. Dolayısıyla

onları kendilerine indirilen vahiyle uyar. Bir diğer yoruma göre de Kitap ehlini uyar. Çünkü onlar da öldükten sonra dirileceklerini kabul eden toplumlardır.

« لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ » **"Onlar için Rablerinden başka ne bir dostları vardır ne de bir aracı vardır."** Bu cümle, bir önce geçen, « يُحْشَرُوا » fiilinden konumundadır.

Yani, « يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا » demektir. Kendilerine ne yardım edebilecek ve ne de onlara aracı olacak Allah'tan başka bir varlık olmayacaktır.

« لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ » **"Böylece umulur ki şirk ve masiyetten sakınırlar."** Bu sayede onlar da takva sahibi olan kimselerin arasında yerlerini alabilirler.

❁ ❁ ❁

52. – 58. AYETLER

وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۘ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولوآ أَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۘ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا جَآءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوٓءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۘ قُلْ لآَ أَتَّبِعُ أَهْوَآءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَآ أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ ۘ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۘ إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّٰهِ ۘ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۘ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾

Meâli

52. Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları yanından kovma! Onların hesabından senin bir sorumluluğun olmadığı gibi senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur. Onları yanından kovar san zalimlerden olursun.

53. Biz. Bazılarının: "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütûf ve ihsan da bulunduğu kimseler de bunlar mı?" demeleri için onların bazısını ötekiler ile işte böyle imtihana çektik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?

54. Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman onlara de ki: "Selamun aleyküm" Rabbiniz merhamet etmeyi kendi zatına temel bir ilke edinmiştir.Sizden kim bilmeyerek bir kötülük işler, sonra peşinden tevbe ederek kendini düzeltirse, Allah'ın çok bağışlayan ve çok esirgeyen olduğunu bilmelidir.

55. Cürüm işleyenlerin yolu, inananların yolundan ayırt edilsin diye ayetleri işte böyle açıklarız.

56. De ki: "Ben Allah'ı bırakıp da sizin kulluk yapmakta bulunduğu nuz şeylere kullukta bulunmaktan men olundum." De ki: "Ben sizin isteklerinize uymam, uyduğum takdirde sapıtırım da hidayete erenlerden olmam."

57. De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım. Siz ise O'nu yalanladınız. Gelmesi için acele ettiğiniz azap da benim elimde değildir. Azabı çabuklaştırmak veya geciktirmekle ilgili hüküm, yalnız Allah'a aittir. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

58. De ki: Acele istediğiniz azap benim elimde olsaydı, kesinlikle benimle sizin aranızdaki iş çoktan bitmiş olurdu. Zalimlere nasıl davranıl ması gerektiğini Allah çok daha iyi bilir.

Tefsiri

٥٢- ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۘ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ

﴿ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

52. Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları yanından kovma! Onların hesabından senin bir sorumluluğun olmadığı gibi senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur. Onları yanından kovarsan zalimlerden olursun.

Hz. Peygamber (s), takva sahibi olmayan yani emir ve yasaklarına gereğince dikkat etmeyenleri daha dikkatli davranıp takva sahibi olmaları konusunda onları uyarma ile emrettikten sonra hemen bunun peşinden de takva sahipleriyle yakın ilişki içinde olması ve onlardan uzak kalmaması, onları yanından kovup uzaklaştırmamasıyla da emrolundu. Bunun için Rabbimiz şöyle buyuruyor:

«وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ» **"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları yanından kovma!"** Dikkat edilecek olunursa, söz konusu edilen kimselerin sürekli olarak Rablerini çağırdıklarına ve ibadet ve kulluk görevlerini ellerinden geldiğince yaptıklarına vurgu yapılıyor. İbadet ve kulluk görevlerinde devamlılık gösterdiklerine dikkat çekiliyor. Çünkü ayette yer alan, "Sabah akşam" ifadesi devamlılığı belirtiyor. Dolayısıyla bunun manası şöyle demektir: **"Onlar sabah ve ikindi namazlarını kılarlar"** veya **"Beş vakit namazlarını kılarlar."**

Diğer taraftan ayetteki, « بِالْغَدٰوةِ » kelimesi Şam'lı İbn Amir kıraatine göre, « بِالْغُدْوَةِ » olarak okunmaktadır.

Diğer taraftan yüce Allah, söz konusu takva sahiplerini ihlas ve samimiyet içerisinde olmakla tanımlayarak şöyle buyuruyor: Rablerinin rızasını isteyerek « يُرِيدُونَ وَجْهَهُ اللّٰه » Burada "rızası" diye çevirdiğimiz kelime, « وَجْهَهُ » Yani lügat bakımından "yüz, yüzü" anlamındadır. Bu ise bir şeyin zatı, kendisi ve aslı, hakikati manasındadır. Ayet fakir, yoksul ve köle olan kimseler hakkında nazil olmuştur.Yani Bilal-i Habeşi, Suheyb, Ammar b. Yasir ve benzerleri hakkında nazil olmuştur. Çünkü müşriklerin önde gelenleri Rasulullah (s)'a şöyle demişlerdi: "*Şu ayak takımlarını kovup, yanımızdan uzaklaştırırsan o takdirde seninle bir arada oturabiliriz. Aksi takdirde olmaz.*" İşte bunun üzerine Rasulullah

(s) kendilerine, **"Ben asla inananları kovup uzaklaştırmam. Bu, imkânsızdır."** Dedi. Bunun üzerine müşrikler şöyle bir teklif getirdiler: " O halde bize bir gün ve bizimle aynı seviyede olmayanlara da ayrı bir gün olmak üzere gün belirle. O şekilde bir araya gelelim. Bunun için de aramızda bir yazışma ile bu tesbit olsun istediler. Yazının yazılması için Hz.Ali'yi çağırdılar." İşte bunun üzerine fakir ve güçsüz kimseler onların arasından ayrılıp bir kenara çekildiler ve onlardan ayrı olarak oturdular. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Hz. Peygamber (s) hemen yazılan belgeyi bir kenara fırlatarak kalktı ve gidip o ihlas sahibi fakirlerin arasına geçti, kendilerini kucaklayarak gönüllerini aldı.[8]

"Onların hesabından senin bir sorumluluğun olmadığı gibi," **Bu, tıpkı şu ayetteki gibidir: "Onların hesabı ancak Rabbime aittir."** (Şuara,113) **"senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur."** Çünkü müşrikler dinleri ihlasları ve samimiyetleri konusunda yoksullara dil uzatıyorlardı. Bunun için şöyle buyurdu: "Onların hesabı onlara aittir ve onları ilgilendirir. Dolayısıyla ondan sana gelebilecek bir sorumluluk ve sıkıntı yoktur. Kaldı ki senin de hesabın, sorumluluğun sana aittir ve senin hesabından da onlar sorulacak değiller. "Onları yanından kovarsan zalimlerden olursun."

« فَتَطْرُدَهُمْ » "kovarsan" **Nefyin yani olumsuz cümlenin cevabıdır. Bu cümle de"** « مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ » "Onların hesabından senin bir sorumluluğun olmadığı..." **cümlesidir.** « فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ » "Zalimlerden olursun" **cümlesi de nehyin/yasaklamanın cevabıdır ki bu da: «** وَلَا تَطْرُدِ» "kovma" **cümlesidir. Diğer taraftan sebebiyet vermesi nedeniyle aynı cümlenin, «** فَتَطْرُدَهُمْ **» Üzerine atfı da caizdir. Çünkü "zalim olma" sebebi, onların kovulması olabilir.**

٥٣- ﴿وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾

53. Biz. Bazılarının: "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütûf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı?" demeleri için onların

[8] Vahidi, Esbabu'n-nüzul, s:146

bazısını ötekiler ile işte böyle imtihana çektik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?

"Biz, bazılarının" zenginleri fakirlerle imtihan ettiğimiz örneğinde olduğu gibi, zenginlerin:

« وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوآ اَهٰٓؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا »

Aramızdan Allah'ın kendilerine lütûf ve ikramda bulunduğu kimseler bunlar mı!? demeleri için onların bazısını ötekilerle işte böyle imtihana çektik." Yani Allah'ın iman ile kendilerine ikram ve ihsanda bulunduğu kimselere karşı ötekiler denilen inkârcı ve şımarıklar şöyle diyorlar; **"bizler önde gelenleriz ve lider konumunda bulunan kimseleriz. Oysa onlar ise fakir, yoksul ve köle, ayak takımından kimselerdir."** Böyle konuşmalarının nedeni, bu gibi kimselerin hak ve doğruluk üzere olmalarını kabullene memeleri ve buna karşı çıkmalarıdır. Bir de kendileri dururken kendilerince aşağıladıkları kimselerin iyilik, lütuf ve ihsana layık görülmelerini yadırgadıkları gerçeğidir. Yani diyorlar ki, bizler varken, şu aşağılık kimseler mi Allah'ın lütfûna nail olacaklar!? İşte bu ve benzeri itirazlar...

Nitekim işte benzer bir itiraz: **"Eğer İslam'da bir hayır olsaydı, ona ulaşmakta şunlar bizi geçemezlerdi."** (Ahkaf,11) ayeti ile de açık olarak bildirilmektedir. **"Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?"** Yani nimetlerine karşı kimlerin şükrettiğini ve kimlerin de nankörlükte bulunduğunu daha iyi bilmez mi?

٥٤- ﴿ وَاِذَا جَٓاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوٓءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

54. Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman onlara de ki: "Selamun aleyküm" Rabbiniz merhamet etmeyi kendi zatına temel bir ilke edinmiştir. Sizden kim bilmeyerek bir kötülük işler, sonra peşinden tevbe ederek kendini düzeltirse, Allah'ın çok bağışlayan ve çok esirgeyen olduğunu bilmelidir.

« وَاِذَا جَٓاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ » **"Ayetlerimize iman**

edenler sana geldikleri zaman onlara deki: « سَلَامٌ عَلَيْكُمْ » **"Selam size!"** Bu durum, ya Allah'tan, selamı onlara tebliğ etmesi için bir emirdir veya onlara ikram olsun diye kendilerine ilk selamı verenin o olmasını emir buyurmaktadır. Bir de onların gönüllerini almak, onları memnunu etmek için. Nitekim onun şu ifadesi de bu manayadır:

« كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ » **"Rabbiniz merhamet etmeyi kendi zatına temel bir ilke edinmiştir."** İşte onlara söylenen ve Allah'ın rahmet ve merhametinin bolluğunu ve onlardan tevbelerini kabul edileceğinin müjdesinin verilmesi de bu cümleden bir ifadedir. Dolayısıyla mana şöyle oluyor: **"Allah size kesin bir söz ve vaat ile merhamet sözü verdi."**

« أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ » **" Sizden kim bilmeyerek bir kötülük işler,"** Yani yaptığı bir işin sonucunda bir zararın ya da vebalin olduğunu, günah bulunduğunu bilmeden işlerse, Ya da masiyeti, günahı taate tercihi bilmez konumunda ise,

« ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ » **"sonra peşinden tevbe ederek"** kötülük veya kötü bir iş yaptıktan hemen sonra tevbe eder ve tevbesinde ihlas ile hareket ederse;

« فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Allah'ın çok bağışlayan ve çok esirgeyen olduğunu bilmelidir."**

Ayet içerisindeki, « أَنَّهُ » zamirı, dikkat çekme/zamiri şandır. بِجَهَالَةٍ hal konumundadır. « أَنَّهُ » « فَأَنَّهُ » İbn Amir ve Asım kıraatlerinde böyledir. Birincisi yani, « أَنَّهُ » Rahmetten bedeldir. İkincisi yani « فَأَنَّهُ » mahzuf mübtedanın haberidir. Yani: "O'nun şanı, O'nun çok bağışlayan ve çok esirgeyen olmasıdır." Yani: "O'nun şanı, O'nun çok bağışlayan ve çok esirgeyen olmasıdır." Yine, « أَنَّهُ » « فَإِنَّهُ » Nafi kıraatine göre olup, ilki yani, « أَنَّهُ » rahmetten bedeldir. İkincisi yani, «فَأَنَّهُ » mübtedadır. Yukarıda adlarını verdiğimiz kıraat imamları dışındakiler ise, « إِنَّهُ »

« فَإِنَّهُ » Cümle başlagıcı kabul etmişlerdir. Böylece sanki "rahmet" kelimesi açıklanıp yorumlanmaktadır ve şöyle denmektedir gibi: " Doğrusu sizden kim amel işlerse..." .

٥٥- ﴿وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ﴾

55- "Cürüm işleyenlerin yolu, inananların yolundan ayırt edilsin diye ayetleri işte böyle açıklarız."

Ayetteki, « وَلِتَسْتَبِينَ » fiili, kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Ebu Bekir'e göre "Ya" harfi ile, « وَلِيَسْتَبِينَ » olarak da okunmuştur. Ayrıca, « سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ » Kıraat imamlarından Nafi'a göre nasb ile, « سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ » olarak okunmuştur. Diğer taraftan, « سَبِيلُ » kelimesi merfu olarak « يَسْتَبِينَ » veya « تَسْتَبِينَ » olsun okunabilir. Çünkü müennes ve müzekker olabilir, bu, mümkündür. Yani « سَبِيلُ » hem müzekker ve hem müennes olması mümkündür. Diğer taraftan « ت » harfiyle yani, « تَسْتَبِينَ » olarak muhatap okunması halinde hitap Rasûlullah (s)'dir.

Örneğin Araplar, İstebane'l- emru/ iş ortaya meydana çıktı, açıklandı, « تَبَيَّنَ » Açıklığa kavuştu. « اسْتَبَنْتُهُ » ve « تَبَيَّنْتُهُ » derler.

Bütün bu apaçık ve meydanda olan detaylar gibi Kur'an ayetlerini işte bu şekilde etraflı olarak açıklarız. O ayetleri suçluların, canilerin tüm vasıflarını, özelliklerini ortaya koyacak şekilde ve kimlerin kalpleri mühürlü, kimlerin gönlü islama açık hepsini açıklıyor. Bir de onların yollarının aydınlığa çıkması için kendileriyle nasıl bir muamele yapılması gerekiyorsa öylece muamelede bulun. İşte biz bu detay ve teferruatı bu manada sana açıklamış olduk.

٥٦- ﴿ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۚ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴾

56. De ki: "Ben Allah'ı bırakıp da sizin kulluk yapmakta bulunduğunuz şeylere kullukta bulunmaktan men olundum." De ki: "Ben sizin isteklerinize uymam, uyduğum takdirde sapıtırım da hidayete erenlerden olmam."

« قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **"De ki: Ben Allah'ı bırakıp da sizin kulluk yapmakta bulunduğunuz şeylere kullukta bulunmaktan men olundum."** Akla ve nakle dayalı delillere bağlı kalarak, sizin Allah'tan başka tapıp kulluk ettiğiniz ve ibadette bulunup önlerinde saygıyla eğildiğiniz şeylere tapmaktan men olundum.

« قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ » **"De ki: ben sizin isteklerinize uymam,"** Yani herhangi bir delile dayanmaksızın heva ve hevesinize uyarak sürdürdüğünüz dini inancınızda ben sizin yolunuzda yürüyecek değilim. Çünkü sizin üzerinde bulunduğunuz yol, sapıklığa sebep olan bir yoldur. Zaten burada da bu noktaya dikkat çekiliyor.

« قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا » **"uyduğum takdirde sapıtırım da"** Yani sizin arzu ve istekleriniz doğrultusunda hareket ettiğim zaman ben de sapıtanlardan olurum, hiçbir şeyde « وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ » **"hidayete erenlerden olmam"** Yani siz de aynen öyle olursunuz.

٥٧- ﴿ قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ ۚ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ ۚ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴾

57. De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım. Siz ise O'nu yalanladınız. Gelmesi için acele ettiğiniz azap da benim elimde değildir. Azabı çabuklaştırmak veya geciktirmekle ilgili hüküm, yalnız Allah'a aittir. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

Ayette heva ve heveslere uymanın yanlışlığı açıklandıktan sonra bu defa bu ayet ile de neye uymanın gerekli olduğuna dikkat çekiliyor ve

uyarıda bulunuluyor ve şöyle buyuruluyor:

«قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي» **"De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım."** Yani şüphesiz ben Rabbimi çok iyi tanıyorum. O, apaçık delil ve hüccetlerle sabit olduğu gibi tek mabuddur ve O'ndan başka da bir mabut yoktur.

« وَكَذَّبْتُمْ بِهِ » **" Siz ise O'nu yalanladınız."** Öyle ki,başka şeyleri O'na ortak koştunuz. «عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي» **"Rabbimden bir beyyine üzereyim"** demek, Rabbim tarafından gelen bir hüccete, kesin kanıta dayanıyorum. Bu da KUR'AN-I KERİM'dir.

"Siz ise onu yalanladınız." Yani beyyineyi yalanladınız. Zamirin müzekker olarak gelmiş olması ise, bunun **"Burhan veya Beyan"** olarak yorumlanmasına göredir.

Daha sonra böylelerinin azaba hak kazandıklarını göstermek için hemen yukarıdaki ifadenin peşinden şöyle buyuruldu:

« مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ » **"Gelmesi için acele ettiğiniz azap da benim elimde değildir."** Çünkü kimi ayetlerde belirtildiği gibi hemen çarçabuk bir azabın gelmesini ya da getirilmesini istiyorlardı. Rabbimizin şu kavlindeki onların ifadeleri işte şöyledir:

" Üzerimize gökten taş yağdır." (Enfal,32) Ancak **"Azabı çabuklaştırmak veya geciktirmekle ilgili hüküm, yalnız Allah'a aittir."** Azabınızın ertelenmesi hususu... **"O hakkı anlatır."** Ayetin bu kısmı yani, « يَقُصُّ الْحَقَّ » Kısmı Nafi', Asım, Ebu Cafer ve İbn Kesir kıraatlerine göredir. Yani « قَصَّ » fiiliyle okumuşlardır. Dolayısıyla, **" Allah'ın hükmettiği şeyde Hakka ve hikmete uyarlar."** Diğer kıraat imamları ise, « يَقْضِ الْحَقَّ » diye « قَضَى - يَقْضِي » fiilinden okumuşlardır. Yani ister ertelemeyle ilgili olsun ister çabuklaştırma ile alakalı bulunsun hükmü vermek yalnızca Allah'a aittir." Burada, « الْحَقَّ » kaza yani yargı ve hüküm manasınadır. Aynı zamanda, « الْحَقَّ » kelimesi, « يَقْضِي » Fiilinin mastarına ait sıfattır. Ve, "Ve O, doğru hüküm verenlerin en

hayırlısıdır." Yani hak yargıyla yargılayanların en hayırlısıdır. Çünkü ayırmak, gerçeği ortaya koymak yargılamanın,hükmün ta kendisidir. Yazıda/Hatta "ye" harfinin düşmüş olması iki sakin harfin bir araya gelmemesi için lafız ile uyum sağlasın diyedir. Yani, « يَقْضِى الْحَقَّ » yerine, « يَقْضِ الْحَقَّ » olarak gelmiştir.

٥٨- ﴿ قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدٖى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِىَ الْاَمْرُ بَيْنٖى وَبَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمٖينَ ﴾

58- "De ki: Acele istediğiniz azap benim elimde," **gücüm ve imkanım dahilinde** "olsaydı, kesinlikle benimle sizin aranızda iş çoktan bitmiş olurdu." **Rabbim hakkı için olan öfkem sebebiyle kesin olarak sizi helâk ile ortadan kaldırırdım.**

« وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمٖينَ » **"Zalimlere nasıl davranılması gerektiğini Allah çok daha iyi bilir."** Allah hangi vakitte onlar için azabın daha caydırıcı, ürkütücü olduğu zamanı ve azabı indireceği anı çok iyi bilir.

❁ ❁ ❁

59. – 64. ÂYETLER

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَآ إِلاَّ هُوَ ۘ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ ۘ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِى
ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾
وَهُوَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ
يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰٓى أَجَلٌ مُسَمًّى ۚ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ
يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ
وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۘ حَتّٰٓى إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ
رُسُلُنَا وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوٓا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ أَلاَ
لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ
ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً ۚ لَئِنْ أَنْجٰينَا مِنْ
هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ
كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

Meâli

59-Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onları kendisinden başkası bilemez. Karada ve denizde var olan her şeyi O bilir. O'nun haberi dışında bir yaprak bile düşmez. Yer altı tabakalarının içindeki tek bir dane, yaş ve kuru hiçbir şey olmasın ki apaçık kitapta bulunmasın.

60-Geceleyin ölüm gibi uykuda sizi kendinizden geçirip alan Odur.

Gündüz de ne işlediğinizi bilir. Sonra belirlenen ecel tamamlansın diye gündüz sizi uyandırmakla dirilten de O'dur. Bu sürecin sonunda da dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.

61-O kullarının üstünde yegane kudret ve tasarruf sahibidir. O üzerinize hareketlerinizi kayda geçiren hafaza meleklerini gönderir. Nihayet sizden birine ölüm anı gelince elçi meleklerimiz geciktirmeksizin ve hiçbir kusur işlemeksizin onun canını alırlar.

62-Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a götürülüp teslim edilirler. İyi bilesiniz ki hüküm verme yetkisi yalnızca O'nundur ve O hesap görenlerin en süratli olanıdır.

63- De ki: Sizi karanın ve denizin karanlıklarından, tehlikelerinden kim kurtarır ki? Siz O'na gizli gizli yalvararak: "Eğer bizi bundan kurtarırsan andolsun şükredenlerden olacağız" diye yalvarırsınız.

64- De ki: Sizi bundan ve bütün sıkıntılardan kurtaracak olan Allah'tır. Böyle olduğu halde yine de siz şirk koşarsınız.

Tefsiri

٥٩- ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

59-Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onları kendisinden başkası bilemez. Karada ve denizde var olan her şeyi O bilir. O'nun haberi dışında bir yaprak bile düşmez. Yer altı tabakalarının içindeki tek bir dane, yaş ve kuru hiçbir şey olmasın ki apaçık kitapta bulunmasın.

« وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ » **"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onları kendisinden başkası bilemez."** « الْمَفَاتِحُ » kelimesi, « مِفْتَحٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu da, « الْمَفَاتِحُ » demektir. Ya da azap ve rızk hazineleri ve depoları demektir veya kulların bilme

imkanı olmayan sevap, ceza, eceller ve durumlar anlamındadır. Burada gayb yani bilinmezler için istiare yoluyla « الْمَفَاتِحُ » "anahtarlar" ile belirtildi. Çünkü hazinelere ancak çok güvenli kilitli kasalarda olmaları nedeniyle ancak anahtarlar yoluyla ulaşılabilir. Dolayısıyla kim o sağlam ve güvenlik altındaki kasaların açacaklarını bilir ve aynı zamanda şifrelerine de sahip olursa ancak o kimseler oraya varıp onları açabilirler.

Dolayısıyla burada anlatılmak istenen gerçek şudur; söz konusu gayblara sadece ve sadece Allah ulaşır ve O'ndan başkası da o gayblara asla ulaşamaz. Bu, tıpkı elinde hazine kasalarına ait kilitlerin açacakları bulunan ve aynı zamanda onların şifresini de bilen kimseye benzer Bu itibarla hazinelere ulaşabilecek olan kişi de ancak elinde bu imkânlar olandan başkası olmayacaktır. Nitekim şöyle güzel bir söz vardır: " *Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Kim Allah'ın gaybına iman ederse Allah da onun ayıp ve kusurlarının üzerine perde çeker."* Allah bitki ve canlı türünden olsun, deniz canlıları, değerli cevher ve madenleri olsun "Karada ve denizde var olan her şeyi O bilir."

"O'nun haberi dışında bir yaprak bile düşmez." Ayetteki « ما » edatı nefi içindir. « مِنْ »ise istiğrak içindir. Yani bu şu anlama gelmektedir: **"Yer altı tabakalarının içindeki tek bir dane, yaş ve kuru hiçbir** şey **olmasın ki,"** Bu cümle de « وَرَقَة » **"yaprak"** kelimesi üzerine atfedilmiş olup aynen onunu içerdiği hükme dahil olup onları içermektedir. "**Apaçık kitapta bulunmasın."** Bu da tıpkı « إِلَّا يَعْلَمُهَا » kavlinin yani, **"O'nun haberi dışında ...."** cümlesinin tekrarı gibidir. Çünkü, « إِلَّا يَعْلَمُهَا » "O'nun haberi dışında..." veya onları "muhakkak bilir" in manası ile, « إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ » "apaçık kitapta bulunmasın" in manaları birdir. Bu da Allah'ın ilmi veya levh-i mahfuz demektir.

٦٠-﴿وَهُوَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

60-Geceleyin ölüm gibi uykuda sizi kendinizden geçirip alan

O'dur. Gündüz de ne işlediğinizi bilir. Sonra belirlenen ecel tamamlansın diye gündüz sizi uyandırmakla dirilten de O'dur. Bu sürecin sonunda da dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.

Daha sonra Rabbimiz kefereye-inkârcılara seslenerek şöyle buyuruyor: « وَهُوَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ » **" Geceleyin ölüm gibi uykuda sizi kendinizden geçirip alan O'dur."** Yani uykuda iken tümüyle istediğiniz gibi tasarruf yapma imkanlarınızı, ruhunuzu kabzederek elinizden alan O'dur.

« وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ » **"Gündüz de ne işlediğinizi bilir."** Ne tür bir iş ve günah ile meşgul olduğunuzu bilir.

« ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى » **"Sonra belirlenen ecel tamamlansın diye gündüz sizi uyandırır."** Daha sonra sizi gündüz diriltir. Ya da mana şöyle olabilir: **"Daha sonra sizi gündüz uyandırır ve gündüz neler işleyip kazandığınızı da bilir."** Allah kazancı, işlenen işleri daha önce zikrediyor. Bunun sebebi de önemi nedeniyledir. Ancak buradaki ifadeden, **"Allah gündüz işlenenleri bilir de geceleyin işlenenleri bilmez anlamı çıkmaz, gündüzleri bizi ölüm gibi uykuda kendimizden geçirmez manası da söz konusu olmaz."** Ayet, özellikle bir şeyi tahsis ederken, zikrederken diğerlerini bunun dışında tutuyor, onların olmayacağını zikrediyor anlamını taşımaz. **" Belirlenen ecel tamamlansın diye"** Hayatları boyunca yaşayacakları yaşam sürelerini tamamlamaları için, **"Bu sürecin sonunda da dönüşünüz yine O'nadır."** Ölümden sonra diriltilerek dönüşünüz Allah'a olacaktır. **"Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verir."** Geceleyin olsun gündüz olsun bu ikisinde her ne yaptıysanız Allah size her şeyi bir bir haber verecektir.

Kimi Kelâm bilginleri diyorlar ki: *" Söz konusu her bir duyunun kendine göre bir ruhu vardır ve bu, uyku sırasında alınır. Ancak uyku gidince yani kişi uyanınca alınan ruh tekrar verilir. Ancak insanı ayakta tutan asıl ruh ise o yaşamını-hayatiyetini sürdürür. Bu ruh insanın ölüm anı gelene kadar yani ecel bitimine kadar kabz olunmaz, alınmaz.*

Ruhlardan kasıt ise: Duyuları ve kuvveleri ayakta tutan manalar olup, duyma, işitme, tutma,yürüme ve koklama hep bu manalarla alaka-

lıdır." Diğer taraftan, "**Sonra... sizi uyandırır-diriltir**" in manası; "Sizi uyandırır ve duyularınıza ait ruhlarınızı size yeniden iade eder" demektir. Bu, aynı zamanda öldükten sonra dirilmeye ait olarak da bir delil oluşturmaktadır. Çünkü Allah, uyku uyutmak suretiyle söz konusu duyuların ruhlarını aldığı ve sonra yeniden iade ettiği gibi aynı şekilde ölümlerinden sonra yeniden insanları ve varlıkları diriltecektir.

٦١- ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰى إِذَا جَٓاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ﴾

61-O kullarının üstünde yegane kudret ve tasarruf sahibidir. O üzerinize hareketlerinizi kayda geçiren hafaza meleklerini gönderir. Nihayet sizden birine ölüm anı gelince elçi meleklerimiz geciktirmeksizin ve hiçbir kusur işlemeksizin onun canını alırlar.

«وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً» "**O kullarının üstünde yegane kudret ve tasarruf sahibidir. O üzerinize hareketlerinizi kayda geçiren Hafaza meleklerini gönderir.**" Amellerinizi ve yaptıklarınızı kontrol edip kayda geçiren melekler. Bunlar Kiramen Katibin melekleridir. Düşünmeleri halinde kulların bozgunculuktan, kötülükten kaçınmaları hususunda çok daha caydırıcı ve korku vericidir. Çünkü kullara ait amel defterlerinin sayfaları hep şahitler huzurunda delil olarak kendilerine sunulacaktır.

«حَتّٰى إِذَا جَٓاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ» "**Nihayet sizden birine ölüm anı gelince**" Burada yer alan, «حَتّٰى إِذَا جَٓاءَ» amellerin sonuna dek kontrol ve koruma altına alınacağı tüm ecel süresini kapsar. Yani: İşte bu durum, Hafaza meleklerinin ölüm anı gelene dek hayat boyunca mükellef ile beraber olmaları gerçeğini işaret ediyor. "**Elçi meleklerimiz geciktirmeksizin ve hiçbir kusur işlemeksizin onun canını alırlar.**" O kişinin ruhunu sona erdirirler. Bunlar da ölüm meleği Azrail (as) ile yardımcılarıdırlar.

Kıraat imamlarından Hamza imaleli olarak, «تَوَفَّتْهُ» «اسْتَوْفَهُ» olarak okumuştur. Ebu Amr da, «رُسُلُنَا»'yı «رُسْلُنَا» olarak okumuştur.

٦٢- ﴿ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴾

62-Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a götürülüp teslim edilirler. İyi bilesiniz ki hüküm verme yetkisi yalnızca O'nundur ve O hesap görenlerin en süratli olanıdır.

« ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ » **"Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a götürülüp teslim edilirler."** Allah'ın hükmüne ve cezasına teslim edilirler. Yani ölenler, meleklerin getirmeleriyle, onların işlerini düzenleyen gerçek sahipleri olan Allah'a teslim edilirler. Çünkü O, haktan başka bir şeyle hükmetme-yen yegane adaletli hükümdardır. Bu ikisi, "Mevla ve Hak" Allah'a ait iki sıfattırlar.

« اَلَا لَهُ الْحُكْمُ »**"İyi bilmelisiniz ki hüküm verme yetkisi yalnızca O'nundur"** O gün hüküm yalnızca Allah'ındır, başkasının değil.

« وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ » **"Ve O hesap görenlerin en süratli olanıdır."** Hiçbir hesap O'nu diğerinden alıkoymaz. Bir hesap görürken aynı anda diğerlerinin hesabını da görür. Tüm yaratıklarını bir koyunun sağıla cağı an kadar bir zaman içerisinde hesabını görür. Nitekim şöyle bir söz vardır: **"Sana eza ve cefa verenin yanında kalmaktansa seni yaşatıp büyütene dönmen çok daha hayırlıdır."**

٦٣- ﴿ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾

63- De ki: Sizi karanın ve denizin karanlıklarından, tehlikelerin den kim kurtarır ki? Siz O'na gizli gizli yalvararak: " Eğer bizi bun dan kurtarırsan andolsun şükredenlerden olacağız" diye yalvarırsınız.

« قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ » **"De ki: Sizi karanın ve denizin karanlıklarından ve tehlikelerinden kim kurtarır ki?"** Buradaki ifadeler mecazi manadadır. Çünkü kara ile denizin korkuları,

sıkıntıları burada kasdolunmaktadır. Diğer bir yoruma göre karanın karanlıkları demek, yıldırımlar manasınadır. Denizin karanlıklarından kasıt ise dev misali korkunç dalgalarıdır. Her ikisi de bulut ve gece karanlığında meydana gelirler. « تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً » **"Siz O'na gizli gizli yalvararak:"** Yalvarışlarınızı açığa vurarak ve bir de gizli gizli yakarır ve:

« لَئِنْ اَنْجَينَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ » **"Eğer bizi bundan kurtarırsan andolsun şükredenlerden olacağız, diye yalvarırsınız."** Eğer bizi bu tehlikelerden kurtarırsan mutlaka sana şükredenlerden olacağız diye yakarıp dururlar.

Ayrıca burada « تَدْعُونَهُ » fiili, « يُنَجِّيكُمْ » fiilinin mefulu olan zamirden hal konumundadır. Nitekim « خُفْيَةً » kelimesi de öyledir. Ebu Bekir Şûbe kıraatine göre de, « خِفْيَةً » dır.

Adım kıraatine göre, « لَئِنْ اَنْجينا » dır. Hamza ile Ali kıraatine göre imaleli okunur. Kalan diğer imamların kıraatine göre ise « لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا » dır.

٦٤- ﴿ قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴾

64- De ki: Sizi bundan ve bütün sıkıntılardan kurtaracak olan Allah'tır. Böyle olduğu halde yine de siz şirk koşarsınız.

« قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ » **"De ki: Sizi bundan ve bütün sıkıntılar dan kurtaracak olan Allah'tır."** Her türlü kederden, tasadan, üzüntüden, karanlık ve tehlikelerden kurtaracak olan yalnızca Allah'tır, başkası değil.

« ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ » **"Böyle olduğu halde yine de siz şirk koşuyorsunuz."** Allah'a şükretmiyorsunuz.

65. – 73. ÂYETLER

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ
تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعاً وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ط
اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهِ
قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ط قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ط ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ
مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِى
اٰيَاتِنَا فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِ ط وَاِمَّا
يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَىْءٍ وَلٰكِنْ
ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا
وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ
لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِىٌّ وَلاَ شَفِيعٌ ج وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لاَ
يُؤْخَذْ مِنْهَا ط اُولٰئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ج لَهُمْ شَرَابٌ
مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ع ﴿٧٠﴾ قُلْ اَنَدْعُو مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَنْفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ
هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ ص لَهُ

أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ
الْهُدٰى وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِى إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ
الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

Meâli

65- De ki: Allah size, üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye, yahut birbirinize düşürüp kiminizin hıncını kimine tattırmaya kadirdir. Bak, anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz.

66- O Kur'an hak olmasına rağmen senin kavmin onu yalanladı. De ki: Ben size vekil değilim.

67- Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği anlayacaksınız.

68- Ayetlerimiz hakkında alaylı bir şekilde ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün vakit, onlar bir başka konuya geçinceye kadar onlardan yüz çevir. Eğer şeytan bir an olsun bunu sana unutturursa, hatırladığın anda derhal oradan ayrıl, artık o zalimlerle beraber oturma.

69- Allah'tan korkanlara iman etmeyenlerin hesabından hiç bir sorumluluk yoktur. Fakat bir hatırlatma olmalı, belki korunurlar.

70- Dinlerini oyun ve eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimseleri bir yana bırak. Kazandıkları yüzünden hiçbir kimsenin helak olmaması için Kur'an ile öğüt ver. Onun için Allah'tan başka ne bir dost vardır, ne de bir şefaatçı. O kimse bütün varlığını fidye olarak verse bile, yine de kendisinden alınıp kabul edilmez. İşledikleri günahlar yüzünden helake sürüklenen kimseler işte bunlardır. İnkar ettiklerinden ötürü onlar

için kaynar sudan ibaret bir içecek ve acıklı bir azap vardır.

71- De ki: Allah'tan başka, kendilerine ibadet ve kulluk ettiğimiz takdirde bize fayda, terkettiğimiz takdirde bize zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra şeytanların yeryüzünde ayartıp şaşkın bir halde bıraktıkları, arkadaşlarının ise: "Bize gel!" diyerek doğru yola davet ettikleri şaşkın kimse gibi gerisin geriye İslâm'dan şirke mi dönelim? De ki: Allah'ın gösterdiği yol, yegane doğru yoldur. Bize alemlerin Rabbine teslim olmamız emrolunmuştur.

72- "Bir de namazı gereği gibi kılın ve Allah'ın emirlerine bağlı kalarak yasaklarından sakının" diye de emrolunduk. Çünkü O, huzuruna varıp toplanacağımız Allah'tır.

73- O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır. "OL" deyiverdiği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sur'a üfürüldüğü gün de mülk ve hakimiyet O'nundur. Görünmeyeni de görüneni de bilendir. O hikmet sahibidir ve her şeyden hakkıyla haberdardır.

Tefsiri

٦٥- ﴿ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴾

65- De ki: Allah size, üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye, yahut birbirinize düşürüp kiminizin hıncını kimine tattırmaya kadirdir. Bak, anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz.

« قُلْ هُوَ الْقَادِرُ » **"De ki:Allah size..... kadirdir."** O, sizin kadir ve gücü yeten olarak tanıdığınız ve bildiğiniz Allah'tır. Ya da O kâmil kudret sahibidir. "el- Kadiru" daki "elif lam yani belirtme takısı" hem ahde ve cinse ihtimali olan bir takıdır. « مِنْ فَوْقِكُمْ » **"...üstünüzden"** tıpkı Lût peygamberin kavmine gökten yağdırdığı gibi ve Fil ashabına da taşlar indirdiği gibi, « اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ » **"yahut ayaklarınızın**

altından" tıpkı Firavunu denizde boğduğu, Karun'u yerin dibine geçirdiği gibi « عَذَابًا » **" bir azap göndermeye kadirdir."** Veya sizi idare eden sultanlarınız ve ayak takımlarınız tarafından veya yağmur yağdırmayarak kuraklık yoluyla, bitkileri bitirtmemek yoluyla size bir azap göndermeye kadirdir. **"Yahut birbirinize düşürüp"** Farklı istek, heva ve hevesler peşinde koşturan ve her biri ayrı bir telden çalacak gruplar halinde birbirlerine düşerek ve her grup kendi adına bir baş seçerek böyle bir vaziyette birbirinize düşürüldüğünüzde, aranızda vuruşmalar, öldürmeler oluştuğunda böylece bir savaş alanı haline getirildiğinizde, **"kiminizin hıncını kimine tattırmaya kadirdir."** Böylece birbirinizi öldürüp durursunuz. Nitekim bu konuda Rasulullah (s) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah'tan ümmetime üstlerinden veya ayaklarının altından bir azap göndermemesini istedim. Rabbim bunu bana verdi. Yine O'ndan ümmetimin felaketlerini kendi aralarında vermemesini istedim. Beni bundan menetti. Ve Cebrail bana: ümmetimin yok oluşlarının silah ile olacağını, bildirdi."[9]

" Bak anlasınlar diye ayetlerimizi" vaat ve vaid, sözvermek ve tehdit ile **"nasıl açıklıyoruz."**

٦٦- ﴿ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴾

66- O Kur'an hak olmasına rağmen senin kavmin onu yalanladı. De ki: Ben size vekil değilim.

« وَهُوَ الْحَقُّ » **"O Kur'an hak olmasına rağmen"** doğru olmasına veya mutlaka onlara indirilmesi gerekmesine rağmen « قَوْمُكَ » **"senin kavmin"** olan Kureyş'liler « بِهِ » **"onu"** Kur'an-ı ya da azabı, « كَذَّبَ » **"yalanladı.**

« قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ » **De ki: Ben size vekil değilim."** Sizin

[9] Bak. İbn Mace, Fiten;9,22 baplar. Muvatta, Kur'an, Hn.35. Ahmed b. Hanbel, Müsned;5/240,243,247,248. Farklı olarak Müslim, Fiten,Hn.20. Hafız, bu hadisin Salebi tarafından senetsiz olarak zikredildiğini belirtiyor. Bu hadis Cibril haberi dışında farklı olarak zikredilmiştir. Bk. Haşiyetu'l-Keşşaf,2/34

vekaleti, bana emir olarak verilmiş bir şeyiniz yok ki, onun muhafızı ve kontrolü de ben olmuş olayım! Ben sadece bir uyarıcıyım.

٦٧- ﴿ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴾

67- Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği anlayacaksınız.

« لِكُلِّ نَبَاٍ » **"Her haberin"** her şeyin kendileriyle ilgili olarak veril mesi gereken bilginin yani azap olunacaklarına ilişkin haberlerin, kendilerine vaat olunan şeylerin de yerine getirileceğine dair haberlerin;

« مُسْتَقَرٌّ » **"gerçekleşeceği bir zaman vardır."** Kesinleşeceği ve mutlak olarak meydana geleceği bir vakit vardır.

« وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ » **"Yakında siz de gerçeği anlayacaksınız."** Bu, Allah tarafından bir tehdittir.

٦٨- ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي اٰيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

68- Ayetlerimiz hakkında alaylı bir şekilde ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün vakit, onlar bir başka konuya geçinceye kadar onlardan yüz çevir. Eğer şeytan bir an olsun bunu sana unutturursa, hatırladığın anda derhal oradan ayrıl, artık o zalimlerle beraber oturma.

« وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي اٰيَاتِنَا » **"Ayetlerimiz hakkında alaylı bir şekilde ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün vakit,"** Kur'an ile alay ettiklerinde. Çünkü Kureyşliler Allah'ın ayetleriyle alay ediyorlar ve özellikle kendi toplantı meclislerinde bir araya geldikleri zaman Kur'an ile ilgili olarak ileri geri alay ederek konuşmalar yaparlardı. « فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ » **"Onlar bir başka konuya geçinceye kadar onlardan yüzçevir."** Onlarla bir arada

oturma, meclislerine katılma oradan uzaklaş. Onlar Kur'an'a dil uzatmayı bırakıp meşru bir konuya başlayana dek yanlarında kalma. Ancak meşru bir konuşma zemini olursa birlikte oturabilirsiniz. Eğer yasaklanmış bir konuda **"Eğer şeytan bir an olsun bunu sana unutturursa, hatırladığın anda derhal oradan ayrıl, artık o zalimlerle beraber oturma."** Durumu hatırlar hatırlamaz hemen yanlarından ayrıl.

Ayette geçen, « يُنْسِيَنَّكَ » fiilini İbn Amir, « يُنَسِّيَنَّكَ » olarak, « نَسَّى — يُنَسِّي» kökünden okumuştur. Diğer kıraat imamları ise, bunu « أَنْسَى — يُنْسِي» den kıraat etmişledir.

٦٩- ﴿وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

69- Allah'tan korkanlara iman etmeyenlerin hesabından hiç bir sorumluluk yoktur. Fakat bir hatırlatma olmalı, belki korunurlar.

« وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ » **"Allah'tan korkanlara iman etmeyenlerin hesabından hiçbir sorumluluk yoktur."** Kur'an'ı yalanlayarak ve onunla alay ederek ileri geri konuşan şu kimselerin hesabından sana hiçbir şey sorulmayacaktır. Kur'an ile alay edenlerle birlikte oturan takva sahibi, Allah'ın emirlerine bağlı ve yasaklarından da uzak duran kimselere, inanmayanların günahlarından sorumlu tutulacak değiller. « وَلٰكِنْ ذِكْرٰى » **"Fakat bir hatırlatma olmalı"** kendilerine bir uyarıda bulunulmalı ki onların İslam'ın aleyhin de olan konuşmalarını duymaları halinde hemen onların yanlarından uzaklaşsınlar, onlardan hoşnut kalmadıklarını, memnuniyetsizliklerini göstersinler, onlara uyarı ve öğütte bulunsunlar. « لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ » **"belki korunurlar."** Belki utanarak, sıkılarak aleyhte konuşmaktan geri dururlar veya kendilerine bir fenalık dokunmasın diye uzak kalırlar.Ayette bulunan, «ذِكْرٰى » kelimesi nasp mahallinde gelmiştir. Yani: **"Fakat onlara hatırlatma olsun diye..."** Bu kelime, « تَذْكِرًا » yani bir hatırlatmadır, manasınadır. Ya da bu, raf' mahallindedir. Buna göre mana şöyledir:

"Fakat onlara hatırlatmak gerekmektedir." Diğer taraftan, « ذِكْرَى » kelimesi mübtedadır ve haberi de mahzuftur.

٧٠- ﴿وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾

70- Dinlerini oyun ve eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimseleri bir yana bırak. Kazandıkları yüzünden hiçbir kimsenin helak olmaması için Kur'an ile öğüt ver. Onun için Allah'tan başka ne bir dost vardır, ne de bir şefaatçı. O kimse bütün varlığını fidye olarak verse bile, yine de kendisinden alınıp kabul edilmez. İşledikleri günahlar yüzünden helake sürüklenen kimseler işte bunlardır. İnkar ettiklerinden ötürü onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve acıklı bir azap vardır.

« وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا » **"Dinlerini oyun ve eğlence edinen"** sorumlu tutuldukları ve davet olundukları dini -ki bu, İslâm dinidir- alay ederek, eğlenceye alarak oyun edinen «» **" ve dünya hayatının aldattığı kimseleri bir yana bırak."** Onlardan yüz çevir, dini ve seni yalanlamalarına ve alay etmelerine aldırma. « لَهْوٌ » **:** Heva ve hevesten, şımarıklıktan dolayı insanı meşgul eden her şey. **"Kazandıkları yüzünden hiçbir kimsenin helâk olmaması için Kur'an ile öğüt ver."** Helak olmamaları ve azap görmemeleri endişesiyle onlara Kur'an ile öğüt ver. Çünkü insan kazandığı kötü amelleri yüzünden rehin tutulacaktır. **" Onun için Allah'tan başka ne bir dost vardır"** gücü ve varlığıyla ona yardımda bulunabilecek ne bir dost, **"ne de bir şefaatçı."** Aracı olarak problemini çözebilecek bir kimsesi.

Ayette bulunan, «كَسَبَتْ » fiili üzerinde vakf yapılmaz-durulmaz. Sahih olan da budur. Çünkü, « لَيْسَ لَهَا » kavli « نَفْسٌ » kelimesinin sıfatıdır.

Dolayısıyla bunun manası da şöyle olmaktadır: " Kazandıkları korku, endişe ve hoşnutsuzluğuyla dostlarını kaybedeceklerini ve şefaatçılarının da bulunamayacağını bildirerek onları Kur'an ile uyar, kendilerine hatırlatmada bulun." **O kimse bütün varlığını fidye olarak verse bile, yine de kendisinden alınıp kabul edilmez."**

Ayetin, « وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ » Kısmı mastariyet üzere mansuptur. Yani tüm varını- yoğunu ortaya fidye olarak koysa bile... **Adl:** Burada fidye anlamındadır. Çünkü fidyeyi veren kimse, fidye olarak sunduğu şeyin, kendisi için fidye sunulan ile aynı değerde olmak durumundadır. Aksi takdirde fidye sayılmaz.

Ayrıca, «لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا » nın faili/öznesi « عَدْلٍ » kelimesinin zamiri değildir. Çünkü « عَدْلٍ » **"Adl"** kelimesi burada mastardır. Dolayısıyla « أَخْذ» **"almak"** ona isnat olunamaz. Oysaki, **(Bakara,48)** " « وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ» **"ondan fidye alınmaz"** Ayeti buradakiyle aynı anlamda değildir. Bu, verilmesi istenen şey fidye demektir, ya da fidye olarak ortaya konan şey demektir ki, bu itibarla bunun « أَخْذ » fiiline isnadı sahihtir.

"İşledikleri günahlar yüzünden helake sürüklenen kimseler işte bunlardır." Dinlerini oyun ve eğlence edinenlerdir. **"İnkar ettiklerinden ötürü onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek"** insanı organlarını bir birine yapıştıracak manada kaynar sudan bir içecek **" ve acıklı bir azap vardır."**

Burada « أُولَٰئِكَ » mübtedadır. «الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا » ise haberdir ve « لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ » de « أُولَٰئِكَ »nin ikinci haberidir. Buna göre mana şöyle olur: " İşte günah işlemiş olan bu kimseler için kaynar sudan ibaret olan bir içecek vardır." Ya da bu, başlı başına burada yeni bir cümledir.

٧١- ﴿قُلْ أَنَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى

أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِى الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

71- De ki:Allah'tan başka, kendilerine ibadet ve kulluk ettiğimiz takdirde bize fayda, terkettiğimiz takdirde bize zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra şeytanların yeryüzünde ayartıp şaşkın bir halde bıraktıkları, arkadaşlarının ise: "Bize gel!" diyerek doğru yola davet ettikleri şaşkın kimse gibi gerisin geriye İslâm'dan şirke mi dönelim? De ki: Allah'ın gösterdiği yol, yegane doğru yoldur. Bize alemlerin Rabbine teslim olmamız emrolunmuştur.

Hz. Ebubekir'in oğlu Abdurrahman babasını putlara tapması çağrısında bulunuyordu. İşte bu ayet bu durumu gündeme getiriyor ve: Ebubekir'e söyle **"De ki:"** Oğlu Abdurrahman'a şunu söylesin: hem zarar verme ve fayda sağlama gücüne sahip olan **"Allah'tan başka,"** kendilerine dua ettiğimiz "**ibadet ettiğimiz takdirde"** bize fayda, terkettiğimiz takdirde "**bize zarar vermeyen şeylere mi tapalım?" Allah bizi doğru yola ilettikten sonra"** İslâm yolunu gösterip bizleri putlara tapmaktan kurtardıktan sonra "**şeytanların yeryüzünde ayartıp şaşkın bir halde bıraktıkları,"** gûlyabanilerin ve azgın cinlerin yoldan çıkartıp saptırarak tehlike içine sürükledikleri, çöllerde şaşkın hale düşürdükleri, " **arkadaşlarının ise: "Bize gel!" diye doğru yola davet ettikleri şaşkın kimse gibi gerisin geriye İslâm'dan şirke mi dönelim?"** " **Kellezi istehvethuşşeyatinu"** bu ayette yer alan, "KEF" harfi, « وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا » nın zamirinden hal olarak mahallen mansuptur. Yani: Şeytanların kendilerini şaşırtıp yoldan çıkardığı kimseler gibi mi olalım? « حَيْرَانَ » kelimesi de, « اسْتَهْوَتْهُ » fiilinin mefulünden haldir. Yani doğru yoldan çıkmış sapkın şaşkın ve ne yaptığını bilmeyen bunak.

Arkadaşları, "bize gel," diyerek kendisini doğru yola çağırdığı halde onlara katılmayıp şeytanın peşinden sürüklenip gider. Arkadaşlarına doğru gelmez. Buradaki ifade dayanır; Cinler insanlara musallat olur, onları yoldan çıkarır, gûlyabaniler ise cinlere musallat olup onları yoldan çıkarırlar. İşte İslâm yolundan ayrılıp sapıtarak ve şeytanların

yollarına uyarak giden şaşkınlar bunlara benzetiliyor. Müslümanlar da böylesine şaşkın olanları İslam'a davet ettikleri halde bu şaşkın ve sapıtmış olanlar dönüp de kendilerini İslâm'a çağıranlara katılmıyorlar. " **De ki: Allah'ın gösterdiği yol yegane doğru yoldur.**" Bu da İslâm'dan başkası değildir. Gerisi ise dalalet ve sapıklıktan ibarettir. "**Bize alemlerin Rabbine teslim olmamız emr olunmuştur.**"

Burada, « أُمِرْنَا » fiili, « إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى » cümle mahallen mansuptur. Çünkü bu ikisi söylenmiş iki ifade yerinde gibidir. Sanki şöyle denilmiş bulunuyor: "**Şu sözü söyle ve de ki:** "alemlerin Rabbine teslim olmamız" **emrolundu.**"

٧٢- ﴿وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذٖٓى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

72- "Bir de namazı gereği gibi kılın ve Allah'ın emirlerine bağlı kalarak yasaklarından sakının" diye de emrolunduk. Çünkü O, huzuruna varıp toplanacağımız Allah'tır.

« وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ » "**Bir de namazı gereği gibi kılın**" Bu şu demektir: Bize müslü-man olarak Rabbimizin emrine teslim olmamız emrolunduğu gibi, İslâmı hayata geçirmemiz ve buna bağlı olarak namazı da gereği gibi kılmamız emrolundu. « وَهُوَ الَّذٖٓى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ » "ve **Allah'ın emirlerine bağlı kalarak yasaklarından sakının. Çünkü O,**" kıyamet gününde "**huzuruna varıp toplanacağımız Allah'tır.**"

٧٣- ﴿وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْخَبٖيرُ﴾

73- O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır. "ol" deyiverdiği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sur'a üfürüldüğü gün de mülk ve hakimiyet O'nundur. Görünmeyeni de görüneni de bilendir. O hikmet sahibidir ve her şeyden hakkıyla haberdardır.

« وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ » " **O, gökleri ve yeri hak**

ile yaratandır. « وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ » **"Ol" deyiverdiği gün her şey oluverir."** Bu, cevap öncesi mukaddem haberdir. « قَوْلُهُ الْحَقُّ » **" O'nun sözü gerçektir."** Mübteda olup haberi önceki cümledir. Bu, tıpkı şu ifadeye benzer: " Cuma günündeki doğru sözün." Yani. "Senin doğru olan sözün Cuma günü yerini buldu." demektir. Burada, "gün" ifadesi "zaman, vakit ve an" manasınadır. Bu duruma göre ayetin manası şöyle olur:

«وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّوَرِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ» **" Gerçekten O, gökleri ve yeri hak ve hikmet ile yaratandır. O, olmasını dilediği şeylerden herhangi bir şeye, "OL" dediği an, hemen o şey oluverir. Çünkü O'nun sözü Hak ve Hikmet iledir."** Yani göklerde ve yerde mükevvenattan kâinatta her ne var olmuş ise kesin olarak bir hikmet ve doğruluk gereği olarak yaratılmıştır. **"Sur'a üfürüldüğü gün de mülk ve hakimiyet O'nundur."**

« وَلَهُ الْمُلْكُ » **"Mülk O'nundur"** cümlesi mübteda ve haberdir yani isim cümlesidir. « يَوْمَ يُنْفَخُ » da bunun zarfıdır.

Sur: Yemen dilinde boynuz demektir. Ya da bu kelime, « صُورَةٌ » kelimesinin çoğuludur. **"O, görünmeyeni ve görüneni de bilendir."** Gizli ve açık her şeyi bilir. **"O hikmet sahibidir"** Yok etmede ve yaşatmada her şey O'nun hikmet dairesinde cereyan eder. **"ve her şeyden hakkıyla haberdardır."** Hesap görmede olsun ceza veya mükafatlandırmada olsun her şeyden haberdardır.

٥١

❁ ❁ ❁

74. – 76. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً إِنِّي أَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرَى إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّي فَلَمَّا اَفَلَ قَالَ لَا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ﴿٧٦﴾

Meâli

74- Bir zaman İbrahim, babası Azer'e demişti ki: Sen putları ilâhlar mı ediniyorsun? Doğrusu ben, seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.

75- Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için, İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk.

76- Gecenin karanlığı üstüne bastırınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi.

Tefsiri

٧٤- ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً إِنِّي أَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

74- Bir zaman İbrahim, babası Azer'e demişti ki: Sen putları ilâhlar mı ediniyorsun? Doğrusu ben, seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.

« وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ اٰزَرَ » **"Bir zaman İbrahim, babası Azer'e demişti ki:"** **Azer,** Hz. İbrahim'in babasının adı veya lakabıdır. Çünkü ismi soybilimciler arasında tartışmalıdır. Zira kimileri babasının adının **Tareh** olduğunu ileri sürmüşlerdir. Azer, ismi, « لِأَبِيهِ » atf-ı beyanıdır. Ve Azer, Fael kalıbında bir kelimedir. « اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً » **"Sen putları**

ilahlar mı ediniyorsun?" Buradaki soru bir tür azarlama, uyarı ve haddini bildirme anlamını taşır. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: "İlah olmaya layık olmayan putları mı tanrılar ediniyorsun?" « إِنِّي أَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» **"Doğrusu ben, seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."**

٧٥- ﴿وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ﴾

75- Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için, İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk.

« وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ »

"Böylece biz," kendisine şirkin çirkinliğini gösterdiğimiz gibi, **"kesin iman edenlerden olması için, İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk."** Basireti, uzak görüşlülüğü sayesinde İbrahim'e gökleri ve yerin muhteşem güzelliklerini, inceliklerini ve hükümranlığını gösterdik. Burada « نُرِي » fiili mazi ifadesidir. « مَلَكُوتَ » ise, « مُلْكَ » kelimesinden daha çok mübalağa manasını taşır, daha fazla anlam ifade eder. Çünkü, « مَلَكُوتَ » kelimesinde yer alan fazladan **"Vav ve Te"** harfleri sırf daha fazla anlam ve mana yüklemek için eklenmiştir.

Bununla ilgili olarak Tabiînden İmam Mücahid diyor ki: " İbrahim peygamber için yedi gök açıldı. Öyleki ta Arş-ı Alâ'yı görene dek her şey kendisine gösterildi. Bunun yanında yedi yer tabakası da açılıp gözlerinin önüne serildi.Böylece yer katmanları içinde nelerin var olup olmadığını tümüyle görmüş oldu. Bunları göstermemizin sebebi, " **Kesin iman edenlerden olması için"**di. Ya da açık bir şekilde kesin inandığı gibi bir de gözleriyle görerek " **kesin iman edenlerden olması için"** kendisine bir delil olsun ve yol göstersin için bunu yaptık.

٧٦- ﴿فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ﴾

76- Gecenin karanlığı üstüne bastırınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi.

« فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ » **"Gecenin karanlığı üstüne bastırınca"** Gece karardığında. Ayetin bu kısmı, « قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ » üzerine atfolunmuştur. Diğer taraftan, « وَكَذٰلِكَ نُرِى إِبْرٰهِيمَ » cümlesi burada matuf ile matufun aleyh arasında itiraz cümlesidir. « رَاٰ كَوْكَبًا » **"bir yıldız gördü,"** bu yıldız Zühre yani mars veya Jüpiter yıldızı idi. Hz. İbrahim'in babası ve halkı putlara, güneşe, aya ve yıldızlara taparlardı. Burada Hz. İbrahim, onların hatalarına dikkat çekerek yanlışlarını kendilerine göstermek istiyordu. Böylece akıl yürütme yoluyla onlara gerçeği görüp öğrenme yollarını gösteriyordu. Onlara şunu öğretip anlatmak istiyordu: Doğru bir akıl yürütme insanı öyle bir yere getirir ki, herhangi bir şeyin var oluş delilleri çerçevesinde onun ilah olup olmayacağı gerçeğine ulaşabilme imkânı sağlanır, bununla ilgili delile ulaşılır. Çünkü eşyanın mutlaka bir ihdas edeni, var edip yaratanı vardır. Aynı şekilde yıldızların ya da gezegenlerin de doğuşlarını, batışlarını, seyrini ve intikalini düzenleyen bir düzenleyici, bulunmaktadır, diğer farklı konumlarını gücü altında bulunduran bir kuvvet vardır. Hz. İbrahim kavminin ya da halkının tapınmakta oldukları yıldızı görünce, « قَالَ هٰذَا رَبِّى » **"Rabbim budur, dedi."** Onlara, ileri sürüp iddia ettiğiniz üzere bu benim Rabbimdir demek?" Ya da onlarla sırf alay olsun diye, "Rabbim bu mudur öyle mi?" anlamında söylenmiş olabilir. Onların inançlarını inkâr etmek amacına dayalı olabilir. Çünkü Arap geleneğinde sözü fazla uzatmaktansa konuyu soru şeklinde red anlamın da genelde kullanırlar ve bununla yetinirler. İşin doğrusu bu söz, kişinin karşısındaki hasmına acıdığını, onun batılda ve yanlışta olduğunu bildiğini de göstermek için söylenen bir ifadedir. Karşısındakinin sözünü hikâye yoluyla aktarırken sanki kendi görüşünde taassupsuz imiş gibi hareket ediyor. Çünkü kendisi hakka en çok davet eden olduğu gibi yanlış ve hatalardan da en çok kurtulup uzak olanıdır. Kavgadan ve ağız dalaşından oldukça uzak kalan bir zattır. Hz. İbrahim, durumu böylece gündeme getirdikten sonra hemen üzerlerine varıyor ve onların iddialarını tüm delil ve hüccetleriyle geçersiz kılarak diyor ki: « فَلَمَّا اَفَلَ قَالَ لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ » **"Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi."** Yani durmadan değişip duran ve ilâh olarak tapınılan şeyleri ben asla Rab olarak tanımam. Çünkü bu türden şeyler cisim olan varlıkların özellikleridirler.

3. Cildin Sonu